

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

XVII. YÜZYILDA AYINTAB'DA ASAYİŞ OLAYLARI

DOKTORA TEZİ

Fatma YILDIRIM

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

GAZİANTEP
HAZİRAN 2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Asayiş Olayları

Adı Soyadı: Fatma YILDIRIM

Tez Savunma Tarihi: 14.06.2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

Bu tezin Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Abdurrahman UZUNASLAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak oy birliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Ünvanı, Adı ve SOYADI)

İmzası

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ

Prof. Dr. İsmail KIVRIM

Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DEMİR

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim

İmza:.....

Adı ve Soyadı:Fatma YILDIRIM

201700221

Savunma Tarihi: 14/06/2023

ÖZET

XVII. YÜZYILDA AYINTAB'DA ASAYİŞ OLAYLARI

YILDIRIM, Fatma

Doktora Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Haziran-2023, 222 Sayfa

Toplumların içyapılarında kamu düzenini ihlal eden suç ve suç eğilimleri görülür. Bu suçun önlenmesi ve toplum içerisinde asayişin sağlanması için alınan tedbirler toplumdan topluma değişkenlik gösterir. Osmanlı Devleti'nin bir şehri olan Ayıntâb toplumunda da XVII. yüzyılda diğer toplumlarda olduğu gibi adam yaralama-öldürme, zina, tecavüz, livata, hırsızlık, adam kaçırma, eşkıyalık gibi çeşitli türden suçlar meydana gelmiştir. Bundan dolayı Ayıntâb şehrinde asayiş konusunun incelendiği bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, konusu ve yöntemi incelenelerek konuyla alakalı yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde asayişten bahsedilerek asayişin sağlanmasında şehirde bulunan görevliler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Ayıntâb şehrinde meydana gelen suçlar ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü yani son bölümde ise asayişin sağlanma süreci ve bu süreçte yardımcı olan mekanizmalar ile eldeki kayıtlara yansıyan cezalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayıntâb Şehri, Asayiş, Suçlar, Şer'iyye Sicilleri.

ABSTRACT

PUBLIC ORDER EVENTS IN AYINTAB IN THE 17TH CENTURY

YILDIRIM, Fatma

Doctorate Thesis,

PdH Thesis, Department of History

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Haziran-2023, 222 pages

Crime and crime tendencies that violate the public order are seen in the internal structures of societies. The measures that are taken against the prevention of this crime and its provision in the society vary from society and society. In the society of Ayıntab, which was a city of Ottoman Empire, different kinds of crimes such as man wounding-killing, adultery, rape, homosexuality, robbery, kidnapping, banditry happened in the XVII. century like in other societies. For this reason, this study in which the issue of public order in the city of Ayıntab is examined, consist of introduction and three parts. In the introduction part, the aim, subject and method of the research have been examined and information about the subject and the studies that have been conducted are given. In the first part, the public order is mentioned and it is focused on the officials in the city to ensure public order. In the second part, this crimes that occurred in the city of Ayıntab and reflected in the records are evaluated in detail. In the third part, last part, the process of ensuring the security, the mechanisms that assist in this process, and the punishments reflected in the records are evaluated.

Key Words: The City of Ayıntab, Public Order, Crimes, Şer'iyye Registers.

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nde siyasi ve askeri tarih alanında birçok çalışma kaleme alınmıştır. Sosyal tarih alanı içerisinde yer alan şehir tarihi çalışmaları ise gün geçtikçe artmaktadır. Şehirleri ve kırsal yaşam alanlarını canlı tutan kişilerdir. İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinin başında yaşamlarını sosyal bir düzen içerisinde devam ettirmeleri gelmektedir. İnsan, sosyal bir varlık olarak yaşamış olduğu toplum ve kişilerden etkilenir. Bu etkilenme hem olumlu yönden hem de olumsuz yönden olabilmektedir. Özellikle olumsuzluklar kişiler arasında çeşitli nedenlere bağlı olarak bazen çatışmalara sebep olmaktadır. Bu durum sosyal bir olay olan asayiş ve suç olgusunu doğurmaktadır. Bir şehrin tarihini yazarken yönetim, toplum ve kişiler arasındaki ilişkiler sonucu meydana gelen asayiş sorunlarına, işlenen suçlara, suçluların ekonomik ve sosyal durumlarına değinmek sosyal tarih araştırmaları için çok önemlidir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb'da Asayiş Olayları isimli bu çalışmada, mekân olarak Osmanlı Devleti'nin bir sancağı olan Ayıntâb şehri geneli ele alınmıştır. Araştırmada bu zaman aralığının seçilme nedeni XVI. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca savaşların uzun sürmesi ve Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nden sonra ortaya çıkan Celali İsyanları Osmanlı Devleti'nde düzenin bozulmasına sebep olmuştur. Düzenin bozulması Osmanlı taşrasındaki kurumlara ve reayaya yansımış ve devletin birçok yerinde farklı grup ve kişilerin içinde bulunduğu asayiş sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Bundan dolayı çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve yönteminden bahsedilmiştir. Birinci bölümde, asayiş kavramı açıklandıktan sonra, tarihte kurulan devletlerin asayişi nasıl sağladıklarından bahsedilerek ilgili dönemde Ayıntâb şehrinde asayişi sağlayan şehrin idari yapısında ve güvenliğinde rol oynayan görevliler örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, H. 1008-1112/M. 1600-1700 yılları arasında Ayıntâb şehri ile ilgili mahkemeye yansıyan yaralama, cinayet, katl, zina, fuhuş, tecavüz, hırsızlık, gasb, içki içme, hakaret, eşkıyalık gibi adi suçlar olarak da nitelendirilen olaylar incelenmiştir. Bu çerçevede suçun tanımı ve unsurları hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra elde edilen kayıtlardaki veriler ile şehrin, mekân, suç, suçlu, kullanılan alet türleri gibi profili ortaya çıkarılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise asayişi sağlama sürecinde suçlunun yakalanması için yardımcı olan kişi ve mekânizmalar, suçun önlenmesi için alınan önlemler ile tespit edilen suçlara karşı verilen cezalar değerlendirilmiştir.

Tez çalışması ağırlıklı olarak şer‘iyye sicilleri ve diğer arşiv belgelerine dayanmaktadır. Ayrıca konu ile alakalı muhtelif kaynaklardan da faydalanılmıştır. XVII. yüzyılda işlenen suçların büyük bir kısmı mahkeme kayıtlarına yansımış olmakla beraber bu suçların tamamının tespiti mümkün değildir. Ancak yine eldeki veriler ışığında olaylar incelenerek Ayıntâb özelinden hareketle Osmanlı toplumundaki asayiş sorunlarına ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışmam sırasında beni büyük bir hoşgörü ile destekleyen ve görüşmelerimiz sırasında verdiği bilgilerle ufukumum genişleten danışman hocam Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ’e ve özellikle bu çalışmanın her safhasında kendileri ile yaptığım istişarelerde değerli fikirlerinden istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim. Yine tez izleme komitesi toplantılarında görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. Faruk SÖYLEMEZ, Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR ve Prof. Dr. İsmail KIVRIM ‘a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca bütün eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi yanımda olan ve beni destekleyen aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

Fatma YILDIRIM

GAZİANTEP

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii

GİRİŞ

A.Araştırmanın Konusu	1
B. Araştırmanın Amacı	1
C. Araştırmanın Önemi	2
D.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	3
a.Ayıntâb Şer‘iyye Sicilleri.....	4
b.Mühimme Defterleri	5
c. Şikayet Defterleri	5
E.Araştırma Konusunun Özgün Değeri	6

I.BÖLÜM

ASAYİŞ KAVRAMI VE TARİHİ SÜREÇTE ASAYİŞİN SAĞLANMASI

1.Şehrin Güvenliğini Sağlayan Görevliler	9
1.1.Sancakbeyi	10
1.2.Kadı.....	11
1.3.Kolluk Kuvvetleri	14
1.3.1.Subaşı.....	14
1.3.2.Ases-Asesbaşı.....	18
1.3.3.Ayıntâb Kulluğu/Yasakçılar	20
1.3.4.Muhtesib	23
1.3.5.Kethüda Yeri	24
1.3.6.Yeniçeri Serdarı.....	27

1.3.7.Ayıntâb Kalesi ve Görevlileri	30
1.3.7.1.Dizdar	31
1.3.7.2.Kale Kethüdası.....	32
1.3.7.3.Mustahfizlar	33
1.3.7.4.Kalede Bulunan Diğer Görevliler	34

II. BÖLÜM

AYINTÂB'DA ASAYİŞ SORUNLARI

2.1.Darb ve Yaralama Davaları	38
2.2.Katl ve Cinayet Davaları.....	53
2.3.Hırsızlık ve Gasb Davaları	65
2.3.1.Hırsızlık Davaları	65
2.3.2.Gasb Davaları	77
2.4.Adam Kaçırma.....	83
2.5.Ev Basma (Haneye Tecavüz) Davaları	85
2.6.Cinsel Suç Davaları (Zina-Tecavüz-Fuhuş-Livâta).....	90
2.6.1.Zina	94
2.6.2.Tecavüz	98
2.6.3.Livâta	103
2.6.4.Fuhuş.....	108
2.7.Şürb-i Hamr (Şarab-İçki) Davaları	114
2.8.Hakaret (Küfür) Davaları	121
2.9.Eşkîyalık.....	128
2.9.1.Ayıntâb Şehrindeki Eşkîyalık Hareketleri	131
2.9.1.1.Devlet Görevlilerinin Karıştığı Eşkîyalık Olayları	131
2.9.1.2.Ferdi Eşkîyalık Olayları	133
2.9.1.3.Aşiret-Cemaat Taifesinin Karıştığı Eşkîyalık Olayları	134
2.9.1.4.Asker Taifesinin Karıştığı Eşkîyalık Olayları	136

III. BÖLÜM

ASAYİŞİN SAĞLANMA SÜRECİ

3.1.Osmanlı'da Mahkeme	139
3.2.Suçlunun Saptanması ve Mahkemeye Çıkarılması	142
3.3.Asayişin Sağlanmasında Sosyal Kontrol Mekanizmaları	144
3.3.1.Mahalle Halkının Rolü.....	144
3.3.2.Mahalle İmamının Rolü	146
3.4.Suçü Önleme Aracı Olarak Kefâlet (Kefillik) Sistemi	149

3.5.Ceza	151
3.5.1.Hadd Cezaları.....	154
3.5.1.1.Hadd-i Zina.....	154
3.5.1.2.Zina İftirası(Kazf)	156
3.5.1.3.Hadd-ı Şirb (İçki İçme Cezası)	157
3.5.2.Kıyas ve Diyet Cezaları.....	158
3.5.2.1.Kıyas Cezası.....	158
3.5.2.2.Diyet	162
3.5.3.Ta'zîr Cezaları.....	169
3.5.3.1.Sürgün-İhraç Cezası.....	171
3.5.3.2.Zindana Koyma-Hapis Cezası	175
3.5.3.3.Siyaseten Katl Cezası	178
SONUÇ	180
KAYNAKÇA.....	185
EKLER.....	197
ÖZGEÇMİŞ	Error! Bookmark not defined.

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Kadılar	13
Tablo 2. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Subaşılar	17
Tablo 3. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Görev Yapan Yasakçılar	21
Tablo 4. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Kethüda Yerleri	25
Tablo 5. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Yeniçeri Serdarları	28
Tablo 6. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun Şehir Merkezi Mahallelerine Göre Dağılımı.....	42
Tablo 7. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun Köylere Göre Dağılımı	43
Tablo 8. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Yaralama Suçuna Karışan Failler.....	44
Tablo 9. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçlarına Karışan Mağdurlar.....	46
Tablo 10. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçlarında Kullanılan Ateşli ve Diğer Silahlar.....	48
Tablo 11. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun İşlendiği Mekânlar.....	50
Tablo 12. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Katl Suçunun Şehir Merkezi Mahallerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 13. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Katl Suçunun Köylere Dağılımı	59
Tablo 14. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Cinayet Suçuna Karışan Failler.....	60
Tablo 15. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Katl Edilen Kişiler	61
Tablo 16. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Cinayet Suçlarında Kullanılan Ateşli ve Diğer Silahlar	63
Tablo 17. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Cinayet Suçlarının İşlendiği Mekânlar	64
Tablo 18. XVII. Yüzyılda Hırsızlık Suçunun Ayıntâb Şehri Merkez Mahallelerine Göre Dağılımı	69
Tablo 19. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hırsızlık Suçunun Köylere Göre Dağılımı ...	70
Tablo 20. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hırsızlık Suçuna Karışan Failler	71
Tablo 21. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Hırsızlık Suçuna Maruz Kalan Kişiler	74
Tablo 22. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hırsızlık Suçunun İşlendiği Mekânlar	75
Tablo 23. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı.....	79
Tablo 24. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'a Bağlı Köylerde Gasb Suçunun Dağılımı.....	79

Tablo 25. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçuna Karışan Failler	80
Tablo 26. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçuna Maruz Kalan Kişiler	81
Tablo 27. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçunun İşlendiği Mekânlar	82
Tablo 28. Adam Kaçırma Suçlarında Fail ve Mağdurlar	83
Tablo 29. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçları.....	86
Tablo 30. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Şehir Merkezi Mahallelere Göre Dağılımı	87
Tablo 31. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Meydana Geldiği Köylere Göre Dağılımı	87
Tablo 32. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Ev Basma Suçuna Karışan Failler	88
Tablo 33. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Evi Basılan Kişiler.....	89
Tablo 34. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Zina Suçunun İşlendiği Merkez Mahalleler.....	95
Tablo 35. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Zina Suçunun İşlendiği Köyler.....	95
Tablo 36. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Zina Suçuna Karışan Failler.....	97
Tablo 37. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunun Meydana Geldiği Merkez Mahalleler	100
Tablo 38. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Meydana Gelen Tecavüz Suçunun Köylere Dağılımı.....	100
Tablo 39. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunu İşleyen Failler	101
Tablo 40. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçuna Maruz Kalan Kişiler	102
Tablo 41. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunun Meydana Geldiği Mekânlar	103
Tablo 42. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Livâta Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı.....	104
Tablo 43. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçunun Meydana Geldiği Köylere Göre Dağılımı	105
Tablo 44. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçuna Karışan Failler	105
Tablo 45. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçuna Maruz Kalan Kişiler	106
Tablo 46. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Fuhuş Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı.....	110
Tablo 47. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Fuhuş Suçunun Köylere Dağılımı	110
Tablo 48. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Fuhuş Suçuna Karışan Fail Kişiler ...	111
Tablo 49. İçki İçme Suçunun Diğer Suçlarla İlişkisi	118
Tablo 50. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı	119
Tablo 51. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Şürb-i Hamr Suçunun Köylere Göre Dağılımı	119

Tablo 52. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçuna Karışan Fail Kişiler	120
Tablo 53. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Sarhoş Kişilerin Saldırısına Maruz Kalan Kişiler	120
Tablo 54. XVII. yüzyılda Ayıntâb Şehrinde İçki İçilen Mekânlar	121
Tablo 55. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hakaret Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı	124
Tablo 56. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçunun Köylere Göre Dağılımı	124
Tablo 57. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçuna Karışan Failler	125
Tablo 58. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçuna Maruz Kalan Kişiler	126
Tablo 59. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçunun İşlendiği Mekânlar	127
Tablo 60. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Kısas Cezasında Fail ve Mağdur Kişiler	161
Tablo 61. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Kısas Talebinde Bulunan Kişilerin Yakınlık Dereceleri ve Sayıları	161
Tablo 62. Osmanlı Kanunnamelerinde Bulunan Diyet Miktarları	164
Tablo 63. Kanunnamelere göre Yaralama Suçlarında Vücudun Bölgelerine Göre Alınan Para Miktarları	165
Tablo 64. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde İşlenen Suçlara göre Verilen Diyet Cezaları	165
Tablo 65. Cinayet Suçlarında Diyet Talebinde Bulunan Kişilerin Yakınlık Dereceleri	166
Tablo 66. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Diyet Veren Kişiler	167
Tablo 67. Sürgün Cezası Alan Kişilerin Sürgün Edildiği Yerler	174
Tablo 68. Sürgün Cezasının İşlenen Suça Göre Dağılımı	175

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik1. XVII. Yüzılda Tespit Edilen Suçların %'lik Dağılımı.....	36
Grafik2. XVII. Yüzyılda Meydana Gelen Kayıtların Yıllara Göre Dağılımları	36
Grafik3. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Meydana Gelen Suçların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı	37
Grafik 4. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Yaralama Suçunun Kayıtlarına Göre Dağılımı.....	40
Grafik 5. XVII. Yüzyılları Arasında Ayıntâb'da Katl-Cinayet Suçunun Yıllara Göre Dağılımı.....	55
Grafik 6. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Meydana Gelen Hırsızlık Suçunun Yıllara Dağılımı.....	68
Grafik 7. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Gasb Suçunun Yıllara Göre Dağılımı	78
Grafik 8. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Yıllara Göre Dağılımı....	86
Grafik 9. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Cinsel Suç Davalarının Yıllara Göre Dağılımı	93
Grafik 11. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçunun Yıllara Göre Dağılımı.	117
Grafik 12. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hakaret Suçunun Yıllara Göre Dağılımı ...	123
Grafik 13. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Eşkıyalık Suçunun Yıllara Göre Dağılımı.	130

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Yaralama Suçlarında Vücutta Darbe Alınan Bölge ve Sayıları	197
Ek 2: İçki İçme Suçunda Baskın Sırasında Yakalanan Kişiler	198
Ek 3: İncelenen Belgelerin Defter Numarasına Göre Aylar	199
Ek 4: Yaralama Vakasına Ait Bir Vesika (GŞS 167/188/4).....	202
Ek 5: Cinayet Vakasına Ait Bir Vesika (GŞS 15/141/1).....	203
Ek 6: Eşkîyalık Vakasına Ait Bir Vesika (A. DVNS. MHM. d.79/s. 514/h.1311) .	204

KISALTMALAR

bk.	:Bakınız
C.	:Cilt
BOA	:Başkanlık Osmanlı Arşivi
ÇAKÜ	:Çankırı Kara Tekin Üniversitesi
çev.	:Çeviren
DİA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	:Editör
H.	:Hicri
h.	:Hüküm
Haz.	: Hazırlayan
İsam	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
M.	:Miladi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
No.	:Numara
OTAM	:Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Merkezi
İÜ.EFTD	:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
İÜ.HFM	:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
S	:Sayı
s.	:Sayfa
ss.	:Sayfa Sayısı
SÜHFD	:Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

TDK	:Türk Dil Kurumu
TTK	:Türk Tarih Kurumu
vb.	:ve benzeri
vd.	:ve diğerleri
YKY	:Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

A.Araştırmanın Konusu

Tez çalışmasının konusu XVII. yüzyılda Ayıntâb'da "Asayiş Olayları"dır. Bu noktadan hareketle Ayıntâb şehrinde asayişin sağlanmasında rol oynayan görevli kişiler ile kayıtlara yansımış olan suçların neler oldukları, vakalardaki suçun çeşitliliği, suça karışanların tespiti, olayda kullanılan alet türleri, işlenen suç karşısında devletin almış olduğu tedbirler ve verilen cezalar araştırmanın ana konularını içermektedir. Bu amaçla ilk olarak şehirde asayişin sağlanmasında görevliler ile suçun önlenmesinde sorumlu olan kolluk kuvvetlerinin tespiti üzerinde durulmuştur. Daha sonra kamu düzenini ihlal eden suçlar tespit edilip haklarında bilgiler verildikten sonra şehrin suç, suçlu, mekân gibi profilleri ortaya çıkarılmıştır. Son olarak suçlunun yakalanması için yardımcı olan sosyal mekanizmalar, alınan tedbirler ve suçlara karşı verilen cezalar ile olayların toplum üzerindeki etkileri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

O dönemde şehrin nüfusu mahalle mahalle, köy köy tam olarak bilinmediği için istatiki bilgiler yalnızca belgelerdeki bilgiler üzerinden verilmiştir.

B. Araştırmanın Amacı

Tez çalışmasının amacı; XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dahilinde gerçekleşen toplumu etkileyen siyasi, sosyal ve kişisel suçların yanı sıra, suçu işleyen bireylerin niteliklerinin araştırılmasıdır. Çalışmada, kayıtlara yansıyan suçlardan hareketle suçun şehir merkezi mahallelerinde mi yoksa köylerinde mi fazla olduğu; suçu işleyen kişilerin cinsiyeti, medeni durumu, mesleği, eğitimi, yaş grupları ve yaşadıkları mekân gibi temel sorulara cevaplar aranmaktadır. Araştırma sonucunda ulaşılmak istenen nokta, Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda içinde bulunduğu sosyal, siyasi ve ekonomik durum sonucu meydana gelen asayiş

sorunlarının Ayıntâb şehrinde neler olduklarını tespit etmektir. Ayrıca bu asayiş sorunlarına karşı düzenin sağlanması için merkez ve yerel yönetimlerin almış oldukları tedbir ve tutumların halk üzerindeki etkilerini tarih bilim metoduyla ortaya koymaktır. Osmanlı Devleti'nde yerel düzeyde yapılan sosyal tarih ve daha sonraki yapılacak çalışmalara bölgesel alanda katkı sağlayabilmektedir.

C. Araştırmanın Önemi

Osmanlı Devleti üzerine birçok araştırma yapılmasına rağmen suç, suçlu ve asayiş konusunda çok az çalışma yapılmıştır. Ancak son dönemlerde bu konuya ilgi giderek artmakta olup genel ve yerel olmak üzere birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda genellikle Osmanlı Devleti'nin Klasik Dönemine ait asayiş konuları ele alınarak incelenmiştir. Bu çerçevede darb-yaralama, katl, hırsızlık, eşkiyalık, zina, fuhuş, tecavüz, livata, gasp gibi benzer olaylar ele alınmıştır¹.

Osmanlı Devleti'nde konu ile alakalı çalışmalar yapıldığı gibi Ayıntâb tarihi ile de ilgili önemli akademik çalışmalar yapılmıştır². Bu çalışmaların bir kısmında

¹ Bu konu hakkında bazı kaynaklara bk; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, Tekin Yayınevi, Ankara, 1979; Neomi Levy-Alexandre Tourmarkine, *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza: 18. Ve 20. Yüzyıllar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, YKY, İstanbul 2018; Karen Barkey, *Eşkiyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999; William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyan (1591-1611)*, (çev. Ülkün Tansel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zülm Kavramı*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985; Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1969; Saadet Maydaer, *16. Yüzyılda Bursa'da Asayiş*, Emin Yayınları, Bursa 2016; Mustafa Demir, *16. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği*; Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2016; Ahmet Erdoğan, *Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609)* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas, 2019; Erciment Sariaay, *II. Meşrutiyet döneminde Ankara Vilayetinde Asayiş, Suç ve Ceza*, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi Nevşehir 2016, Burcu Gelir, *1680-1700 Tarihleri Arasında Ayntab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, Ömer Menekşe, *XVII ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998.

² Gaziantep Tarihi ile ilgili çalışmalar için bk. Hüseyin Özdeğer, *XVI. Asırda Ayıntâb Livası*, C.1, Bayrak Matbacılık, İstanbul 1988; Hale Şıvgın, *19. Yüzyılda Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Gaziantep 1997; Hüseyin Çınar, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000; Leslie Peirce, *Ahlak Oyunları 1540-1541 Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, (çev. Ülkün Tansel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005; Metin Akis, *Buhran Döneminde Antep'te Sosyal Hayat (1572-1606)*, Vadi Yayınları, Ankara 2008; Hülya Canbakal, *17. Yüzyılda Ayntâb Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset*, (çev. Zeynep Yelçe), İletişim Yayınları İstanbul 2009; Zülfiye Koçak, *Ayntab Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1600-1650)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış, Doktora Tezi, Erzurum 2010;

asayiş konusu alt bir başlık altında kısaca değerlendirilmiştir. Asayiş olaylarının Ayıntâb şehri özelinde böyle bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışmayla bu alandaki boşluğu doldurmayı umut etmekteyiz.

D.Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Araştırmanın kuramsal çevresi, Ayıntâb şehri geneli, asayiş olayları, suç ve suçlular üzerine inşa edilmiştir. İslam hukukunun kabul ettiği suçların dışında özellikle arşiv belgelerinde bazı olayların suç olarak nitelendirilmesi ve Osmanlı Kanunnameleri'nde de adam kaçıрма, ev basma fiiline ek olarak bilinen diğer cinsel istismar ve aile düzenini bozmaya yönelik saldırıların suç kapsamına alınmasından II. Bölümde ele aldığımız asayiş olaylarını belgelere göre bir tasnife tabi tuttuk. Olayların günümüzde de anlaşılması açısından bazı suçları günümüz karşılığında vermeye çalıştık. Özellikle bunlardan biri tecavüzdür. O dönemde tecavüz diye bir kavram bulunmamaktadır. Bu fiil belgelerde cebren fi'l-i şenî³ olarak ifade edilmektedir. Anlaşılır bir dilde tecavüz olarak vermeye çalıştık. Yine zina, fuhuş ve livata olaylarının da bazen fi'l-i şenî kelimesi ile anlatılması karışıklığa neden olmasın diye olayların belgelerdeki seyrine bakarak ifade ettiği başlık altında değerlendirdik.

Aynı zamanda bu fiillerin yanı sıra arşiv belgelerinde şehirde faaliyette bulunan şaki ya da eşkıya başları ve onların emrindeki kişiler “kuttâ-i tarik, haramî”, “haramzâde”, gibi sıfatlar adlandırılmıştır. Ayrıca bu kişiler mensup oldukları topluluklar ve bağlı bulundukları zümrelere göre de “Türkmen-Ekrâd”, “Celali, Canpoladoğlu”, Saruca-Sekban” ve Levendât eşkıyası” gibi isimler almıştır. Bundan dolayı eşkıyalık suçunu bu minval üzerinde değerlendirdik.

Son bölümde bulunan cezaların tasnifini de İslam hukukuna göre değerlendirdik. İslam hukukunda cezalar had kısas ve tazir olarak ayrılmaktadır. Kayıtlarda bu ifadelerin yer alması belgeleri kullanıp kullanmayarak bizim bunu gözardı etmek istemediğimizden cezaları İslam hukukuna göre tasnife tabi tuttuk.

İbrahim Ethem Çakır, *XVI. Yüzyılda Ayıntâb Şehri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010; Zeynel Özlü, *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Gaziantep 2014; Semiha Zehra Özharat, *IV. Mehmed Döneminde Ayntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1648-1687)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2014; İsmail Kıvrım, *Ayntab'da Gündelik Hayat (1650-1700)*, Sage Yayıncılık, Ankara 2019.

³ Fi'l Şenî: Irza tasallut bulan vuku anlamında kullanılır. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, MEB, İstanbul 1993, s.629.

Yaptığımız tasnifin tarih hatasının farkındayız. Ancak bu tamamen kavramlar üzerinden düşündüğümüz bir şeydir.

Tez çalışması dönemin arşiv kaynaklarına dayanmaktadır. Yerel tarih araştırmalarında önemli bilgiler sunan Şer‘iyye Sicilleri araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Öncelikli olarak Başkanlık Osmanlı Arşivindeki (BOA) Ayıntâb (Gaziantep) Şer‘iyye Sicilleri incelenmiş ve konu ile ilgili belgeler tespit edilmiştir. Ayrıca bu sicillerde yer alan bilgileri tamamlar nitelikte olan BOA’daki Mühimme ve Atik Şikâyet Defterleri’nden de yararlanılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan konu ile ilgili olarak öncelikle temin edilen arşiv belgeleri tasnif edilerek transkribe edilmiştir. Daha sonra transkribe edilen olaylar krolonjik olarak sıralanarak konu başlıklarına ayrılarak yorumlanmıştır. Arşiv belgeleri tez metnine aktarılırken okuması ve anlaşılması kolay olması amacıyla önemli ölçüde sadeleştirilmeye çalışılmıştır.

Asayiş konusu ile ilgili olarak en kapsamlı bilgiye Şer‘iyye Sicilleri aracılığı ile ulaşıldığından araştırmanın ana kaynağını Ayıntâb Şer‘iyye Sicilleri oluşturmaktadır.

a.Ayıntâb Şer‘iyye Sicilleri

Ayıntâb’ın (Gaziantep) 174 Şer‘iyye Sicil Defteri bulunmaktadır. Bu defterlerin büyük bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. Mevcut bulunan sicillerin ilki, Ayıntâb şehrinin Osmanlı hakîmiyetine geçişinden yaklaşık on beş yıl sonraya, H.938-946/M.1531-1540 yıllarında sonuncusu ise H.1325-1327/M.1907-1909 yıllarına aittir. Bu çalışmada XVII. yüzyıla ait defterler taranmış olup konu ile ilgili 48 defterden yararlanılmıştır. Dönemle alakalı olan bir defterden konu ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır⁴. Ayıntâb şehrine ait Şer‘iyye Sicillerini Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı arşivinden temin ettiğimiz için dipnotlarda Osmanlı arşivi fonuna göre numaralandırılmıştır. Arşiv belgelerinde geçen hicri ve miladi tarihler, Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan “Tarih Çevirme Kılavuzuna” göre miladi tarihe çevirilmiştir.

⁴ Gaziantep Şer‘iyye Sicili (=GŞS) 172.

b.Mühimme Defterleri

Osmanlı Devleti'nin en yüksek idari ve kazai organı Divân-ı Hümâyûn'dur. Burada alınan kararların kaydedildiği defterler arasında ilk sırada Mühimme defterleri gelir⁵. Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) kayıtlı bulunan 961-1333/1553-1915 yılları arasında 419 adet Mühimme defteri mevcuttur. İncelediğimiz döneme ait 75'ten 111'e kadar 37 Mühimme defteri mevcut olup bu defterlerde merkeze gelen şikâyetler ve sonucunda ele alınması gereken önlemler ile verilen bazı cezalar bulunmaktadır. Ancak belgelerde verilen cezaların nasıl uygulanacağı hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Analiz tasnif yöntemi kullanılarak incelenen bu defterlerde 66 dava çalışmamıza kaynaklık sağlamaktadır.

c. Şikâyet Defterleri

Osmanlı Devlet sistemi adalet prensibi üzerine kurulmuştur. Bu adalet kavramı, halkın dilek ve şikâyetlerini gerektiğinde doğrudan padişaha sunabilmesi, onun emri ile isteklerinin yerine getirilmesi ve haksızlıkların giderilmesi ilkesine dayanıyordu. Bu temel anlayış Osmanlı idaresinde birtakım teşekküllere vücut vermiştir ki bu Divân-ı Hümâyûn Şikâyet Kalemidir. 1649 yılına kadar fermân, berat ve hükümlerin tamamı Mühimme defterleri'ne kaydolurken bu tarihten itibaren sadece devlete ait işler Mühimme defterleri'ne yazılmış; şahsi dâvalara ait fermân, berat ve benzeri kayıtlar için ise Şikâyet defterleri tutulmaya başlanmıştır. 1742 yılından itibaren ise şikâyetler eyâletlere göre ayrı defterlere kaydedilmiştir⁶. 1649-1814 yılları arasında Başkanlık Devlet Arşivleri'nde 208 adet Şikâyet defteri bulunmaktadır⁷. “Atik Şikâyet Defterleri” adıyla kayıtlı olan bu defterlerinden dönemimizle alakalı olan 4, 5, 7, 8, 15, 18, 25, 187, numaralı defterlerin gerekli olan kısımlarında önemli ölçüde faydalanılmıştır. Bu belgeler konu ile alakalı döneme ait Ayıntâb Şer'iyeye Sicilleri ve Mühimme defterleri'ndeki bilgileri destekler niteliktedir.

Arşiv belgeleri çalışmanın temel kaynağını oluşturmakla beraber ayrıca çalışmamız ile alakalı konu hakkında bilgiler içeren yerli ve yabancı yazarlar

⁵ Mübahat Kütükoğlu, “Mühimme Defterlerinde Muâmele Kayıtları Üzerine” *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri (30 Nisan-2 Mayıs 1986) Bildiriler*, İstanbul, 1988, s.95-112.

⁶ Başkanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başkanlık Osmanlı Arşiv Rehberi, Yay. Nu.108, İstanbul 2010, s.21.

⁷ Necati Aktaş, “Atik Şikâyet Defteri”, *DİA*, IV, İstanbul 1991, s.68.

tarafından kalem alınmış muhtelif kitap, makale ve lisansüstü tez çalışmalarından da azami ölçüde istifade edilmeye çalışılmıştır.

E.Araştırma Konusunun Özgün Değeri

Osmanlı Devleti'nde asayiş, suç ve suçlulara yönelik çalışmaların istenilen seviyede olmaması ve bu konuya yönelik yapılan çalışmalar arasında Ayıntâb şehrine yönelik müstakil bir eser bulunmaması bu çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Ayıntâb şehrinde asayiş konusuna daha geniş bir perspektiften bakılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca, kadı sicillerinden hareketle XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde asayiş üzerinde toplumun içinde bulunduğu durum resmedilmeye çalışılacaktır. Böylece Osmanlı Devleti'nde asayiş, suç, suçlu ve cezaya karşı konumunun ortaya çıkarılmasında bir basamağın daha aşılmış olması umut edilmektedir.

İ.BÖLÜM

ASAYİŞ KAVRAMI VE TARİHİ SÜREÇTE ASAYİŞİN SAĞLANMASI

Farsça’da âsûde kökünden gelen huzur ve güvenlik anlamındaki âsâyîş; bir yerin huzur, düzen ve güvenlik içinde olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır⁸. İnsanın kendini huzur ve güvende hissetme isteği genellikle fitridir⁹. Toplum olarak bir arada yaşamaya başlayan insanlar, devlet olarak teşkilatlanmaya başladıktan sonra, idare şekli ve düzeni ne olursa olsun, halkın huzur ve güvenliğini sağlamak, refah ve mutluluk içerisinde beraber yaşamlarını sürdürebilmek için herkesin uyması gereken birtakım kurallar koymuşlar ve bu kuralları da yer ve zamana göre şekillendirmişlerdir¹⁰.

Bugün yazılı kuralların olduğu toplumlarda düzenin ve asayişin devamlılığını sağlamak amacıyla örgütlenmiş olan güvenlik birimleri, tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde hep var olagelmıştır¹¹. Bu noktadan hareketle iç tehdit ile emniyet ve asayişin sağlanmasına yönelik güvenlik teşkilatları oluşturulmuştur. Türklerin göçebe yaşamları nedeniyle sürekli düşmanlarla karşılaştıklarından asayiş tarihleri ile askeri tarihleri daima birbirine bağlıdır, diyebiliriz. Türklerin asayiş ve zabıta tarihleri incelendiğinde ilk olarak “subaşı” asayişin sağlanmasında görev yapan memur olarak kabul edilmektedir. Türklerde “su” ordu, asker anlamına gelmekteydi. Subaşılar; savaş zamanında orduyu, barış zamanında ise memleketi

⁸ Şemseddin Sami, Kamûs-i Türkî, İkdâm Matbaası Dersaadet, 1317, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010, s.33; Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlük*,(...). s.31.; Türkçe Sözlük, (Haz. İsmail Parlatır vd.), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara 1998, s.141.

⁹ Maydaer, *Bursa’da Asayiş*, s.11.

¹⁰ Hasan Yağar, Osmanlı Polis Teşkilatı ve Yenileşme Süreci, II, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 2002, s.1137.

¹¹ Salim Kalyoncuoğlu, *Selçuklularda İç Güvenlik*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2010, s.1.

idare etmekle sorumluydular. Türklerin asayiş ve zabıta tarihinde önemli role sahip subaşıyı, ilk zabıta amiri olarak kabul etmek mümkündür¹².

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kurmuş oldukları devlet yapılarında asayiş ve zabıta konularında İslam kültüründen etkilendikleri doğrudur. Türkler, Anadolu'ya yerleşmeleriyle, Anadolu Selçuklularının hakîmiyeti altında büyük bir kültür varlığına sahip askeri ve siyasi varlık oluşturarak sanat ve fikir açısından da üstün bir uygarlık meydana getirmişlerdir. Uygulanan önlemler ile Anadolu'da, asayiş bakımından o zamana kadar süren karışıklıklara son verilmiştir. Bütün Türk-İslam devletlerinde mülkî, cezaî ve yargı yetkilerini kendisinde barındıran kadılar, devletin asli unsurlarından biri olarak şehirlerin başında mülkî yetki ve askeri yetkilerle donatılmış olan subaşılarla sıkı bir iş birliği yaparak asayiş meselelerinde karar makamı durumunda olmuşlardır¹³.

Osmanlı Devleti de ülkedeki asayiş sağlama konusunda kuruluş yıllarından itibaren kendine has güvenlik politikaları oluşturarak toplumun huzur ve emniyetini sağlamak için önlemler almıştır. Bu politikalarda kültürel birikim, toplumsal, ekonomik ve siyasi yapı belirleyici olmuştur. Devletin hızla büyümesi güvenlik politikalarını da sürekli güncellemeye yöneltmiştir. Böylece yeni güvenlik kurumları doğmuş ve devletin yıkılışına kadar güvenliği sağlama arayışları devam etmiştir¹⁴.

Osmanlı Devleti Klasik Dönemi'nde bugünkü anlamda jandarma ve polis teşkilatı yoktu. Polislik işinin temel işlevi suçluların belirlenmesi ve yakalanmasında kendini göstermektedir¹⁵. Klasik Dönemde şehirlerin dışındaki yerleşim birimlerinde güvenlik ve asayiş büyük ölçüde tımar sistemi ile sağlanıyordu. Osmanlı Devleti kurulduğu yıldan çöküşüne kadar geçen zamanda bünyesinde önemli bir askeri kuvvet barındırma ihtiyacı duymuştur. Geniş bir alana sahip olmanın bazı imkânlarından yararlanırken aynı zamanda buralarda savunma hizmetlerini düzenli olarak yerine getirmek içinde oldukça ağır bir masrafa katlanmak zorunda kalmıştır. İlk yıllarda başarıyla uygulanan tımar sistemi bu yükü hafifletmiş. Bir yandan savaşa her an hazır bir ordu bulundurulmuş. Diğer yandan devletin sınırları içerisinde her

¹² Necdet Koparan, *Türk Jandarma Teşkilatı (1908-1923)* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.3.

¹³ Koparan, *Türk Jandarma Teşkilatı (1908-1923)*, s.4.

¹⁴ Sariaş, *Ankara Vilayeti'nde Asayiş, Suç ve Ceza*, s.30.

¹⁵ Ferdan Ergut, *Modern Devlet ve Polis Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.42.

yerde önemli bir güvenlik ağı oluşturulmuştur¹⁶. Bu sistem sayesinde bölgede asayiş sağlanarak mahalli halk kontrol altına alınmıştır¹⁷.

Klasik Dönemde Osmanlı ordusu içte emniyeti sağlamak, dışta ise düşmanlara karşı ülkeyi korumakla sorumluydu¹⁸. İç güvenliğin sağlanmasında merkezde büyük oranda yeniçeriler, taşrada ise bölgenin mülki amiri olan kişiler sorumlu tutulmuştur. Beylerbeyi; sancakbeyi ve kadı gibi görevliler mülki, idari ve hukuki amir olarak yer aldıkları yönetim biriminde asayişin sağlamasıyla da görevliyidiler¹⁹.

Aynı zamanda yerel unsurlar da iç güvenliğin korunmasında önemli rol oynamışlardır. Merkez ile taşra arasında kurulan denge sayesinde toplum, emniyet içerisinde yaşamıştır. Merkezi otoritenin bozulmaya başlamasıyla kurulan denge de bozulmuş ve asayişin sağlamak için yer yer yerel unsurlar ön plana çıkmıştır²⁰.

1.Şehrin Güvenliğini Sağlayan Görevliler

Osmanlı Devleti, memleketi büyük vilayetlere, vilayetleri sancaklara, sancakları da kazalara ayırmıştır. Vilayet sancak-kaza suretindeki düzden ayrımı, tamamı ile askeri (birazda asayiş düzeni ile ilgili) bir anlam ifade edip sivil hükümet idaresi ise başşehre bağlı bir anlam olmak üzere kazalardan oluşmaktadır. Böylece Osmanlı Devleti geniş topraklarını idare etmek için memleketi yüzlerce kazalara bölerek buralarda özel belirli idarî-kazaî örgütler kurmuş ve devlet yönetimini halka kadar indirmiştir²¹.

Osmanlı Devleti'nde asayiş ve sükûn bir bütün olarak algılanmış kanunların ortaya konulup uygulanmasına ve suçluların yakalanıp cezalandırılmasına kadar geçen süreç aynı çarkın dişlileri olarak işletilmiştir²².

Osmanlı şehirlerinde halkın güvenliğini sağlayan çeşitli görevliler vardır. Şehirde asayişin sağlamakla görevli bulunan üst düzey yönetici sancakbeyi veya

¹⁶ Ayşe Değerli Keçeci, “Osmanlı Devleti’nde Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, Gaziantep 2008, s.45.

¹⁷ Fatma Acun, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, *Türkler Yeni Türkiye Yayınları*, 9, Ankara 2002, s.901.

¹⁸ Koparan, *Türk Jandarma Teşkilatı*, s.5.

¹⁹ Sarıay, *Ankara Vilayeti’nde Asayiş, Suç ve Ceza*, s.31; İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedid Neşriyat, Ankara 2008, s.261.

²⁰ Sarıay, *Ankara Vilayeti’nde Asayiş, Suç ve Ceza*, s.31.

²¹ Akdağ, *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, s.83.

²² Maydaer, *Bursa’da Asayiş*, s.12.

beylerbeyi ile kadı bulunmaktadır²³. Ayrıca asayişî sağlamakla görevli bulunan bu kişilerin de önemli yardımcıları vardır. Bu kısımda Ayıntâb şehrinde güvenlik güçleri olarak dikkat çeken üst düzey yöneticiler ile onların yardımcıları konumunda olan kolluk kuvvetleri yeniçeri serdari, subaşı, asesbaşı-asesler, kethüda yeri, Ayıntâb kulluğu/yasakçılar, dizdar ile kaledeki diğer görevliler ele alınacaktır. Bu kişilerin o dönemde şehirdeki asayişî sağlamaya yönelik katkıları incelenecektir.

1.1.Sancakbeyi

Osmanlı Devleti'nde temel idari birim sancaktır. Sancaklarda idareci olarak sancakbeyleri bulunmakta olup ve bu kişiler eyaletin her sancağına doğrudan merkez tarafından atanmaktadırlar²⁴. Eyâletleri teşkil eden sancakların en yüksek idarecisi olan sancakbeyleri sancağın merkezindeki kazada ikamet etmekteydiler. Sancakbeyini sancağa bağlı diğer kaza ve nahiyelerde zaim subaşı ya da voyvoda denilen ve daha çok asayiş işleriyle görevli olan bir kimse temsil etmekteydi. Sancakbeylerine ait vergiler bu kişiler tarafından toplanırdı. Sancakbeyi sancak yönetiminde emri altındaki subaşı, alaybeyi, sipahi ve dizdar gibi idareciler ile bulunduğu sancağın asayişinden sorumlu idi²⁵.

Sancakbeyinin asli iki görevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kapı halkı ve emrindeki tımarlı sipahi askeri ile daima hazır çağırıldığında sefere katılmak en önemli askeri görevini oluşturmaktaydı²⁶. Ayıntâb şehrinde sancakbeyinin askeri görevini ifa eden kayıtların olduğuna dair örnekler mevcuttur. Örneğin 12 Nisan 1605 tarihli kayıta bahar ayında Kızılbaşlar üzerine yapılacak olan sefer için Ayıntab Sancakbeyi'nin adamlarıyla birlikte bir an önce kalkıp Van Kalesinde bekleyen Vezir Sinan Paşa'nın yanına gitmeleri istenmiş²⁷ bu da bize askeri görevinin olduğunu göstermektedir.

²³ Çınar, *Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, s.96.

²⁴ Yücel Yaşar, Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler", *Belleten*, XXXVIII, Sayı:152, Ankara 1974, s.665.

²⁵ İlhan Şahin, "Sancakbeyi", *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, s.99; Murat Çelikdemir, Mustafa Demir, 18. Yüzyılın Üçüncü Çeyreğinde Ayıntab'da Yönetim ve Yerel Elitler, *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), Gaziantep 2019, s.41.

²⁶ Yaşar, "Desantralizasyon", s.666.

²⁷ GŞS, 10/15/2 (23 Zilkade 1013/12 Nisan 1605); Koçak, *Ayıntâb Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s.104; GŞS, 39/S.36/1.

İkincisi ise idari görev olup şehrin düzenini ve reayanın güvenliğini sağlamak, adaleti temsil etmek, şer‘e ve örfe aykırı durumları önlemek hatta bu görevi kadı ile ortak olarak yerine getirmektedir²⁸.

Ayrıca Sancakbeyinin görevleri arasında yer alan reayanın güvenliğinin sağlanması, suça karışmış olan kişilerin takibi, yakalanması, yaralama ve ölüm durumlarında yapılan keşiflerde emri altında bulunan kişilerin kendisine yardımcı oldukları görülmektedir. Tövbe Mahallesinden buğday beklerken öldürülen Hacı Osman’ın keşfedilmesi için oluşturulan heyetin içerisinde sancakbeyi Veli Bey’in adamlarından İskender Ağa’da bulunmuştur²⁹. Yine başka bir davada, Seng-i Tavi Mahallesinde oturan İbrahim Çelebi tarafından Alaybey Camii içerisinde yaralanan Abdülvahhab oğlu Mehmet’in yaralarının kontrol edilmesi için gönderilen ekibin içerisinde sancakbeyi Hasan tarafından görevlendirilen Hüseyin Bey de vardı³⁰.

Ayıntâb şehrinde haklarında şikâyet konusu olan kişilerin Sancakbeyinin izni ile katl edilmiş olduklarını da görmekteyiz. Cevizlice Mahallesinden Hüseyin oğlu Mehmet Bey kız kardeşi Fatma’nın Mehmet Çavuş’un yeğeni Hamza ile zina ettiği ve evinde 15 gün kalmasına dayanarak Fatma’yı Ayıntâb Sancakbeyi olan Kasım Bey’in izni ile katl edildiğini söylemiştir³¹.

1.2.Kadı

İslam Hukukuna göre kadı, insanlar arasında meydana gelen davaları şer‘î hükümlere göre çözümlmek üzere yetkili makamlar tarafından tayin edilmiş kişidir³². Adli ve kazaî teşkilata ve onun yürütücüsü olan kadılık müessesine, Osmanlı Devleti’nden önceki Türk ve Müslüman devletlerinde büyük önem verilmiş,

²⁸ Yaşar, “Desantralizasyon”, s.666.

²⁹ “keşf olunmasın taleb iderim deyücek kibel-i şer‘iden ... ve Ayıntâb Sancağıbeği olan kıldvetü’l-ümerâi’l-kirâm Veli Beğ tarafından İskender Ağa ve ahar mahalleden zeyl-i kitâbda mestûrû’l-esâmi olan Müslümanlar ile mezbûr el-Hâc Osmanın evi içinde üzerine varılub nazar olundukda sağ ardunda ok yarası müşahede eyleyüb kayd-ı sicil olundu”. GŞS, 167/S.168/3.

³⁰ “keşf ve tahrîr olunması matlûbumuzdur dediklerinde kibel-i şer‘iden Mevlana Mustafa ve bi’l-fi’l Ayıntâb Sancağıbeği kıldvetü’l-ümerâi’l-kirâm Hasan beğ dâme ‘izzihû tarafından Hüseyin beğ ve zeyl-i kitâbda mestûrû’l-esâmi olan bi-garez Müslümanlar ile üzerine varılub”. GŞS, 170-B/111/1.

³¹ “Fatmanın Hızır Çavuşoğlu Mehmed Çavuşun yeğeni olan Hasan bin Hamza ile zina eylediğünü istmia’ idüb ve on beş gün Mehmed Çavuşun evinde durub zina eylediğü şâyi’ olduğuna binaen mezbûre Fatmayı hâlâ Ayıntâb Sancağıbeği olan kıldvetü’l-ümerâi’l-kirâm Kasım Beğ dâme ‘izzihû izni ile katl olunub”. GŞS, 12/162/4; Melahat Arıkan, *12 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1027-1028/M. 1618-1619) (105-204)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2017, s.144.

³² Fahrettin Atar, “Kadı”, *DİA*, XXIV, İstanbul 2001, s.66.

en küçük yerleşim birimine dahi halkın sorunlarını çözmek ve adaletin tecellisini sağlamak üzere kadılar tayin edilmiştir³³.

Kadı hem şeriâtı hem de kanunu uygulamak üzere padişah tarafından bir berat ile atanmaktadır. Diğer idari görevlerinden bağımsız olarak hareket eden kadılar görev yaptıkları bölgenin en kilit adamlarıdır³⁴. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin en imtiyazlı sınıfından biri olan ilmiye sınıfına mensup olan kadılar, nikâh, izdivaç, vasi tayin ve azli, yetim ve malın korunması, miras taksimi, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesi, cürüm ve cinayet gibi her türlü davanın karar merciidir. Kadıların adli görevlerinin yanı sıra askeri, idari ve beledi görevleri de bulunmaktadır. Gerektiğinde zahire ve işçi tedariki, hayvan sevki, asker toplanması, mahalli rayice göre eşyaya narh koyması, beledi işlerin dışında bütün devlet işlerinin temini de kadılara aitti³⁵.

Osmanlı Devleti'nde kadılar, sancakbeyi ve beylerbeyi'nin sürekli olarak sefere gittikleri göz önünde bulundurulursa şehir yönetiminin ve güvenliğinin birinci derecede sorumlusuydu³⁶. Reayanın refahı, huzuru, ekonomik faaliyetler ancak güvenli ortamlarda yeşerir ve gelişir. Kadılar bu görevi görevli bulundukları birimin diğer amiri olan sancakbeyi ya da beylerbeyi ile yürütmektedir³⁷.

Ayıntâb kadısına şehirde asayiş ile ilgili görevlerini yerine getirmesi için özellikle eşkıya ile mücadele etmek, onların yakalanmaları, hapsedilmeleri ve gerektiğinde yakalanan eşkıyaların İstanbul'a gönderilmeleri için birçok hüküm gönderilmiştir³⁸. Bu görevi yerine getirmesi için de bazı kişiler yardımcı olmak üzere tayin edilmiştir. Ayıntâb sakinlerinden olup Bağdat muhafazasına me'mûr olan 53. Bölükten Tabak Hacı Mustafa Beşe isimli eşkıyanın yakalanıp cezasının verilmesi için mektup ile bir adam tayîn edilip gönderilmiştir³⁹.

³³ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (17. Yüzyıla Kadar)", *Belleten*, LXI/232 (Aralık 1997), s.660.

³⁴ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (çev. Ruşen Sezer), YKY, İstanbul 2003, s.81.

³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988, s.108,109.

³⁶ İlber Ortaylı, "Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, C.9,S.1, Ankara 1976,s.101.

³⁷ Yasemin Bayezıt, "Osmanlı Kadısının Emniyet ve Asayiş İşlerindeki Rolü", *Türk Polis Tarihinin Kökenleri*, Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017, s.237.

³⁸ Başkanlık Osmanlı Arşivi (=BOA), A. DVNS. MHM d. 78, s.489/h.1248; BOA. A. DVNS. MHM. d. 79, s.109/h.273; BOA. A. DVNS. MHMH. d. 80, s.62/h.166; GŞS, 31/114/1.

³⁹ "Ayıntâb sakinlerinden olup Bağdat muhafazasına me'mûr olan elli üçüncü bölük yoldaşlarından olan Tabak Hacı Mustafa Beşe nâm şakinin hakkından gelinmek babında fermân-ı 'âli varid olmağın ber muceb işbû mektûb tahrîr ve kıdvetü'l-akrân mübâşir ta'yîn ve irsâl olunmuştur". GŞS, 30/328/3.

Kadılar, gayrimüslim ahalinin de hukukunu gözetmek, zımî reaya ile ilgili olarak mahkemeye gelen davaları çözmek ve onların malî sorumluluklarını yerine getirmeklede yükümlüydüler⁴⁰.

Ayıntâb'da görev yapan bütün kadıların isimleri, atanma tarihleri, görev süreleri ve maaşlarına dair ayrıntılı bilgiler çıkarmak mümkün değildir. Ancak bu dönemde görev yapan pek çok kadı ile ilgili birtakım bilgilere ulaşılmış olup bu kişiler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Kadılar

No	Kadının Adı	Görevde bulunduğu Yıl		Kaynak
		Hicri	Miladi	
1	Mevlana	1030	1620-1621	GŞS,168/165/1
2	Mevlana Şücaeddin? Efendi	1032?	1622-16230	GŞS, 170-A/242/1
3	Mevlana Şerif Ahmed Efendi	24 Zilhicce 1032	19 Ekim 1623	GŞS, 170-B/20/1
4	Mustafa bin Mehmed	1043	1633-1634	Tayin belgesi yok. İE. ML.
5	Mevlana Mustafa	?	-	GŞS,14/151/1
6	Mevlana es-Seyyid Ömer	Cemaziyye'l-ahir 1046	Ocak-Şubat 1666	GŞS.15/373/1
7	Mevlana es-Seyyid Ahmed ⁴¹	8 recep 1061	27 Haziran 1651	-
8	Es-Seyyid Ahmed ⁴²	Cemaziyye'l-ahir 1061	Mayıs-Haziran 1651	-
9	Mustafa	Receb 1076	Ocak-Şubat 1666	GŞS,27/226/1
10	Mevlana Abdüsselam	Cemaziyye'l-evvel 1076	-	GŞS,27/231/2
11	Yasin (Kadı)	1081	1670-1671	Tayin belgesi yok İE.Ev..
12	Kadı Hasan	1086	1675-1676	Tayin belgesi yok İE. Ev..
13	Kadı Abdülaziz	1095	1683-1684	Tayin belgesi yok İE.ML.
14	Ahmed bin Muslihiddin	-	-	Tayin belgesi yok
15	Hasan Zehri	-	-	Tayin belgesi yok
16	Yahya	-	-	İE. ADL, 6-351 yer bilgisi
17	Kadı Mehmed	1110	1698-1699	Tayin belgesi yok. İE. Ev.

⁴⁰ Hasan Arslan, *17. Yüzyılda Maraş Sancağı (Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)*, Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2014, s.91.

⁴¹ GŞS, 20/190/1; Okan İlhan, *20 Numaralı Ayıntâb Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1060-1061/M.1650-1651)*, (s.137-270), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2015, s.129.

⁴² GŞS, 129/78/1; Neşe Toğrul, *129 Numaralı Ayıntab Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1061-1108/M.1650-1696)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2010, s.187.

Ayıntâb şehrinde XVII. yüzyılda kadılık görevine tayin edilmiş 17 kişi tespit edilmiştir. Bu kadıların yalnızca isimleri bilinmektedir. Ortalama bir kadının ne kadar süreyle Ayıntâb şehrinde görev yaptığı hakkında bilgi mevcut değildir. Mahalli halk ile yakınlaşmamaları olsa gerek, kadıların gönderildikleri yerlerde tayin hakları ve görev süreleri kısa tutulmuştur. Mevleviyet derecesine sahip kadılar genellikle bir yıl kaza, kadıları ise 20 ay süre ile tayin edilmişlerdir⁴³. Akdağ’a göre ise, kadı görev yerlerine bir yıllık müddet-i örfi ve bir yıllık da uzatmalı olarak ancak iki yıllığına gönderildiği ve başka bir kadılığa değiştirilmeden önce gidip İstanbul’da bir yıl mülazemette kalması gerekmektedir⁴⁴. Bu görüşleri Ayıntâb şehri içinde kabul edersek tablodaki kadılardan daha fazla kişinin görevlendirildiğini söyleyebiliriz.

1.3.Kolluk Kuvvetleri

1.3.1.Subaşı

Türk devletlerinde ordu komutanı anlamında kullanılmış olan subaşı, zamanla önemini yitirerek köy, kasaba, şehir, sancak, kaza ve diğer idare merkezlerinde emniyet ve asayiş sağlamaya görevlendirilmiş kişileri ifade etmiştir. Ayrıca subaşılar, sefer zamanında ordunun toplanma yerine giderek beylerbeyinin emrine girmektedirler⁴⁵.

Subaşının tayin işlemi, sancakbeyinin durumu kadiya bildirmesinden sonra durumun deftere kaydedilmesiyle oluşmaktaydı⁴⁶. Ayıntâb şehrinde bir kişinin subaşı olarak atanmasında öncelikli olarak vergileri kanunlarına göre toplamak, kanunlara uymak üzere “*müstahkem birinin*”⁴⁷ seçilmesine önem verilmekteydi. Ayıntâb şehrinde ilgili dönemde subaşılar bu göreve üç ay süreliğine göreve getirilmişlerdir⁴⁸.

⁴³ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2019, s.26.

⁴⁴ Akdağ, *İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, S.98.

⁴⁵ Mücteba İlgürel, “XVII. Yüzyıl Balıkesir Şer’iyye Sicillerine Göre Subaşılık Müessesesi”, *VIII. Türk Tarih Kongresi II*, Ankara 1981, s.1275.

⁴⁶ Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönem Tarihçiliğine Katkı XVII. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.69.

⁴⁷ “Kaza-yı ‘adelet şî‘ârınızda vaki’ şehir subaşılığının hıfz u hırâseti için müstâkim adam nasb ve ta‘yîn olunmak lazım olmağın”. GŞS, 12/348/2; GŞS, 12/340/3.

⁴⁸ “bu ana değin şehir subaşılığı muta’ ve kadim olmağın mâh-ı rebi‘ü’l-ahirin guresinden üç ay tamamına değin zabt için”, GŞS, 35/223/2; Gülcan Baş, *35 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1094-1095/M.1682-1683)(s.146-288)*, Gaziantep Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2018, s.253.

Subaşılar, beylerbeyi ve sancakbeyinin kendi hüküm bölgelerinde güvenliği sağlamakla görevlendirdiği kişilerdendi. Subaşının yönetimde özel bir yeri bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından XV. yüzyılın sonları hatta XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar doğrudan doğruya merkez tarafından atanan subaşılar askeri ve idari görevlerin yüklenmesiyle beylerbeyi ve sancakbeyine bağlı ve onlar tarafından atanan bir hizmetli durumuna girmişlerdir⁴⁹. Subaşılar sancakbeylerine bağlı olmasına rağmen kadı'nın emrinde çalışmaktadırlar⁵⁰.

Fatih Kanunnamesine göre biri mirî, diğeri tımar subaşı olmak üzere iki tür subaşılık bulunmaktadır. Mirî subaşılar şehirlerdeki ihtisab işlerine bakar, bu minvalde vazifelerinden biri gündüzleri kol gezerek çarşı, pazar ve mahalle aralarının temizliğini sağlamak, kaldırımları tamir ettirmektir. Diğer vazifesi ise geceleri asesbaşı ile gezerek uygunsuz takımın teftiş ve araştırılması ile ilgilenmektir. Yani kadının emrinde bulunan subaşı şehir ve kasabalarda belediye, zabıta ve asayiş işlerine bakmaktadır. Tımar subaşılarının görevi ise: bulunduğu eyalet ve sancak merkezlerinin idare amirliğini yapmaktır⁵¹.

Büyük şehirlerde kadıların emrinde asayiş amiri olarak görevli olan subaşılar, kazalarda da kadılardan sonra gelerek önemli konumda bulunmaktaydılar⁵². Subaşılık sadece şehre özgü bir kurum değildi⁵³. Akdağ'a göre bir kazada asayiş yönünden üç farklı bölge bulunmaktadır. Birincisi, şehrin merkezi ve nahiyelerini oluşturan birkaç köyden oluşan yerler olup ve buraya merkezden gönderilen subaşı bu görevi icra etmekteydi. Bu adamın, görevi itibarıyla taşımış olduğu unvan şehir subaşı ya da zaim sözleriyle ifade olunmaktaydı. İkinci bölge, serbest tımar olarak nitelendirilen yerler olup buraların asayiş temin görevini, dirlik sahipleri kendileri sağlamaktaydı. Buralarda bulunan dirlik sahipleri adına köylerinin düzenini sağlayan adamına voyvoda ismi verilmekteydi. Üçüncü bölge ise cebeli tımarlarını (tımarlı sipahi dirliklerini) teşkil eden köyler idi. Bu yerlerin asayişini sağlamakla görevli sancakbeyi idi. Sancakbeyi asayişini sağlamak için sancaklara

⁴⁹ Yücel, “Desantralizasyon”, s.666; Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.69.

⁵⁰ Yücel Özkaya, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, *Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara 1985, s.202.

⁵¹ Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı VI*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.121.

⁵² Maydaer, *Bursa'da Asayiş*, s.18.

⁵³ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.69.

“sancak subaşı”, kazalara “toprak subaşı”, köylere ise “köy subaşı” atamaktaydı. Toprak ve köy subaşları sancak subaşlarına bağılıydı⁵⁴.

Zaimü’l-vakt diye adlandırılan subaşının bâd-ı hevâ ismi altında cürm ü cinayet, resm-i arûsane, niyabet gibi vergilerin toplanması ve şehrin güvenliğinin sağlanması olmak üzere iki temel görevi bulunmaktaydı⁵⁵. Ayıntâb şehrindeki köylerde görev alacak olan subaşılara birkaç köyün vergilerini toplama sorumluluğu verilmiştir⁵⁶. 1057 miladi tarihli fermanda, Ayıntâb şehrindeki havaslara bağı olan Dülük, Suboğaz, Isbaturun köylerindeki vergileri toplamak için Osman Ağanın tayin edilip gönderildiği ve halkın kendisini subaşı olarak kabul edip ondan izinsiz kimsenin harman kaldırmamasının istenmesi subaşının şehirde vergi toplamak üzere görevlendirildiğine güzel bir örnektir⁵⁷.

Subaşının güvenlikle ilgili görevi ise: şehirdeki asayiş sağlamaktır, suçun işlenmesinin önüne geçmek ve suç işlenmiş suçluyu kadı huzuruna çıkarmaktır⁵⁸. Ayıntâb subaşı Ahmet Ağa Akyol Mahallesinde oturan Rahime Hatunun kendisine namahrem olan kişilerle karı kocalık muamelesi ettiğini ve yine Ali Bey’in odasında bulunduğu sırada odayı basarak sanıkları yakalayıp mahkemeye getirmiştir⁵⁹. Böylece subaşının iki temel görevini de Ayıntâb şehrinde yerine getirmiş olduğunu görmekteyiz.

Subaşlar, iki temel görevlerinin yanında mahkemeye intikal etmiş olan davalarda olay yerini incelemeye giden keşif ekibinin arasında da yer almışlardır. Hıyam köyünden evinin damından gece yatarken düşüp ölen Süleyman’ın kontrol edilip ölüm sebebinin araştırılması için oluşturulan ekibin içerisinde subaşı Hasan da bulunmaktadır⁶⁰.

Şehirde asayiş sağlamaktır görevli bulunan kişilerin haklarında bazen şikâyetler söz konusu olmuştur. Özellikle sancakbeyleri ve subaşlar devr adı altında köylerde konaklayıp halktan kaftan-bahâ, ağırlık ve na‘l-bahâ gibi şer‘i olmayan vergileri taleplerinin yanında yiyecek, giyecek ve hayvan yemi gasp etmekteydiler⁶¹.

⁵⁴ Akdağ, *İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, s.89.

⁵⁵ Ergenç, “*Ankara ve Konya*”, s.69.

⁵⁶ GŞS, 12/349/1, GŞS, 12/368/3.

⁵⁷ GŞS, 17/239/2.

⁵⁸ Akis, *Buhran Döneminde Antep’te Sosyal Hayat*, s.21.

⁵⁹ GŞS, 27/93/2.

⁶⁰ GŞS, 12/14/1.

⁶¹ İlgürel, “Subaşılık”, s.1278.

Ayıntâb şehrinde otorite sahibi kişilerin kanunlara aykırı hareketlerini önlemek amacıyla Osmanlı Devleti sık sık fermanlar göndererek tedbirler almaya çalışmıştır. 1684 tarihli emirde; Maraş hassından olup Ayıntâb'a bağlı Dülûkbaba köyünden bazı kişiler subaşı olarak görevlendirilen kişinin fazla vergi topladığını ve bu durumdan men edilmesi istemişlerdir⁶².

Tablo 2. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Subaşılar

No	Subaşı'nın Adı	Görevlendirildiği Yer ve Görevi	Görevde Bulunduğu Yıl		Kaynak
			Hicri	Miladi	
1	Ali	Şehir Subaşı	-	-	GŞS, 167/83/3
2	Hasan	Subaşı	-	-	GŞS,167/218/4
3	Mustafa	Köy Subaşı	20 zilhicce 1008	2 Temmuz 1600	GŞS,167/227/3
4	Ali Ağa	Şehir Subaşı	15 Zilhicce 1008	27 Haziran 1600	GŞS, 167/228/2
5	Cafer Ağa	Köy(Burç) Subaşı	Zilhicce 1008	Haziran-Temmuz 1600	GŞS, 167/238/3
6	Abbas Beşe ?	Subaşı	Zilkade 1008	Mayıs-Haziran 1600	GŞS, 167/244/2
7	Halil	Haslar Subaşı	Zilkade 1013	Mart-Nisan 1605	GŞS, 10/14/3
8	Süleyman	Subaşı	Zilkade 1013	Mart-Nisan 1605	GŞS, 10/18/2
9	Hüdaverdi Ağa	Şehir Subaşı	Safer 1014	Haziran-Temmuz 1605	GŞS,10/385/1
10	Ahmet Ağa	Haslar Subaşı	Safer 1014	Haziran-Temmuz 1605	GŞS, 10/387/2
11	Ali Ağa	Şehir Subaşı	Receb 1014	Kasım-Aralık 1605	GŞS, 12/312/1
12	Mehmet	-	-	-	GŞS, 12/331/2
13	Gedükzâde Mustafa Bey	Köy (Körkün) Subaşı	28 Muharrem 1014	15 Haziran 1605	GŞS, 12/338/3
14	Piyale Ağa	Şehir Subaşı	Rebi'ü'l-ahir 1014	Ağustos-Eylül 1605	GŞS, 12/340/3
15	Ahmet	Köy Subaşı	Receb 1017	Ekim-Kasım 1608	GŞS,12/379/2
16	Ebubekir Bey	-	1030	1620-1621	GŞS, 168/150/2
17	Mahmut Ağa	Köy (Burç) Subaşı	Rebi'ü'l-evvel 1032	Ocak-Şubat 1623	GŞS, 170-A/208/2
18	Ali Bey	Şehir Subaşı	Rebi'ü'l-evvel 1032	Ocak-Şubat 1623	GŞS, 170-A/209/1
19	Sefer?	Ayıntâb/Zeamet Subaşı	1032	1622-1623	GŞS, 170-A/305/1

⁶² GŞS, 35/268/2, Baş, "35 Numaralı Ayıntâb (146-288)", s.366; Benzer dava örnekleri için bk. GŞS, 12/367/1.

Tablo 2'nin Devamı

20	Osman Ağa	Köy (Dülük, Suboğaz, Isbaturun, Geneyik) Subaşı	Cemaziyye'l-evvel 1057	Haziran-Temmuz 1647	GŞS, 17/239/2
21	Recep Ağa	Şehir Subaşı	Cemaziyye'l-evvel 1073	Aralık-Ocak 1662-1663	GŞS, 26/186/1
22	Ali Bey	Şehir Subaşı	Rebi'ü'l-ahir 1073	Aralık Ocak 1662-1663	GŞS, 26/190/4
23	Süleyman Çelebi	Şehir Subaşı	1073	1662-1663	GŞS, 26/191/2
24	Ahmet Ağa	Şehir Subaşı	Ramazan 1073	Nisan-Mayıs 1663	GŞS, 26/228/2
25	?	Şehir Subaşı	1076	1665-1666	GŞS, 27/220/2
26	Muhacir Osman	Köy (Kilis) Subaşı	13 Ramazan 1083	2 Ocak 1673	GŞS, 171/102/1
27	Hacı Abdullah oğlu Abdullah ⁶³	Köy (Orul) Subaşı	Zilhicce 1107	Temmuz 1696	45/168/1
28	Hüseyin Çelebi	Köy (Orul ve Gücüğe) Subaşı	-	-	49/108/3

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde subaşılık görevine tayin edilmiş 28 kişinin ismine ulaşılmıştır. Bu dönemde subaşılardan üç ay süreyle göreve getirildiklerini düşünürsek şehirde daha fazla kişi göreve getirilmiştir. Ayıntâb şehrine yalnızca şehir ve köy subaşı tayin edilmemiş olup aynı zamanda beylerbeylerinin hasları ile ilgilenen kişilerde görevlendirilmiştir. Bu kişilerin genellikle merkezden hasların vergilerini toplamak için tayin edildikleri belirtilmektedir⁶⁴.

1.3.2. Ases-Asesbaşı

Ases, subaşının yanında bulunup geceleri çarşı ve pazarları bekleyen kimselerdir. Bu kişiler genellikle şehirde bulunan dükkân sahipleri tarafından güven duyulan kimseler arasından sancakbeyinin kadı huzurunda seçip deftere kaydettirmesiyle atanmaktadırlar. Geceleri sabahlara kadar kendi bulundukları bölgelerde çarşıda dolaşarak dükkânları beklemekteydiler⁶⁵.

Geceleri şehirde güvenliği sağlamakta olan asesler, demir kilit ile kilitlenen her dükkândan asesiye olarak ayda bir akçe almaktaydılar. Bunun yanında herhangi bir işi olmadan akşam vakti dışarıda gezen kişileri kontrol etmekte, suçlu ise yakalamakta, suçsuz ise bırakmaktaydılar. Geceleri hırsız ve sarhoşları yakaladıkları

⁶³ Atanma tarihine ulaşamamış olup yalnızca o köyün subaşı olduğu kayıtlarda geçmektedir.

⁶⁴ “taht-ı kazanızda vaki’ haslarımızın bağât akçesin cem’ için Ahmed subaşı ta’yin olup gönderilmiştir”. GŞS, 10/14/3.

⁶⁵ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.71-72.

takdirde subaşılarca alınan para cezasının onda biri de aseslere verilmektedir⁶⁶. Asesler her ne kadar subaşılarla bağlı olarak görev yapmakta iseler de disiplin amirleri kadılardı. Görevlerini yerine getirmeyen aseslerin kadının teklifi ile padişah tarafından azledilmektedirler⁶⁷.

Ayrıca geceleri sabaha kadar kendi sorumluluk bölgelerinde çarşılarda dolaşıp dükkânları beklemekte olan asesler, herhangi bir hırsızlık olayı meydana geldiği takdirde suçluyu yakalayamazlar ise çalınan eşyaların tanzim edilmesinde sorumlu olmaktadır⁶⁸.

Asesbaşılık, Yeniçeri ocağına mensup olup bölükbaşı derecesinde bulunmaktaydı⁶⁹. Asesbaşı, Yeniçeri ocağı içerisinde idamların infazı, merasimlerde çevre güvenliğinin sağlanması gibi askeri görevi yerine getirmekteydiler⁷⁰. Asesbaşılar, bulundukları yerin kadıları denetimi altında padişahın tayini ile atanmaktaydılar⁷¹. Ayıntâb şehrinde asesbaşı olarak görev yapan kişiler genellikle toplumu ilgilendiren yaralama⁷², hırsızlık⁷³ ve genel ahlaka aykırı⁷⁴ toplum hayatını ilgilendiren olayları mahkemeye intikal ettirmişlerdir. Ayıntâb sancağı zabıtı olan Mehmet Beşe tarafından Asesbaşı Ocak oğlu Mehmet Arabkend köyünden Nasır kızı Gülpenşe ile Hacı Mehmet kızı Zehra isimli kadınları yakalayıp mahkemeye getirerek Hasan'ın evinde gece kaldıklarını iddia ederek sorgulanmalarını istemiştir⁷⁵. Ayrıca olaylar asesbaşının huzurunda kayıtlara geçtiği görülmektedir. Şaban kızı Ayşe'nin hamamda kendinden önce çıkıp kıyafetlerini giyen İvad kızı Halime olayı kabul etmiş ve asesbaşı İvaz'ın huzurunda kayıtlara geçmiştir⁷⁶.

⁶⁶ Abdullah Demir, *Osmanlı Mahkemesi Medeni Yargılama Hukuku*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2010, 55; Abdullah Demir, *Türk Hukuk Tarihi*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2011, s.114.

⁶⁷ Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul 2004, s.50.

⁶⁸ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.72.

⁶⁹ İlhan Yerlikaya, "Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti'nde Belediye Hizmetleri", *Osmanlı VI, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara 1999, s.134.

⁷⁰ Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, s.54.

⁷¹ Abdülkadir Özcan, "Asesbaşı", *DİA*, III, İstanbul 1994, s.464.

⁷² GŞS,10/67/3.

⁷³ GŞS,167/153/2.

⁷⁴ GŞS,10/288/1.

⁷⁵ GŞS,167/114/4.

⁷⁶ GŞS, 11/77/3.

1.3.3.Ayıntâb Kulluğu/Yasakçılar

Kulluk, bulunduğu mevkiinin, semtin, şehrin ve kasabanın emniyetiyle alakadar olup, şehir ve kasaba halkının emniyeti için karakol, zabıta dairesi denilmektedir⁷⁷. Kulluklar, İstanbul ve taşra kullukları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İstanbul kullukları üç ay, taşra kullukları ise dokuz ay süreyle verilmekteydi. Bu görev daha çok yeniçeri ocağında tecrübe sahibi kişilere verilmekteydi. Taşrada bulunan kulluk muhafızlarına da yasakçı denilmiştir. Aynı zamanda değnek de yasakçılık anlamında kullanılmaktaydı⁷⁸.

Yasakçılar normal düzende subaşı yanındaki örf mensupları tarafından, yürütülen kolluk görevinin, XVI. yüzyıl sonlarında ihtiyaç duyulması suretiyle takviye amaçlı oluşturulmuştur. XVI. yüzyılın sonlarına kadar ehl-i örf, kadı ile ülkenin asayişini sağlarken bu dönemde yeni şartların ortaya çıkardığı eşkıyalık ve kanunsuz hareketleri önlemekte yetersiz kalınca, merkez “yasakçı” ismi altında kapıkullarına görev vermiştir⁷⁹.

İnzibat işleriyle görevlendirilen kişilerin tecrübeli, dürüst ve güvenilir ocak emektarlarının arasından seçilmesine önem verilmekteydi⁸⁰. Yeniçeri ağasının mektubuyla yasakçı tayini yapılmaktaydı. Bir şehre veya beldeye gereği kadar yasakçı tayin edilmektedir⁸¹. Kadıya hitaben yazılan ve sicile kayıdedilen mektupta yeniçeri ağası yasakçı olarak kimi görevlendirdiği belirtilmektedir⁸².

Yasakçıların görevi, şehirlere gelen yolların ağızlarını ve asayiş yönünden önemli sayılan bazı noktaları hakîmiyet altında tutmak ve hükümetin buralar hakkında koymuş olduğu kuralları uygulamaktan ibaretti⁸³. Ayrıca gece ve gündüz

⁷⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.319.

⁷⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1984, s.196-197.

⁷⁹ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.72.

⁸⁰ Abdülkadir Özcan, “Zaptiye”, *DİA*, XXXIV, İstanbul 2013, s.128.

⁸¹ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.73.

⁸² “kıdvetü’l-kuzât ve’l-hükkâm ma’denü’l-fezâil ve’l-keîâm Mevlana Ayıntâb kadısı zîde fazlehû tevkî’û refî’û hümayun vasıl olucak ma’lûm olaki Ayıntâb kazasında vaki’ olan kullukda yasakçı beklemesi kanûn-ı kadîm olmağın haliya Haleb muhafazasına ta’yîn olunan dergâh-ı mu’âllam yeniçerilerinden kıdvetü’l-emâsil ve’l-akrân Deveci Mustafa zîde kadrehû ta’yîn olunub kethûda yerleri tarafından mühürlü mektûb virilmek mucebince ‘âmel olunması fermânım olmuştur” GŞS, 12/372/2.

⁸³ Akdağ, *İktisadi ve İçtimai Tarih II*, s.109.

devre çıkan yasakçılar, şehrin içerisinde emniyet ve huzuru sağlayarak, şüpheli gördükleri kişileri yeniçeri ağasına ya da ihtisab ağasına teslim etmekteydiler⁸⁴.

Ayıntâb şehrinde kulluk, Halep eyâletine bağlı olup, bu hizmet yeniçeri serdarlarının uhdesine verilmiştir. Halep yeniçeri serdarları, Ayıntâb şehrindeki postal-bahalarının toplanmasıyla görevli kulluk veya yasakçılık hizmetini, genellikle bir yıllığına iltizama vermişlerdir⁸⁵. Bu görevde daha az bir sürede kalanlar olabilmektedir. Osmanlı Devleti'nde yasakçılık hizmeti için her ne kadar asayişin bozukluğu ve eşkıyalığı önlemek üzere görevliler tayin edilmişse de Ayıntâb şehrinde bu görevde bulunan kişiler genellikle halka zulmetmişlerdir. Bundan dolayı yasakçıların kaldırıldığı bildirilmiştir. Örneğin, 1619 miladi tarihinde Burç nahiyesinde yasakçı olarak tayin edilip gönderilen kişilerin nahiyeyle bağlı köylerdeki halka zulmettiklerinin merkezde duyulması üzerine o bölgedeki yasakçıların kaldırıldığı ve gönderilen kişilerin nahiye ile ilgilerinin kalmadığı bildirilmiştir⁸⁶.

Gönderilen hükümlerde yasakçılık bölgeden kaldırıldığı bildirilmiştir. Ancak zaman zaman yasakçılığın kaldırılmasına girişilmesine rağmen ülke de tımarlıların çıkarmış oldukları karışıklıkların sürmesi ve daha sonra İran Avusturya Savaşlarının başlaması ve Celali İsyanları yüzünden yasakçılık hizmetine son verilememiştir⁸⁷. Ayıntâb şehrinde de yasakçılığın ne zaman kaldırıldığı tam olarak bilinmemektedir.

Tablo 3. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Görev Yapan Yasakçılar

No	Yasakçı Adı	Görev Tarihleri		Görev Yeri	Kaynak
		Hicri	Miladi		
1	Mansur ve Süleyman Bey	Cemaziyye'l-ahir 1012	Kasım-Aralık 1603	-	GŞS, 10/28/1
2	Ali Bey	Receb 1012	Aralık-Ocak 1603-1604	-	GŞS, 10/36/2
3	Derviş Beşe	?	-	-	GŞS, 12/107/1
4	51. Cema'âten Mustafa Beşe	Cemaziyye'l-evvel 1028	Nisan-Mayıs 1619	-	GŞS, 12/271/2

⁸⁴ Çınar, *Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, s.101.

⁸⁵ Çınar, *Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, s.101.

⁸⁶ GŞS, 12/315/1, GŞS, 12/315/2.

⁸⁷ Şerafettin Turan, *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 1997, s.151.

Tablo 3'ün Devamı

5	Hasan Beşe, İsmail Beşe, Hacı Süleyman Beşe, Bekir Beşe, Mustafa Beşe, Ahmet Beşe	Cemaziyye'l- evvel 1028	Nisan-Mayıs 1619	-	GŞS, 12/329/1
6	Deveci Mustafa	Receb 1027	Haziran- Temmuz 1618	-	GŞS, 12/372/1
7	Mustafa Beşe, Derviş Beşe, Ahmet Beşe, Ali Beşe, Yusuf Beşe	Şaban 1027	Temmuz- Ağustos 1618	-	GŞS, 12/371/2
8	Mustafa Mumcu	Zilkade 1031	Eylül-Ekim 1622	Burç köyü	GŞS, 170-A/202/1
9	Mehmet Subaşı	Şevval 1031	Ağustos- Eylül 1622	Haleb ve Ayıntâb Eyaletlerinde	GŞS, 170-A/202/2
10	Süleyman	Cemaziyye'l- evvel 1032	Mart-Nisan 1623	Ayıntâb ve Burç, Azaz	GŞS, 170-A/247/1
11	İlyas Beşe ve İbrahim Beşe	Şaban 1032	Mayıs- Haziran 1623	Tilbeşar ve Burç	GŞS, 170- A/279/1/2
12	Ali Çavuş	Zilhicce 1032	Eylül-Ekim 1623	Ayıntâb, Rumkale, Nizip	GŞS, 162/302/1
13	1.Bölükten Mustafa	Şaban 1038	Mart-Nisan 1629	Burç ve Tilbeşar	GŞS, 13/1-2/1-1
14	34.Bölükten Mustafa ve 91. Cemaatten Mustafa	Zilkade 1038	Haziran- Temmuz 1629	-	GŞS, 13/15/1
15	67. Cemaatten Osman	Zilkade 1038	Haziran- Temmuz 1629	Burç	GŞS, 13/26/1-2
16	1.Bölükten Ali Beşe	Zilkade 1038	Haziran- Temmuz 1629	Tilbeşar	GŞS, 13/27/1
17	57.Bölükten Ahmet Beşe	Receb 1044	Aralık-Ocak 1634-1635	Ayıntâb/Yasakçı	GŞS, 14/15/1
18	? İbrahim	Safer 1045	Temmuz- Ağustos 1635	-	GŞS, 14/127/1
19	Mehmet Beşe, Mustafa Beşe, Hızır Beşe, Hızır Çelebi, Bayram Beşe, Mahli Beşe, Hamza Beşe, Ömer Beşe, Mustafa Beşe, Yusuf Beşe	Receb 1047	Kasım-Aralık 1637	-	GŞS, 15/411/2
20	Ahmet Paşa	15 Receb 1060	14 Temmuz 1650	-	GŞS, 20/265/3 ⁸⁸

⁸⁸ GŞS, 20/265/2; İlhan, “20 Numaralı Ayıntâb (s.137-200)”, s.243.

Tablo 3'ün Devamı

21	34.Bölük Osman Bey	Cemaziyye'l-evvel 1079	Ekim-Kasım 1668	Haleb kulluğu	GŞS, 28/246/1 GŞS, 28/247/2
22	Hüseyin Çavuş	26 Cemaziyye'l-evvel 1079	1 Kasım 1668	Haleb kulluğu	GŞS, 28/251/2
23	Hüseyin Beşe	H.Şaban 1083/Kasım-Aralık 1672		-	GŞS, 171/176/1
24	?	1098	1686-1687	-	GŞS, 37/116/1
25	Hüseyin ve Süleyman	15 Şaban 1100	4 Haziran 1689	-	GŞS, 38/205/2
26	Mustafa Ağa	Safer 1112	Temmuz-Ağustos 1700	-	GŞS, 51/164/1

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere yasakçıların şehirde ne kadar süre hizmet ettikleri kayıtlara yansımamıştır. Yalnızca kişinin ismi ve görevlendirildiği belirtilmiştir. Bu kişiler tek bir köy ya da şehir merkezine atanmamış, birden fazla köyden de sorumlu olabilmışlerdir. Aynı zamanda bir bölgeye birden fazla yasakçı da atanablmıştır. Bu kişilerin aynı anda orada bulunduklarına hakkında yeterince bir bilgiye sahip değiliz.

1.3.4.Muhtesib

İhtisap ağası ya da ihtisap emini denilen muhtesib, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Kadı tayini yapılan her yerde onun yardımcısı konumunda olan bir muhtesib bulunmaktaydı. Muhtesiblerin görev ve yetkileri İhtisap Kanunnameleri'nde etraflıca belirtilmiştir⁸⁹.

Bir şehrin yöneticisi olarak Muhtesib, çarşı ve pazarlarda satılan bütün maddelere narh vermek, fiyatların tespitini yapmak, bozuk, kötü, eksik ölçü ile mal satan esnafı kontrol etmek ve cezalandırmakla görevli kişilerdir⁹⁰.

Çarşı ve pazarlarda dolaşan muhtesipler, hile yapan esnafın önüne geçmeye çalışmıştır. Ayıntâb Muhtesibi Muhittin 4 Haziran 1600 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Karaca oğlu Hüseyin'in üç batman⁹¹ eksik pekmez sattığını ve bu durumun halka verilen bir zarar olduğunu iddia ederek şikâyetçi olmuş ve kalan vergi (resm) ne kadar ise hepsini eksiksiz olarak almıştır⁹². Bir başka davada ise

⁸⁹ Ziya Kazıcı, "Hisbe-Osmanlı Devleti", *DİA*, XVIII, İstanbul 1998, s.144.

⁹⁰ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.105-108.

⁹¹ Batman: Yerine ve malına göre iki okkadan altı okkaya kadar olan ağırlık ölçüsüne verilen isimdir. Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, s.174.

⁹² GŞS, 167/181/1. (22 Zilkade 1080/4 Haziran 1600).

Ayıntâb Muhtesibi olan Hasan Ağa bakkalların pazarbaşısı olan Hacı Mehmet'in satılan yağları karıştırdığını iddia ederek bu kişinin sorgulanmasını istemiştir⁹³.

İhtisap ağalarının bir başka görev alanı ise şehirlerde asayiş ve halka iâşe teminini sağlamaktır⁹⁴. Ayıntâb Muhtesibi Ali oğlu Mehmet Çelebi mahkemede eşkıya ve sekbanların yüzünden Mustafa Paşa Han'ında birkaç yıldan beri satışların yapılmadığını ve onların buralara gelmeyi bıraktıklarından beri tekrardan eşya satışlarının yapılmaya başladığı ve güvenli ortamın oluşturulduğunu söylemiştir⁹⁵.

1.3.5.Kethüda Yeri

Şehir zabitlerinden biri olan kethüda yeri, altı bölük halkından oluşan kapıkulu sipahi bölüklerine mensup kişileri taşrada zapt ve idare etmek üzere fermanla atanmış kişilerdir⁹⁶. Altı bölük halkının düzeninin sağlanmasının yanı sıra reayanın korunması, asayişin sağlanması için kadı'nın denetiminde çalışan ehl-i örf mensubu kimselerdir⁹⁷.

Sefer zamanı, kethüda yerleri emri altında bulunan altı bölük halkı ile savaşa katılmak sorumluluğundaydılar. Ayrıca ordunun hareketinden önce şehir ve kazalarda bulunan kapıkulu askerlerinin getirilmeleri için bölük ağalarına emir verilmekte ve bölgelerde bulunan bölük halkını davet etmek üzere oralara çavuşlar gönderilmekteydi⁹⁸. 1646 tarihli bir hükümde sefer zamanının yaklaşması üzerine Anadolu'nun sağ kol üzerinde bulunan kethüda yerinin altı bölük yoldaşlarının emrinde bulunan askerleri toplayıp seferde mevcut bulunmaları istenmiştir⁹⁹.

Ayıntâb şehrinde huzur ve güvenin sağlanması, eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan yol kesip halkın canına kastedenlerin ve malına saldıranların yakalanması

⁹³ GŞS, 15/114/2; benzer davalar için bk. GŞS,17/105/1.

⁹⁴ Kazıcı, "Hisbe", s.144.

⁹⁵ GŞS, 11/147/1, Cuma Çam, *11 Numaralı Ayıntâb Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1017/M.1608-1609)*, Kafkas Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2008, s.190.

⁹⁶ İsmail Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları II*, TTK, 3. Baskı, Ankara 1988, s.175.

⁹⁷ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.76.

⁹⁸ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları II*, s.180-181.

⁹⁹ GŞS, 18/62/2; benzer dava örnekleri için bk. BOA, A.DVNS. MHM. d.108, s.34/h.107, BOA, A.DVNS. MHM, d.87, s.107, h.308.

için görevlilere emirler gönderilmiştir¹⁰⁰. Bu görevliler arasında kethüda yerleri de bulunmaktadır¹⁰¹.

Tablo 4. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Kethüda Yerleri

No	Kethüda yerinin ismi	Bölüğü	Yevmiye-akçe	Görevlendirildiği Tarih		Kaynak
				Hicri	Miladi	
1	Halife	5.Bölük	38 akçe	Safer 1039	Eylül-Ekim 1629	GŞS, 13/67/2
2	Osman Bey	?	?	16 Rebi'ü'l-evvel 1039	Ekim-Kasım 1629	GŞS,13/74/1
3	Hasan Gülhani?	3. Bölük	36 akçe	Cemaziyye'l-ahir 1046	Ekim-Kasım 1636	GŞS, 15/376/1
4	Halil Mehmed	44. Bölük	?	Şaban 1046	Aralık-Ocak 1636-1637	GŞS, 15/432/1
5	Ali Mescidi	1. Bölük	48 akçe	Cemaziyye'l-evvel 1055	Haziran-Temmuz 1645	GŞS, 16/39/1
6	Hasan Gülhani	3.Bölük	41 akçe	Rebi'ü'l-evvel 1056	Nisan-Mayıs 1646	GŞS, 17/201/3
7	İbrahim ?	3. Bölük	31 akçe	Receb 1057	Ağustos 1647	GŞS, 17/252/2
8	Ali Kayseriye	17.Bölük	25 akçe	Zilkade 1055	Aralık-Ocak 1645-1646	GŞS, 18/38/1
9	Ali Kayseriye	17.Bölük	20 akçe	Cemaziyye'l-evvel 1056	Haziran-Temmuz 1646	GŞS, 18/56/1
10	Ali Kayseriye	11.Bölük	22 akçe	Ramazan 1056	Ekim-Kasım 1646	GŞS,18/95/3
11	Ali Kayseriye	17.Bölük	22 akçe	Zilhicce 1058	Aralık-Ocak 1648-1649	GŞS,19/324/2
12	Ali Kayseriye	17.Bölük	22 akçe	Receb 1059	Temmuz-Ağustos 1649	GŞS, 21/7/1
13	İbrahim ..?	3.Bölük	31 akçe	Ramazan 1059	Eylül-Ekim 1649	GŞS,21/12/2
14	Hasan Gülhani	3.Bölük	48 akçe	Rebi'ü'l-evvel 1062	Şubat-Mart 1652	GŞS, 22/54/2
15	Osman Abaza	5.Bölük	35 akçe	Rebi'ü'l-ahir 1062	Mart-Nisan 1652	GŞS,22/55/1
16	Osman Abaza	5.Bölük	24 akçe	Cemaziyye'l-ahir 1062	Mayıs-Haziran 1652	GŞS,22/57/2
17	Hasan Gülhani	3.Bölük	48 akçe	Cemaziyye'l-ahir 1062	Mayıs-Haziran 1652	GŞS,22/73/3
18	Osman Abaza	5.Bölük	40 akçe	Zilkade 1062	Ekim-Kasım 1652	GŞS,22/250/2
19	Mehmet Mustafa Abdullah	23. Bölük	44 akçe	Cemaziyye'l-evvel 1064	Mart-Nisan 1654	GŞS, 23/279/1
20	Osman Abaza	5.Bölük	37 akçe	Cemaziyye'l-ahir 1063	Nisan-Mayıs 1653	GŞS, 23/317/3

¹⁰⁰ GŞS, 28/227/2, GŞS, 30/379/2, GŞS, 31/114/2, BOA, A.DVNS. MHM.94, s.19, h.85.

¹⁰¹ “Ayıntâb naibi efendi: Mütesellim ve kethüdayeri ve yeniçeri serdari ve alaybeği ve çeribaşı vesair ayân-ı vilâyetin iş erlerin zîde kadrehüm hâlâ livâ-yı mezbûrede zuhûr idûb katl-i müfus ve garet emrâl iden eşkıyanın tuğyânı ziyade ol cihetle kaza-yı mezbûrede emn ü emân bulunmadığı ecilden olmakûle eşkıyayı alagetirmeğe lazıme-i dîn-i devlet olmağın buyruldu isdâr ve tarafınıza irsâl olunmuştur” GŞS, 30/356/2.

Tablo 4'ün Devamı

21	Hüseyin Mehmet Ahmet	6.Bölük	25 akçe	Zilhicce 1072	Temmuz- Ağustos 1662	GŞS, 26/201/4
22	Mustafa Hüseyin Ahmet	27.Bölük	28 akçe	Rebi'ü'l-evvel 1072	Ekim-Kasım 1661	GŞS/26/ 249/1
23	?	29.Bölük	28 akçe	Safer 1072	Eylül-Ekim 1661	GŞS, 26/255/1
24	Hüseyin	34.Bölük	25 akçe	Şaban 1076	Eylül-Ekim 1661	GŞS, 27/186/2
25	Mustafa Hüseyin Ahmet	27.Bölük	35 akçe	Cemaziyye'l- evvel 1076	Kasım-Aralık 1665	GŞS, 27/219/1
26	Ali	26.Bölük	13 akçe	Receb 1076	Ocak-Şubat 1666	GŞS, 27/226/1
27	Ramazan Ali Tosya	61.Bölük	19 akçe	Zilkade 1083	Şubat-Mart 1673	GŞS,171 /100/2
28	Mustafa Ahmet Birecik	165.Bölük	11 akçe	?	-	GŞS,30/ 215/3
29	?	?	12 akçe	?	-	GŞS,30/ 345/1
30	Mehmet Derviş	100.Bölük	19 akçe	Şevval 1086	Aralık-Ocak 1675-1676	GŞS,31/ 96/2
31	İbrahim Ebuzeyd? Ayıntâb	279.Bölük	8 akçe	Zilhicce 1094	Kasım-Aralık 1683	GŞS,35/ 254/2
32	Osman İbrahim Ayıntâb	113.Bölük	30 akçe	Cemaziyye'l- evvel 1095	Nisan-Mayıs 1684	GŞS,35/ 283/1
33	Mehmet Ayıntâb	71.Bölük	25 akçe	Şevval 1099	Temmuz- Ağustos 1688	GŞS, 37/33/4
34	İbrahim Ebuzeyd? Ayıntâb	279.Bölük	18 akçe	Zilkade 1099	Ağustos-Eylül 1688	GŞS,37/ 116/3
35	Mustafa Eyüb Teberdar serdar-ı Atık	84.Bölük	53 akçe	Rebi'ü'l-ahir 1107	Kasım-Aralık 1695	GŞS, 43/225/1
36	Hacı Hamza Mehmet Ayıntâb	208.Bölük	28 akçe	Receb 1012	Aralık-Ocak 1700-1701	GŞS, 51/144/1
37	Mustafa Eyüb Teberdar	84.Bölük	48 akçe	Rebi'ü'l-evvel 1112	Ağustos-Eylül 1700	GŞS, 51/156/1

Ayıntâb şehrinde görevde bulunan 20 kethüda yeri tespit edilmiştir. Bu kişilerin ne kadar süreyle bu görevde kaldıklarını bilemiyoruz. Yalnızca atanma tarihleri tespit edilmiştir. Ayrıca tablodan da anlaşılacağı üzere bu göreve bazı kişiler tekrardan getirilmiştir. Bu kişilerin ikinci veya üçüncü defa göreve getirildiklerinde almış oldukları günlük ücretleri aynı değildir. Ücretlerde artışlar olabildiği gibi azalmalar da olmuştur.

1.3.6.Yeniçeri Serdari

Görevli bulunduğu kazadaki yeniçerilerin, acemi oğlanların, cebeci ve topçuların asayiş ve düzenlerini sağlamakla görevli kişilerdir¹⁰². Sefer zamanlarında ülkenin her bir tarafında bulunan yeniçeri serdarlarına emrinde altında bulunan yeniçeri, cebeci, topçu taifesinden kişilerin toplanıp orduya gönderilmeleri istenmektedir. Anadolu'nun orta kolunda bulunan yeniçeri serdarlarına gönderilen 1690 tarihli bir emirde, hakîmiyetleri altında bulunan yeniçeri, cebeci ve topçu taifesinden olan kişilerin hangi kasaba, köy ve mahallede ise isimleri ile deftere yazılıp gönderilen ocak zabıtlarından Turnacıbaşı Mehmet'in yanlarına geldiğinde asker taifesini onun emri altına verip bir an önce Edirne Sahrasına gönderilmeleri istenmiştir¹⁰³.

Yeniçeri serdari, yeniçeri ağasının mektubuyla tayin olur ve divanda yazılan hükümle görevlendirilirlerdi¹⁰⁴. *24 Kasım 1689 tarihli bir emirde dergâh-ı 'âli yeniçerilerinden Mahmud Ağa şehirde bulunan yeniçeri serdarının görevinden alındığını, yerine 4. Bölükde bulunan Mustafa Çavuş'un serdar tayin edildiğini ve şehirde bulunan yeniçeri, acemi oğlanı, topçu ve cebecilerin onun sözünden çıkmamaları gerektiğinin bildirmesi*¹⁰⁵, bize Ayıntâb şehrinde yeniçeri serdarlarının nasıl görevlendirildiğini göstermektedir.

Taşrada bulunan yeniçeri serdarları, ehl-i örf'ün en üst temsilcisi olan sancakbeyi ve kadıdan sonraki en nüfuzlu kişilerdir. Buralarda bulunan yeniçerilerin düzenlerinin sağlanması ve itaatsizlikleri halinde cezalandırılmaları yine yeniçeri serdari ve zabıtlarının sorumluluğundaydı. Bu konuda valiler, mütesellimler ve voyvodalar yeniçeri serdarlarının işlerine karışmazlardı. Ancak suçlu buldukları yeniçerileri, zabıtlarına ve yeniçeri serdarlarına teslim etmekteydiler¹⁰⁶. Ayıntâb şehrinde bulunan kadı, mütesellim, voyvoda, yeniçeri serdari ve iş erleri gibi yöneticilere savaş zamanında sefere gitmeyen ve seferden kaçan askerlerin de

¹⁰² Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s.327-328.

¹⁰³ GŞS, 39/22/1.

¹⁰⁴ Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s.327-328.

¹⁰⁵ GŞS, 39/3/1; (11 Safer 1101/24 Kasım 1689) Başka atamalar için bk. GŞS, 16/62/1, GŞS, 39/8/2, GŞS, 39/16/1, GŞS, 39/27/2.

¹⁰⁶ Hüseyin Çınar, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab(Antep) Şehrinde Bir Güç Unsuru Olarak Yeniçeriler", (Ed. Yusuf Küçükdağ), *Osmanlı Dönemi'nde Gaziantep Sempozyumu*, 22 Ekim 1999, s.98, Gaziantep 2000.

cezalandırılmaları emredilmekteydi¹⁰⁷. Ayıntâb Kadısına gönderilen fermanda, savaş zamanı sefere gitmeyip kaçan yeniçeri, altı bölük halkı, cebeci, topcu, arabacı gibi asker taifesinden olan kişilerden yakalananların isimleri deftere yazılıp Ayıntâb Kalesine hapsedildikten sonra cezalandırılmaları için defter ile İstanbul'a gönderilmeleri istenmiştir¹⁰⁸.

Yeniçeri serdarlarının bir diğer görevi de, emrinde olan yeniçerilerden vefat edenlerin varisliğini yapmaktır. Bırakmış oldukları mirası satıp bedelini deftere kaydedip yeniçeri serdarına göndermekti¹⁰⁹. Ayıntâb şehrindeki yeniçeri serdarından genellikle varissiz ölen yeniçerilerin miraslarını müfredat defteriyle birlikte hazineye (beytü'l-mâlâ) gönderilmeleri istenmiştir¹¹⁰.

Şehirde özellikle taşrada bulunan bazı kişiler, yeniçeri olmak istiyordu. Yeniçerilik hakkını normal yollardan elde edemeyen kişiler sahte belgelere alarak halkı aldatmaktaydı. Yeniçeri serdarları da bu kişilere göz yummaktaydı¹¹¹. Bunun önüne geçmek için yeniçeri serdarlarına yeniçerilik iddiasında bunun kişilere itimat edilmemesi ve cezalarının verilmesi için merkezden emirler gönderilmiştir¹¹².

Tablo 5. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Görevli Yeniçeri Serdarları

No	Yeniçeri Serdarının İsmi	Bağlı Olduğu Bölük	Göreve Atandığı		Kaynaklar
			Hicri	Miladi	
1	Korucu İbrahim	69.Cemaat	Muharrem 1055	Şubat-Mart 1645	GŞS, 14/124/1
2	Ali	1.Bölük	Zilhicce 1057	Aralık-Ocak 1647-1648	GŞS, 18/7/2
3	Korucu Bayram	20.Bölük	Zilkade 1056	Aralık-Ocak 1646-1647	GŞS, 18/100/2
4	Hacı Yusuf Beşe	-	-	-	GŞS, 19/151/3
5	El-Hâc Hızır Beşe	-	-	-	GŞS, 19/215/1
6	Mustafa	91.Cemaat	Safer 1058	Şubat-Mart 1648	GŞS, 19/340/3
7	Hacı Bayram Beşe	-	-	-	GŞS, 20/4/1
8	Hacı Hızır Beşe	-	-	-	GŞS, 20/66/1

¹⁰⁷ GŞS, 171/144/3, GŞS,39/238/2.

¹⁰⁸ GŞS, 171/144/2.

¹⁰⁹ Yusuf Oğuzoğlu, "XVII. Yüzyılda Türkiye Şehirlerindeki Başlıca Yöneticiler", 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.I, Samsun 1986, s.153.

¹¹⁰ GŞS, 15/52/1; Benzer örnekler için bk. GŞS, 17/212/2, GŞS, 17/213/1, GŞS, 39/8/2, GŞS,19/333/3, GŞS, 27/173/1.

¹¹¹ Özkaya, *Osmanlı Kurumları ve Toplum Yaşantısı*, s.30.

¹¹² GŞS, 39/29/1, GŞS, 30/251/1, GŞS, 30/231/1.

Tablo 5'in Devamı

9	Bayram	20.Bölük	Safer 1060	Şubat-Mart 1650	GŞS, 21/52/1
10	Hızır	5.Cemaat	Receb 1062?	Haziran-Temmuz 1652	GŞS, 22/60/1
11	Bektaş Çavuş	24. Ağa Bölük	Ramazan 1063	Temmuz-Ağustos 1653	GŞS, 26/223/3
12	Bayram	20.Bölük	Şevval 1076	Nisan-Mayıs 1666	GŞS, 27/200/2
13	Mehmet Çavuş	5.Bölük	Zilkade 1079	Nisan-Mayıs 1669	GŞS, 28/205/1
14	Ebubekir	1.Bölük	Rebi'ü'l-evvel 1079	Ağustos-Eylül 1668	GŞS, 28/251/3
15	Mehmet	91.Cemaat	Şaban 1082?	Aralık 1671	GŞS, 171/11/3
16	Ahmet Çavuş	5.Bölük	Şaban 1083	Kasım-Aralık 1672	GŞS, 171/101/3
17	Musıllızade Mehmet Çavuş	45.Bölük	22 Safer 1084	8 Haziran 1673	GŞS, 171/144/1
18	Recep Çavuş	41.Bölük	Receb 1084	Ekim-Kasım 1673	GŞS, 171/152/1
19	Ali Çavuş	24.Bölük	Ramazan 1088	Ekim-Kasım 1677	GŞS, 30/251/1
20	Hüseyin Çavuş	37.Bölük	Şaban 1089	Eylül-Ekim 1678	GŞS, 30/318/1
21	Ali? Çavuş	24.Bölük	Cemaziyye'l-evvel 1092	Mayıs-Haziran 1681	GŞS, 30/344/1
22	Mehmed	5.Cemaatden	Rebi'ü'l-evvel 1091	Nisan 1680	GŞS, 30/361/1
23	Hüseyin Çavuş	37.Bölük	Cemaziyye'l-evvel 1091	Mayıs-Haziran 1680	GŞS, 30/370/1
24	Ali Çavuş	24. bölük	18 Şaban 1090?	-	GŞS, 30/372/1.
25	Receb Çavuş	45.Bölük	Rebi'ü'l-evvel 1085	Haziran-Temmuz 1674	GŞS, 31/45/1
26	Mehmed	5.Cemaatden (Emekli)	Muharrem 1092	Ocak-Şubat 1681	GŞS, 34/159/5
27	Hüseyin Çavuş	37.Bölük	Zilkade 1093	Kasım 1682	GŞS, 35/232/1
28	Mehmet Beşe	1.Bölük	Muharrem 1085	Nisan-Mayıs 1674	GŞS, 35/252/1
29	Ali Çavuş	24.Bölük	Receb 1095	Haziran-Temmuz 1684	GŞS, 35/286/1
30	Mehmed Çavuş	31.Bölük	Zilhicce 1098	Ekim-Kasım 1687	GŞS, 36/40/2
31	Hasan (emekli)	1.Bölük	Muharrem 1099	Kasım-Aralık 1687	GŞS, 36/43/1
32	Hasan	1.Bölük	Şevval 1099	Temmuz-Ağustos 1688	GŞS, 37/S37/1
33	Hasan (Emekli)	1.Bölük	Safer 1101	Kasım-Aralık 1689	GŞS, 39/8/2
34	Mustafa Çavuş	24.Bölük	Rebi'ü'l-ahir 1101	Ocak-Şubat 1690	GŞS, 39/16/1
35	Hasan Beşe	1.Bölük	Cemaziyye'l-evvel 1101	Şubat-Mart 1690	GŞS, 39/27/2
36	El-Hâc Hasan Ağa	1.Bölük	10 Cemaziyye'l-evvel 1004	17 Ocak 1693	GŞS, 40/141/2

Tablo 5'in Devamı

37	Hasan	1.Bölük	Rebi'ü'l-evvel 1007	Ekim-Kasım 1695	GŞS, 43/223/2
38	?	?	Rebi'ü'l-ahir 1009	Ekim-Kasım 1697	GŞS, 47/43/1
39	Mustafa	1.Bölük	Rebi'ü'l-ahir 1111	Eylül-Ekim 1699	GŞS, 50/316/2
40	?	-	18 Ramazan 1111	9 Mart 1700	GŞS, 50/318/2
41	Atik Hasan	1.bölük	Şevval 1110	Nisan 1699	GŞS, 50/349/2
42	?	?	26 şevval 1111	16 Nisan 1700	GŞS, 51/8/1
43	Durmuş	1.Bölük	?	-	GŞS, 51/95/2
44	Mustafa	1.Bölük	Zilhicce 1111	Mayıs-Haziran 1700	GŞS, 51/135/1
45	Serdengeçti Derviş	1.Bölük	Rebi'ü'l-evvel 1112	Ağustos-Eylül 1700	GŞS, 51/142/1

Ayıntab şehrinde 45 tane yeniçeri serdarı tayin edildiği görülmüştür. Bazı kişilerin isimleri ve bölüğü aynı olduğu görülmektedir. Bu kişilerin aynı kişiler olup görev tekrar getirildiklerine dair bilgimiz kısıtlıdır. Tablo'da görüldüğü üzere kişilerin ne kadar süreyle görevlendirildiği ve ne kadar kaldıkları tam olarak tespit edilememektedir.

1.3.7.Ayıntâb Kalesi ve Görevlileri

Osmanlı şehirlerinde kalenin önemli bir yeri bulunmaktaydı. Kaleye askeri, idari ve adli gibi birçok görevler yüklenmiştir¹¹³. Özellikle şehrin güvenliğinin sağlanması ve çeşitli saldırılardan korunmasında önemli rol oynamaktaydı. Kaleler özellikle eşkıya grubu saldırılarında en güvenli yerlerdir¹¹⁴.

Kaleler korunaklı yerler olmaları sebebiyle resmî belgeler, devlete ait para ve eşyalar, tüccarlara ait eşyalar buralarda muhafaza edilmekteydi. Tahıl, silah, barut ve mühimmat da kale mahzenlerinde korunmaktaydı. Ayrıca şehrin zindanı, yani hapishanesi de kalede bulunmaktaydı¹¹⁵. Zindandaki suçluların bakımından ve korunmasından kale görevlileri sorumludur. Bu hizmeti yerine getirebilmesi için ayrı bir teşkilat bulunmaktaydı. Beylerbeyi, sancakbeyi ve kadının denetimi altında bulunmak üzere kale yönetiminin başında bir dizdar, onun yardımcısı olan kethüda,

¹¹³ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.77.

¹¹⁴ Özer Ergenç, "XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara'nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler" *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1980, s.96.

¹¹⁵ Eftal Şükrü, Batmaz, "Osmanlı Devleti'nde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış", *AÜ OTAM*, S.7, Ankara 1996, s.8-9.

yeteri kadar çeşitli askeri sınıflara bağlı kale erleri yer almaktadır¹¹⁶. Ayıntâb şehrinde 1671 yılında bulunan Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgilere göre, şehrin tam ortasında yuvarlak ve gayet sağlam bir iç kale bulunmaktadır. Bu kale içinde 40 ev, cami, hamam, birkaç tahıl ambarı ve zindan bulunmaktadır. Ayrıca Ayıntâb şehrinde bulunan tüm askerler ile dizdarın devamlı burada bulunduğu söylenmektedir¹¹⁷.

Ayıntâb Kalesinde başta dizdar, kale kethüdası, mustahfız (kale erleri), kale imamı, cebeci gibi değişik askeri ve dini gruplara mensup kişiler görev yapmaktaydılar. Bu görevlilere kısaca değinilerek kale örgütünün Ayıntâb şehir güvenliğindeki yeri anlaşılmaya çalışılacaktır.

1.3.7.1.Dizdar

Kale muhafızlarının kumandanı durumunda olan dizdar, kaledaki her türlü vazifeyi yerine getirmekle yükümlü kişidir¹¹⁸. Kale erlerinin başbuğu konumunda olan dizdarlar genellikle kapıkulu askerleri arasından tayin edilmektedirler. Bu makama getirilen kapıkulunun ulufesi hazineye kalmakta olup kendisine, bulunduğu bölgeden hizmetleri karşılığında askeri tımar tevcih edilmiştir¹¹⁹.

Dizdarlar, şehrin güvenliğinden sorumlu bir yönetici, tımar sahibi olmasından dolayı bir askerdir. Sefer esnasında orduya katılmakla yükümlüdür. Görevi sırasındaki faaliyetlerinin kanuna uygunluğunun sağlanması bakımından kadiya karşı sorumludur. Dolayısıyla görevlerini kötüye kullanmaları durumunda bu kişiler tarafından azledilmekteydiler¹²⁰. İlgili dönemde hakkında en fazla şikâyet edilip ve görevinden azledilen Dizdar Hacı Osman'dır. Tilbeşar Nahiyesinde Kantara köyünde 6000 akçe tımar ile dizdar olan Hacı Osman'ın insanları gammazlamak, kötü davranışlarının ortaya çıkması ve kale askerlerinin de kendisinden razı olmaması üzerine dizdarlıktan azledilerek yerine Mustafa, dizdar tayin edilmiştir¹²¹.

Sınır boylarındaki şehirlerde ve isyan çıkan yerlerde bulunan kalelerin savunması dizdarın başlıca göreviydi. Çeşitli yollardan kaleye getirilen cephe

¹¹⁶ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.78.

¹¹⁷ Seyit Ali Kahraman, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.9/1, YKY, İstanbul, s.383.

¹¹⁸ Yusuf Oğuzoğlu, "Dizdar", *DİA*, IX, İstanbul 1994, s.480.

¹¹⁹ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.78.

¹²⁰ Ergenç, *Ankara ve Konya*, s.79; Batmaz, "Kale Teşkilatı", s.5.

¹²¹ GŞS, 171/98/1.

dizdara emanet edilirdi¹²². Kalede depolanan mühimmat gerektiğinde ilgili yerlere dizdar tarafından gönderilmekteydi¹²³. Maraş Valisi Ahmet Paşa tarafından 18 Nisan 1696 tarihinde Ayıntâb kadısı ve dizdarına gönderilen emirde kalenin batı tarafındaki hisar erlerinin mevcut olan ve olmayanlar ile ellerinde beratı bulunan ve bulunmayan askerlerin yoklanması ve kale hazinesinde ve burcunda bulunan top, tüfenk, cebe ile anbarda bulunan barut ve kurşunun ne kadar olduğunun defter yazılıp tayin edilen Ali Ağa ile kendilerine gönderilmesi istenmiştir¹²⁴. Yine başka bir belgede, dizdar gönderilen 1104 tarihli emirde Ayıntâb Kalesinde bulunan bütün hisar ehli, topçu, cebeci vesaire kale askerlerinin yoklanıp mevcut bulunan ve bulunmayanları ayrı ayrı defterlere yazılarak defterlerin divana gönderilmesi istenmiştir¹²⁵.

Ayrıca kalede tutuklu bulunan kişiler istendiğinde gerekli yerlere dizdar tarafından gönderilmektedir. Kalede tutuklu bulunan suçluların cezalarının verilmesi üzerine ilgili yerlere götürmek için dizdara yardımcı olmak üzere kişilerde tayin edilmiştir. Maraş Beğlerbeği hicri 1044 tarihinde dizdardan kalede bulunan tutuklunun Maraş'a gönderilmesini istemiştir. Hatta bunun için bir mektup ile bir adam göndermiştir¹²⁶.

1.3.7.2.Kale Kethüdası

Kalede bulunan görevlilerden bir diğeri de “mal-ı mîrîye ve kale’ye hizmet eylemekte” olan dizdarın yardımcılığını yapan kale kethüdasıdır. Kalede bulunan erlerin dirlik ve düzenlerinin sağlanması, hizmetlerin yerine getirilmesinde dizdar ile sorumludur. Kale kethüdasının tayin edilmesinde izlenen yol dizdarinkiyle aynıdır. Bu görevde bulunan kişilere görevleri karşılığı dirlik verilmektedir¹²⁷.

Ayıntâb Kalesinde görevli bulunan kethüdalara genellikle 2900 akçelik gedik tımarı tevcih edilmiştir¹²⁸. Görevde bulunan Kale Kethüdası Mustafa'nın

¹²² Oğuzoğlu, “Dizdar”, s.481.

¹²³ Oğuzoğlu, “Şehirlerdeki Başlıca Yöneticiler”, s.153.

¹²⁴ GŞS, 43/272/2 (15 Ramazan 1107/18 Nisan 1696).

¹²⁵ GŞS, 40/135/3, Yılmaz Denizateş, *40 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1102-1104/M.1692-1693) (s.110-220)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014, s.55.

¹²⁶ GŞS, 14/26/3, GŞS, 14/27/1.

¹²⁷ Batmaz, “Kale Teşkilatına Bakış”, s.5.

¹²⁸ Mustafa ordu-yu hümayuna gelüb Ayıntâb sancağında ve nahiyesinde ... nâm karye ve gayriden iki bin dokuz yüz akçe gedik tımarıyla Ayıntâb kalesi kethüdalığı mirmirân berâtıyla üzerinde ve hidmette kusuru yoğiken ahardan Ali nâm kimes tımarı ile kethüdalığı alub berât ettirüb dahl etmeğle mukarrer kılunub...”, GŞS, 27/230/3.

ölmesi üzerine yerine 6 Eylül 1672 tarihinde dizdarın mektubuyla Ayıntâb Kalesinin kethüdalık görevi ve 2900 akçelik gedik tımarı Abbas'a verilmiştir¹²⁹.

1.3.7.3. Mustahfızlar

Osmanlı Devleti'nde kale kumandanının emrinde olan askerlere “mustahfız” denilmektedir. Aynı zamanda mustahfız yerine kale erenleri, kale erleri ve hisar erleri gibi tabirlerde kullanılmaktadır¹³⁰. Kale erleri, dizdar ve kale kethüdasının yönetiminde olup, onların arzıyla tayin veya azledilmektedirler¹³¹. Yeniçerilerin de taşradaki görevlerinden en önemlisi kale mustahfızlığı idi. Yeniçeri ortaları nöbetle ve üç sene süreyle kalelerde mustahfızlık etmekteydiler. Hizmeti biten kişinin yerine İstanbul'dan yeni bir mustahfız gönderilmekteydi¹³².

Mustahfızlar, değerli eşyaların, paraların, vergilerin saklandığı ve suçluların konulduğu hapishanenin bulunduğu kaleyi beklemek, vergi toplayan görevlilere refakat etmek, şehrin asayişini sağlamada yardımcı olmak ve eşkıya takibinde bulunmak gibi hizmetlerden sorumluydular¹³³.

Ayıntâb'da kale mustahfızları genellikle tımar tevcih etmişlerdir. Bu tımarların miktarlarında değişiklikler olabilmektedir. Ayıntâb kazasından Karadikek köyünde 1500 akçelik kale mustahfızlarından Ahmet'in ölmesi üzerine mustafızlık görevi tımarı ile Mustafa'ya verilmiştir¹³⁴. Yine başka bir davada, kale mustahfızlarından mahsül başhaneden 1600 akçelik tımar ile Mustahfız Ali'nin kaleyi terk etmesiyle mustahfızlık görevi başkasına verilmiştir¹³⁵.

¹²⁹ GŞS, 171/97/2 (13 Cemaziyye'l-evvel 1083/6 Eylül 1672); benzer dava örnekleri için bk.GŞS,169/94/3.

¹³⁰ Hüseyin Özdeğer, “Mustahfız”, *DİA*, XXXII., İstanbul 2016, s.110.

¹³¹ Batmaz, “Kale Teşkilatı”, s.6-7.

¹³² Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s.325.

¹³³ Özdeğer, “Mustahfız”, s.110.

¹³⁴ GŞS,43/224/1.

¹³⁵ GŞS,171/93/3.

1.3.7.4.Kalede Bulunan Diğer Görevliler

Ayıntâb Kalesinde incelenen dönemde yukarıda bahsedilen görevlilerden başka, kâtip¹³⁶, kale zabıtı¹³⁷, haznedar¹³⁸, zindancı¹³⁹, kale kapıcısı¹⁴⁰ (bevıab), naccar¹⁴¹, çerağdan¹⁴², mehteran¹⁴³ gibi görevliler ile müteveli¹⁴⁴, imam- hatib¹⁴⁵, cabi-nazır¹⁴⁶, cüzhan¹⁴⁷ gibi dini görevliler de bulunmaktadır.

¹³⁶ GŞS, 19/36/1.

¹³⁷ GŞS, 17/48/1.Kale zabıtı Mehmet Ağa'dır.

¹³⁸ GŞS, 17/70/1. Kale Mustahfızlarından olan Hazinedar başı Hacı Yahya'dır.

¹³⁹ GŞS, 15/72/1.

¹⁴⁰ “Kale kapıcısı olan Yusuf’un kale kapısını açık bırakmasından dolayı elinden tasarruf etmiş olduğu tımarı alınarak görevine son verilmiş”.GŞS, 21/17/3, Hüsnıye Güner, “21 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicil Defteri H.1059-1060(M.1649-1650) Transkripsiyonu ve Dğerlendirilmesi”, Muğla Üniversitesi Sosyla Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2006, s.39.

¹⁴¹ GŞS, 14/151/2 (Poz no:229556).

¹⁴² “Kalede bulunan zaviyenin aydınlatılmasından sorumludur. Bu görevde olan Mehmed’in ölmesiyle yerine oğlu Ömer tayin edilmiştir”. GŞS,43/254/1

¹⁴³ GŞS, 14/225/2

¹⁴⁴ GŞS, 19/345/1.

¹⁴⁵ “Kale Camisinde görev yapan Yakub Halifenin görevinden azl edildiğı ve suçsuzluğunun anlaşılması üzerine tekrardan görevine getirilmiştir”. GŞS, 28/258/2.

¹⁴⁶ GŞS, 43/254/2

¹⁴⁷ GŞS, 48-B/92/1,GŞS, 51/149/2.

II. BÖLÜM

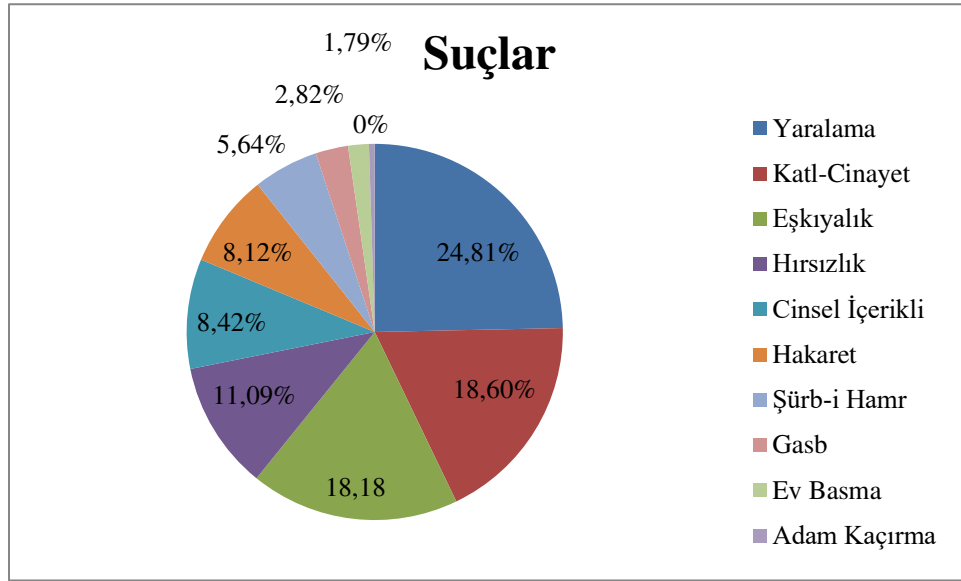
AYINTÂB'DA ASAYİŞ SORUNLARI

Toplum düzenini bozan ve sosyal bir olgu olan asayiş olayları bütün toplumlarda var olmuş ve olmaya da devam edecektir. Hangi fiil ve hareketin suç sayılıp sayılmayacağı, zaman, mekân, ahlak anlayışı, dinsel farklılık gibi nedenlerden ötürü toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.

Asayiş olaylarının yoğunluğu, dönemlere, bölgelere ve toplumlara göre değişebilmektedir. Bir dönem ve bölgede asayiş sorunlarında yoğunluk yaşanırken başka bir dönem ve bölgede yoğunluk az olabilmektedir. Bazı bölgelerde ise hemen hemen her dönemde asayiş olaylarının yoğunluğu yüksek olduğu görülebilmektedir. Bunun nedenleri arasında özellikle ekonomik, demografik ve sosyal özellikler yer almaktadır. Yerleşim yerinin nüfusu, savaşlar, göçler, etnik çeşitlilik, ulaşım gibi faktörler de bölgede suçun dağılımını etkilemiştir. Ancak şehirlerin kendilerine has özellikleri meydana gelen suçun çeşitliliğini az da olsa değiştirmektedir.

Genel olarak Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinde görülen adam öldürme, yaralama, zina, fuhuş, tecavüz, livâta, eşkıyalık, hırsızlık, içki içme, hakaret (küfür), gasb gibi toplumsal düzeni bozan çeşitli asayiş olaylarına XVII. yüzyılda Ayıntâb'da da rastlanılmıştır. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri mahallelerinde ve merkeze bağlı köylerinde meydana gelen asayiş olayları, arşiv kayıtlarında, *suçun türü, suçu işleyen kişinin kimliği ve suça maruz kalan mağdurun ismi olayın meydana geliş tarihi, mahali ve suç işlemede kullanılan alet varsa türü* gibi bilgiler yer almıştır.

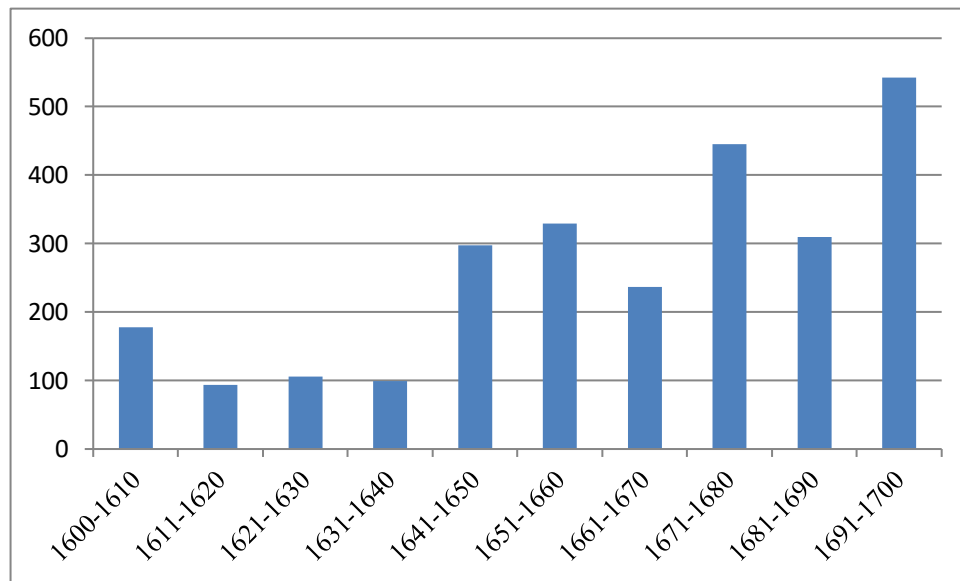
Belgelerdeki bilgilerden hareketle suçun türü, sayısı, mahkemeye intikalini sağlayanlar, davalı ve davalı kişiler, suçun meydana geldiği yer, suç işlenirken kullanılan bir alet varsa türü gibi hususlar gösterilmeye çalışılacaktır.

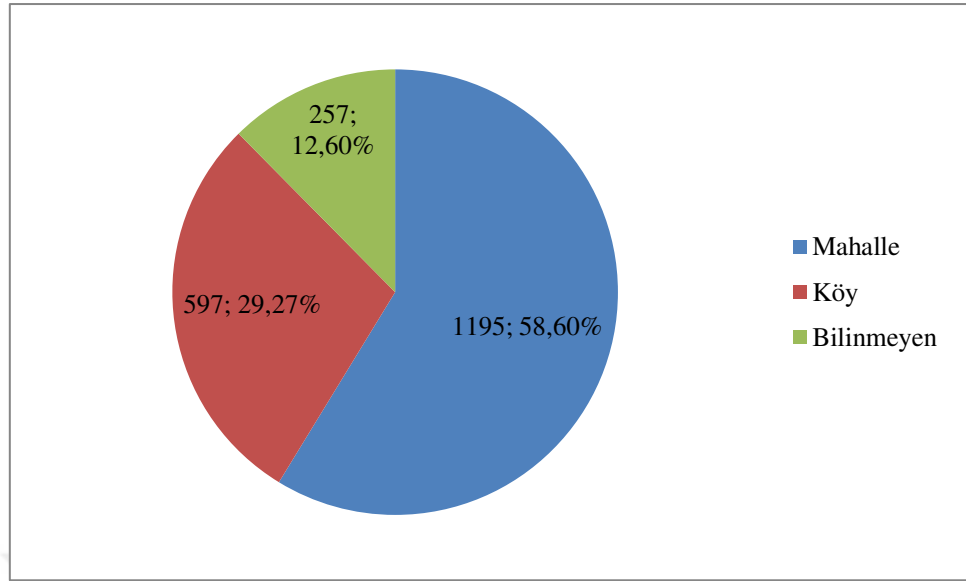
Grafik1. XVII. Yüzyılda Tespit Edilen Suçların %'lik Dağılımı

XVII. Yüzyılda Ayıntâb şehrinde işlenen suçlar içerisinde en fazla %24,81'lik bir oran ile darb-yaralama suçudur. İkinci olarak %18,60'lık dilime sahip olan cinayet-katl ve eşkıyalık suçları gelmektedir. Diğer suçların oranı için bk. Grafik 1.

Ayıntâb şehrinde işlenen genel suçlarının oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Nitekim kayıtlara göre tüm suçlar onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 2 ortaya çıkmaktadır.

Grafik2. XVII. Yüzyılda Meydana Gelen Kayıtların Yıllara Göre Dağılımları

Grafik3. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Meydana Gelen Suçların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Ayıntâb'a ait arşiv vesikalarında asayiş sorunları en fazla Ayıntâb şehri mahallerinde meydana gelmiştir. Köylerde işlenen bu suçlar mahallere göre düşük düzeyde kalmıştır. Kayıtlara yansıyan bütün davalar incelemiş olup eşkıyalık kısmındaki yeri belli olan dava kayıtları yazılmıştır. Ayrıca belgelerdeki aynı davalar dâhil edilmemiştir. İlgili dönemde Ayıntâb şehri kayıtlarında tüm suçların meydana geldiği mahalle sayısı 55 olup köy sayısı ise 141'dir. XVII. yüzyılda şehrin nüfusunun tam olarak bilmek mümkün görünmemektedir. Ancak çalışılan dönemde en fazla nüfusa sahip olan yerler Şhreküstü ve Ammu Mahalleleridir. Ancak şehirde suçların meydana gelmesinde nüfusu çokluğu ve azlığı tek başına rol oynamaktadır. Aynı zamanda Şhreküstü Mahallesinin Şeyh Fethullah Cami ve arasayı sınırlarında barındırması ve mahallenin kuzeyinde Tekke Cami, Mecidiye Hanı ve Kemikli Bedesten, güneyinde sırasıyla Ağa Cami, Pişirici Mescidi ve Kasteli, Esenbek Cami, Ahmet Çelebi Cami ve Kılınçoğlu Cami, doğusunda ise Kabasakal Cami gibi dini, sosyal ve kültürel kurumların yer alması da önemli rol oynamaktadır¹⁴⁸. Ammu Mahallesinin ise, kale'ye yakın olması ve önemli medreseler ile hanların bulunması dolayısıyla şehrin nüfusu yoğunluğunu burada barındırmaktadır¹⁴⁹. Bu mahalleleri

¹⁴⁸ Fatma Sağlam, *Osmanlı Dönemi'nde Ayıntâb Şhreküstü Mahallesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep 2022, s.46.

¹⁴⁹ Kıvrım, *Ayıntab'da Gündelik Hayat*, s.123.

sırasıyla İbn-i Eyüb, Kürtciyan, Ali Neccar, Akyol ve İbn-i Şeker takip etmektedir¹⁵⁰. En az nüfusa sahip mahalleler ise, Beğ, Ehl-i Cefa, Şarkıyan, Seng-i Nakkaş, Hayık Zımmiyan ve Hacıbaba olduğu görülmektedir¹⁵¹.

2.1.Darb ve Yaralama Davaları

Müessir fiil, bir kişiyi öldürme kastı olmadan bedenine acı vermek, sağlığını bozmak ve akli melekelerinde karışıklık meydana getirmesi, yani algılama yeteneğini bozmasıdır¹⁵². Kişinin ölümüne yol açmayan ancak dövmek, yaralamak, itmek, çekmek, sıkmak, saç yolmak, kol kırmak vs. hepsi birer müessir fiildir. Suçlunun burada fiili işlemesi için muayyen bir alet kullanması zorunlu değildir. Bazen suçlu kişi fiilini gerçekleştirirken elini, ayağını ya da dışını kullanabilir. Yine suçlu sopa, kılıç, mermi gibi maddeler de kullanabilir. Çünkü öldürmenin dışındaki suç oluşturan fiilleri işlemede kullanılan alet önemli değildir¹⁵³.

Müessir fiillerde suçluya verilecek olan ceza genelde kısastır¹⁵⁴. Sahabeden birinin işlemiş olduğu müessir fiil suçu sonucunda, bir cariye'nin dişini kırmış ve mağdûre kişinin kısas talebi üzerine Hz. Peygamber kısas cezasına hükmetmiş ve bu hükmü de Kur'an-ı Kerim'e dayandırmıştır¹⁵⁵. Yaralama olayında bir kişiyi bilerek isteyerek ve haksız olarak öldürmeyecek biçimde yaralayan kişiye karşı imkân varsa, aynı şekilde vücuduna kısas uygulanabilmekte, hatta mağdur olan kişi isterse bunu kendisi de gerçekleştirebilmektedir¹⁵⁶.

Kisas cezasının verilebilmesi için suçlu ve mağdur arasında cinsiyet ve hür olma bakımından eşitlik gibi krîterlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca failin suçu bilerek ve isteyerek işlemiş olması gerekir. Bu şartların sağlanmaması durumunda kısas cezası uygulanmamaktadır¹⁵⁷. Vücut bütünlüğüne verilen zararlarda kısas uygulaması mevcut olmakla beraber İslam hukukçuları; kısasın uygulanabilmesi için vücuda alınan darbenin geniş bir alana yayılması ve

¹⁵⁰Özharat, "IV. Mehmed Döneminde Ayıntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1648-1687)", s.57; Kıvrım, *Ayıntab'da Gündelik Hayat*, s.123.

¹⁵¹Kıvrım, *Ayıntab'da Gündelik Hayat*, s.123.

¹⁵² Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004, s.122.

¹⁵³ Abdülkadir Udeh, *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku Özel Hükümler* (çev. Ali Şafak.). Kayhan Yayınları, İstanbul 2012, s.247.

¹⁵⁴ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2017, s.195.

¹⁵⁵ Avcı, *Suçlar ve Cezalar*, s.124.

¹⁵⁶ İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C.LII, no:1, İstanbul, s.171.

¹⁵⁷ Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", s.171.

misliyle cezalandırılması ihtimal dahilinde olduğu görüşündedirler. Böyle bir olanak varsa o zaman kısas cezası yerine diyet ödenmesi gerektiği öngörüsündedirler¹⁵⁸. Kısasın yerine uygulanan diyetlerde cezanın miktarı devlet tarafından belirlenmektedir. Bu diyet genelde mağdura ödenen para cezası şeklindedir. Diyet miktarı mağdurun erkek-kadın, hür-köle olmasına göre değişiklik göstermektedir. İslamiyet'ten önce ise birini bilerek isteyerek öldürmenin diyeti deve, koyun, sığır, elbise, gümüş ve altınla ödenmekteydi¹⁵⁹. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde para karşılığı ödenen diyetin yanı sıra hayvan, elbise, bağ, bağçe gibi mal ve hayvanlarla da ödeme yapıldığı görülmektedir¹⁶⁰.

Osmanlı Devleti'nde darb suçunun cezası II. Mehmed'in Umumi Ceza Kanunnamesi'nden başlayarak halefleri kanunnamelerinde de detaylı olarak ele alınmıştır. Osmanlı padişahları yapmış oldukları kanunnamelerde yaralama suçunu işleyenlere tazir cezası ve kişinin ödeme gücüne göre para cezasının verilmesi gerektiğini söylemektedirler. Fatih Sultan Mehmed Dönemine ait Kanûn-ı Padişahiye göre *“Eğer iki kişi birbirinin saçın ve sakalın yolsa ve kadı huzurunda suç sabit olsa zenginden yirmi akçe fakirden on akçe alına, ve baş yarılıp kan çıkarsa otuz akçe alına, ayrıca kemik çıksa, ol suçlu erkek olsa zengin olsa dahi yüz akçe alına, gücü iki yüz akçe dahi vermeye yetse elli akçe, fakir olsa otuz akçe cürm alınması”* gerektiği vurgulanmıştır¹⁶¹. Bu miktarlar hemen hemen Fatih ve halefi olan padişahların kanunnamelerinde aynıdır. Ancak suçun işlenmesi esnasında kullanılan aletin cinsi, kavgada yaralanan kişinin vücudunda kanın akması, işlenen suçun kasıtlı olup olmamasına göre de ceza miktarları değişmektedir. Bu durumların yanı sıra kanunnamelerde kişilerin dini kimliğine, suçlunun hür-köle olmasına göre de miktarlar farklılık göstermektedir. Eğer darb suçunu gayrimüslim bir kişi işlerse Müslüman bir kişinin ödemiş olduğu cezanın yarısını ödemekteydi¹⁶². I. Selim

¹⁵⁸ Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye'nin Temeli*, İsam Yayınları, Ankara 2020, s.103.

¹⁵⁹ Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, s.171.

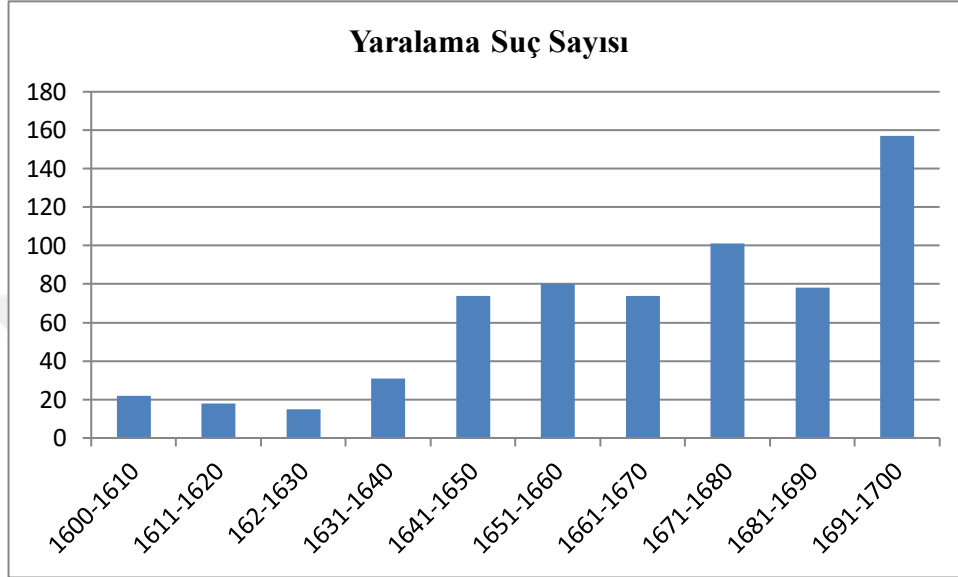
¹⁶⁰ GŞS, 10/235/2.

¹⁶¹ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, (1. Kitap Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Kanunnameleri), I, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s.348.

¹⁶² Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, (2. Kitap II. Bayezid Devri Kanunnameleri) II, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s. 41.

Kanunnamesine göre ise suç işleyen köleler, kanunda belirtilen cezanın yarısını ödemekle mükellefler¹⁶³.

Ayıntâb şehrinde yaralama suçu yıllara göre farklılık göstermektedir. Nitekim kayıtlardaki yaralama suçunun onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 4 ortaya çıkmıştır.

Grafik 4. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Yaralama Suçunun Kayıtlarına Göre Dağılımı

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri kayıtlarında yaralama suçu ile ilgili olarak toplam 653 vaka yansımıştır¹⁶⁴. Bu da şehir ve köylerinde işlenen suç oranının %24,81'ini oluşturmaktadır. Bu belgelerden 377(% 57,73)'si Ayıntâb şehir merkezi mahallelerinde 146 (%22,35)'sı ise Ayıntâb şehri dahîlindeki köylerde meydana gelmiştir¹⁶⁵. Ayrıca şehir merkezi mahalleler mi köyler mi neresi olduğu bilinmeyen 57 (%8,72) yaralama vakası bulunmaktadır.

Çalışmanın kaynağını oluşturan şer'îyye sicilleri, mühimme ve şikâyet defterlerinde yaralama suçunun oluş nedenleri ve suçun seyri hakkındaki bilgiler çok kısıtlıdır. Genellikle fail ve mağdurun kimliği, darbe alınan bölge ve suçun hangi aletle işlendiğine değinilir. Ayrıca bazen suçun işlendiği yer ve zamanda belirtilmektedir. “Hayık Müslüman mahallesinde oturan Şam yeniçerilerinden

¹⁶³ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, (3. Kitap Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnameleri) III, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, s.91.

¹⁶⁴ Bu davalardan 68'i konu ile alakalı mükerrer davalar olup 5'i ise tahripten dolayı okunamamıştır.

¹⁶⁵ Benzer davalar ile okunamayan belgelerdeki yer, kişi oranlara dahil edilmemiştir.

Mehmed Beşenin sene seman ve elf zilkadesinin on altıncı günü akşam namazı vaktinde Yaramış bin Halilin elinde hançer ve oğlunun elinde kılıç ile odası üzerine gelüb külli kavgaya muaşeret eyleyüb barmaklarını yaralamışlardır ¹⁶⁶ ” gibi ifadelerle olayın kim tarafından, ne zaman, nasıl ve hangi aletle gerçekleştiği tutanaklara yazılır.

Ayıntâb şehrinde yaralama suçlarının mahkemeye intikalini sağlayan kişiler genellikle mağdur (368 %63,44) mağdûr yakınları ve vekilleri (150 %25,58)’dir. Ayrıca mahallede oturan halkı ile (52 %8,96) şehirde bulunan subaşı, asesbaşı ve diğer görevlilerin (8 %1,37) de yaralama vakalarının mahkemeye intikalini sağladığını görmekteyiz. Yalnızca 2 (%0,34) belgede fail tarafından intikali sağlanmıştır.

Yaralama vakalarının büyük kısmı, mağdurun mahkemeye gelip darbe aldığı bölgeyi gösterip davacı olduğu kişinin sorgulanmasını talep etmesiyle gerçekleşmektedir. Tilbeşar Nahiyesine bağlı Kürd köyünden Hurmuş’un oğlu Ali, 4 Ekim 1661 tarihinde mahkemeye müracaat ederek bir gün önce akşam vakti köyün önünde Mehmet oğlu Ahmet’in vücudunun sol tarafından bıçak ile yaralandığını iddia ederek sorgulanmasını istemiştir ¹⁶⁷. Yine başka bir davada, İbn-i Eyüb Mahallesinden Mustafa oğlu Hasan sabah vakti Ahmet Çavuş Bostanı denilen tarlada zımmi Kos oğlu Keser tarafından demir bel ile başından yaralandığını söyleyerek şikâyetle bulunmuştur¹⁶⁸.

Mağdurlar hafif yaralanma durumunda bizzat mahkemeye geldiği gibi ağır yaralanma durumlarında ise bazen mağdur yakınları mahkemeye müracaat ederek yaralı kişinin evinde ya da bulunduğu mekânda yaralarının kontrol (keşf) edilmesini istemektedirler. Böyle durumlarda keşif ekibi oluşturularak mağdurun durumu olay yerinde gözlenip olayın nasıl gerçekleştiği sorgulanmaktadır. Akyol Mahallesinden Ahmet Çavuş, 12 Eylül 1630 tarihinde mahkemeye müracaat ederek yaralanan amcasının oğlu Bekir’in üzerine gidilip vücudundaki yaralarının görülmesini istemiştir. Bunun üzerine Ayıntâb Sancakbeyi tarafından Mevlana Abdurrahman Efendi ve bazı kişilerden oluşan bir heyet Abdullah’ın evine giderek Abdullah’ın

¹⁶⁶ GŞS,167/173/1.

¹⁶⁷ “da‘vâ ve takrîr-i kelâm idüb merkûm Ahmed tarîh-i kitâbdan bir gün mukaddem vakt-i mağribde karye-i mezbûre önünde bıçak ile sol tarafımdan eykiğim? Altından urub mecrûh eylemiştir suâl olunmasın taleb iderim”. GŞS, 26/37/2 (9 Safer 1072/4 Ekim 1661)

¹⁶⁸ GŞS, 19/49/3.

vücudundaki yaralar kontrol edilip olayın nasıl gerçekleştiği sorulur. Abdullah cevabında amcasının oğlu İbrahim Çavuş'un üzerine gelip hançer ile kendisini yaraladığını hançeri elinden aldığında kaçtığını ifade eder¹⁶⁹.

Yaralama olaylarında mağdur ve yakınları bizzat failden şikâyetçi olmuşlardır. Mahalle ya da köy halkının olayla hiçbir bağlantısının olmadığını belirtmeleri dikkat çekmektedir. Akyol Mahallesinden Mehmet komşusu Mustafa'nın ikinci vakti evinde otururken Seyyit Ahmet Ağa'nın hançer ile kolunun iki yerinden yaraladığını ve bu hususta sorumlunun yalnızca Seyyit Ahmet Ağa olduğunu mahalleden hiçbir kimseden davasının olmadığını belirtmiştir¹⁷⁰. İnsanların böyle bir ithamda bulunmalarının iki nedeni olabilmektedir. Yakınlarını, komşularını zan altında bırakmak istemedikleri için ya gönüllü gidip beyanda bulunmuşlardır ya da olası bir ölüm halinde fail bulunmadığı zaman sorumlu tutulan halkın tepkisi üzerine mahkemeye gidilmiştir. Her ne şekilde olursa olsun halkın zan altında kalmasının önüne geçilmiştir.

Tablo 6. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun Şehir Merkezi Mahallelerine Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Şhreküstü	44	16	Akyol	25	31	Kürkciyan	25
2	İbn-i Eyüb	19	17	Ehl-i Cefa	19	32	Ammu	17
3	Hayık	16	18	Ali Neccar	14	33	Tarla-yı Atik	14
4	KızılcaMescid	12	19	Kanalıcı	10	34	Yahni	10
5	Tarla-yı Cedid	10	20	Şarkıyan	9	35	Çukur	9
6	Tıslaki	8	21	Kale	8	36	Cabi	7
7	İbn-i Kör	7	22	Kozanlı	7	37	Kayser	7
8	Cevizlice	7	23	İbn-i Şeker	7	38	Hacıbaba	6
9	Seng-i Karasakal	6	24	Boyacı	6	39	Zincirli Kuyu	6
10	Tövbe	5	25	Bostancı	5	40	Seng-i Hoşkadem	5
11	Eblehan	4	26	Seng-iTavil	4	41	Kastel	3
12	Molla Ahmed	3	27	Beğ	3	42	Seng-i Nakkaş	2
13	Kayacık	2	28	Eskisaray	1	43	Şeyh Cami Kurbu	1
14	Hayıkzımmıyan	1	29	Arablar	1			

¹⁶⁹ GŞS,10/58/1 (4 Safer 1040/12 Eylül 1630).

¹⁷⁰ “takrîr-i kelâm ve sebtü'l-merâm idüb tarîh-i kitâbdan bir gün mukaddem vakt-i mağrib ile aşı beyninde mahalle-i mezbûre sükkânından Mustafa nâm kimesnenin menzili havlusunda otururken ... varmışdım erbâb-ı tımarıdan işbû hazır bi'l-meclis es-Seyyid Ahmed ağa bin Mehmed ağa beni bi-gayri hak sol kolum bazusundan hançer ile urub bir darbda iki mevzi'den beni mecrûh eylemiştir bu husûsda cerâhim es-Seyyid Ahmed ağadır ahâli-yi mahalle-i mezbûreden bir ferd ile cerh-i mezkûre müteâllik vechen mine'l-vucûh ve sebeben fi'l-sebeb da'vâ ve niza'âm ve alakam ve medhâlim yokdur”. GŞS,33/342/1.

15	Türkman	1	30	Demirci	1			
	Toplam	145			120			112
	Genel Toplam 377							

Ayıntâb şehri merkez mahallelerine toplam 377 yaralama vakası yansımıştır. Ayıntâb şehri dahilinde işlenen yaralama vakalarının mahallelere oranı %57,73'dir. XVII. yüzyılda yaralama olayının gerçekleştiği mahalle sayısı 43'tür.

Ayrıca 57 yaralama suçunun şehir merkezi mahallelerinde de mi yoksa köylerde mi meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 7. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Bilinmeyen	11	23	Hıyam	9	45	Gücüğe	9
2	Kürd	8	24	Ziranbu	5	46	Gürenüz	5
3	Suboğaz	4	25	Sazgın	4	47	Orul	3
4	Sam	3	26	Beğlerbeği	3	48	Isbaturun	3
5	Küllü	3	27	Dülük	3	49	Burç	3
6	Tilbeşar sarut	3	28	Arıl	3	50	Babelge	3
7	Kızılhisar	2	29	Keferbostan	2	51	Murvane	2
8	İbrahimli	2	30	Keret	2	52	Söğütlüce	2
9	Öğümsöğüt	2	31	Ulumasara	2	53	Tilbeşar	2
10	Çarpın	2	32	Karadikek	2	54	Körkün	2
11	Mevdud	2	33	Cağdıgın	2	55	Arablar	1
12	Battalöyük	1	34	Hacar	1	56	Rumkale	1
13	Semavun	1	35	Keplin	1	57	Tohtemur	1
14	Humanuz	1	36	Telsud	1	58	Helman	1
15	Güveci	1	37	Tahtanuz	1	59	Dehbi	1
16	Kefercebel	1	38	Harpuştala	1	60	Kodvir	1
17	Melek	1	39	Küçük Masara	1	61	Çavulu mezraa	1
18	Kılavuz	1	40	Beşeşme	1	62	Geneyik	1
19	Kürüm	1	41	Saplıca	1	63	Almalu	1
20	Haberd	1	42	Nurvane	1	64	Küçük Arab	1

21	Yalangoz	1	43	Göksüncük	1	65	Efekar	1
22	Evgeh	1	44	Turnalık	1			
	Toplam	53			48			45
	Genel Toplam 146							

Ayıntâb şehri köylerinde yaşanan yaralama vakası toplam 146'dır. Bu yaralama vakalarının köylere oranı %22,35'dir. Ayrıca 11 davada yaralama suçlarının hangi köyde meydana geldiğinin tespiti yapılamamıştır. XVII. yüzyılda yaralama olayının gerçekleştiği köy sayısı 64'tür. En fazla yaralama vakası Hıyam köyünde meydana gelmiştir. Bunu sırasıyla Gücüğe, Kürd, Ziranbu, Suboğaz gibi köyler takip etmektedir. En az yaralama suçu Göksüncük, Turnalık, Evgeh, Yalangoz, Almalu gibi köylerde meydana gelmiştir.

Tablo 8. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Yaralama Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	746
Gayrimüslimler	9
Toplam	755

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaralama vakalarında saldırganların toplam sayısı 755 ve üzerindedir. Bu suç Müslümanlar tarafından işlenmiştir. Gayrimüslimlerin Müslümanlara oranla sayıları yok denecek kadar azdır. Faillerin vesikalarda yaşlarına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Aynı zamanda kayıtlarda bu kişilerin meslek durumları ile ilgili pek fazla bir bilgi bulunmamakta olup bazılarının kasap ve hallaç taifesinden olduğu belirtilmektedir. Bu kişilerinde kaç kişi oldukları tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca saldırganların medeni durumları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Belgelerdeki verilere göre sadece 21 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir.

Ayıntâb şehrinde yaralama suçu genellikle Müslüman kişiler tarafından işlenmiştir. Osman Bey İbn-i Eyüb Mahallesinden Yeni il voyvodasının Nalband başısı olan zımmi Sefer oğlu Senbel'in akşam vakti Yeniçeri Mehmet Beşe'nin kapısı önünde yaralı bulunduğu ve üzerine gidilerek durumunun gözlenmesini talep ederek olayın araştırılmasını istemiştir. Bunun üzerine oluşturulan heyet yaralının üzerine gelip yaraları kontrol edildikten sonra suçlunun kim olduğunu sorulmuştur. Senbel cevabında, Mehmet Beşe'nin evinden Yeniçeri Musıllı Beşe ve birkaç adam,

Berber Yusuf'un evinden de birkaç adam üzerine geldiğini ve Musıllı'nın hançer ile kendisini yaraladığını söylemiştir¹⁷¹. Yine başka bir davada, Ayıntâb'da oturan ve yeniçerilerin zabıtı olan Hacı Hasan Beşe 24 Eylül 1618 tarihinde Ayıntâbda yasakçı olan Yeniçeri Derviş Beşe'yi 18. Ağa bölüğünden Yeniçeri Sarı Mehmet Beşe sol böğründen şiş ile yaraladığını iddia etmiştir¹⁷².

Müslümanlar arasında yer alan ve suçun faili durumunda olan kişilerden biri ise emredlerdir¹⁷³. Emredler yaralama davalarının 45'inde (52) fail, 47'sinde (67) mağdûr olarak bulunmaktadırlar. Kastel Mahallesinden Mehmet kardeşi Abdi'yi Hüseyin oğlu Mustafa isimli emred'in hançer ile sol omuz ve kasiğindan yaraladığını iddia ederek emred Mustafa'dan şikayetçi olmuştur¹⁷⁴. Yine başka bir davada, Ali Neccar Mahallesinden Ahmet oğlu Mehmet küçük oğlu Ahmet'in gözüne Ahmet oğlu Hasan isimli emred'in ok vurup yaraladığını iddia ederek emred Hasan'dan şikâyetçi olmuştur¹⁷⁵. Aynı zamanda bu kişiler birbirlerini de yaralamışlardır. Kanalcı Mahallesinden Hacı Ömer oğlu Mehmet (emred) tefteğin denilen karlıkta emred Abdurrahim'i bıçak ile sağ kolundan yaralamıştır¹⁷⁶. Gençlerin yaralama suçunda saldırgan durumda olmalarının bireysel ve toplumsal nedenleri olabilmektedir. Bireysel özelliklerinden olan cinsiyet kişinin suça yönelmesinde önemli bir değişkendir. Genç kız ve erkekler arasında gerek biyolojik gerekse psikolojik farklılıklar işlenen suçun tipini etkilemektedir. Yine içerisinde bulunmuş olduğu toplum ve aile yapısı da kişinin suça karışmasında etkilidir.

Müslümanlar kadar olmasa da gayrimüslimler yaralama suçunda bulunmuşlardır. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde gayrimüslim halkın 24 yaralama olayına karıştığı görülmektedir. Bu vakalarının 19'u gayrimüslim-Müslümanlar arasında gerçekleşirken, 5 tanesinin ise gayrimüslim halk arasında meydana geldiği anlaşılmıştır. Yine bu davaların 15'inde gayrimüslimler Müslümanlar tarafından yaralanırken, 4'ünde Müslüman kişiler gayrimüslimler tarafından yaralanmışlardır. Hayıkzımmiyan Mahallesinden zımmi Cebib oğlu Şahin'i 9 Ocak 1658 tarihinde

¹⁷¹ GŞS,18/273/3.

¹⁷² GŞS,12/107/1 (4 Şevval 1027/24 Eylül 1618); Arıkan, "12 Numaralı Ayıntâb (105-204)", s.36.

¹⁷³ Emred; Bıyıkları yeni terlemiş, sakalı çıkmamış genç çocuk. Mehmet Ertuğrul Düzdağ, *Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972, s.221.

¹⁷⁴ GŞS,27/11/2.

¹⁷⁵ "Hasan işbû hazır bi'l-meclis sulbi oğlum Ahmed nâm sagîrin sol gözünü ok ile urub mecrûh eylemiştir". GŞS, 26/49/3.

¹⁷⁶ GŞS, 27/103/2.

ikinci vakti Eskici pazarındaki dükkânın önünde, Ali bıçak ile sol küreği altından yaralamıştır¹⁷⁷. Yine başka bir davada, Kozanlı Mahallesinden Halil oğlu Osman'ı Kalaş oğlu Nersiz isimli zımmi yakasını yırtıp birkaç defa yumruk ile darbetmiştir¹⁷⁸.

Tablo 9. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçlarına Karışan Mağdurlar

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	607
Gayrimüslimler	17
Toplam	624

Yaralama suçunda mağdur kişilerin toplam sayısı 624'tür. Bu kişiler arasında en fazla Müslümanlar yeralmaktadır. Gayrimüslimler'in Müslümanlara oranla sayıları yok denecek kadar azdır. Faillerin mağdur sayısından fazla bulunmasının sebebi bazı davalarda suçu işleyen kişinin birden çok olmasından kaynaklanmaktadır. Mağdur kişilerin medeni durumları, yaşları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Ayrıca mağdur kişilerin hangi meslekle uğraştıkları bilinmemekte olup yalnızca 10 kişinin kasap, ekmekçi ve debbağ taifesine mensup olduğu tespit edilmiştir.

Ayıntâb şehrinde yaralama vakaları en fazla Müslümanlar arasında meydana gelmiştir. Ayıntâb Debbağları Şeyhi olan Veli oğlu Hüseyin ile Ali oğlu Hacı Hasan eskiden beri debbağlar ile ortak olup aralarında herhangi bir olumsuz durum yok iken mahkeme kapısına geldiklerinde hallaç taifesinden kişilerin üzerlerine gelip kendi adamlarından (debbağlardan), Ahmet, Mahmut, Ömer, Ahmet, Hüseyin ve Hamza isimli toplam 6 kişiyi yaraladıklarını söyleyerek şikâyetçi olmuşlardır. Durum hallaçlar Şeyhine sorulduğunda, iddiaları kabul etmiş ancak debbağ taifesinden bazılarının da kendi adamlarından (hallaçlardan) Musa, Ali, Şaban, Abdi ve Zeynel isimli 5 kişiyi vücutlarının çeşitli bölgelerinde yaraladıklarını söyleyerek durumun kayıtlara geçmesini istemiştir. Tekrar durum Debbağlar Şeyhi Hüseyin ile Hacı Hasan'a sorulduğunda hallaçları mahkeme kapısında yaraladıklarını kabul etmişlerdir. Olay birbirlerini itiraflarıyla mahkeme kayıtlarına geçmiştir¹⁷⁹.

Ayıntâb şehrinde yaralamaların birbiriyle akraba ilişkileri olmayan kişiler arasında meydana geldiği gibi aile içerisindeki eşler, kardeşler¹⁸⁰ ve oğul-ana¹⁸¹

¹⁷⁷ GŞS, 25/81/1 (4 Rebi'ü'l-evvel 1068/9 Ocak 1658).

¹⁷⁸ GŞS, 28/8/3.

¹⁷⁹ GŞS, 168/14/2.

¹⁸⁰ GŞS, 24/75/2.

arasında da yaşandığı görülmektedir. I. Süleyman Kanunnamesi'nde, evladın atasını ya da anasını darb etmesine karşılık hapis ve yüz akçe para cezası uygun görülmüştür¹⁸². Ayıntâb şehrinde yaşanan aile içi darb olayları eşler arasında önemli boyutlarda büyük problemler oluşturmaktaydı. Yaşanan sıkıntılarda en büyük mağduriyeti kadınlar yaşamışlardır. Yaralama suçları içerisinde bulunan 15 dava eşler arasında meydana gelmiştir. Erkekler eşlerine karşı yapmış oldukları şiddeti inkâr etmemektedirler. Ehl-i Cefa Mahallesinden Yusuf ve Hasan anneleri Ali kızı Elife'yi eşi Veli oğlu Ali'nin bıçak ile yaraladığını iddia ederek üzerine varılıp yaralarının görülmesini istemişlerdir. Elife'nin üzerine gidilip yaraları kontrol edildikten sonra durum Ali'ye sorulmuştur. O da cevabında inkâr etmeyerek bıçak ile eşi Elife'yi vurduğunu kabul etmiştir¹⁸³.

Eşler arasında meydana gelen darb olayları bazen bir defaya mahsus olmamaktadır. Bu durum bazı hukuki sorunları da beraberinde getirmiştir. Bazı erkekler eşlerine eğer bir daha seni döversem benden boş ol diye şart koymuşlardır. Ancak bazıları sözünü tutmayarak eşini darb etmiştir. Cevizlice Mahallesinden Mehmet kızı Emi eşi Recep'in kendisini dövmeyeceğini eğer döverse kendisinden bain-i talak ile boş olacağını hatta bunu üç def'a şart edip deftere kaydettirdiğini söylemiştir. Ancak tekrar dövdüğünü iddia ederek eşi Recep'ten davacı olmuştur. Recep cevabında boş olacağı şartını koyduğunu kabul etmiş kendisini darb ettiğini ise inkâr etmiştir ve tekrar mahkemede bir daha döverse benden boş olsun demiştir¹⁸⁴. Başka bir davada ise fail olan eş bizzat mahkemeye gelip vermiş olduğu sözün yerine getirilmesini istemektedir. Hüseyin oğlu İbrahim önceden eşi Ali kızı Ayşe ile aralarında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden Abdullah Efendi'ye şikâyet edildiğini ve adamın huzurunda Ayşe'yi bir daha döversem benden boşansın diye boşanma şartı koydurduğunu ancak sözünü tutmayıp Ayşe'yi dövdüğünden şartın yerine getirilmesini istemiştir. Bunun üzerine Ayşe'nin eline itiraf name kendisinin eline ise hüccet verilmiştir¹⁸⁵. Boşanma olayı gerçekleşmiştir.

¹⁸¹ GŞS,51/253/1.

¹⁸² Uriel Heyd, *Studies In Ottoman Criminal law*, Oxford At The Clarendon Press, London 1973, s.72.

¹⁸³ “İşbû mâh-ı şevvalin yigirmi üçüncü gecesı vakt-i aşada validemiz Elife binti Ali nâm Hatunı zevci Ali bin Veli nâm kimesne bıçak ile urub mecrûh eylemiş”. GŞS,18/185/2.

¹⁸⁴ Receb beni dövmemeğe şart idüb eğer döğersem benden ba'ın-i talak boş olsun deyü üç def'a şart idüb sicil olunmuş idi hâlâ yine beni döğdü şer'le suâl olunub icrâ-yı hak olunmasın talebi derim dedikde bi'l-muvâcehe mezbûr Recebden suâl olundukda fi'l-vaki' şart eyledim lakin döğmedim ve ba'de'l-yevm bir daha döğersem benden boş olsun”. GŞS, 12/306/1.

¹⁸⁵ GŞS, 28/273/1.

Genelde eşleri tarafından darb edilenlerin kadınlar olduğu bilinse de bazen erkek kişilerinde darb edildiklerini görmekteyiz. Söğütlüce köyünden Bali oğlu Ali'yi eşi Sare, baldızı Emine ve kayınvalidesi Ayşe'nin bir olup başından tutarak darbetmişlerdir¹⁸⁶.

Müslümanlar arasında yer alan ve saldırıya uğrayan kişiler arasında bulunanlardan biri ise sagîr¹⁸⁷ diye ifade edilen savunmasız çocuklardır. Genel mağdurlar arasından bulunan çocukların sayısı (10 kişi) yok denecek kadar azdır. Ancak yinede onlara karşı yapılan saldırıları göz ardı edilmemelidir. Küçük çocukların başlarına gelen yaralanma olaylarını mahkemeye genellikle anne ve babaları taşımıştır. Şarkıyan Mahallesinden Süleyman mahkemeye müracaat ederek emred Tınaş'ın sagîr oğlu Abdülkadir'in cirit ile dişine vurduğunu iddia ederek şikâyetçi olmuştur¹⁸⁸. Yine başka bir davada, Tilbeşar köyünden Hacı Osman oğlu Ali yeniçeri çavuşlarından Hasan Çavuş'un köylerine gelip hayvan istediğini ve halk ile kavga ettiği sırada adamlarından biri mahkemede olan küçük kızı Zehra'nın balta ile sol dizinin yukarısını kırdığını söylemiştir¹⁸⁹.

Şehirde yaralama suçunun mağduru en fazla Müslümanlardır. Gayrimüslim kişilerin ise Müslümanlara göre sayıları azdır ancak yine de bunlara yapılan saldırılar göz ardı edilmemez. Tarla-yı Atık Mahallesinden zımî Merd oğlu Yasef Merdil oğlu Musa tarafından taş ile başından yaralanmıştır¹⁹⁰.

Tablo 10. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçlarında Kullanılan Ateşli ve Diğer Silahlar

No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı
Ateşli Silahlar								
1	Tüfenk	10	4	Çakmaklı Tüfenk	4	7	Silah	3
2	Kurşunlu Tüfenk	2	5	Boylu Tüfenk	1			

¹⁸⁶ GŞS, 14/176/2.

¹⁸⁷ Sagîr; küçük, ufak, bulûğa ermemiş, ergenlik çağına gelmemiş çocuk. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.910.

¹⁸⁸ GŞS, 23/142/3, Nalan Özel, *23 No'lu Antep Şer'iyye Sicil Defterinin Değerlendirilmesi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2006, s.251.

¹⁸⁹ GŞS, 28/124/1.

¹⁹⁰ GŞS, 19/107/2

3	Topuz ¹⁹¹	1	6	Namlu Tüfenk	1			
	Toplam	13			6			3
	Genel Toplam 22							
	Diğer Silahlar							
No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı
1	Haçer	145	14	Bıçak	80	27	Kılıç	66
2	Taş	65	15	Değnek	52	28	Yumruk	41
3	Mızrak	11	16	Ok	8	29	Balta	7
4	Harb Aleti	6	17	Şiş	4	30	Cirid	3
5	Bel	3	18	Tekme- tokat	3	31	İp	2
6	Gülenk	2	19	Kürek	2	32	Deyüz	2
7	Çift Pala	1	20	Kınık	1	33	Diş- ısırtık	1
8	Orak	1	21	Demir batman	1	34	Tırmık	1
9	Keser	1	22	Dibek ¹⁹²	1	35	Havan	1
10	Hamam tTısı	1	23	Sunruh (nalbant aleti)	1	36	Serpene	1
11	Satır	1	24	Ture	1	37	Nacak	1
12	Ok demiri	1	25	Asa-yı kebir	1			
13	Kelâm-ı gara	1	26	Yorgan Şiltesi	1			
	Toplam	239			156			126
	Genel Toplam 521							

¹⁹¹ Topuz: Silahın icadından önce kullanılan harp aletlerinden biridir. Gürz yekpare ya da yalnız başı demir, bakır, sapı ağaç ya da demir, bakır olan bir nevi topuzdur. Bundan dolayı buna topuz denilmektedir. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, s.690

¹⁹² Dibek: Taştan ya da ağaçtan yapılmış büyük havan demektir. Zeynel Özlü, XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep Mutfağı, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 72, 2006, s.125.

Yaralama davalarının 496'sında kullanılan ateşli ve diğer silah türleri tespit edilmiş olup, 87 davada ise herhangi bir silah türüne rastlanılmamıştır. Yaralama suçları içerisinde ateşli silahlardan en fazla tüfenk kullanımı karşımıza çıkmaktadır. Tüfenk yalnızca devletin asker taifesi tarafından kullanılmamış aynı zamanda halkında elinde bulunmuş olduğunu görmekteyiz. Osmanlı Devleti tüfeğin halkın eline geçmesi ve diğer silahlara olan üstünlüğü dolayısıyla XVI. yüzyılın sonları ve özellikle XVII. yüzyıllarda tüfeğin yaygınlaşmasıyla devlet sıkı tedbirler alma yoluna gitmiştir¹⁹³. Tüfek kullanımı yalnızca insanların birbirlerini yaralamak için değil aynı zamanda şartların ve zamanın değişmesine bağlı olarak diğer suçların işlenmesinin de önünü açmaktadır.

Diğer silah türleri içerisinde ise en fazla hançer kullanılmıştır. Hançer, taşınması kolay olduğundan en sık kullanılan suç aleti olarak karşımıza çıkmaktadır. Hançeri sırasıyla bıçak, kılıç, taş ve değnek takip etmektedir. Bunların kullanma sayıları tablo 10'da gösterilmiştir. Her bir suç aleti bir olayda kullanılmamıştır. Bazı olaylarda hiç suç aleti kullanılmadığı gibi bazen de bir olayda birden fazla suç aleti kullanılabilmiştir. Ayrıca herhangi bir alet kullanmanın yanı sıra, fiziksel güçte kişileri yaralamak için iyi yöntemlerden biridir. Kişiler genellikle 41 belgede yumruk kullanmışlardır. Şehreküstü Mahallesinde Hüseyin oğlu Mehmet ikinci vakti Hüseyin oğlu İsmail'i haksız yere yumruk ile darp etmiştir¹⁹⁴. Faillerin mağdurlara uygulamış oldukları yumruk darbeleri bazen kişiler üzerinde büyük izler bırakabilmektedir. Kayacık Mahallesinden Osman oğlu Ömer Leylencik diye bilinen yerde yatağında yatan Hamis oğlu Kasım Beşe'nin yumruk ile ağzından üç dişini çıkarmıştır¹⁹⁵.

Tablo 11. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Yaralama Suçunun İşlendiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Mekânı Tespit Edilemeyen	231
2	Ev-önü	86
3	Yol-Mevzi'	57
4	Çarşı Pazar	43
5	Sokak-Mahalle	41
6	Tarla-Bağ-Bostan	34
7	Dükkân	28
8	Cami-Mescid	17

¹⁹³ Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ateşli Silahların Yayılışı", İÜEFTD, S.32, İstanbul 1979, s.302.

¹⁹⁴ GŞS, 22/12/1.

¹⁹⁵ GŞS, 28/86/2.

9	Oda	14
10	Değirmen	6
11	Han	6
12	Hamam	5
13	Kahvehane	3
14	Mahkeme Önü	2
15	Mektephane	1
	Toplam	574

Yaralama suçlarının işlendiği mekânlara baktığımız zaman en fazla halka açık yerlerde insanların yoğun olarak bulunduğu dükkân, çarşı-pazar, cami, han gibi alanlar göze çarpmaktadır. Kalabalık ortam, insanların daha çabuk öfkelenmelerine hırslarına yenik düşmelerine yol açabilecek bir psikolojik duruma neden olmaktadır. Bu tür kalabalık ortamlarda kavga etmenin avantajları olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Kavga çıktığı an çevredeki insanlar tarafından kişilerin ayrılması ve olayın mahkemeye taşındığında şahitlerle ispatlama ihtimali, mağdur açısından elde edilen avantajlardan bazılarıdır. Ancak mağdurun savunmasız kalması ve çevredeki insanlar tarafından olayın görülmesi ise psikolojik travmaların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca failin acımasızlığı topluma korku salsa da daha sonra toplum hafızasına kötü kodlanmasıyla herhangi bir olay sonucu mahkemeye şikâyet edildiğinde mahalle halkının kendisine suî hal şahitliği sırasında sıkıntıların yaşanması zorunda kalacaktır¹⁹⁶. Olayın meydana geldiği yerlerde insanların bulunmaları mağdur kişiler açısından iyi yanı da bulunmaktadır. Çünkü herhangi bir saldırı durumunda çevredeki insanlar yardımına koşup kurtarabilmektedir. Kalabalık yerin mağdur açısından iyi yanı olabildiği gibi fail açısından kötü olabilmektedir. Kişi kendini çevrenin psikolojik baskısı altında hissedebilmektedir.

Yaralama suçları sosyal mekânların aktif olduğu kalabalık ortamlarda olduğu gibi ev, tarla, bağ, bahçe gibi çevrede insanların olmadıkları açık ve korunmasız yerlerde de meydana gelmiştir. Ayıntâb'da Özbek taifesinden Hacı Nazır'ı bostanda iken Şarkıyan Mahallesinden Mehmet ve Mustafa bıçak ile sol baldırından yaralamıştır¹⁹⁷.

¹⁹⁶ Cemal Çetin “ Erken Modern Dönem Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.45, Konya 2019, s.67

¹⁹⁷ GŞS, 27/129/1.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaralama suçlarının işlendiği mekânlardan biri de sokak ve yollardır. Kayıtların çoğunda bu yerler tarîk-i ‘âmm¹⁹⁸ olarak nitelendirilmiştir¹⁹⁹. Kozanlı Mahallesinden Hacı Osman oğlu Kasım Bey mahkemeye müracaat ederek yeğeni emred Ahmet’i emred Hüseyin’i hançer ile sol tarafından Kayacık Mahallesi civarındaki tarîk-i ‘âmm denilen yerde yaraladığını söylemiştir²⁰⁰.

Ayrıca Ayıntâb şehrinde yaralama suçlarının işlendiği mekânlar kadar suçun işlenme zamanı da önem arz etmektedir. Yaralama suçu genellikle günün her vaktinde meydana gelmiştir²⁰¹. Tarla-yı Atik Mahallesinden Hamza, İbrahim oğlu İsmail’in bayram günü akşam vakti kendisini yaraladığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur²⁰².

Kayıtlara yansıyan suçların neden işlendiğine dair bir bilgi bulunmaktadır. Ancak bazı istisnai durumlara da rastlanılmıştır. Arablar Mahallesinde Medine (Hacı Seydi kızı) Hatun oğlu Mustafa’yı amcası Bektaş’ın elinde tütün içtiğini görüp, neden yasak tutmazsın diyerek sol tarafından bıçak ile yaralandığını iddia etmiştir²⁰³. Aynı şekilde başka bir davada, Ziranbu köyünden Cafer, bağında Ramazan’ın üzüm kestiğini gördüğünde kendisine neden üzümümü toplarsın dediği için Ramazan tarafından hançer ile sol memesi üstünden ve omzundan yaralandığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur²⁰⁴.

Saldırılarda kişi, zaman ve mekân kadar muhatap alınan vücut bölgesi de önem taşımaktadır. Davaların 99’unda kişiler en fazla baş bölgesinde yaralanmıştır. Kafa toplumda simgesel öneme sahiptir. Bireyin gösteriş yaptığı bir yerdi. Kafaya alınan darbeler ciddi yaralanmalara sebebiyet vermektedir²⁰⁵. Osman oğlu Aydoğmuş mahkemede Mustafa oğlu İlyas’ın başına vurduğunu söyleyip İlyas’tan şikâyetçi olarak yarasının görülmesini istemiştir²⁰⁶. Kişiler yalnızca başlarından yaralanmamış

¹⁹⁸ Geniş yol, cadde. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.1034.

¹⁹⁹ GŞS,34/113/4, GŞS,36/136/4, GŞS,44/51/1.

²⁰⁰ GŞS, 33/107/2.

²⁰¹ GŞS,50/129/2,GŞS, 15/87/3,GŞS,16/264/2,GŞS,17/189/3.

²⁰² GŞS,30/66/1.

²⁰³ GŞS,16/70/2.

²⁰⁴ GŞS, 168/127/2.

²⁰⁵ R. Julius Ruff, *Erken Modern Avrupa’da Şiddet (1500-1800)*, (çev. Didem Türkoğlu), Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2011, s.147.

²⁰⁶ GŞS,162/339/2.

vücutlarının çeşitli yerlerinde darbe almışlardır. Bir davada kişi ve kişiler vücudun çeşitli yerlerinden yaralanmış olduğu için sayılar için ek 1'e bakınız²⁰⁷.

Yaralama vakaları tek başına kayıtlara geçmemiştir. Yaralama suçlarının bazen hırsızlık, küfür, şübh-i hamr gibi olaylarla da ilişkisi bulunmaktadır. Yaralama olayının diğer olaylarla olan ilişkisi ilgili konular üzerinden değerlendirilmiştir.

2.2.Katl ve Cinayet Davaları

Katl (Adam öldürme) Allah'ın hem dünyada hem de ahrette cezalandırdığı eylemlerden birisidir. İslam hukukunda katl, amd (bilerek isteyerek), şibh-i amd (kasıt benzeri), hataen katl, hata mecrasında cârî (hataya benzer bir eylem) ve teşebbüsen katl olmak üzere beşe ayrılmaktadır²⁰⁸.

İslam hukukunda, öldürülmesi yasak olan bir kişiyi kesici-delici bir aletle isteyerek öldüren kişi kasıtlı öldürmüş kabul edilir. Zira suçu işleyen kişinin gerçek niyeti anlaşılmaz. Katil, bilerek-isteyerek bir kişiyi kesici-delici aletle değil de başka bir suretle (boğarak-döverek gibi) öldürmüşse kasıt benzeri bir cinayet gerçekleşmiş olur ve suçlu ona göre cezalandırılır. Bir kişinin kazara ölümüne sebep olmak ise hataen adam öldürme demektir. Kişi işlemiş olduğu eylemi bilerek-isteyerek işlemediği gibi sonucunu da istememiştir. Mesela, bir kişi uyurken başkasının üzerine düşüp ölümüne sebep olması hataen adam öldürme grubuna girmektedir²⁰⁹.

Adam öldürmenin cezası kısas gerektirir²¹⁰. İslam hukukçularının tarifine göre kısas, "kasten yaralama, sakat bırakma ve öldürme olaylarında suçlunun, işlediği fiile denk gelen bir ceza ile cezalandırılmasıdır". Kısas, miktarları naslarla belirlenmiş cezalardandır. Kısas kişisel hakkın ağırlıkta olduğu bir cezadır. Çolaklık, körlük, felçlilik gibi özürlü bir organa karşılık tam ve sıhhatli bir organ denklik olmadığından kısas gerçekleşmemektedir. Ayrıca suçlu ağırlık olarak kul hakkını ihlal ettiği için, mağdur yakınlarının suçlunun kısas edilmesinin talep haklarının yanında isterlerse diyet talebi veya suçluyu affetme yetkileri de bulunmaktadır²¹¹.

²⁰⁷ Detaylı bilgiler için ek 1'e bakınız.

²⁰⁸ Hasan Ali, Eş-şâzeli, "Cinayet" *DİA*, VIII, İstanbul 1993, s.14.

²⁰⁹ Coşkun Üçok, Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler II, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* III, no.2, 1946b, s. 365-368.

²¹⁰ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.192-195.

²¹¹ Abdullah Çolak, *İslam Ceza Hukuku*, Hikmet Kitabevi, İstanbul 2019, s.132-133.

Diyet, suçlunun öldürme ve yaralama karşılığı (ölenin mirasçılara ya da yaralanan kişiye) vermek mecburiyetinde olduğu para ya da maldır. Diyet isteme hakkı olan kişiler diyeti altın, gümüş para ya da deve (hayvan) olarak istemektedirler²¹². Kasıt olmadan adam öldürmenin cezası da diyettir. Diyetin uygulanmadığı durumlarda diyete ek olarak ta'zir cezasının uygulanması da söz konusudur²¹³.

Osmanlı Devleti Kanunnameleri'nde ise, ilk olarak II. Mehmed Kanunnamesi'nde adam öldürme suçunda kısas cezasının uygulanmaması halinde dört yüz akçe ile elli akçe arasında değişen para cezasının verilmesi kararlaştırılmıştır²¹⁴. Daha sonra Fatih'in halefleri olan II. Bayezid²¹⁵ ve I. Selim Kanunnameleri'nde²¹⁶ ise verilecek olan bu ceza miktarlarında azalmalar olmuştur. Ayrıca ilk defa Yavuz Sultan Selim Kanunnamesi'nde işlenen faili meçhul cinayetler için düzenleme yapılmıştır. Bu kanunnameye göre, mahalle ya da köy arasında maktûl bulunduğu zaman teftiş edip katilin bulunması gerektiği, yok katili bulamadıkları zaman ise katilin diyetinin ödenmesi gerektiği söylenmiştir²¹⁷.

Katl suçunun yıllara göre oranı farklılık göstermektedir. Kayıtlardaki cinayet olaylarının onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 5 ortaya çıkmaktadır.

²¹² Kırım, *Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntâb Şehirlerinde Gündelik Hayat (1670-1680)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış, Doktora Tezi, Konya 2005, s.131.

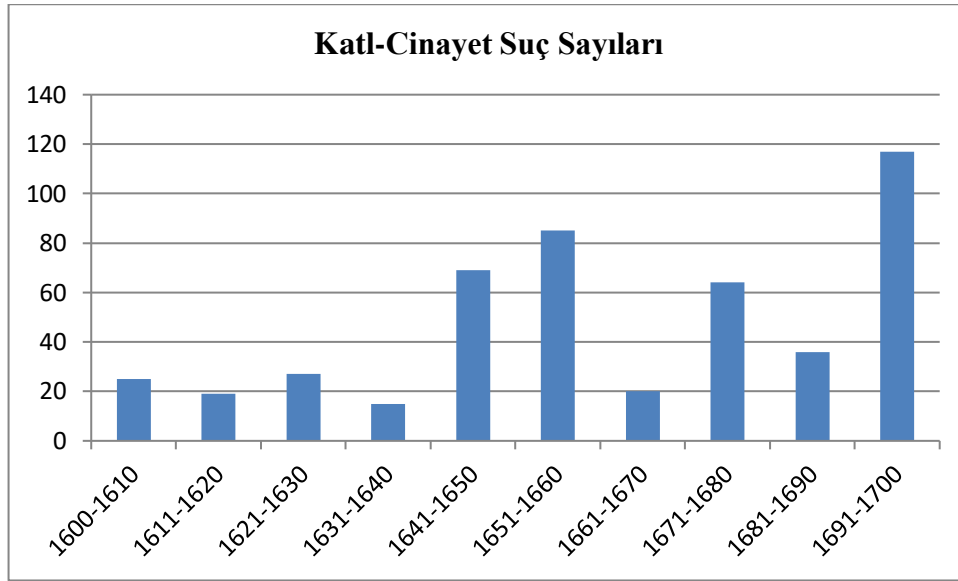
²¹³ Eş-şazeli, "Cinayet", s.14.

²¹⁴ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.349.

²¹⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.41.

²¹⁶ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.90.

²¹⁷ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.90.

Grafik 5. XVII. Yüzyılları Arasında Ayıntâb'da Katl-Cinayet Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

Adam öldürme, insanoğlunun var olduğundan beri işlemiş olduğu en eski suçlardan biridir. Yani insanoğlu doğuştan getirmiş olduğu bir eylemdir. Bu eylemin gerçekleşmesinin altında, canlı varlıklara karşı aşırı sevgi, kin, nefret, kıskançlık çekememezlik gibi durumlar karşısında güç kullanmak insanoğlunun bir özelliğidir. Bu yüzden şiddet denildiği zaman öncelikle anlaşılan bir güçtür. Bu güç öncelik sırası değişmekle beraber karşıdaki kişiye gücün yetebildiği durumlarda fiziksel, gücün yetemediği durumlarda ise psikolojik olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne şekilde olursa olsun her şeyden önce şiddet bedensel bir saldırıdır²¹⁸.

Katl olayı ile ilgili vesikalar toplam 488 belge yansımıştır²¹⁹. Cinayet davaları şehir merkezi mahalleler ile köylerde işlenen genel suçlar içerisindeki oranı %18,60'ını oluşturmaktadır. Bu belgelerden toplam 152(%31,14)'si Ayıntâb şehri merkezi mahallerinde 146(%29,91)'sı ise Ayıntâb köylerinde meydana gelmiştir. Ayrıca şehir merkezi mahalleler mi ya da köyler mi neresi olduğu bilinmeyen 54(%11,06) vaka bulunmaktadır. XVII. yüzyılda Ayıntâb kayıtlarında adam öldürme (cinayet suçları) genellikle “katl²²⁰, hataen²²¹ katl ve amden²²² katl” kavramları ile tarif edilmiştir.

²¹⁸ Yves Michaud, *Şiddet*, (çev. Cem Muhtaroglu), İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.7.

²¹⁹ Bu davaların 128 (%26,22)'si konu ile alakalı mükerrer davalar olup 8 (%1,63)'i ise almış olduğu tahripten dolayı okunamamıştır.

²²⁰ Katl: öldürme. Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Lügat*, s.496.

²²¹ Hataen: Yanlış olarak, yanlışlıkla. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.338.

Cinayet suçlarında olayların mahkemeye taşınmasını sağlayan kişiler genellikle mağdur yakınları (217), mahalle halkı (58) ve şehirde bulunan görevliler (16)'dir. Ayrıca 41 olayın kim tarafından mahkemeye intikal edildiğini bilmiyoruz. Yalnızca belgelerden anladığımız kadarıyla kişinin katl edildiği divana bildirilmiş onlar da bunu duyduklarını ve araştırma yapmak ve gereğinin yapılması için görevli tayin ettirildiği bildirmiştir²²³. Aynı zamanda 14 vakada failer mahkemeye müracaat ederek katl suçunu işlediklerini itiraf etmişlerdir.

Kayıtlarda katl suçunun meydana geliş sebebi hakkında bilgiler çok kısıtlıdır. Genellikle olay mağdurun yakınları tarafından mahkemeye intikal ettirilerek, kim tarafından, nerede, ne zaman, hangi suç aletiyle ve darbe aldığı bölgeyi söyleyerek keşif talebi istenmesi şeklindedir. Talep üzerine bir heyet oluşturularak mağdurun üzerine gidilir ve durum gözlenerek olay kayda geçirilirdi. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dahilinde mahkemeye intikal eden 132 vakada katl edilen kişinin keşfedilmesi ile ilgilidir. Kelpin köyünden Kasım mahkemeye müracaat ederek babası Kara Ahmet'in üç gün önce Cuma oğlu Mahmut tarafından boğazına ip takılıp hançer ile katledildiğini üzerine gidilip cesedinin keşfedilmesini istemiştir. Bunun üzerine oluşturulan heyet katledilen Kara Ahmet'in üzerine gidip vücudundaki yara izlerini kontrol ederek durumun ihbarını yaparak olayın kayıtlara geçmesini sağlamışlardır²²⁴. Yine başka bir davada, İbn-i Kör Mahallesinden Mustafa Beşe isimli yeniçeri kardeşi Yeniçeri Hüseyin Beşe'yi ikinci vakti kapısının önünde kaynı Ali oğlu Mustafa'nın bıçak ile sol memesi üzerinden katlettiğinden keşfedilmesini istemiştir²²⁵.

Arşiv kayıtlarına yansıyan diğer suçlarda olduğu gibi, cinayetlerin işlenme sebeplerine dair bilgiler kısıtlı olup ve olayın nedeni yazılmamaktadır. Ancak bazı istisnai durumlar bulunmakla beraber failer işlemiş oldukları cinayetin nedenin söylemektedirler. Kızık taifesinden Şah Murat akrabası Hüdaverdi'yi Ayıntâb'a gelirken yolda kendileriyle aynı taifeden olan Yakup oğlu Yunus'un bıçak ile vurup katlettiğinden keşfedilmesini istemiştir. Bunun üzerine yakalanan Yunus cevabında

²²² Amden: İsteyerek ve bilerek. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.30.

²²³ GŞS, 22/208/2, GŞS, 22/208/4.

²²⁴ "tarîh-i kitâbdan üç gün mukaddem vakt-i fecirde babam mezbûr Kara Ahmedin karye-i mezbûrede sakîn Mahmud bin Cuma nâm kimesne boğazına ib takub hançer ile katl eylemiştir üzerine varılıub keşf edilmesini taleb ederim dedikde kibel-i şer'iden Mevlana Abdusselam Efendi ta'yîn ve irsâl olunub ol dahi (...) karye-i mezbûre maktûl mezbûrun üzerine varılıub azası keşf ve nazar olundukda Kara Ahmedin boğazında ib beresi ve hançer yarası müşâhade olunub". GŞS, 26/80/5.

²²⁵ GŞS, 39/142/2.

elinde olan çubuğu istediğini ve vermediğinden kendisini bıçak ile katl ettiğini itiraf etmiştir²²⁶. Kişi itirafında elindeki çubuğu bahane etmiş gibi görünüyor ama muhtemelen olayın daha farklı sebepleri olabilir. Bu konuda yeterince bilgiye sahip değiliz.

Sebebi bilinenlerden biri de namus cinayetleridir. İslam dininde insan eşref-i mahlûkat olarak nitelendirilmiş olduğundan dolayı ırz ve namusun korunması her şeyin üzerinde tutulmuştur²²⁷. Osmanlı Devleti'nde I. Süleyman'ın yapmış olduğu kanunnamesi'nde namus konusuna yer vererek kocaya, eşini aynı ortamda yakalamış olduğu adamı öldürme izni vermiştir²²⁸. İslam ve Osmanlı dünyasında namusa verilen önem tüm modern Avrupalılar içinde genel bir özellikti. Kadının onurunun eş, baba veya erkek kardeşler tarafından korunması gerektiği düşüncesindeydiler²²⁹. Bu durum Ayıntâb şehrinde de farklı değildi. Cinayet davalarının 11'inde katiller namuslarına leke (halel) geldiğini iddia ederek eşlerini ve kız kardeşlerini öldürmekten çekinmemişlerdir. Sorgulandıklarında da işlemiş oldukları suçu itiraf etmişlerdir. Ayıntâb şehir subaşısi Kurd Tarla-yı Atık Mahallesinden Ümmügülsüm'ün kardeşi Ali tarafından boğulduğunu iddia ederek cesedin üzerine gidilerek kontrol edilip olayın sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine bir heyet oluşturulmuştur. Eve giden heyet katledilen kadını gördükten sonra durum katil Ali'den sorulmuş ve cevabında kardeşi Ümmügülsüm'ün evine namahrem girip çıktığını bu durumun kendi ırzına bir leke olduğunu söyleyip gece kemendle²³⁰ boğduğunu itiraf etmiştir²³¹.

Ayrıca cinayet suçlarının 9'u hata sonucu meydana gelmiştir. Nakah köyünden Hatice'nin oğulları Yusuf'un elindeki boylu tüfek saçmasıyla annelerinin kazara öldüğünü iddia ederek şikâyetçi olmuşlardır. Yusuf cevabında Hatice'yi kazara öldürdüğünü kabul ederek maktûlelerin yakınlarına seksen gurus diyet

²²⁶ GŞS, 12/28/1.

²²⁷ Ahmet Aksın, Emrah Maral, "Osmanlı Devleti'nde Irza ve Namusa Yönelik Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850), *II Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 2007, s.819.

²²⁸ "bir kimse kendi avretin bir kimesne ile zina ederken bir yerde bulsa ikisin bile katl etse heman evi içine cemaat getirüb işhad etse ol maktûllerin varislerin davaları istima' olunmaya", Heyd, *Criminal Law*, s.59.

²²⁹ Ruff, *Avrupa'da Şiddet (1500-1800)*, s.95.

²³⁰ Kemend: Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip, Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.506.

²³¹ GŞS, 10/173/6.

ödemıştır²³². Yine başka bir davada, Kürkciyan Mahallesinden Ali kızı Meryem ile büyük kızı Kutlu Hatun mahkemeye müracaat ederek Hacı köyünden İbrahim'in tabancalı tüfeği kurarken kazara ateş atılıp Bayram oğlu Ramazan'ın sağ memesi altından vurulup vefat ettiğini ve bundan dolayı kimseyi sorumlu tutmadıklarını bildirmişlerdir²³³.

Tablo 12. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Katl Suçunun Şehir Merkezi Mahallerine Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Şehreküstü	27	14	Kürkciyan	12	27	Akyol	11
2	Hayık	8	15	Kanalıcı	8	28	Tarla-yı Atik	6
3	Ammu	6	16	Kayacak	5	29	Tarla-yı Cedid	5
4	İbn-i Eyüb	5	17	Şarkıyan	5	30	Hayık Zımmıyan	4
5	Çukur	4	18	İbn-i Şeker	3	31	Kızılca mescid	3
6	Eblehan	3	19	Cevizlice	3	32	Yahni	3
7	Tövbe	3	20	Beğ	3	33	Kastel	3
8	Ehl-i Cefa	3	21	Kayser	3	34	Harbendelü	2
9	Kale	2	22	İslam	1	35	Seng-i Hoşkadem	1
10	Seng-i Karasakal	1	23	Kuyu	1	36	Seng-i Taval	1
11	Arablar	1	24	Ali Neccar	1	37	Boyacı	1
12	Bostancı	1	25	Tıslaki	1			
13	Seng-i Nakkaş	1	26	Payas	1			
	Toplam	65			47			40
Genel Toplam 152								

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahallelerinde toplam 152 cinayet-katl vakası kayıtlara yansımıştır. Cinayet suçunun mahallelere oranı %31,14'tür. XVII. yüzyılda katl (cinayet) suçunun gerçekleştiği mahalle sayısı ise 37'dir. Cinayet suçu en fazla Şehreküstü Mahallesinde meydana gelmiştir. Bu mahalleyi sırasıyla Kürkciyan, Akyol, Kanalıcı gibi mahallelere takip etmektedir. En az cinayet suçu ise Arablar, Ali Neccar, Boyacı gibi mahallelerde meydana gelmiştir.

Ayrıca 54 (%11,06) katl suçunun şehir merkezi mahallerinde mi yoksa köylerinde mi meydana geldiği tespit edilememiştir.

²³² “Yusuf müteveffâ-yı mezbûre Hadiceyi tüfenk saçması kurşunu ile göğsünden hataen darb ve mecrûh idüb cerh-i mezkûrun te‘sirinden fevt olmağla”, GŞS, 50/127/1.

²³³ GŞS, 28/117/3.

Tablo 13. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Katl Suçunun Köylere Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Bilinmeyen	8	28	Hıyam	12	55	Orul	10
2	Kürd	8	29	Arıl	5	56	Keret	4
3	Hacar	4	30	Karadikek	3	57	Ağcakend	3
4	Kızılhisar	3	31	Kızılhisar Tahtani	3	58	Küllü	2
5	Isbaturun	2	32	Öğümsöğüt	2	59	Kılavuz	2
6	Güçüğe	2	33	Mezmez	2	60	Mertmenge	2
7	İncesu	2	34	Ağcaöyük	2	61	Burç	2
8	Nakah	2	35	Söğütlüce	2	62	Gürenüz	2
9	Lohan	2	36	Kilis	2	63	Sam	1
10	Rumevlek	1	37	Kefercebel	1	64	Kelpin	1
11	Taşgun	1	38	Kılcan	1	65	Uzun kırış	1
12	Kethudalı	1	39	Nizib Hasan	1	66	Almalu	1
13	Zenbur	1	40	Karahanlı	1	67	Kızılhisar Fevkani	1
14	Bedreddin	1	41	Tel Himmed	1	68	Pavirin	1
15	Battalöyük	1	42	Semavun	1	69	Nalımöyük	1
16	Ferruh	1	43	Karaöyük	1	70	Sazgın	1
17	Kenab	1	44	Ulumasara	1	71	Beğlerbeği	1
18	Tahtanen	1	45	Dülük	1	72	Murvane	1
19	Yalangoz	1	46	Hacı Arab	1	73	Atna	1
20	Vasılı	1	47	Ziranbu	1	74	Kaylınca	1
21	Coba	1	48	Saplun	1	75	Mutevet?	1
22	Karagül	1	49	Göçer Arablar	1	76	İbrahimi	1
23	Taşlıca	1	50	Cobagir	1	77	Turlu	1
24	Süleymani	1	51	Tilbeşar Şeyh	1	78	Şöhme	1
25	Göhci	1	52	Beşirli	1	79	Mandolu	1
26	Rumkale Merziman	1	53	Büyük Arablar	1			
27	Humanuz	1	54	Küçük Arablar	1			
	Toplam	51			50			45
Genel Toplam 146								

Ayıntâb şehri köylerinde yaşanan cinayet vakası toplam 146'dır. Bu cinayet davalarından 8'inin meydana geldiği köy isimleri bilinmemektedir. Yaralama suçunun Ayıntâb şehri köylere oranı %29,16'dır. XVII. yüzyılda cinayet suçunun gerçekleştiği köy sayısı 78'dir. En fazla cinayet suçu Hıyam ve Orul köylerinde meydana gelmiştir. Bunu sırasıyla Arıl, Keret gibi köyler takip etmektedir. En az cinayet suçu ise Şöhme, Cobagir, Turlu gibi köylerde gerçekleşmiştir.

Tablo 14. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Cinayet Suçuna Karışan Failer

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	399
Gayrimüslimler	3
Bilinmeyen	25
Toplam	427

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde cinayet suçu işleyen katil sayısı 427'dir. Tablodan da anlaşılacağı üzere katl suçunu işleyen kişilerin büyük çoğunluğu Müslümanlardır. Cinayet suçunu işlemede gayrimüslim kişilerin Müslüman kişilere oranı yok denecek kadar azdır. Bu kişilerin yaşlarına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Aynı zamanda failerin meslekleri, evli-bekâr, dul, çocuklu ya da çocuksuz medeni durumları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz.

Katl suçu en fazla Müslümanlar tarafından işlenmiştir. Bu kişiler arasında yer alanların 59'u askeridir. Ammu Mahallesinden katledilen Mustafa oğlu Hüseyin Beşe'nin varisleri (anne-kız ve erkek kardeşi) ifadelerinde Yeniçeri Mustafa Beşe'nin şehir tarafında Tefteğin denilen mevzi'de Hüseyin Beşe'yi frengi bıçak ile kasıtlı olarak katlettiğini itiraf ettiğinden gerekenin yapılmasını istemişlerdir²³⁴. Yine başka bir dava, Eblehan Mahallesinden Yusuf oğlu Durmuş kardeşi Yeniçeri Ebureş Beşe'yi Osman Paşa'nın sekbanlarından birinin gülenk ile vurup yaraladığını ve olaydan üç gün sonra vefat ettiğini söylemiştir²³⁵.

Cinayet suçunu işlemede Müslümanlar arasında yer alan bir diğer grup ise Müslüman kadınlardır. Ancak saldırgan kadınların sayısı (7) erkeklere göre oldukça düşük düzeyde kalmışlardır. Cinayet suçlarında kadın ve kızlar (42 kişi ile) daha çok mağdur durumdadırlar. İbn-i Şeker Mahallesinden Muhsin Ağa ile Muzır 19 Şubat 1604 tarihinde Kürd deresinden çarşıya giden yolda Karluk Çukuru denilen mevzi'de katledilmiş bir kadın cesedinin bulunduğunu ve üzerine gidilerek yaralarının keşfedilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine bir heyet oluşturularak kadının üzerine gidilip yaraları kontrol edilmiş ve bir uçkur²³⁶ ile boğulduğu tespit edilerek olayın

²³⁴ GŞŞ, 40/14/4, Musa Arslanboğa, 40 Numaralı Ayıntâb Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1103-1104/M.1692-1693) (s.1-109, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014, s.36.

²³⁵ GŞŞ, 15/142/2.

²³⁶ Uçkur: don ve şalvarı bele bağlamak için uçkurluğun içine geçirilen uzun kuşağın ismidir. Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, s.541.

kayıtlara geçmesi sağlanmıştır²³⁷. Kadının kim olduğu ve kim tarafından neden öldürüldüğü belgelerdeki bilgilerin eksikliğinden dolayı tespit edilememiştir.

Kayıtlarda faili meçhul cinayetlere de rastlanmıştır. Bu kayıtlarda olayların 25'in katiller tespit edilememiştir. Ayıntâb Sancağı Kaymakamı olan Abdi Bölükbaşı tarafından Musıllı Subaşı kaybolan Frengi Yusuf'un eşi ve üvey kızı Kerime ile bir kızın 27 Temmuz 1650 tarihinde Serkenüz mezrasında katledildiklerini ve yapılan araştırma sonucu katillerinin bulunamadıklarını haber vermiştir²³⁸.

Tablo 15. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şhrinde Katl Edilen Kişiler

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	360
Gayrimüslimler	6
Toplam	366

XVII. yüzyılda arşiv kayıtlarına yansıyan belgelerden anlaşıldığı üzere katledilenlerin sayısı toplam 366'dır. Bu kişiler arasında en fazla Müslümanlar yer almaktadır. Katl edilen gayrimüslim kişilerin sayısı Müslümanlara göre oldukça düşük düzeyde kalmışlardır. Kayıtlarda maktûllerin yaşları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Belgelerdeki verilere göre sadece 110 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir. Bu evli kişilerden 56'sının çocuklu, 54 kişinin ise çocuğunun olup olmadığı bilinmiyor. Yine bu evli kişilerin 81 erkek 58 kız toplam 139 çocuklarının olduğu görülmüştür. Ayrıca 2 kişide birden fazla evlilik yapmıştır. Ayrıca katl edilenler arasında yalnızca 1 kişinin kasab olduğu yazılmıştır. Kastel Mahallesinden Kasap Hüseyin'in varisleri kardeşleri Hüseyin'i dükkâna et almak için giden Seyyit Hüseyin'in aralarında çıkan tartışma sonucu bıçak ile sol oyluğundan katlettiğini iddia etmişlerdir²³⁹.

Katledilen Müslümanlar arasında erkek kişilerden sonra en fazla cinayet mağduru kadınlardır. Mağdur durumdaki kadınların katledilmesinde saldırganlar genellikle akrabalarıdır. Bu akraba kişiler genellikle eşler, kardeş, amca ve kayın olduklarını görmekteyiz. Çukur Mahallesinden Hüseyin oğlu Hasan kardeşi Mahmut'un oğlu Cuma'yı harb aleti ile öldürdüğünü ve katilin kendisi olduğunu

²³⁷ GŞS, 10/84/6 (18 Ramazan 1012/19 Şubat 1604).

²³⁸ GŞS, 167/4/2 (28 Receb 1060/ 27 Temmuz 1650).

²³⁹ GŞS, 39/125/3.

itiraf etmiştir²⁴⁰. Yine başka bir davada, Ehl-i Cefa Mahallesi halkından Hacı Derviş, Osman ve Cuma isimli kişiler Hacı Yusuf'un değnek ile eşi Ayşe'yi dövdüğünü ve o darbin etkisinden kadının öldüğünden üzerine gidilip durumunun keşfedilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine bir heyet oluşturularak Hacı Yusuf'un evine gidilmiştir. Olay Hacı Yusuf'a sorulduğunda Ayşe'yi değnek ile birkaç def'a darbettikten sonra bıraktığında burnunun taşa değip yaralandığını ve sabah vaktinde öldüğünü ve katilin kendisi olduğunu, başka kimsenin sorumlu olmadığını bildirmiştir²⁴¹.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaşayan gayrimüslim vatandaşların cinayet suçu işlemede hem fail hem de mağdur olmaları Müslümanlara göre yok denecek kadar azdır. Ancak gayrimüslim kişilerin bu suçu işlemeyeceği ya da onlara karşı bu suçun işlenmeyeceği anlamına gelmemektedir. Gayrimüslim kişiler gerektiğinde hem Müslim kişilere hem de kendi dindaşlarına karşı cinayet suçu işlemişlerdir. Çukur Mahallesinden katledilen Ohan'ın varisleri mahkemede Abraham tarafından katledildiğini şahitler sayesinde ispatladıklarını ve ellerinde hüccetlerinin bulunduğunu iddia ederek Abraham'dan şikâyetçi olup diyet talep etmişlerdir. Bunun üzerine aralarında anlaşmazlık sonucu kişilerin yardımı ile Abraham Ohan'ın yakınlarına yüz yirmi gurûş diyet vererek olay kapanmıştır²⁴².

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde işlenmiş olan cinayet suçlarında mağdurların ölümleri bazen olay esnasında meydana gelmemiştir. Kayıtların 46'sında kişilerin ölümü olayın üzerinden birkaç zaman geçtikten sonra gerçekleşmiştir. Kürkciyan Mahallesinden Şazide ile oğulları Mehmet ve Hüseyin (Ali'nin anne ve kardeşleri) İsa oğlu Ali'yi yolda gelirken başının sağ tarafından sipahi Osman Bey'in harp aleti ile vurduktan altı gün sonra vefat ettiği iddia etmişlerdir²⁴³. Yine başka bir davada, Tilbeşar Nahiyesine bağlı Şeyh Mezra'asından Mehmet, Hasan, Ali, Dede ve Hacı Süleyman isimli kişilerin ifadelerine göre Ebulderda tarlada Süleyman oğlu Ali'nin değnek ile darbından 14 gün sonra vefat etmiştir²⁴⁴.

²⁴⁰ GŞS, 10/316/3.

²⁴¹ GŞS, 18/270/4.

²⁴² GŞS, 40/184/3, Denizateş, "40 Numaralı Ayıntâb (s.110-220)", s.134.

²⁴³ GŞS, 13/133/1.

²⁴⁴ GŞS, 33/273/3.

Tablo 16. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Cinayet Suçlarında Kullanılan Ateşli ve Diğer Silahlar

No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı
Ateşli Silahlar								
1	Tüfek	22	3	Çakmaklı Tüfek	3	5	Tabanca Tüfek	1
2	Boylu Tüfek	1	4	Kurşunlu Tüfek	1			
	Toplam	23			4			1
Genel Toplam 28								
Diğer Silahlar								
No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı	No	Aletin Türü	Kullanma Sayısı
1	Hançer	47	10	Kılıç	28	19	Bıçak	27
2	Taş	20	11	Alet-i Harb	18	20	Mızrak	14
3	Değnek	12	12	Ok	7	21	Gülenk	4
4	Kınık	3	13	İp-Kendir	4	22	Balta	2
5	Nal	2	14	Pabuç	1	23	Köse Demürü	1
6	Çift Demiri	1	15	Cirid	1	24	Dibek	1
7	Diş	1	16	Yay kirişi	1	25	Kemend	1
8	Kürdi	1	17	Ok hakuru	1			
9	Tütün çubuğu	1	18	Şiş	1			
	Toplam	88			62			50
Genel Toplam 200								

Cinayet suçlarının 165 davasında ateşli silahlar ve diğer silahlar suç aleti olarak bulunmuştur. Bu ateşli silahlar içerisinde en fazla tüfek kullanılmıştır. Tüfek yalnızca askeri taife tarafından kullanılmamış aynı zamanda halkın da elinde olduğu görülmüştür. Ayrıca en fazla cinayet olaylarında kullanılan diğer silah türünden ilk sırayı hançer almaktadır. Hançer, kılıç, bıçak, mızrak, ok, balta, şiş gibi kesici delici aletler öldürücü alet sınıfına girmektedir. Bu aletlerin yanı sıra cinayetlerde ip-kendir, yay kirişi kullanılarak da kişiler boğularak öldürülmüşlerdir. Orul köyünden

Mehmet kız kardeşi Zehra'yı yay kirişi ile boğduğunu itiraf etmiştir²⁴⁵. Cinayet suçlarında kullanılan bu aletler kişiler üzerinde taşınabilen ve gerektiğinde kolaylıkla ulaşılabilecekleri aletlerdir.

Tablo 17. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Cinayet Suçlarının İşlendiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Ev-oda	42
2	Mevzi'-yol	31
3	Sokak-mahalle	31
4	Tarla-dağ	31
5	Mahalle-Köy Sınır	12
6	Çarşı-pazar-dükkan	11
7	Çeşme-kuyu	8
8	Han	6
9	Değirmen, mağara	4
10	Cami	2
11	Hamam	2
12	Hapis-zindan	1
13	Derbend	1
	Toplam	182

XVII. yüzyılda cinayet suçlarının işlendiği mekânlar arasında en fazla evler olmuştur. Kelpin köyünde Kara Ahmet'in çocukları ile eşi Mahmut'un Kara Ahmet'i kendi evinde boğazına ip takıp hançer ile katlettiğini iddia ederek davacı olmuşlardır²⁴⁶. Yine başka bir davada, Tarla-yı Cedid Mahallesinde oturan kişilerden Hacı Mehmet, Hacı Osman, Hacı Ömer mahalle yakınında yeni yapılan evlerde oturan Osman oğlu Mustafa'nın ikinci vakti kardeşi Mehmet'i evlerinde tartışırken hançer ile sol küreği altından vurup öldürdüğünü söylemişlerdir²⁴⁷.

Evlerden sonra en fazla cinayet işlemek için seçilen mekânlar arasında şehir dışında yer alan, tarla, bağ, dağ, yol, mevzi gibi çevrede insanların bulunmadığı ıssız yerler seçilmiştir. Şarkıyan Mahallesinden Ahmet babası Şaban'ın Kanlı dere denilen mevzide bağ beklerken katledilmiş olduğunu söyleyerek üzerine gidip yaralarının kontrol istemiştir²⁴⁸.

²⁴⁵ GŞS, 25/90/1.

²⁴⁶ GŞS, 26/76/1.

²⁴⁷ GŞS, 18/263/1.

²⁴⁸ GŞS, 24/21/4.

Daha az görülmekle beraber cinayet suçlarının meydana geldiği yerler arasında cami gibi kamusal alanlar hamam ve değirmen gibi ticari mekânlar da yer almaktadır²⁴⁹.

2.3.Hırsızlık ve Gasb Davaları

2.3.1.Hırsızlık Davaları

Emek harcamadan bir şeye sahip olma isteği, insanlık tarihinin başlangıcından beri vardır. Hırsızlık da bunun en kolay yollarından birisidir²⁵⁰. Hanefilere göre hırsızlık, cezai ehliyeti haiz bir kişinin başkasına ait kendisine fesat karışmamış (hemen bozulmayan), nisab miktarındaki bir malın koruma altındaki yerden gizlice almasına denilmektedir²⁵¹. Başkasına ait muhafaza altındaki belli bir değere sahip olan bir malı mülk edinmek amacıyla gizlice almaya hırsızlık denilmektedir²⁵². Hırsızlığın, İslam fıkında en yakın karşılığı olan “serika” kelimesi Osmanlı vesikalarında da geçmektedir. Ancak serikadan bahsedebilmek için kimi detayların eylemin içerisinde yer alabilmesi gereklidir. Serika, kelimesi hırsızlığı çağırırsa da, Osmanlı hukuk uygulamasında birebir karşılamayıp ifadeyi kapsamaktadır²⁵³.

İslam hukukuna göre hırsızlık suçu, sirkat-ı suğra (küçük) ve sirkat-ı kübra (büyük) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sirkat-ı kübra ile kastedilen hırsızlık yol kesmedir. Sirkat-ı suğra ise bir malın koruma altındaki bir yerden gizlice alınmasıdır. Bu tür gruba giren hırsızlık bağlamında kişi çaldığı malı kendisi dışarı çıkarmışsa “mübaşeretten sirkat” birkaç kişi ile çalıp ve bu gruptan biri çalınan eşyayı çıkarmışsa “tesebbüben sirkat” adını almaktadır²⁵⁴.

Büyük hırsızlık suçu ta‘zîr cezası gerektirirken, adî ya da basit hırsızlık denilen suç hadd cezası gerektirir²⁵⁵. Basit hırsızlık suçunun oluşabilmesi için, malın gizlice alınmış olması, çalınan malın belli bir nisab değerinin olması, bir kimsenin

²⁴⁹ Işık Tamdoğan, “Atı Alan Üsküdar’ı Geçti ya da 18. Yüzyılda Üsküdar’da Şiddet ve Hareketlilik İlişkisi”, *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-20. Yüzyıllar İçinde*, Editör: Noëmy Lévy Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, s.83.

²⁵⁰ Cüneyt Kanat, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, Küre Yayınları, İstanbul 2007, s.209.

²⁵¹ Murat Çelikdemir, Mustafa Demir, 18. Yüzyılda Suç ve Ceza (1750-1775), *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), Gaziantep 2018, s.27.

²⁵² Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 180.

²⁵³ Demir, *Suç ve Suçlular*, s.66.

²⁵⁴ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c.III, İstanbul 1970, s.261.

²⁵⁵ Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, s.176.

mülkiyetinde olma gibi şartların gerçekleşmesi gerekmektedir²⁵⁶. Bu unsurlardan birinin eksikliği durumunda had suçu olmaktan çıkarılıp ta‘zîr suçu olmaktadır²⁵⁷.

Hırsızlık suçunun bir toplumda görülmesinde çeşitli sebepler önemli rol oynamaktadır. Bu etkenlerin başında kişilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması gelmektedir. Kişi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı zaman bu tür davranışları sergileyebilmektedir. Bunun dışında çalışmak istemeyen kişiler de hırsızlığı kendine adet edininip haksız yere kolay kazanmak istediği zaman böyle davranışta bulunabilmektedirler²⁵⁸. Ayrıca, asayişin ortadan kalktığı zamanlarda hırsızlık suçlarının görülmesinde; savaş dönemleri, ekonomik krizler, sosyal dengenin bozulması, köyden şehre göç, salgın hastalıklar gibi bir dizi nedenlerde sıralanabilir²⁵⁹.

İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olan hırsızlık suçunun ilk dönem toplumlarında nasıl karşılandığı ve suça karşılık nasıl bir cezanın verildiği hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bununla beraber hırsızlık önceleri kişisel boyutta bir suç ve intikam aracı bir eylem iken, toplumsal hayata geçilip mülkiyet düzeninin kurulmasından sonra kamu düzenini yok sayan bir suç sayılmış ve ona göre cezalandırma yoluna gidilmiştir²⁶⁰.

İslam hukukunda hırsızlık suçunu işleyene verilecek olan ceza Kur'an-ı Kerim'de “*Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan bir caydırıcı müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah, mutlaka güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir*” denilerek açıkça belirtilmiştir²⁶¹. İslam hukukçuları tarafından ittifakla kabul edilen bu husus ellerin terimi içerisinde, el ve ayağın girişidir. Bir kimse ilk defa hırsızlık suçu işlerse sağ eli kesilir. İkinci defa işlediğinde sol ayağı kesilir. El bilekten (mafsaldan), ayak ise topuktaki ekleminden kesilir²⁶². İslâm hukuku uyarınca hırsızlık suçu karşılığında el kesme haddinin uygulanabilmesi için, söz konusu malın değerinin belli bir miktarda ya da bundan yukarıda olması lazımdır.

²⁵⁶ Peters Rudolph, *Crime and Punishment In Islamic Law*, Cambridge University Press, Newyork 2005, s.56.

²⁵⁷ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.180; Menekşe, “Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık”, s.24-35.

²⁵⁸ Suha Oğuz Baytimur, *Osmanlı Devleti'nde Hapis ve Sürgün Cezaları (1791-1808)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 2011, s.93.

²⁵⁹ Ahmet Erdoğan, *Suç ve Ceza*, s.111.

²⁶⁰ Naci Şensoy, “Eski Devirlerde ve İslam'da Hırsızlık Suçu” Muammer Raşit Seviğ'e Armağan, İstanbul 1956, s.161.

²⁶¹ Maide 5/38.

²⁶² Udeh, *Seküler Ceza Hukuku, Genel Hükümler*, s.661; Muhammed Ebu Zehra, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, 2. (çev. İbrahim Tüfekçi) Kitabevi, İstanbul 1994, s.263.

Nisab miktarı, olarak ifade edilen bu asgari değeri konusunda İslam hukukçuları arasında çeşitli görüşler vardır. Maliki, Hanbelî ve Şafiilerin hadislerinde bu miktar çeyrek altın (dinar) ya da üç gümüş (dirhem) olduğunu savunulmaktayken Ebu Hanife, nisab miktarının on dirhem veya bir dinar olması gerektiğini savunmaktaydı²⁶³.

Osmanlı Devleti'nde de başkalarına ait malların çalınması suç olarak kabul edilmiş ve bu tür davranışları sergileyenler çeşitli şekillerde cezalandırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde hırsızlık suçuna verilecek olan cezalar Osmanlı padişahlarının yapmış oldukları kanunnamelerde etraflıca belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk kanunnamesi olan Fatih Kanunnamesi'nde çalınan eşyanın türüne göre verilecek olan ceza miktarları belirlenmiştir. İslam hukukuna göre hırsızlık yapan kişilere had cezasının verilmesi, eğer aksi durum olursa tazir cezasının verilmesi gerektiği öngörülmüştür. Yine kanunnamelerde verilmesi takdir edilen cezalardan bir diğeri de para cezalarıdır²⁶⁴. II. Bayezid Kanunnamesi'nde de Fatih Kanunnamesi'ndeki cezalar aynen uygulanmıştır²⁶⁵. Ancak Yavuz Sultan Selim Kanunnamesi'nde bir kişinin birden fazla hırsızlık olayında bulunmuş ise asılması emredilmiştir²⁶⁶. Kanuni Döneminde ise tekrardan selefleri olan padişahların kanunnameleri örnek alınarak uygulanmıştır²⁶⁷.

Ayrıca Osmanlı Devleti'nde önemli Şeyhülislamlar hırsızlık yapan kişilerin ellerinin kesilmesine dair fetva vermişlerdir²⁶⁸.

²⁶³ Yasemin Baba, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları", *İÜHFM*, C.LXXI, S. 1, s.97.

²⁶⁴ "Eğer bir kimse kaz ya ördek uğurlarsa, kadı tazir ura; iki ağaca bir akçe cürm alına ve eğer koyun veya kovan uğurlarsa, cürm onbeş akçe alına. ve eğer yancuk veya destâr uğurlarsa, elin kesmelü olmaya, kadı tazir ura. Ağaç başına bir akçe cürm alına ve eğer sığır uğurlarsa, elin kesmeyeler; gani olub bin akçeye dahi ziyadeye gücü yeterse cürm yüz akçe; evsatü'l-hal olursa elli akçe, fakir olursa kır ya otuz akçe alına ve eğer at uğurlarsa, elin keseler; kesmezlerse iki yüz akçe cürm alına eğer birinün tahılın ve akçesin uğurlarsa, gani olsa cürm kırk akçe, orta hallü olursa yigirmi akçe, fakir hallü olursa on akçe alına". Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.349.

²⁶⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42.

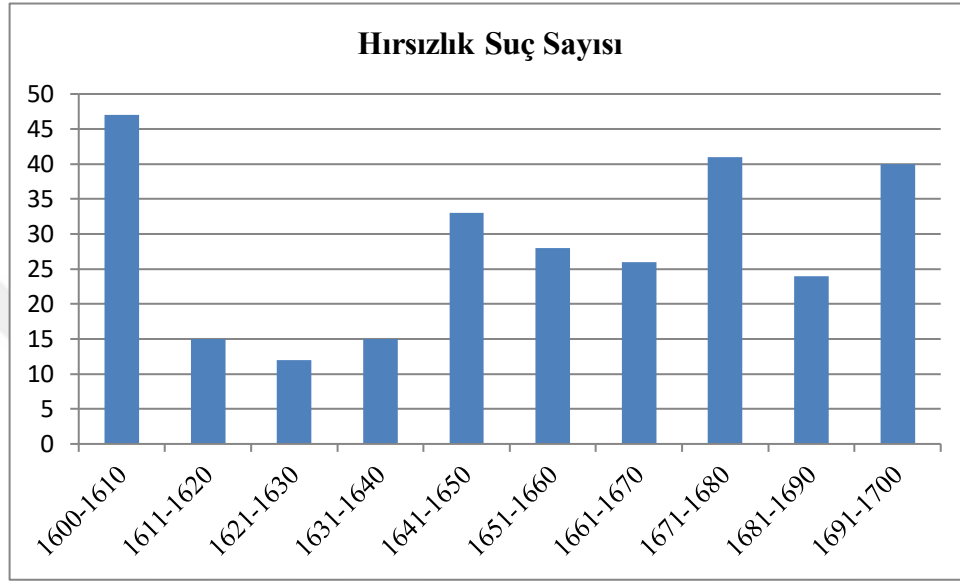
²⁶⁶ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.93.

²⁶⁷ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* (4. Kitap Kanuni Devri Kanunnameleri I. Kısım Merkezi ve Umumi Kanunnameler), IV, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s.302.

²⁶⁸ "Zeyd Amr'dan "Sen benim menzilizimden olan mekân-ı muhrezimden şu makûle şu kadar bin akça kıymetli metâmu serika eyledin" deyü dava ve Amr inkâr eylese Zeyd müddeasını vech-i şer'î üzere isbât edince Amr'ın elini kat' ettirmeğe kadir olur mu? El-cevab olur", Şeyhülislam Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziye* (çev. Süleyman Kaya), İstanbul 2009, s.119.

Arşiv belgelerinde hırsızlık suçu ile ilgili “gece ile sirkat, gece ile dükkânımdan serika, atım uğurlanup gece ile darından sirkat, evimiz açup eşyalar serika olup gündüz evime hırsuz girüb” gibi çeşitli tanımlamalar yapılmıştır²⁶⁹.”

Şehirde görülen hırsızlık suçunun oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Kayıtlara göre bu suç onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 6 ortaya çıkmaktadır.

Grafik 6. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Meydana Gelen Hırsızlık Suçunun Yıllara Dağılımı

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri kayıtlarına 291 vaka kayıtlara yansımıştır²⁷⁰. Bu da şehir ve köylerinde işlenen suç oranının %11,09'unu oluşturmaktadır. Bu belgelerden 108 (%37,11)'i Ayıntab şehri merkez mahallelerinde, 77 (%26,46)'si ise Ayıntâb şehrine bağlı köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 65(%22,33) hırsızlık suçunun şehir merkezi mi kırsal bölge mi neresi olduğu bilinmemektedir. Aynı zamanda 2²⁷¹(%0,68) belgede hırsızlık yapanların durumlarının ne olacağına dair fetva, 2²⁷²(%0,68) belgede ise, yakalanan hırsızların gönderilmeleri istenmektedir. Bu suçlardan 237(%93,30)'si Müslümanlar, 9(%3,54)'u Müslim-gayrimüslim kişiler arasında yaşanırken, 2(%0,78) hırsızlık vakası ise gayrimüslimler arasında meydana gelmiştir.

²⁶⁹ GŞS, 10/51/5, GŞS, 168/71/2, GŞS, 170-B/94/1, GŞS, 17/46/2, GŞS, 10/223/3.

²⁷⁰ Bu davalardan 34'ü konu ile alakalı mükerrer belgeler olup, 3'ü ise alımı olduğu tahripten dolayı okunamamıştır.

²⁷¹ GŞS, 32/33/1, GŞS, 40/169/1, Denizateş, “40 Numaralı Ayıntâb (s.110-220)”, s.102.

²⁷² GŞS, 31/124/1, GŞS,13/38/1.

Hırsızlık suçunun mahkemeye intikalini sağlamada en fazla rol mağdura düşmektedir. Mahkemeye intikal eden davaların 214'ünü mağdurların başvuruları oluşturmaktadır. Kızılhisar Tahtani köyünden Mehmet Hacı Abdülaziz oğlu Mehmet'in evine girip bazı eşyalarını çaldığını iddia etmiştir²⁷³. Yine bir başka dava, Akyol Mahallesinden Abdurrahman Cuma vakti cami havlusundan evinin duvarının delinip üç bohça elbisesini Hızır oğlu Topal Mehmet'in çaldığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur²⁷⁴.

Tablo 18. XVII. Yüzyılda Hırsızlık Suçunun Ayıntâb Şehri Merkez Mahallelerine Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Kürkciyan	10	13	Şhreküstü	9	25	İbn-i Kör	8
2	Ammu	7	14	Akyol	6	26	Çukur	6
3	Ali Neccar	4	15	Şarkıyan	4	27	Seng-i Tavi	4
4	Hayık Müslüman	4	16	Hacıbaba	3	28	Seng-i Hoşkadim	3
5	Kızılca Mescid	3	17	Seng-i Nakkaş	3	29	Kanalıcı	3
6	Tarla-yı Atik	3	18	İbn-i Şeker	3	30	Zincirli	2
7	Kastel	2	19	İbn-i Eyüb	2	31	Cevizlice	2
8	Tövbe	2	20	Kayacık	2	32	Ehl-i Cefa	2
9	Seng-i Karasakl	1	21	Eblehan	1	33	Tarla-yı Cedid	1
10	Kayser	1	22	Boyacı	1	34	Yahni	1
11	Tışlaki	1	23	Bostancı	1	35	Arablar	1
12	Beğ	1	24	Hızır Çavuş	1			
	Toplam	39			36			33
Genel Toplam 108								

Ayıntâb şehri merkez mahallelerinde hırsızlık suçlarının toplamı 108'dir. Meydana gelen hırsızlık suçunun mahallelere oranı %37,11'dir. XVII. yüzyılda hırsızlık olayının gerçekleştiği mahalle sayısı da 35'tir. En fazla hırsızlık suçu Kürkciyan ve Şhreküstü Mahallelerinde meydana gelmiştir. Bunları sırasıyla diğer

²⁷³ “takrîr-i kelâm idüb mezbûr Mehmed dört gündürki gece ile benim evime girüb bir gümüş kuşak ve bir dülbend ve bir halhal ve sim bir beyaz sade ve zevcem Zülfin yine bir beyaz sade ve milah? Ve bir yüz yasdığı alub gitmiştir”. GŞS, 13/231/1.

²⁷⁴ GŞS, 26/47/2.

mahalleler takip etmektedir. En az ise Eblehan, Beğ ve Kayser gibi mahallelerde meydana gelmiştir.

Ayıntâb şehri dahîlinde şehir merkezi mahalleleri mi yoksa kırsal köyler mi neresi olduğu belli olmayan toplam 65 (%22,33) hırsızlık vakasına rastlanmıştır.

Tablo 19. XVII. Yüzyılda Ayıntâb’da Hırsızlık Suçunun Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Orul	5	19	Murvane	4	37	Kürd	4
2	Gücüge	3	20	Geneyik	3	38	İsbaturun	2
3	Keret	2	21	Hacar	2	39	Dülük	2
4	Gürenüz	2	22	Ulumasara	2	40	Cağdıgın	2
5	Kilis	2	23	Şöhme	2	41	Keplin	2
6	Gerciğin	2	24	Seylan	1	42	Telsud	1
7	Etna	1	25	Darende Yenice	1	43	Kilisacık	1
8	Göhci	1	26	Kefercebel	1	44	Çarpın	1
9	Söğütlüce	1	27	Çaykuyu	1	45	Kızılhisar	1
10	Mevdud	1	28	Kızılcakend	1	46	Mezmez	1
11	Nilsevad	1	29	Arıl	1	47	Kürüm	1
12	İbrahimi	1	30	Burç	1	48	Hakare	1
13	Şefidin	1	31	Hıyam	1	49	Atabeğ	1
14	Kümmün	1	32	Nurvane	1	50	İki Ahur	1
15	Eşref mezraa	1	33	Kızılca Burç	1	51	Damlıca	1
16	Rumevlek	1	34	Kara Toros	1	52	Kilis Gersendaş	1
17	Nizib Gümüş	1	35	Kızılhisar Tahtani	1			
18	Çakal	1	36	Bilinmeyen	1			
	Toplam	28			26			23
Genel Toplam 77								

Ayıntâb şehri köylerinde meydana gelen hırsızlık vakalarının toplamı 77’dir. Hırsızlık olayının köylere oranı %26,46’dır. Hırsızlık olayının meydana geldiği XVII. yüzyılda köy sayısı 51’dir. Ayrıca 1 köy ismi de tahribattan dolayı okunamamıştır. En fazla hırsızlık vakası Orul Köyünde meydana gelmiştir. Bu köyü Murvane, Kürd gibi köyler takip etmektedir. Hırsızlık olayını en az işlendiği köyler ise Rumevlek, Kızılhisar Tahtani gibi köylerdir.

Tablo 20. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hırsızlık Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayı
Müslümanlar	342
Gayrimüslimler	8
Bilinmeyen	6
Toplam	356

Hırsızlık suçunda fail durumda toplam kişi sayısı 356'dır. Bu kişilerin büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır. Gayrimüslimler Müslümanlara göre sayıları oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Faillerin bazıları vakalarda birden fazla kişi oldukları tespit edilmiştir. Hırsızlık suçunu işleyen saldırganların meslekleri ve yaşları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Ayrıca hırsızlık suçuna karışan kişilerin ne işle meşgul oldukları bilinmemekte olup yalnızca 2 kişinin demirci ve keçeci oldukları belirtilmiştir.

Müslüman failler arasında bulunan 4 kişinin ayrı ayrı kardeş oldukları bilinmekte olup yalnızca 3 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir. Bu kadınların eşleriyle birlikte hareket edip bir şekilde hırsızlık suçuna karıştıkları görülmektedir. Keret köyünden Cuma oğlu Ali, Hamza ve eşi Leyla'nın Ayıntâb'a gelip bir kişinin evinde misafir olduklarında eve ait olan heybenin içerisinde çalınan üç yüz yirmi riyal parayı onların aldığından şüphelendiğini söylemiş ve bu kişilerin sorgulanmasını istemiştir. Sorgulanan Hamza ve Leyla cevaplarında söz konusu parayı Acem Eymirad'ın aldığını ve hatta Ali'nin gidip o kişiden isteyip yarısını aldığını ve kendilerinin haberlerinin olmadığını söyleyerek olayı inkâr etmişlerdir. Bunun üzerine mahkeme tarafından Ali'den iddiasını ispatlaması istemiştir. Ali de güvenilir kişilerden Cuma ve Mehmet'i mahkemeye getirip Hamza ve eşi Leyla'nın söylenen parayı aldıklarına şahitlik ettikten sonra bu kişilerin söylenen parayı Eymirad'dan istemeleri gerektiğini ve eğer vermezse kendilerinin vereceklerini söylemişlerdir ²⁷⁵. Gerçekten parayı Hamza ve Leyla mı aldı yoksa Eymirad mı aldı ya da dava nasıl sonuçlandı? Eldeki verilerin kısıtlı olmasından dolayı olayın seyrini bilemiyoruz.

Ayıntâb şehrinde hırsızlıkla suçlanan evli Müslüman kadınlar daha çok eşlerinin çalmış oldukları eşyaları evlerinde saklayarak ya da satarak onlara yardımcı oldukları görülmektedir. İbn-i Kör Mahallesinden Hüseyin oğlu Mehmet evine hırsız

²⁷⁵ GŞS, 170-B/128/2.

girip bazı kıyafetlerinin çalındığını ve o eşyalardan mecliste bulunan kırmızı kürk, kaftan bir dülbend'i Ali oğlu İbrahim ile Mehmet kızı Fatma'nın evlerinde bulduğunu iddia ederek bu kişilerin sorgulanmasını istemiştir. Bunun üzerine ilk olarak sorgulanan İbrahim dülbend'i kendisine Fatma'nın verdiğini itiraf etmiştir. Daha sonra sorgulanan Fatma ise dülbend'i eşi Tengriverdi'nin getirip kendisinin de İbrahim'e verdiğini ve diğer eşyaların dahi kimin olduğunu bilmediklerini söylemiştir. Tekrar durum Mehmet'ten doğrulanması istendiğinde mahalleden kişilerin şahitliği ile o eşyaların kendisine ait olduğunu ispatlamıştır²⁷⁶. Yine başka bir dava kaydında ise şehir subaşı Abdullah, Tengriverdi'nin Mustafa subaşının gece evinden bazı elbiseler çalıp eşi Mehmet kızı Fatma'nın yanına getirdiğini iddia ederek Fatma'nın sorgulanmasını istemiştir. Sorgulanan Fatma cevabında eşi Tengriverdi'nin Mustafa subaşının evinden bir kırmızı, sarı ve yeşil atlas kaftan getirip borcuna karşılık Hacı Şaban oğlu Hacı Halil'e kaftanlar ile bir gümüş kuşağı verdiğini söylemiştir²⁷⁷. Bu iki belgeden anlaşıldığı kadarıyla Tengriverdi hırsızlık yapıp eşyaları eşi Fatma'nın yanına getiriyordu o da eşyaları evinde saklıyordu.

Hırsızlık suçlarında fail durumunda olan kadınlar, eşlerine yardımcı oldukları gibi bazen kendi cinsleri ile de hareket edip kişilerin evlerine de girmişlerdir. Cevizlice Mahallesinden Ali oğlu Mehmet, elinde bulunan hançer ile gömleğin kendisinin, bileziğin ise evinde emanet olup 18 Şubat 1605 günü gündüz vakti çalınıp Mehmet kızı Fatma'nın yanında bulduğunu iddia ederek şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan Fatma cevabında o gün mahalleden Durdu ve Hüsna isimli kadınlar ile Mehmet'in evine girip eşyalarını aldığını itiraf etmiştir²⁷⁸.

Müslüman kişiler arasında yer alan bazıları birden fazla hırsızlık faaliyetiyle gündeme gelmekteydiler. Bu kişilerden arasında adından çok söz ettiren Mustafa oğlu Mehmet'tir. Ali Neccar Mahallesinde oturan Yeniçeri Hacı Ebubekir Beşe, Kastel Mahallesinden Mehmet oğlu Mustafa isimli şahsın 5 Şubat 1680 tarihinde akşam vakti Debbağhanedeki dükkânından ve başkalarına ait dükkânlardan toplam yirmi adet keçi derisini çalıp Tışlaki Mahallesinde oturan Ali Kaya Beşe'nin evindeki mağarada sakladığını kendisine itiraf ettiğini ve kendisinin de söz konusu

²⁷⁶ GŞS, 10/318/1.

²⁷⁷ GŞS, 10/317/1.

²⁷⁸ GŞS, 10//308/2 (29 Ramazan 1013/18 Şubat 1605).

yerden keçi derilerini çıkarttığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur²⁷⁹. Yine bu olayın üzerinden birkaç ay geçtikten sonra Mehmet oğlu Mustafa yine hırsızlık vakası ile gündeme gelmiştir. 13 Aralık 1680 tarihinde İbn-i Kör Mahallesinden Mehmet oğlu Mustafa mahkemeye müracaat ederek olay günü sabah vaktinde Pazar Hamamına gidip kıyafetlerini camekâna koyduktan sonra Kastel Mahallesinden Mehmet oğlu Mustafa'nın gelip kendisinden önce hamamdan çıktığını ve giderken de kaftanın cebindeki kese içerisinde olan parasını aldığını iddia ederek Mustafa'dan şikâyetçi olmuştur. Mağdur olan Mustafa iddiasını şahitlerle ispatlamıştır²⁸⁰.

Hırsızlık suçlarına karışan gayrimüslim kişiler de Müslümanlar kadar olmasa da bu suça karışmışlardır. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaşanan hırsızlık vakalarının 11'ine gayrimüslimlerin karıştığı görülmektedir. Bu olayların 9'u gayrimüslim-Müslim, 2'si ise gayrimüslim kişiler arasında meydana geldiği tespit edilmiştir. Gayrimüslim kişiler hem Müslümanların hem de kendi dindaşlarının mallarını çalmaktaydılar. Bu kişilerden adından çok söz ettiren Karagöz isimli zımmidir. Şhreküstü Mahallesinden Ahmet, Mehmet ve Tengriverdi isimli mağdurlar Tövbe Mahallesinden Karagöz isimli zımmi'nin gece dükkânlarını açıp eşyalarını çalındığını ve hala evinde bulunduğunu iddia ederek şikâyetçi olmuşlardır. Durum Karagözden sorulduğunda cevabında söylenen eşyaları gece vakti davacı kişilerin dükkânlarından çaldığını itiraf etmiştir²⁸¹. Yine başka bir davada, Kulu oğlu Abdülkadir, gece dükkânının açılıp içeride bulunan 2 top ketan, bez, yağlık²⁸² ve bazı elbiselerini Karagöz'ün çaldığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan

²⁷⁹ “kimesneyi meclis-i şer‘â ihzâr ve muvâcehesinden üzerine da‘vâ ve takrîr-i kelâm idüb tarîh-i kitâb gecesi vakt-i aşada merkûm Mustafa debbağhanedeki vaki‘ dükkânının kilidini açub dahîlinde ture ta‘bîr olunur mahalde mahfûd işbû dört buçuk gurûş kıymetli iki aharn on sekiz aded benim mülkim cem‘âm yigirmi aded keçi derisini serika idüb tıslaki mahallesî sükkânından gaib ‘âni‘l-meclis Ali kaya beşe nâm kimesnenin hali menziline vaki‘ mağarasında hıfz ettiğini mezbûr Mustafa haber virmeğin hala varub işbû keçi derilerini mezbûr Ali kayabeşenin zikr olunan mağarasında ihrâç ettim suâl olunub takrîr-i tahrîr ve muceb-i şer‘îsi icrâ olunması matlûbumdur. GŞS, 34/43/4 (4 Muharrem 1091/5 Şubat 1680).

²⁸⁰ “tarîh-i kitâb günü vakt-i fecirde bazar hamamına varub esbabımı vaz‘ etdiğim camekândan mezbûr Mustafa dahi gelüb yanıma soyunub ba‘de ihtisâlinen mukaddem çıkub kaftanım cebnden kise ile mahfûz olan yedi aded yalduz altını ve on esedi gurûş üç yarım gurûş ve iki sülûs ve bir semen ve iki paremi serika idüb menziline gitmeğle”. GŞS, 34/136/6 (21 Zilkade 1091/13 Aralık 1680).

²⁸¹ “Ahmed’in dükkânından 5 kilistani kabur ve 1 kabur, 120 ok, 7 çeküç, 2 kelpen, Tengriverdi’nin dükkânından 44 Demür şiş, 2 sahan, Mehmed’in dükkânından ise 12 sağrı? çalmıştır”. GŞS, 168/71/2.

²⁸² Yağlık; Mendil ismidir. Şimdiki mendillerden büyük olan yağlık sırma ile işlenmekteydi. Pakalın, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, s.600

Karagöz cevabında Abdülkadir'in dükkânından söylenenleri çaldığını kabul etmiştir²⁸³.

Kayıtlarda bazen kişiler yapmış oldukları hırsızlık suçunu kabul etseler de bazen yakalanan hırsızlar bir şekilde olayı inkâr ederek kurtulmaya çalışmışlardır. Nurvane köyünden Kasım akşam vakti evinden bir döşek alıp giden Ebubekir ve arkadaşını yakalayarak durumun sorulmasını istemiştir. Ebubekir cevabında Kasım'ın eşi Ahsen Hatunun kendisini eve çağırdığını ve evden çıkıp giderken Kasım'ın onu yakaladığını itiraf etmiştir²⁸⁴. Ebubekir'in burada niye böyle bir cevap verdiğini ceza almaktan mı korktu yoksa gerçekten kadının mı onu eve çağırdığını bilemiyoruz. Yalnızca davanın devam eden seyrinden anladığımız kadarıyla Kasım'ın eşi Ahsen Hatunun hali mahalle ahalisinden sorulmuş ve mahalleli kadının kendi halinde olduğu haberi verilerek olay kayıtlara geçmiştir.

Tablo 21. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Hırsızlık Suçuna Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	252
Gayrimüslimler	9
Toplam	261

XVII. yüzyılda hırsızlık suçunda mağdurların toplam sayısı 261'dir. Bu kişiler arasında diğer suç türlerinde olduğu gibi yine en fazla mağdur olanlar Müslüman kişilerdir. Müslümanlara göre, gayrimüslim kişilerin sayısı yok denecek kadar azdır. Mağdur sayısının fail sayısından fazla olmasının sebebi bir vakaya birden fazla kişilerin karışmış olmasıdır. Mağdurların medeni durumları, yaşları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz.

Hırsızlık suçunun mağdurları faillerde olduğu gibi en fazla Müslümanlardır. Şehreküstü Mahallesinden Halil oğlu Ahmet mağdur sıfatıyla dükkânının açılıp içeride olan eşyalarının çalındığını söyleyerek davacı olmuştur²⁸⁵. Yine başka bir davada, Gerciğin köyünden Ali oğlu Mehmet mahkemeye mağdur sıfatıyla gelerek

²⁸³ GŞS, 168/71/3.

²⁸⁴ GŞS, 39/173/3.

²⁸⁵ "Gece ile dükkânım açub iki tob ketan ve iki tob bez ve yağlık ve bazı esbabım serika olunmuş". GŞS, 168/71/1.

mülkü olan tarlasındaki 2 kovanından birinin açılıp içerisinde olan balının ve arısının çalındığını iddia ederek şikâyetle bulunmuştur²⁸⁶.

Tablo 22. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hırsızlık Suçunun İşlendiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Ev	143
2	Dükkân-çarşı ²⁸⁷	25
3	Yol-mevzi'	23
4	Tarla-bostan-bağ	6
5	Han-oda	5
6	Hamam	4
7	Mera-otlak	3
8	Çadır	3
9	Anbar	2
10	Ahır-samanlık	2
11	Harman	1
12	Tekye	1
13	Mekânı Tespit Edilemeyen Yerler	37
	Toplam	255

1600-1700 yılları arasında Ayıntâb şehri dahilinde hırsızlık olaylarının işlendiği mekânlara baktığımız da en fazla evler tercih edilmiştir. Ehl-i Cefa Mahallesinden Mustafa gece vakti Şehreküstü Mahallesinden Mahmut'un evine girip bir mikdar eşyasını almıştır²⁸⁸. Yine başka bir davada, Şehreküstü Mahallesinden Cabkun Hatun olay günü kuşluk vaktinde Abdi'nin evine girip 1 bohçasını içerisinde olan elbiseleriyle almıştır²⁸⁹. Failler genellikle gece gündüz fark etmeden kişilerin evlerine girip eşyalarını çalmaktan çekinmemişlerdir.

Hırsızlık suçu belgelerde farklı şekillerde işlenmiştir. Genellikle ev kapıları ve dükkân kapılarının açılıp soyulması bunlardan biridir. Ali Neccar Mahallesinden Süleyman kendisinin evde olmadığını ve eşinin kapıyı kilitleyip kardeşinin evine gittikten sonra Ayşe'nin kapıyı açıp bir bohça çıkarıp soygunu gerçekleştirdiğini ve evden çıkarken yakalanıp kurtulmak için bohçayı bırakıp kaçtığını söylemiştir²⁹⁰.

Bir diğer yöntem ise ev kapıları ve dükkân kapılarının kırıp, duvarlarının delinmesi şeklindedir. Akyol Mahallesinden Hızır oğlu Topla Mehmet cuma vakti cami havlusundan Abdurrahman'nın evinin duvarını delerek içeride olan üç

²⁸⁶ GŞS, 16/177/3.

²⁸⁷ Çarşı-bazarda gerçekleşen 3 yankesicilik olayı dahil edilmemiştir.

²⁸⁸ Eşyaların ne olduğu belli değil yalnızca "menzirim açılıb gece ile bir mikdar eşyam serika olunmuş". Diye iddiada bulunulmuştur. GŞS, 29/112/3.

²⁸⁹ GŞS, 28/277/2.

²⁹⁰ GŞS, 19/78/1.

bohçasını çalmıştır²⁹¹. Yine başka bir davada, Hacı Seydi ile oğlu Mehmet dükkânlarının duvarının delinip elbise, mal ve dükkânın kira hüccetlerinin çalındığını söyleyerek Hatip Mahmud Fakih'i suçlamıştır. Mahmut Fakih ise hüccetleri kendisine Alaüddeve Camisi'nin mütevellisi olan Ali Bey ile olan dükkânları davası için Karamanlı Yusuf tarafından Ali Bey'e götürmek üzere verildiğini söylemiştir²⁹².

1600-1700 yılları arasında Ayıntâb şehrinde meydana gelen hırsızlık vakalarında genellikle para²⁹³, altın-gümüş gibi değerli eşya ve takılar²⁹⁴, zahire (buğday ve darı)²⁹⁵, elbise (zıbun, makreme, ferace²⁹⁶), kumaş, bez ve bez ürünleri²⁹⁷, halı, kilim, kazan-teşt gibi ev araç gereçleri²⁹⁸, bakkal eşyaları, debbağ eşyaları²⁹⁹ gibi malların çalınmasıyla ilgili şikâyetler bulunmaktadır. Bu eşyaların yanı sıra hayvan hırsızlığının da³⁰⁰, oldukça sık yapıldığını söylemek mümkündür. Kilis'ten Hasan ve Ali Çavuş, Süleyman Çelebi'nin 1 katır ile 1 eşeğini köy yakınında çalmışlardır³⁰¹. Yine başka bir davada, Güneşli Cemaatinden Kara Ali 20 gün önce Gerciğin köyünde çalınan 52 adet koyunun 25 tanesini Cuma ve Abdülnebi'nin ellerinde bulduğunu iddia ederek onlardan şikâyetçi olmuştur³⁰².

1600-1700 yılları arasında tespit edilen 291 hırsızlık vakasının 21 olayında hırsızlık suçunun yanında yaralama³⁰³, küfür, kavga ve katl suçları da işlenmiştir. İşlenen bu suçlar içerisinde en fazla 11 vaka da yaralama olayı gerçekleşmiştir. Failler hırsızlık için girdikleri mekânlarda yakalandıkları zaman kendilerini savunmak ve evden dışarı çıkabilmek için ev halkını darbetmekten çekinmemişlerdir. Hayıkmüslüman Mahallesinden Alihan mahkemeye müracaat ederek 13 Mayıs 1650 tarihi günü gece yarısı Hüseyin ve Ömer isimli şahısların oturmuş oldukları eve girip

²⁹¹ GŞS, 26/47/2.

²⁹² GŞS, 162/359/3.

²⁹³ GŞS, 10/202/6.

²⁹⁴ GŞS, 15/86/2, GŞS, 16/256/4, GŞS, 17/76/3.

²⁹⁵ GŞS, 10/325/5.

²⁹⁶ GŞS, 19/152/2, GŞS, 10/331/6.

²⁹⁷ GŞS, 25/114/2.

²⁹⁸ GŞS, 19/67/3, GŞS, 12/46/2.

²⁹⁹ GŞS, 34/44/2.

³⁰⁰ GŞS, 170-A/398/1, GŞS, 170-B/94/1, GŞS, 14/268/1.

³⁰¹ GŞS, 26/15/1.

³⁰² GŞS, 34/34/3.

³⁰³ GŞS, 13/288/1, GŞS, 15/307/1.

kızının bohçasını çaldıklarından sonra onları fark edip feryat etmesiyle suçlu kişiler tarafından birkaç yerinden bıçaklandığını söylemiştir³⁰⁴.

2.3.2. Gasb Davaları

Gasb, başkasına ait bir malı sahibinin izni olmadan açıkça cebir, şiddet ya da tehditle zor kullanarak almaktır³⁰⁵. Bir kişi ya da kişilerin haksız bir şekilde zorla başkasının malını (hayvan, para, eşya gibi) alması hiçbir zaman hoş karşılanmamış ve yapanlar cezalandırılmaya çalışılmıştır. Bir mal cebren açıktan alınırsa gasb, gizliden alınırsa sirkâttır³⁰⁶.

Osmanlı Devleti'nde ise, II. Mehmed Kanunnamesi'nden itibaren bütün kanunnamelerde gasb suçunun cezası ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. II. Mehmed Kanunnamesi'nde *“Eğer yoldan geçerken yoğurt ve etmek alsa, kadı ödede, ta'zîr ede, ağaç başına bir akçe cürm alına”*³⁰⁷ denilerek tazir cezası verilmektedir. II. Bayezid Kanunnamesi'nde de gasb suçunun cezası ile ilgili olarak, Fatih Kanunnamesi'nde yer alan ta'zîr cezası yer almazken “zulm” ifadesi yer aldığı görülmektedir³⁰⁸. I. Selim Kanunnamesi'nde seleflerinin kanunlarında belirttiği gıda maddelerini genişleterek, *“Eğer bir kişi dülbend kapsa veya gasb ile bir kimsenin nesnesin alsa, muhkem ta'zîr edüb ağaca bir akçe cürm alına”*³⁰⁹ denilerek herhangi bir kişinin bir eşyasının alınmasının suç olduğunu belirtmiştir. I. Selim'in halefleri olan I. Süleyman, III. Murad ve I. Ahmed Kanunnamelerinde de gasb suçunun cezası ile ilgili olarak I. Selim'in görüşünü benimsemişlerdir³¹⁰.

³⁰⁴ “Tarîh-i kitâb mâh-ı cemaziyye'l-evvelinin on ikinci gecesi nısf-ı leyde Hüseyin ibn Avz ve Ömer nâm kimesneler sâkin olduğumuz menzile girüb kızımın bir boğça münakkaş esvabını ve bir boğça içinde bir altın toka ve bir yorgan ve benim bir dülbend ve bir ayak donumu ahz eylediklerinden sonra feryad eylediğimde bıçak ile birkaç yerimden urub mecrûh eylediler nazar olunub tahrîr olunmasın talebi derim”. GŞS, 21/263/4 (12 Cemaziyye'l-evvel 1060/13 Mayıs 1650), Güner, “21 Numaralı Ayıntâb”, s.496.

³⁰⁵ Menekşe, “Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası”, s.23.

³⁰⁶ Nasuh Bilmen, *Hukuk-ı İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, Sarmaşık, İstanbul 1970, s.330.

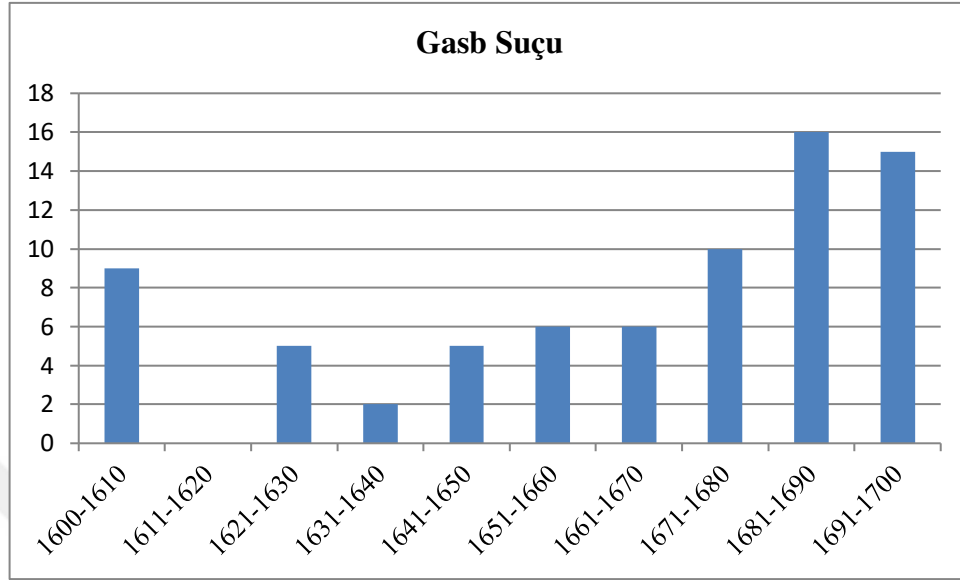
³⁰⁷ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.350.

³⁰⁸ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42.

³⁰⁹ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.92.

³¹⁰ İlgili maddeler için, I. Süleyman Kanunnamesi için bk. Akgündüz, *Kanunnameler*, IV, s.301, III. Murad Kanunnamesi için bk. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* (8. Kitap III. Murad Devri Kanunnameleri) VIII/I, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1994, s.114, I. Ahmed Kanunnamesi için bk. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri* (IX. Kitap I. Ahmed, I. Mustafa ve II. Osman Devirleri Kanunnameleri) IX, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1996, s.500.

Ayıntâb şehrinde gasb suç oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Nitekim kayıtlara göre gasb suçu onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 7 ortaya çıkmıştır.

Grafik 7. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Gasb Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

Ayıntâb şehrinde gasb suçu kapsamına girecek toplam 74 vaka tespit edilmiştir³¹¹. Ayıntâb şehrinde işlenen gasb suçunun diğer suçlar içerisinde oranı %2,82'dir. XVII. yüzyılda bütün Ayıntâb şehri dahilindeki kayıtlardan 74 gasb vakasının 27(%36,48)'si Ayıntâb şehri merkez mahallelerinde, 19(%25,67)'u şehre bağlı köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 23(%31,08) davanın ise şehir merkezi mahalleler mi köyler mi nerede olduğu tespit edilememiştir.

Gasb vakalarında olayın mahkemeye taşınmasında hırsızlık suçunda olduğu gibi en fazla görev mağdura düşmektedir. Ayıntâb şehrinde işlenen gasb suçu genellikle mağdur (61 % 88,40), mağdur yakınları (5 % 7,24) ve şehirde bulunan görevliler (3 % 4,34) tarafından mahkemeye intikal ettirildiğini görmekteyiz. Ayrıca işlenen gasb suçunun hepsi Müslüman kişiler arasında dile gelebilir. Gayrimüslim kişilerin ise fail ya da mağdur herhangi bir şekilde olaya müdahil oldukları görülmemiştir.

³¹¹ Bu davalardan 5'i konu ile alakalı mükerrer davalardır.

Tablo 23. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Akyol	4	7	Kızılca Mescid	3	13	Şehreküstü	3
2	İbn-i Eyüb	3	8	Hacı Baba	2	14	Hayık Müslüman	1
3	Tarla-yı Cedid	1	9	Yahni	1	15	Ali Neccar	1
4	Cevizlice	1	10	Tövbe	1	16	Şarkıyan	1
5	Kürkeiyan	1	11	Kozanlı	1	17	Kanalıcı	1
6	Seng-i Tavi	1	12	Bostancı	1			
	Toplam	11			9			7
Genel Toplam 27								

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dahîlinde yer alan merkez mahallelerde toplam 27 gasb vakası meydana gelmiştir. Gasb suçunun mahallere oranı %36,48'dir. Bu olayların meydana geldiği mahalle sayısı 17'dir. Tablo'da görüldüğü gibi en fazla Akyol, Şehreküstü, İbn-i Eyüb gibi mahallelerde meydana gelmiştir. En az gasb vakası ise Seng-i Tavi, Bostancı, Şarkıyan gibi mahallelerde meydana gelmiştir.

Ayrıca 23 (%31,08) gasb vakasının şehir merkezi mahallelerinde mi yoksa köylerinde mi nerede meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 24. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'a Bağlı Köylerde Gasb Suçunun Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Keret	2	7	Murvane	1	13	Cağdıgın	1
2	Süleyman	1	8	Arıl	1	14	Küllü	1
3	Nizib	1	9	Telsud	1	15	Dehi	1
4	Sazgın	1	10	Kürüm	1	16	Kızılhisar	1
5	Ulumasara	1	11	Tohtemur	1	17	Arablar	1
6	Tilbeşar	1	12	Kürd	1	18	Ağcaburç	1
	Toplam	7			6			6
Genel Toplam 19								

Ayıntâb şehri köyleri dâhilinde yaşanan gasb vakalarının toplamı 19'dur. Bu suçun köylere oranı %25,67'dir. Olayın gerçekleştiği köy sayısı 18'dir. Bu vakalar Keret haricinde meydana geldiği köylerde eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 25. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayısı
Reaya	96
Askeri	42
Toplam	138

XVII. yüzyılda Ayınâb şehri dahîlinde tespit edilen gasb suçunun failleri sayısı 138 ve üzerindedir. Belgelerde yer alan faillerin hepsi Müslüman erkeklerdir. Gasb suçunu işleyen faillerin medeni durumları (evli-bekâr), yaşları ve meslekleri hakkında yeterli bir bilgiye sahip değiliz.

Kadın ve gayrimüslim kişilerin gasb suçunda fail bulunduklarına dair herhangi bir belgeye rastlanılmamıştır. Ancak 1 belgede gasb edilen eşyaların 1 kadının evinde saklandığına dair şikâyet yapılmıştır³¹². Kadının burada asker taifesinden olan kişilere yardım mı etmekteydi yoksa onların baskısı altında mı olup korktuğu için mi böyle bir faaliyette bulunduğu bilinmemektedir. Türkman taifesinden Aslı, Döne ve Fazilet isimli kadınlar 6 Aralık 1623 tarihinde mahkemeye müracaat ederek sekbanların kendilerinden zorla aldıkları 7 çuval un ve buğday, 1 tulum pekmez ve 1 kazanı Hüdaverdi kızı Emine'nin evine sakladıklarını iddia ederek durumun Emine'den sorulmasını istemişlerdir. Sorgulanan Emine cevabında iddia edilen eşyaları sekbanların önce evine getirdiklerini daha sonra ise alıp gittiklerini söylemiştir³¹³.

Gasb suçunun en fazla fail durumunda olan kişileri reayadır. Baziki Cemaatinden Şeyh Ali oğlu Abdülkadim Mart 1659 tarihinde kısırağını Cuma oğlu Murat'ın zorla aldığını iddia ederek kısrağ elinde ise kısrağı, değil ise değeri olan parayı Murat'tan talep etmiştir³¹⁴. Yine başka bir davada, Kızılca Mescid Mahallesinden Osman Çelebi oğlu Şaban Bey Amud oğlu Ali'nin tarlasına girip bir yük mahsülünü gasbettiğini iddia ederek Ali'den şikâyetçi olmuştur³¹⁵.

Gasb suçu Müslüman reayadan sonra askeriler tarafından işlendiği görülmektedir. Tarla-yı Cedid Mahallesinde sipahi İbrahim Ağa Leylencik denilen

³¹² Buradaki kadın olay anında orada bulunmadığı için fail olup olmadığı kesin olarak bilinmediğinden % dahil edilmemiştir.

³¹³ GŞS, 170-B/196/2 (13 Safer 1033/6 Aralık 1623).

³¹⁴ “ Bundan akdem merkûm Murad bir res kısrağını bi gayrihak almışdır hâlâ zikr olunan kısrağı mevcut ise aynını ve değil ise ba'de's-subût kıymet-i şer'îyyesini merkûm Muraddan talep iderim”. GŞS, 25/187/2 (evail Cemaziyye'l-ahir 1069/Mart 1659).

³¹⁵ GŞS, 28/52/1.

yolda gelirken Sarıcaların Bölükbaşı Kara Mehmet ve yanında bulunan otuz nefer sarıca'nın üzerine gelip hizmetinde olan Salih'i ve atını vurduklarını kendisinin de kaçıp odasına geldiğini ancak arkasından gelip odasını kuşatıp üç kemer'ini aldıklarını iddia ederek durumun araştırılmasını istemiştir³¹⁶.

Askeriler hem kendileri ile aynı taifeden olan kişilerin hem de reayanın mallarını gasbetmişler. Zaman zaman da kişileri darp etmekten de çekinmemişlerdir. Kızılca Mahallesinden Molla Hüseyin oğlu Hasan 6 Ekim 1629 tarihinde arasa çarşısının önünden geçip işine giderken Yeniçeri Abdullah oğlu Recep Beşe ile üç adamının arkadan kendisini tutub abasını, 1 matla dülbend, 1 gümüşlü bıçak, 1 mayat bıçak, 1 kadife kavuk ve otuz iki parasını alıp kendisini darbettikten sonra boğazına ip takıp boğmak istediklerini ve çevredeki insanların kendisinin elinden zorla aldığını iddia ederek Yeniçeri Recep Beşe'den davacı açmıştır³¹⁷.

Tablo 26. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçuna Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Reaya	76
Askeri	8
Toplam	84

Gasb vakalarına maruz kalanların toplam sayısı 84'tür. Bu kişilerin hepsi Müslüman kişilerdir. Asker taifesi halka göre mağdur olmalarından çok fail olarak bulunmuşlardır. Mağdurların meslekleri, medeni durumları, evli-bekâr, çocuklu-çocuksuz ve yaşları hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Sadece 3 kişinin kasap olduğu tespit edilmiştir.

Gasb suçunun en fazla mağdurlarının halk olduğu görülmektedir. Kızılca Mescid Mahallesinden Abdülkadir oğlu Hacı, Mir Ağa Mehmet oğlu İshak Bey ile Abdurrahman'ın ortak olan atını gasbetmiştir³¹⁸. Yine başka bir davada, Telsud köyünden Mehmet oğlu Hacı Yusuf mahkemeye müracaat ederek Mehmet oğlu Bektaş arkadaşları Hamis, Mustafa ve Veli ile eşyalarını gasbettiklerini iddia ederek bu kişilerden davacı olmuştur³¹⁹.

³¹⁶ GŞS, 19/72/1.

³¹⁷ GŞS, 13/215/3 (17 Safer 1039/6 Ekim 1629).

³¹⁸ GŞS, 36/213/1.

³¹⁹ GŞS, 38/117/4.

Tablo 27. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Gasb Suçunun İşlendiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Yol –mevzi	14
2	Mahalleler Arası-Köy Arası	9
3	Ev-kapı önü	6
4	Oda	4
5	Tarla	4
6	Çarşı	5
7	Değirmen	1
8	Anbar	1
9	Bilinmeyen	25
	Toplam	69

Mahalle ve köyler arasındaki yol mevzi‘ dediğimiz yerler Ayıntâb şehrinde gasbın en fazla işlendiği mekânlar arasında yer almaktadır. Sarıca taifesinden Abdullah oğlu Sinan İncesu yakınlarındaki yolda giderken üzerinde bulunan bir yeşil mukaddem, kadife kavuk, cepken, kuşak, tüfek, kılıç, kalpak, çakmaklı tüfek ile kırk parasını Mehmet ve Hasan gasbetmiştir³²⁰. Yine başka bir davada, Ekrâd taifesinden Nasır, Şeref ve Mehmet yolda giden İshak oğlu Mehmet’in eşyalarını almıştır³²¹.

Saldırganların gasbettikleri malları ellerinden nasıl çıkarttıklarına dair bilgiler kısıtlıdır. Yalnızca 1 belgede gasb edilen malların ellerinden satılarak çıkarıldığını görülmüştür. Araban taifesinden Arab Ömer oğlu Mirza Ali 1 ay önce Orul köyü yakınında 20-30 atlı ile Acem ticaretine gidenlerin yollarına çıkıp bazılarını yaralayıp ve ellerinden bir miktar mallarını yağmaladıklarını ve o eşyaları Ali oğlu Mehmet’in yanına emanete koyduğunu şimdi onları istediğinde bir çuvalını gösterip diğerlerini sakladığını iddia ederek Mehmet’ten eşyaları istemiştir. Mehmet cevabında eşyaları kale altındaki dükkânlarda Mirza Ali’den 7 paraya (şahiye) satın aldığını iddia ederek söylenenleri inkâr etmiştir. Mahkeme tarafından Mehmet’ten iddiasını ispatlamasını istemiştir. Bunun üzerine mahalleden insanlar Mehmet’in eşyaları Mirza Ali’den satın aldığına şahitlik etmişlerdir³²².

³²⁰ GŞS, 22/233/2.

³²¹ GŞS, 167/118/2.

³²² GŞS, 25/147/2.

Gasb vakasının 13 olayının işlenmesi esnasında kişiler mağdurları darp etmekten çekinmemişlerdir. Tövbe Mahallesinden Mansur Bey oğlu İbrahim 12 Mayıs 1677 tarihinde ikinci vakti tarlasından eve giderken Ali Bey, diğer Ali ve Şaban isimli kişilerin üzerine gelip kendisini darbettiklerinden sonra üzerinde olan on kuruş para, bir cüzdan, bir gümüş hançer, kavuk ve ayağındaki pabuçlarını aldıklarını iddia etmiştir³²³. Yine başka bir davada, Ali Neccar Mahallesinden Yusuf oğlu emred Şaban 12 Ocak 1667 tarihinde Hasan kızı Hacı Teslime Hatun’u hançer kabzası ile darbettikten sonra kulağındaki küpe ile parmağındaki yüzüğünü gasbetmiştir³²⁴.

2.4. Adam Kaçırma

II. Bayezid Kanunnamesinde adam kaçırma suçunun tarifi yapıldıktan sonra cezası belirtilmiştir. Bu kanunnameye göre, “*Kız ve oğlan çeken kişinin ve hıyanet ile bir ecnebinin evine giren kimsenin avret ve kız çekmeğe varan kimsenin emceği kesile*”³²⁵ denilerek diğer suçlara para ve ta’zîr cezaları verilirken adam kaçırma suçunda kişiye hadım edilme cezasının verilmesi kaçırma eyleminin diğer suçlara göre ağırlığını ortaya koymaktadır.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde adam kaçırma ile toplam 13 dava bulunmaktadır. Bu vakalardan 6(%46,15)’sı Ayıntâb şehri merkez mahallelerinde 5(%38,46)’i Ayıntâb’a bağlı köylerinde meydana gelmiştir. Ayrıca 2(%15,38) davanın ise nerede meydana geldiği tespit edilememiştir.

Adam kaçırma eylemini mahkemeye taşıyanlar genellikle mağdur kişilerin yakınları olmuştur.

Tablo 28. Adam Kaçırma Suçlarında Fail ve Mağdurlar

Kişiler	Fail Sayısı	Oran %	Mağdur Sayısı	Oran %
Erkek	22	95,65	1	6,66
Asker Taifesi	1	4,35	-	-
Kadın	-	-	6	40,00
Kız	-	-	4	26,66
Köle/Hizmetkâr	-	-	2	13,33
Küçük Erkek Çocuk	-	-	2	13,33
Toplam	23	100	15	99,98

³²³ GŞS, 33/71/1(9 Rebi‘ü’l-evvel 1088/12 Mayıs 1677).

³²⁴ GŞS, 28/12/1 (16 Receb 1077/12 Ocak 1667).

³²⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42.

Adam kaçırma teşebbüsünde bulunanların tamamı Müslüman erkeklerden oluşmaktadır. Bu kişilerin yaşları, medeni durumları ve meslekleri hakkında yeterince bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mağdurlara baktığımız zaman ise bütün kişilerin hepsinin de Müslüman reayadan olduğu görülmektedir. Aynı zamanda mağdurların %80'ini savunmaz kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu kişilerin medeni durumlar hakkında 6 kadının evli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu kişilerin yaşlarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamış olup yalnızca 2'sinin yaşları kayıtlara geçmiştir. Bu kişilerden biri 16 yaşında bir köle/hizmetkâr, diğeri ise 3 yaşında küçük bir çocuktur.

Adam kaçırma eylemleri Ayıntâb şehrinde hem zorla hem de kişileri kandırılarak yapılmıştır. Hayıkmüslüman Mahallesinden Mehmet kızı Satı isimli Hatun 2 gün önce Yeniçeri Mehmet Beşe'nin harp aleti ile kapısına gelip küçük oğlu Ahmet'i kendisine ver diye ırz-ı hitek³²⁶ ettiğini iddia ederek Yeniçeri Mehmet Beşe'den şikâyetçi olmuştur³²⁷. Yine başka bir davada, Kürkciyan Mahallesinden Mustafa oğlu Bektaş 3 yaşındaki oğlunun 3 ay önce kapısı önünde oynarken bir atlının (lud taifesinden) alıp götürdüğünü ve bu husus için kimse ile bir davasının olmadığını belirtmiştir³²⁸.

Bazen şehirde adam kaçırma eylemi başarısız olabilmektedir. Akyol Mahallesinden Musa oğlu Ramazan 20 Mayıs 1698 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Yakup, Mehmet, Molla Ahmet ve Mehmet isimli kişileri dava ederek Yakup olay gecesi kapısına gelip eşini ve kızını bana ver diye kapısını kırdığını iddia etmiştir. Bunun üzerine bu kişilere eşi ve kızını vermemek için yaşadığı yeri terk ederek mezarlık sınırında Yakub ve arkadaşları üzerlerine gelip kendisini katl etmeye çalıştıklarını ve o sırada çevrede bulunan insanların yardımlarına geldiği ve ellerinden kurtulduğunu söylemiştir³²⁹. Mehmet'in eşi ve kızı böylece olaydan kurtulmuşlardır.

³²⁶ Irz-ı Hitek: Namus perdesini yırtma, Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.396.

³²⁷ GŞS, 38/137/2.

³²⁸ GŞS, 25/31/3.

³²⁹ GŞS, 49/115/3 (10 Zilkade 1109/20 Mayıs 1698). Betül Çiftçi, *49 Numaralı Antep Şer'iyeye Sicili Değerlendirme ve Transkripsiyonu*, Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2017, s.191.

2.5.Ev Basma (Haneye Tecavüz) Davaları

Osmanlı sosyal yaşantısında en sık karşılaşılan suçlardan biri olan modern hukukta haneye tecavüz olarak tanımlanan bu suç, Osmanlı hukukunda ev basma suçu olarak nitelendirilmiştir. Ev basma suçu ile kastedilen, failin şiddet kullanarak mağdurun izni olmaksızın, mağdura ait taşınmaz mallara girmesi ya da işgal etmesidir. Bu bakımdan ev basma suçu ile gasb suçu arasında benzerlikler bulunmaktadır. Gasb suçunda mağdurun taşınır malları mevzu bahis iken, ev basma suçunda taşınmaz mallar söz konusudur. Ayrıca ev basma suçları gasb, darb, cinayet gibi suçların ilk basamağını oluşturmaktadır³³⁰.

Haneye tecavüz ta'zîr cezası gerektirir³³¹. Osmanlı Kanunnameleri'nde ise bu suçu tanımlayan hükümlere yer verilmemiş olup yalnızca II. Bayezid Kanunnamesi'nde gayrimüslim kişilerin hıyanet ile evine girilmesi durumunda o kişinin hadım edilmesi gerektiği emredilmiştir³³². II. Bayezid'in halefi olan I. Selim Kanunnamesi'nde ise, ev basma suçu ile ilgili olarak, kişinin evine zina kasdıyla girse Müslim-gayrimüslim ayrım yapılmaksızın cezaya çarptırılacağı belirtilmiştir³³³.

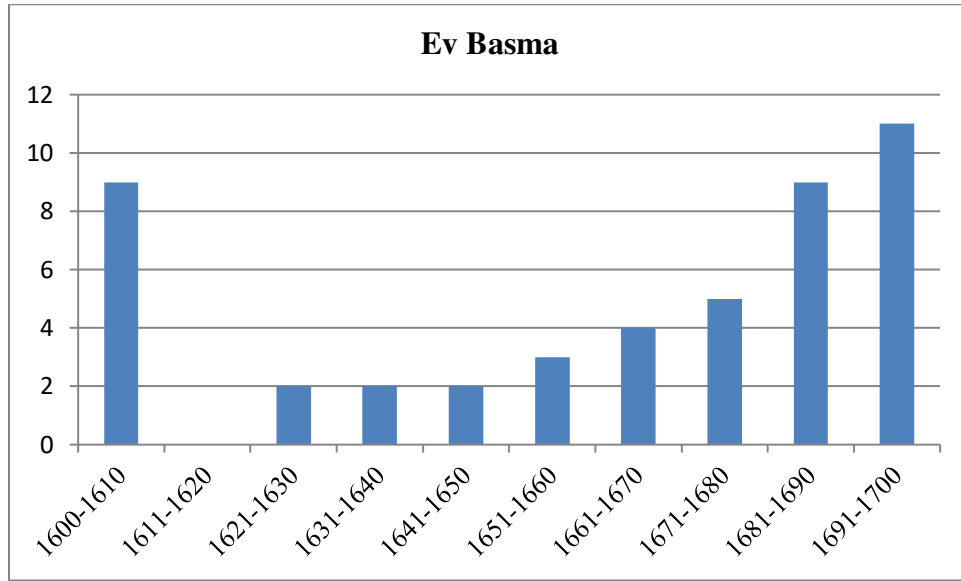
Ayıntâb şehrinde ev basma suç oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Nitekim kayıtlara göre bilinen ev basma suçu onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 8 ortaya çıkmıştır.

³³⁰ Erdoğan, *Suç ve Ceza*, s.132.

³³¹ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.203.

³³² Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.43.

³³³ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.89.

Grafik 8. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

Ayıntâb şehrinde işlenen ev basma suçunun diğer suçlar içerisinde oranı % 1,79'dur. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dahilinde toplam 47 ev basma vakası kayıtlara yansımıştır ³³⁴. Bu davalardan 18(%38,29)'i Ayıntâb şehri merkez mahallelerinde, 17(%36,17)'si şehre bağlı köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 2(%4,25) davanın ise şehir merkezi mi yoksa kırsal alan mı nerede meydana geldiği bilinmemektedir.

Burada ev basma suçu ile ilgili olarak kişilerin hanelerine baskın yapılarak girilip mağduru darb ya da katletme, mallarına el koyma ve cinsel içerikli faaliyette bulunma amacıyla yapılan suçlar değerlendirilecektir.

Tablo 29. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçları

Suçlar	Sayısı
Ev Basma-Yaralama	14
Ev Basma-Gasb	8
Ev Basma-Gasb ve Yaralama	4
Ev Basma	3
Ev Basma-Küfür	3
Ev Basma-Cinayet	3
Ev Basma-Cinsel Suç	2
Toplam	37

³³⁴ Bu davalardan 10(%21,27)'u konu ile alakalı mükerrer belgelerdir.

Tablo'da görüldüğü üzere failler mağdurların evlerine basarak onları yaralayıp eşyalarını almışlardır. Hatta olay bazen ölümlle sonuçlandığını da görebilmekteyiz.

Ev basma suçunun diğer suçlarla ilişkisine bakıldığında en fazla evler basılarak hane halkının darbedildiği görülmektedir. Kişilerin neden evlerin basıldığı ve darbedildikleri bilinmemektedir. Şarkıyan Mahallesinden Ali oğlu Hüseyin 3 Kasım 1680 tarihinde mahkemede 8 gün önce Süleyman oğlu Malkoç'un evini basıp kendisini darbettiği sırasında hamile olan eşi Fatma'nın korkusundan karnındaki bebeğini düşürdüğünü iddia ederek Malkoç'un yakalanmasını istemiştir³³⁵.

Tablo 30.XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Şehir Merkezi Mahallelere Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Şhreküstü	3	6	Kızılca Mescid	3	11	Ali Neccar	1
2	Eblehan	1	7	Akyol	1	12	Boyacızade	1
3	Tarla-yı Atık	1	8	İbn-i Eyüb	1	13	Cevizlice	1
4	Tıslaki	1	9	Hacıbaba	1	14	Beğ	1
5	Şarkıyan	1	10	Yahni	1			
	Toplam	7			7			4
Genel Toplam 18								

Ayıntâb şehri dahîlinde merkez mahallelere toplam 18 ev basma vakası kayıtlara yansımıştır. Bu suçun mahallelere oranı %38,29'dur. XVII. yüzyılda ev basma suçunun gerçekleştiği mahalle sayısı 14'tür. Ev basma olayı en fazla Şhreküstü ve Kızılca Mescid Mahallelerinde meydana gelmiştir. En az ise Beğ, Tıslaki ve Şarkıyan gibi mahallelerde kayıtlara yansımıştır.

Ayrıca 2 ev basma olayının da şehir merkezinde mi yoksa kırsal alanda mı meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 31. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Ev Basma Suçunun Meydana Geldiği Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Bilinmeyen	4	5	Kürd	2	9	Kilis	2
2	Taşgun	1	6	Küçük	1	10	Vahne	1
3	Hıyam	1	7	Şöhme	1	11	Suboğaz	1
4	Kara Yusuf	1	8	Hacar	1	12	Keret	1
	Toplam	7			5			5
Genel Toplam 17								

³³⁵ GŞS, 34/127/2 (10 Şevval 1091/3 Kasım 1680).

Ayıntâb şehri köyleri dahîlinde yaşanan ev basma vakası toplam 17'dir. Aynı zamanda bu köylerden 4'ünde tahribat ve yazımdan dolayı ismi okunmamıştır. Bu suçun köylere oran %36,17'dir. Tablo'ya bakıldığında ev basma olayının gerçekleştiği köy sayısı 11'dir. Ev basma suçu en fazla Kürd ve Kilis köylerinde meydana gelmiştir. Ev basma suçunun meydana geldiği diğer köylerde ise eşit derecede dağılım gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 32. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Ev Basma Suçuna Karışan Failer

Kişiler	Sayı
Reaya	182
Askeri	111
Toplam	293

İncelenen dönemde tespit edebildiğimiz kadarıyla ev basma suçuna karışan faillerin toplam sayısı 293 ve üzerindedir. Kayıtlarda bazen kişiler tam belirtmemekte olup 40-50 gibi sayılarda olduğu söylenmiştir³³⁶. Faillerin tamamının Müslüman kişiler olduğu görülmektedir. Haneye tecavüz suçunu işleyen kişilerin medeni durumları, yaşları ve meslekleri hakkında yeterince bir bilgiye sahip değiliz.

Evlere baskın yapan faillerin neredeyse tamamı erkeklerdir. Keret köyünden Abdülkerim oğlu Hacı Hüseyin, Şaban, Hacı Mustafa, Hüseyin ve Yusuf isimli kişilerin evini basıp elbiselerini aldıklarını iddia ederek şikâyetçi olmuştur³³⁷.

Diğer suçlarda olduğu gibi ev basma suçunda olayın neden işlendiğine dair bilgiler kısıtlıdır. Ancak bazı kayıtlarda olayların nedeni bilinmektedir. Kızılca Mescid Mahallesinde Yeniçeri Recep oğlu Mehdi Bey, Ayıntâb Kalesi neferatlarından Seyyit Süleyman oğlu Seyyit Zeynelabidin'in birkaç yeniçeri ile kapısına gelip kendisinden şarab istediklerini yok dediği için tekrar on beş yirmi yeniçeri ile gelip evini basıp elbiselerini yağmaladıktan sonra babası Recep ile kardeşi Ebubekir Bey'i dövdüklerini iddia etmiştir³³⁸.

Ayıntâb şehrinde gasb, darb, cinayet ya da cinsel içerikli suçlar niyetiyle kişilerin evlerini basan faillerden biri de askeri kişilerdir. Bu suçu yine kendileri gibi

³³⁶ “İsa ağa ve Kızı oğlu Cadan Beğ kırk elli nefer adamlarıyla mabeyninizde iskân varmış deyü evlerimiz basub malımızı nehb ve garet”, GŞS, 50/126/4.

³³⁷ GŞS, 170-B/141/1.

³³⁸ GŞS, 15/189/3.

aynı zümreden olanlara karşı işlemişlerdir. Şam yeniçerilerinden Allahverdi Beşe, Hasan Beşe ve diğer Hasan Beşe, Şehir kaimakamı olan Haydar Kethuda'nın yanında bulunan sekbanların bölükbaşı Zorbaz Mehmet ile Harem bölükbaşı 100 nefer sekban ile Akyol Mahallesindeki odalarını bastığını ve hatta Çakerin Beşe, Şahin Beşe, Murad Beşe, Vardağan Mehmet Beşe, Hasan Beşe, Abdülgani Beşe ve Mahfuke Beşe'nin dahi odalarını basıp atlarını ve bütün elbiselerini yağmalamışlardır³³⁹.

Tablo 33. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Evi Basılan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Reaya	40
Askeri	10
Toplam	50

Ayıntâb şehrinde evi basılan toplam 50 kişi bulunmaktadır. Bunların hepsi Müslümanlardır. Bu suçun mağdurları en fazla halktır. Asker kökenli kişilerin halka oranla sayıları azdır. Bu kişilerin yaşlarına ve medeni durumlarına hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Yalnızca 6 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir.

Ev basma suçunun mağdurları en fazla reayadır. Ali Neccar Mahallesinden Mehmet kızı Rahime 28 Şubat 1695 tarihinde mahkemede 26 gün önce Yeniçeri Helvacıoğlu Mustafa Beşe, Kadı Mustafa oğlu Mehmet Beşe, Süleyman Bey'in hizmetkârı Yusuf ile ismini bilmediği bir kişinin gece yarısı evini basıp eşi Ahmet oğlu Hasan'ı kılıç ile başının sağ tarafından ve sağ elinden yaraladıklarını ve o yaralarının etkisinden vefat ettiğini söylemiştir³⁴⁰.

Gayrimüslim halkın ev basma suçunda fail ya da mağdur olduklarına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

³³⁹ GŞS, 167/208/2.

³⁴⁰ GŞS, 44/50/1 (14 Receb 1106/28 Şubat 1695).

2.6.Cinsel Suç Davaları (Zina-Tecavüz-Fuhuş-Livâta)

Cinsel suçlar, iki tarafın istek ve rızasıyla gerçekleşen zina suçu ile cinsel amaçlı ve hedeflenen kişinin rızası dışında yapılan hareketleri kapsamaktadır. Bu hareketler söz atmakla başlayan, cinsel haz almaya yönelik elle sarkıntılık boyutuna ulaşan hareketlerle, son noktada ırza tecavüze kadar ulaşan suçlardır³⁴¹.

Kişilerin hayatlarını sürdürebilmek için, onların temel hakları olarak niteleyebileceğimiz can, mal ve ırzlarının korunması hemen hemen bütün hukuk sistemlerinin temelini oluşturmaktadır³⁴². Cinsellik ile ilgili suçlar insanlık tarihi kadar eskidir. Neredeyse bütün inançlar tarafından şiddetle yasaklanan bu suçlar, toplumların her döneminde kınanmış ve bu suçu işleyen kişiler, diğer suçları işleyen kişilere göre daha büyük tepkiyle karşılanmışlardır³⁴³. Ayıntâb şehri kayıtlarında cinsel suçlar, zina, tecavüz, fuhuş, livata gibi ahlak dışı davranışlar olarak yer almaktadır.

Had suçları içerisinde değerlendirilen zina, birbiriyle evlilik ve mülkiyet gibi bir bağı bulunmayan iki tam ehliyetli, görebilen ve konuşabilen Müslüman ya da zımminin kendi rızalarıyla cinsi temasta bulunmalarıdır³⁴⁴.

Zina suçu ikrar (kabul etme) ya da tanıklarla sabit olmaktadır. Suçun tanıklarla ispat edebilmesi için, dört erkeğin aynı zamanda ve birlikte zina suçuna gözleriyle gördüklerine şahitlikte bulunmaları gerektir. Ayrıca yargıcın kişilere ayrı ayrı, görmüş oldukları eylemin mahiyetini, şeklini, nerede ve ne zaman kiminle işlendiğini sorması gerekir, çünkü görülen eylem zinadan başka bir şey olabilmektedir. İslam ülkesi dışında da meydana gelebilmiştir. Ayrıca işlendikten sonra zaman aşımına uğramış ya da kadın, erkeğin karısı veyahut cariyesidir. Tanıklardan biri görüldüğü gibi şahitlikte bulunmazsa ve tanık sayısı dörtten aşağı olursa sadece sanıklar beraat etmezler, tanıklar zina iftirası (kazf) işlemiş olup ona göre cezalandırılırlar³⁴⁵.

³⁴¹ İzzet Sak, M.Fıratlı Taşın, “Şer‘iyye Sicillerine Göre Osmanlı Hukukunda Cinsel Suçlar: Konya Örneği (1660-1740)”, *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.22, 20119, s.191.

³⁴² İbrahim Çalışkan, “İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, Ankara 2009, s.61.

³⁴³ Kanat, *Ortaçağ Devletlerinde Suç ve Ceza*, s.225.

³⁴⁴ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008, s.347.

³⁴⁵ Coşkun Üçok, “Osmanlı Kanunnamesinde Aykırı Hükümler I”, s.134.

İslam hukuku zina (cinsel saldırı) suçunu, kamu yararına, kamunun manevi kişiliğine bir saldırı olarak kabul eder ve ona göre ceza uygular³⁴⁶. Zina suçunun cezası, failin evli ya da bekâr, hür ya da köle olmasına göre değişmektedir. Zina suçlusu (içinde zifafın gerçekleştiği sahih bir nikâhın başından geçmediği) bekâr ise cezası yüz değnek sopadır. “zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun...”³⁴⁷ ayeti bunu anlatmaktadır. Değnek cezasında ihtilaflar varken buna hadislerle sürgün ya da hapis cezası da dâhil edilmiştir. Ebu Hanife’ye göre hadd cezası yalnızca değnektir. Sürgün hadd olmayıp hakîmin gerekli gördüğü takdirde hükmedebileceği ta‘zir cezasıdır. Zina eden Müslüman, hür, akil balığ ve evli ise cezası, recm yani taşlanarak öldürülmesidir³⁴⁸.

Tecavüz suçu, İslam hukukunda ayrı bir suç olarak telakki edilmemiş olup, hadd cezası ile cezalandırılan zina içerisinde değerlendirilmiştir³⁴⁹. Ancak İslam hukukunda zorla tecavüze uğrayan kadına, zina suçundaki unsurlarındaki kendi rızası ile olay gerçekleşmediğinden ceza verilmemektedir³⁵⁰. Ancak suçun dıştan gelen baskı (cebir, tehdit) altında işlenmiş olduğunu iddia eden kişiler iddialarını ispat etmeleri gerekmektedir³⁵¹. Saldırgan durumunda olan kişi ise bekâr ve evli durumuna göre cezalandırılır³⁵². Ancak Hanefilere göre tecavüze uğrayan kadının erkek ile evlenmeyi kabul etmesi durumunda hadd cezasının uygulanmasından vazgeçilerek erkek cezadan kurtulur. Diğer mezheplere göre ise evlilik gerçekleşse bile suç ortadan kalkmamış olarak kabul edilir ve kadının iddiasını ispatlaması halinde erkeğe hadd cezasının uygulanır³⁵³.

Ayrıca fuhuş suçuna da İslam ve Osmanlı hukukunda zina kavramı ile arasında kesin bir ayrım olmayıp ikisi de evlilik dışı olarak nitelendirildiğinden zina suçu için öngörülen cezalar verilmiştir³⁵⁴. Ebu Hanife’ye göre bir ücret karşılığında

³⁴⁶ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku (Özel Hükümler)*, s.407.

³⁴⁷ Nur 24/2.

³⁴⁸ Çolak, “İslam Ceza Hukuku”, s.113.

³⁴⁹ Belkıs Konan, “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, *AÜ. Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi (OTAM)*, no.29, 2011, ss.149-172, s.152.

³⁵⁰ Akbulut, “İslam hukukunda Suçlar ve Cezalar”, s.174.

³⁵¹ Üçok, “Osmanlı Kanunnamesinde Aykırı Hükümler”, s.134.

³⁵² Konan, “Tecavüz Suçu”, s.155.

³⁵³ Zübeyde Güneş Yağcı, “Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği”, *Kadın Araştırmaları Dergisi* VI, no.2, 2005.

³⁵⁴ Orlin Sabev (Orhan Salih), *Ahlakın Arka Sokakları: 18. Yüzyıl Osmanlı İstanbul’unda Fuhuş ve Ceza, IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler*, İstanbul 2016, s.626.

fuhuş yapanların cezası olan hadd (recm ve dayak cezası) düşerek onun yerine ta‘zîr verilmesi gerektiğidir³⁵⁵.

Osmanlı Devleti’nde II. Mehmed’den itibaren yapılan Kanunnamede cinsel suçlara,

“ Eğer bir kişi zina etse, şeri ‘at huzurunda sabit olsa, ol zina kılan evlü olsa ve dahi bay olursa ki, bin akçeye dahi gücü yetse, cürm üçyüz akçe alına, orta halli olursa, altı yüze gücü yetse, cürm ikiyüz akçe alına, andan daha aşağı gücü yeterse, cürm yüz akçe alına, andan daha aşağı halli olursa, elli akçe alına, fakir olursa, kırk akçe cürm alına. Eğer zina kılan bekâr olursa bin akçeye dahi gücü yetse, cürm yüz akçe alına, orta halli olursa altıyüz akçeye gücü yetse, elli akçe cürm alına, andan aşağı dörtyüze gücü yeterse kırk akçe; gayet fakir olursa otuz akçe cürm alına. Eğer kadın zina kılssa, şeriat katında sabit olsa, gani olsa er kınlığın vere. Orta halli yahud fakire olsa, erenler gibi olur; kınlığın vere³⁵⁶.

şeklinde verilecek olan para cezası miktarları belirtilmiştir. Fatih Kanunnamesi’nde suçluya para cezası verilirken failin evli-bekâr olup olmadığı şartı aranmış olup evli erkek ve kadınlar zina suçunu işlediklerinde bekâr faillerin vermiş oldukları miktara nispeten dört kata varan oranlarda cezalar ödemişlerdir. Ayrıca zina suçunu işleyen kişi köle ise, o zaman da hür insanın vermiş olduğu miktarın yarısını vermesi gerekmektedir³⁵⁷. II. Mehmed’in halefleri olan padişahlar ise farklı cezaların verilmesi gerektiğini söylemektedirler.

II. Bayezid Kanunnamesi’nde zina suçunu işleyen failin tenasül uzuvunun kesilmesi ve zinaya aracılık eden kişinin ise alnın dağlanması gerektiğini söylemektedir³⁵⁸. Zina suçu ilk defa I. Selim Kanunnamesi’nde siyaset ile cezalandırılabilir bir suç olarak nitelendirilmiştir³⁵⁹. Ayrıca I. Selim Kanunnamesi’nde,

- *Bir kişi bir kimsenin avretini ya da kızını öpse yahud peşine takılıp laf atsa, kadı tarafından ta‘zîr edile ve ayrıca iki sopa başına bir akçe alına, keza, bir kişinin cariyesinde laf atsa ya da öpse, kadı tarafından yine aynı ceza verile, eğer bir kadın ya da kız filan kişi bana zorla zina etti dese ve o kişi bunu inkâr etse o zaman şahitler*

³⁵⁵ Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s.172; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, s.348.

³⁵⁶ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.347-348.

³⁵⁷ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.348.

³⁵⁸ Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42.

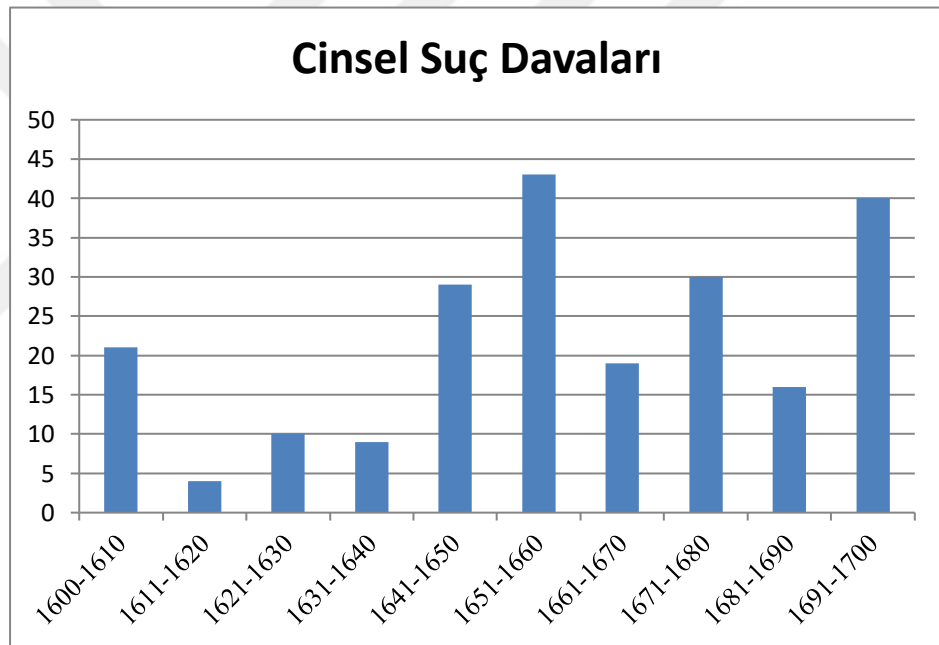
³⁵⁹ “Eğer bir kimse zina eylese şer‘le sabit olsa zina eden evlü ve gani olsa ki bin akçeye kadir olsa veya dahi ziyâdeye kadir olsa siyâset olunmadığı takdirce dört yüz akçe cürm alına”. Hüseyin Özdeğer, “I. Selim Kanunnamesi ve Tahlili”, *Türk İktisad Tarihi Yıllığı, İÜ Yayınları*, no.1, 1987, s.141.

dinlenir ve şahit, kadın ya da kızın yalan söylediğini ve sanığa iftira ettiklerini ispatlarsa o takdirde kadın ya da kız değnek ile cezalandırılır. Ve değnek başına da bir akçe ceza alınır.

- *Bir kimse avretin arkasına düşse yahud evine girip saçın çekse ya da donun ve elbisesini almaya çalışsa ve durum kadı tarafından tespit edildikten sonra kişi hapsedile³⁶⁰.*

yalnızca ırza geçme değil aynı zamanda ırza tasallud dediğimiz, öpme, sarkıntılık, laf atma suçlarını işleyenlerin de cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Ayıntâb şehrinde cinsel suç oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Kayıtlarda bulunan bu suçların onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 9 ortaya çıkmıştır.

Grafik 9. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Cinsel Suç Davalarının Yıllara Göre Dağılımı

Kayıtlarda toplam 221 cinsel suç (zina- tecavüz, fuhuş, livata) vakası bulunmaktadır. Bu da şehir ve köylerinde işlenen suç oranının %8,42'sini oluşturmaktadır. Ayıntâb şehrinde işlenen cinsel suçlar içerisinde sırasıyla mahkeme kayıtlarına en fazla fuhuş, tecavüz, livata, zina gibi çoktan aza doğru (sayıca) vakalar yansımıştır.

³⁶⁰ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.90.

Zina ve fuhşun ispat edilmesinde benzer zorlukların olmasına rağmen kayıtlara fuhş belgeleri daha çok yansımıştır. Bunu zinanın fuhşa göre daha gizli kapaklı yapılması ve fuhşun ise toplum içerisinde gündelik yaşamını sürdüren ve kötü şöhretle anılan kişiler tarafından yapılmasıyla açıklanabilir. Kayıtlarda tecavüz kayıtlarının ise zina'ya göre vaka çokluğunu burada en az bir mağdurun bulunması ve hem bu kişiler hem de bu kişilerin yakınları tarafından mahkemeye gelinip olayı kaydettirmeleriyle açıklayabiliriz.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde cinsel suçların mahkemeye taşınmasında en fazla rol oynayanların asayişten sorumlu (65 %31,86) subaşılar ile şehir mütesellimi tarafından görevlendirilen kişilerin olduğunu görmekteyiz. Ayrıca tecavüz, livata gibi suçlarda da (36%17,64) mağdurlar ile (69%33,82) yakınları şikâyetinde bulunmuştur. Ayrıca cinsel suçların mahkemeye taşınmasında 34 kişi ile (%16,66) ile mahalle halkı da önemli rol oynamaktadır.

2.6.1.Zina

Zina, tam ehliyetli bir erkek ile cinsi münasebete elverişli bir kadının evlilik, evlilik şüphesi ya da mülkiyet bağı bulunmadan, kendi rızalarıyla cinsi münasebette bulunmalarıdır. Bu tarife göre, zina suçunun sabit olabilmesi için iki rüknü vardır: yasak ilişki ve bu yasak ilişkiyi isteyerek yapmak³⁶¹. Zina, bütün ilahi dinlerde olduğu gibi İslam dininde de nesebini koruması üzere yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerimde, “*Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur*”³⁶². Denilerek insanların bu kötü fiile yaklaşımları uygun bulunmamıştır.

Belgelerde bazen açıkça “zina” kelimesi kullanılmış olup bazende, “*bir döşekde yatur iken görüb*”³⁶³ şeklindeki ifadeler ile zina fiilinin anlatılmak istendiği görülmektedir. Burada Ayıntâb şehrinde kayıtlarda yansıyan bu suçu incelenirken, daha çok kişilerin karşılıklı rızaları ile aralarında gerçekleşen fiiller zina başlı altında incelenecek, cebren gerçekleşen fiiller ise konusuna göre tecavüz ve livata başlığı altında değerlendirilecektir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb'a ait arşiv vesiklarından zina fiili olarak değerlendirilebilecek 18 belge tespit edilebilmiştir³⁶⁴. Bu belgelerden 8(%57,14)'i

³⁶¹ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1990, s.318.

³⁶² İsra sûresi, 32. Ayet.

³⁶³ GŞS, 170-B/148/4.

³⁶⁴ Bu davaların 4'ü konu ile alakalı aynı belgelerdir.

Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahallelerde, 5(%35,71)'i köylerde meydana gelmiş olup 1(%7,14) davanın ise mahalle mi yoksa köy mü neresi olduğu tespit edilememiştir.

Tablo 34. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Zina Suçunun İşlendiği Merkez Mahalleler

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Beğ	1	4	Akyol	1	7	Kürkciyan	1
2	Şehreküstü	1	5	Şarkıyan	1	8	Yahni	1
3	Şeyh Cami	1	6	Yazıcık	1			
	Toplam	3			3			2
Genel Toplam 8								

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahallelere yansıyan zina olayı toplam 8'dir. Aynı zamanda zina olayının gerçekleştiği mahalle sayısı 8'dir. Bu suç yansımış olduğu mahallelere eşit şekilde dağılmıştır.

Ayrıca Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahalleler mi yoksa köyler mi neresi olduğu belli olmayan toplam 1 zina vakasına rastlanmıştır.

Tablo 35. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Zina Suçunun İşlendiği Köyler

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Güngörge	1	3	Kızılhisar Tahtani	1	5	Kara Dülük	1
2	İki Ahur	1	4	Kürd	1			
	Toplam	2			2			1
Genel Toplam 5								

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri köylerinde meydana gelen zina olayı sayısı 5'tir. Zina fiilinin gerçekleştiği köy sayısı 5 olup kayıtlarda meydana geldiği köylere eşit derecede yansımıştır.

Âlimlerin icmasına göre zina ikrar etmek ya da şahitler vasıtasıyla sabit olmaktadır. Zina gibi haddler, hakîmin hüküm verirken ya da hükümden önce bilmesi ile sabit olmaz. Çünkü bu suçun cezası, şüphe bulunması durumunda düşmektedir³⁶⁵. Ayıntâb şehri kayıtlarında zina suçu ile bazı davaların iddia ve ikrar (kabul etme) yoluyla kayıt altına alınmış olmaları hasebiyle önem arz etmektedirler.

³⁶⁵ Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, c.7, İstanbul 1994, s.348.

Mutasarrıf Mehmet Bey tarafından mübaşir tayin edilen Ahi Bey Güngörge köyünden Nuh oğlu Veli ile Pir Gaib kızı Aişe'yi yakalayıp mahkemeye getirerek haklarında Veli'nin Aişe'den tasarruf edip kızlığını bozduğunu iddia ederek sorgulanmalarını istemiştir. Önce sorgulanan Veli şaban ayının 5. günü köyde ıssız bir yerde Aişe'ye rastlayıp ondan tasarruf ettiğini yapılan dört ayrı mecliste kabul ve itiraf etmiştir. Daha sonra ise Aişe sorgulanmış ve cevabında Veli kaç yıldan beri nişanlısı olduğunu taşra da kendisiyle karşılaşmış muamele ettiğini yapılan dört ayrı mecliste kabul ve itiraf etmiştir³⁶⁶. Olay böylece kayıtlara yansımıştır. Bu belgede anlaşıldığı kadarıyla kişilerin olayı inkâr etmedikleri hatta dört mecliste dört defa itiraf ettiklerini görmekteyiz. Başka bir davada ise Yazıcık Mahallesinden Ali eşi Cemile ile gördüğü Mehmet oğlu Hasan'ın sorgulanmalarını ve gereğinin yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine gece vakti tarafsız insanlar Ali'nin evine gelip Hasan'ı Cemile'nin yanında bularak sorguya çekmişlerdir. Hasan cevabında başının hoş olup ve Cemile'nin kendisine eşim evde yok demesinden eve geldiğini ve Cemile'nin üzerinde yatarken Ali'nin gelip yakaladığını kabul etmiştir. Durum Cemile'ye sorulduğunda o da Hasan'ın gece evine geldiğini kabul etmiştir³⁶⁷.

Ancak her zaman durumlar bu kadar net deliller sunmamakta olup bazen kişiler birlikte yakalandıklarında çeşitli bahaneler ileri sürerek olaydan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Kürd köyünden İbrahim mahkemede 26 Mayıs 1647 tarihinde Cuma Beşe evine gelip kapısına oturduğunu, daha sonra kendisinin eve gelip kapıyı açtığında Cuma'yı eşi Meryem'in üzerinde iken gördüğünü iddia ederek olayın sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine olay Cuma'ya sorulduğunda İbrahim'in evine gittiğini kendisinde para alacağı olduğunu söylemiş ve diğer durumu inkâr etmiştir³⁶⁸. İbrahim mahalledeki kişilerin şahitliği ile Cuma'yı evinden çıkardığını ispatladıktan sonra eşi Meryem'in hali mahalle ahisinden sorulmuş halkda iyi kadın olmadığını, her zaman uygunsuz hareketlerinin olduğu ve kendisini iyi bilmediklerini söylemişlerdir.

³⁶⁶ GŞS, 19/358/2.

³⁶⁷ GŞS, 12/265/2.

³⁶⁸ GŞS, 19/61/1 (8 Rebi'ü'l-ahir 1057/26 Mayıs 1647).

Tablo 36. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Zina Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayısı
Erkek	14
Kadın	14
Toplam	28

XVII. yüzyılda zina suçun işleyen fail 28 kişi bulunmaktadır. Burada yapılan fiil tarafların rızaları ile işlendiği için mağdur kişiler bulunmamaktadır. Ayrıca zina suçunu işleyen kişilerin yaşlarına dair bir bilgiye yeterince sahip değiliz. Bu kişilerin hepsinin Müslümanlar olduğu görülmektedir.

Zina ettiği iddia edilen kadınlardan 7'si evlidir. Bu evli kadınların eşlerinin hangi meslek ile uğraştıklarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Yalnızca 1 kişinin eşinin sipahi olduğu bilinmektedir.

Allah, insan soyunun devamını erkekle kadın arasındaki meşrû evlilik yoluyla sürdürecektir olan cinsel ilişkiye bağlamıştır. Zinanın önlenmesi kadın erkek ilişkilerinin meşruluğuna bağlıdır. İslam toplumlarında aile ve evlilik kurumunun kutsal bir yapı olarak algılanmış ve zina bu yapıyı tehdit eden en büyük tehlike olarak görülmüştür³⁶⁹. Bundan dolayı şeriat evli bir adam karısını zina ederken yakaladığı zaman öldürme ya da boşama izni vermektedir³⁷⁰. Toplum nazarında saygınlığını korumak isteyen erkekler eşlerini boşama konusunda tereddüte düşmemişlerdir. Bunun örneklerini XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde de görmekteyiz. Kızılhisar köyünden Mehmet oğlu Hüseyin eşi Ali kızı Habibe'yi evinde Musa oğlu Mehmet ile bir döşekte gördüğünü söyleyerek üç talak ile boşamıştır³⁷¹. Yine başka bir davada, Yahni Mahallesinden Derviş mahkemede eşi Vatıfeyi gece döşeginde bir siyah Arab ile gördüğünü ve boşadığının kayıtlara geçmesini sağlamıştır³⁷².

Toplumda zina fiilinden dolayı boşanmaların meydana geldiği gibi bazı bekârların birbirleriyle evlendiklerine de rastlanmıştır. İkiyahur köyünden İbrahim Çavuş mahkemede Hakverdi oğlu Hakverdi'nin Hüsam kızı Abdeh ile muamele ettikten sonra nikâhlandıklarını söyleyerek durumun sorulmasını istemiştir.

³⁶⁹ Hüseyin Esen, "Zina", *DİA*, XXXIV, İstanbul 2013, s.441.

³⁷⁰ Colin İmber, "*İslam Hukukunda Zina*" (çev. Muharrem Midilli), *İslam Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.29, 2017, ss.505-538, s.526.

³⁷¹ GŞS, 170-B/148/3.

³⁷² GŞS, 14/252/3.

Sorgulanan Hakverdi cevabında kendi rızası ile Abdeh ile muamele edip sonrada kızı nikâhına aldığını kabul etmiştir³⁷³.

2.6.2.Tecavüz

Osmanlı Devleti'nde tecavüz diye bir kavram bulunmamaktadır. Bu suça cebren zina denilmektedir. Günümüzde böyle bir suçun karşılığı tacavüz olarak geçmektedir. Biz de bu olayın anlaşılır olsun diye böyle bir kelimeyi kullanmayı tercih etti.

Sözlük anlamıyla tecavüz, “ötesine geçme, sınırı aşma, atlama, saldırma, sataşma, sarkıntılık, el uzatma ve başkasının hakkına dokunma” gibi anlamlar içermektedir³⁷⁴. Tecavüz için kullanılan bir diğer kelime ise, “fi‘l-i şenî” tabiridir. Osmanlı tarihi deyimleri ve terimleri sözlüğünde “ırza vuku bulan tasallut hakkında kullanılan bir tabir” edilen fi‘l-i şenî³⁷⁵, “ırza tasallut” olarak yer almıştır³⁷⁶. İnsanlık tarihi boyunca süregelen bir şiddet türü olan ırza geçme (tecavüz), insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne karşı işlenen genel ahlak ve aile düzenini ilgilendiren bir suçtur. Bundan dolayı, en ilkel toplumlardan günümüze kadar insanların hem vücut bütünlüğü hem de şeref gibi çok yüksek manevi bir değer koruması olan “ırz güvenliği” hukuk sistemleri tarafından korunmuş ve gerektiğinde de cezalandırılmıştır³⁷⁷.

Ayıntâb şehrine ait kayıtlarda tecavüz, kelimesi açıkça yer almamış olup “fi‘l-i şenî” ve “bekâretin zaîl” ifadeleriyle anlatılmıştır. Aslında bazen zina kelimesi de “fi‘l-i şenî” kelimesiyle anlatılmaktadır. Ancak tecavüz davalarından cebren fi‘l-i şenî olarak belirtmesi olayın zina mı yoksa tecavüz davası mı olduğu ayrımını kolaylaştırmaktadır. Karadikek köyünden Cennet öğle vakti Hacı Hızır oğlunun tarlasında gezerken Hasan oğlu Ahmet’in elinde kılıç ile gelip vücudunun bazı yerlerini yaraladıktan sonra zorla kendisine tecavüz ettiğini iddia ederek şikâyetçi olmuştur³⁷⁸. Belgeden de anlaşıldığı kadarıyla tecavüz davalarında “cebren”, yani zor kullanılarak gerçekleşmesi olayın açıkça tecavüz davası olduğunu göstermektedir.

³⁷³ GŞS, 17/146/4.

³⁷⁴ Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Lügat*, s.1049.

³⁷⁵ Pakalın, *Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, s.629.

³⁷⁶ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.267.

³⁷⁷ Konan, “Tecavüz Suçu”, s.150.

³⁷⁸ GŞS, 27/97/1.

Ayrıca zina davalarında böyle bir unsurun olmadığı ve ilişkinin karşılıklı sonucu gerçekleşmesi davaların ayrımını kolaylaştırmaktadır.

Osmanlı hukuk uygulaması tecavüz gibi bir cinsel saldırıya maruz kalındığında mağdurun bizzat mahkemeye gelip başvuru yapmasını emretmekteydi³⁷⁹. Kayıtlara tecavüz vakası olarak 63 dava yansımıştır. Bu kayıtların 29'unda bizzat mağdurun davayı mahkemeye kayıtların taşınmasıyla gerçekleşmiştir. Yine bu davaların 19'unda mağdurun yakın akrabaları (anne, baba, eş, kardeş) ve 8'in de ise halk ve şehirde bulunan görevliler tarafından mahkemeye taşınmıştır.

Yine tecavüz olayı sonucu meydana gelen hamilelik durumu da olayın mahkemeye intikalini kolaylaştırmıştır. Kayıtlara yansıyan 63 davanın 10'u hamilelik durumunun oluşması sonucu açılmıştır. Çarpın köyünden Süphanverdi kızı Ayşe 14 Mayıs 1700 tarihinde mahkemeye müracaat ederek bundan 9 ay önce Hüseyin oğlu Mustafa'nın kendisine zorla tecavüz ettiğini ve o saldırıdan hamile kaldığını söyleyerek şikâyetçi olmuştur. Mustafa birinci sorgusunda Ayşe'ye tecavüz ettiğini kabul etmiş ancak sorgulandığı ikinci mecliste olayı inkâr etmiştir³⁸⁰. Yine başka bir davada, Kürkciyan Mahallesinden İsmail kızı Emine Hatun Haziran 1666 tarihinde mahkemeye müracaat ederek 8 ay önce Hüseyin oğlu Hüseyin'in evine su almak için gittiğinde kimsenin bulunmadığından kendisine zorla tecavüz ettiğini ve hamile kaldığını söyleyerek şikâyetçi olmuştur³⁸¹. Sorgulanan Hüseyin olayı inkâr etmesi üzerine mahkeme Emine'den iddiasını ispatlamasını istemiş ellerinde delilin yetersiz olmasından ispatlayamamıştır. Her ne kadar kişilerin hamile kalması olayı mahkemeye taşınmasını kolaylaştırırsa da elde delilin bulunmaması ve faillerin durumu inkâr etmeleri kadınların haklı çıkmalarını zorlaştırmaktadır.

Ayıntâb şehri kayıtlarında bulunan 63³⁸² tecavüz vakasının 31 (%49,20)'i şehir merkezi mahallelerinde 24 (%38,09)'ü ise köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 1 olayın şehir merkezi mahallerinde mi yoksa köylerinde mi nerede yaşandığı bilinmemektedir.

³⁷⁹ Peirce, *Ahlak Oyunları*, s.174-175.

³⁸⁰ GŞS, 51/12/1(25 Zilkade 1111/14 Mayıs 1700).

³⁸¹ GŞS, 27/112/1 (Zilkade 1076/Mayıs-Haziran 1666).

³⁸² Bu davalardan 7 (%11,11)'si aynı konularla ilgilidir.

Tablo 37. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunun Meydana Geldiği Merkez Mahalleler

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Şehreküstü	3	8	Cabi	3	15	Şarkıyan	3
2	Ammu	3	9	Boyacı	2	16	Kürkciyan	2
3	Ehl-i Cefa	2	10	Cevizlice	2	17	Kastel	1
4	Hayık Müslüman	1	11	Kozanlı	1	18	Hayık Zımmiyan	1
5	İbn-i Eyüb	1	12	Ali Neccar	1	19	Beğ	1
6	Tarla-yı Cedid	1	13	Zincirli	1			
7	Yahni	1	14	Çukur	1			
	Toplam	12			11			8
Genel Toplam 31								

Ayıntâb şehri mahallelerine toplam 31 tecavüz suçu yansımıştır. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaşanan tecavüz olayının mahallelere oranı %49,20'dir. Tecavüz olayının geçtiği mahalle sayısı 19'dur. Bu suç en fazla Şehreküstü, Cabi, Şarkıyan ve Ammu Mahallerinde meydana gelmiştir. En az ise Beğ, Yahni, Zincirli gibi mahallelerde olmuştur.

Ayrıca 1 tecavüz olayının da mahallede mi köy de mi nerede meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 38. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Meydana Gelen Tecavüz Suçunun Köylere Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Gücüge	3	8	Ulumasara	2	15	Burç	1
2	Battalöyük	1	9	Bedirkend	1	16	İbrahimi	1
3	Bilinmeyen	1	10	Sarut	1	17	Humanuz	1
4	Nakah	1	11	Mevdud	1	18	Seylan	1
5	Karadikek	1	12	Sazgın	1	19	Sam	1
6	Beğlerbeği	1	13	Öğümsöğüt	1	20	Çarpın	1
7	Zülfikar	1	14	Keferbostan	1	21	Nurvane	1
	Toplam	9			8			7
Genel Toplam 24								

Ayıntâb şehri köyleri dâhilinde yaşanan tecavüz vakası toplam 24'tür. Bu tecavüz vakaları köy bağlamında %38,09 orana sahiptir. Ayrıca XVII. yüzyılda tecavüz suçunun meydana geldiği köy sayısı 21'dir. Tecavüz vakası en fazla Gücüge köyünde meydana gelmiştir. En az ise Nurvane, Keferbostan, Zülfikar gibi köylerde meydana gelmiştir.

Mahalle ve köylerde insanlar herhangi bir cinsel saldırıya maruz kaldıklarında mahkemenin kapısını çalmışlardır. Ancak yinede toplumda böyle bir durumun başına gelmiş olan kadın ve kızların (buna erkeklerde dahîl) çevredeki baskıdan saygınlığının toplumda azalacağı konusunda çekincelere kapılarak olayın hiçbir şekilde mahkemeye intikal ettirilmediğini düşünmekteyiz.

Tespit edilen 63 tecavüz vakasının 54(%96,42)'ü Müslüman, 1(%1,78)'i Müslim-gayrimüslim 1(%1,78)'i ise gayrimüslim kişiler arasında meydana gelmiştir.

Tablo 39. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunu İşleyen Failler

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	63
Gayrimüslimler	1
Toplam	64

İslam hukukunda mezheplerin tanımlarına göre, ırza geçme fiilinin faili yalnızca erkeklerdir. Kadının bu suçun faili olamayacağı, suçun tanımı ve oluşma şekline bakıldığında da mümkün görünmemektedir³⁸³. Ayıntâb şehrinde işlenen tecavüz suçu failleri toplam 64 kişidir. Bu suç en fazla Müslüman erkekler tarafından işlenmiştir. Gayrimüslimlerin Müslümanlara göre sayıları oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu kişilerin medeni durumlarına ve yaşlarına dair bilgimiz kısıtlıdır.

Kayıtlarda faillerin mağdurlardan fazla olmasının nedeni tecavüz suçunun birden fazla kişi tarafından işlenmiş olmasıdır. İbn-i Eyüb Mahallesinden Ali kızı Ümmühan 19 Mayıs 1677 tarihinde bir şey almak için Recep oğlu Hacı Şaban ve Ali oğlu Sefer'in evlerine gittiğini ve o esnada fı'l-i şenî (tecavüz) kastıyla kendisine saldırdıklarını söyleyerek Hacı Şaban ve Sefer'den davacı olmuştur³⁸⁴.

Ayrıca bazı kişilerin olayı gerçekleştirmesi için yardım eden kişilerin var olduğunu da söyleyebiliriz³⁸⁵. Şarkıyan Mahallesinden Ömer kızı Güllü 19 Temmuz 1652 tarihi cuma günü öğleden sonra Hasan Ali'nin annesi Server' in kendisini eve davet ettiğini ve oraya vardığında Server'in kendisini içeriye koyup başka bir yere gittiğini ve o mecliste bulunan kişilerden Hüseyin, Hacı Ömer ve Cullah Mehmet'in de yardım etmeleriyle Hasan Ali'nin kendisine tecavüz ettiğini söylemiştir³⁸⁶.

³⁸³ Konan, "Tecavüz Suçu", s.153.

³⁸⁴ GŞS, 33/57/1 (16 Rebi'ü'l-evvel 1088/19 Mayıs 1677).

³⁸⁵ Yardım eden kişiler fail kişilere % dahîl edilmemiştir.

³⁸⁶ GŞS, 22/240/2 (12 Şaban 1062/19 Temmuz 1652).

Tablo 40. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şhrinde Tecavüz Suçuna Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Müslüman Kadın	55
Gayrimüslim Kadın	2
Toplam	57

Kayıtlarda tecavüz suçunun mağdurları toplam 57 kişidir. Bu kişilerden en fazla Müslüman kadınlar bulunmaktadır. Gayrimüslim kadınların Müslüman kadınlara oranı yok denecek kadar azdır. Bu kişilerden bazılarının kaç yaşlarında olduklarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılammış olup yalnızca 8 kadının evli 1'inde dul olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bunlar arasında yer alan 10 kadın bıkır-i baliğa olarak kayıtlara geçmiştir. Bu kişilerin ergenliğe yetişmiş oldukları tahmin edilmektedir. Ayrıca o dönemdeki fetvalarda bu kişilerin on iki yaşlarında ergen oldukları desteklemektedir³⁸⁷. İslam hukukuna göre tecavüz suçunun mağduru denilince ilk akla kadınlar gelmektedir. Ancak bu suçun mağduru kadın olabildiği gibi bir erkek de olabilmektedir. İslam hukuku, mağdurun yaşı ile ilgili bir genelleme yapmamıştır. İslam hukukunda yaşına bakılmaksızın çocuklarda dâhil, cebren ilişki kurulan herkes tecavüz suçunun mağduru olmaktadır³⁸⁸. Erkeklere karşı işlenen bu suç livata kısmında değerlendirilmiştir.

Gayrimüslim kadınların Müslüman kadınlara göre bu suçta mağdur bulunmaları oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Abraham oğlu Malak isimli zımmı küçük kızı Maryem'in kızlığının bozulduğunu iddia eden Ramazan'ın oğlu şab-ı emred Mehmet'ten şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan Mehmet ise cevabından bu olaydan haberinin olmadığını ve kendisine atılan bir iftira olduğunu söyleyerek iddiaları inkâr etmiştir. Daha sonra Malak kızını bu işten anlayan Abdullah kızı Ayşe Hatuna muayene ettirerek durumun kayıtlara geçmesini sağlamıştır³⁸⁹. Olay iftira olarak kalmıştır.

³⁸⁷ Mesele, zeydin bulûğuna kaç yaşında olmakla hükm olunur? El-cevap: İkrâr ederse on ikisin tamam edicek olunur, eylemezse on sekiz tamam edicek değin olunmaz. Mesela, Nisâda ibtiâ-i hadd-i bulûğ neredendir ? el-cevap: ikrâr edicek, on ikisin tamam ettikte bâligadır. Düzdağ, Ebusuud Efendi Fetvaları Işığında, s.33.

³⁸⁸ Konan, "Tecavüz Suçu", s.154.

³⁸⁹ GŞS,40/36/1 (Şaban 1040/Mart-Nisan 1631); Arslanboğa, "40 Numaralı Ayıntâb (s.1-109)", s. 87.

Tablo 41. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Tecavüz Suçunun Meydana Geldiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Ev	30
2	Bilinmeyen	9
3	Sokak-mahalle	6
4	Yol-köprü	6
5	Bağ-tarla	3
6	Mezarlık	1
7	Dükkân	1
	Toplam	56

Kadınlara yönelik işlenen bu suçun meydana geldiği yerler tabloda görüldüğü gibi en fazla evler olmuştur. Bedirkend köyünden Hüseyin kızı Emine Hatun mahkemeye müracaat ederek bir yıl önce evinde yalnız otururken Zülfikar oğlu Hamza'nın üzerine gelip kendisine zorla tecavüz ettiğini iddia ederek Hamza'dan davacı olmuştur. Bunun üzerine sorgulanan Hamza cevabında evlerine gittiğini ve kimsenin olmadığı bir zamanda Emine'ye tecavüz ettiğini yapılan dört ayrı mecliste kabul etmiştir³⁹⁰.

Evlerin yanı sıra tecavüz vakalarının meydana geldiği yerlerden bir diğerleri de yol-köprü, bağ, tarla, sokak ve mahalle gibi yerlerdir. Seylan köyünden Abdülaziz kızı Güllü üzüm getirmek için bağına gittiği sırada yanına gelip kendisine zorla tecavüz eden İbrahim oğlu Mehmet'ten şikâyetçi olmuştur³⁹¹.

2.6.3.Livâta

Sözlükte, “havuzu çamur vb. ile sıvamak suretiyle onarmak” anlamına gelen livâta kelimesi örfi olarak erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade etmektedir. Bazı İslam fakihlerine göre livâta zina suçu ile mana bakımında aynı ortak hükme sahip olduğunda hadd cezası, fakihlerin bazılarına göre ise zina suçu tarifine uymadığı için ta'zîr ile cezalandırılması gerekmektedir³⁹².

Osmanlı Devleti'nde ise livâta ilk defa I. Süleyman Kanunnamesi'nde bir madde ile kendisine yer bulmuştur³⁹³. Bu Kanunnameye göre “*Ve eğer akıl balığ bir kişi livâta kılrsa, evlü olub ganî olsa, üç yüz akçe cürm alına ve mutavassıtu'l-olandan iki yüz akçe cürm alına ve fakirü'l-halden yüz akçe cürm alına ve dahi aşağı*

³⁹⁰ GŞS, 16/260/2 (evail Zilkade 1051/Şubat 1642).

³⁹¹ GŞS, 27/91/1.

³⁹² M.Kamil Yaşaroğlu, “Livâta”, *DİA*, XXVIII, Ankara 2003,s.198-199.

³⁹³ Demir, *Suç ve Suçlular*, s.112.

*hallüden elli veya kırk akçe cürm alına. Ve eğer livata eden ergen olsa, ganisinden yüz vasatından elli, fakirinden otuz akçe alına*³⁹⁴, denilerek livata eden kişinin ekonomik durumuna göre ödemesi gereken para cezası miktarları belirtilmiştir.

Livâta suçunun cezası Osmanlı uygulamasında hem kılıç ile başa vurma hem de asma şeklindeki idam cezasıdır³⁹⁵. Yine bu suçun cezasının uygulamalarına dair 1573-1576 yılları arasında Türkiye’de bulunan Stephan Gerlach’ın anlatımları dikkat çekicidir. Hristiyanın biri, ahlak dışı ilişkiye girmiş olduğu erkek çocuğunun birini, diğerinin yüzünden bıçaklamış ve cezasını hafifletmek için Müslüman olmuştur. Böylece kafasının kesilmesine karar verilmiştir³⁹⁶.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dâhilinde saldırıya uğrayan erkekler bu fiili “livâta”, “fi’l-i şenî”, “fi’l-i şenî kasd”, kavramları ile ifade etmişlerdir. Livata olayı ile ilgili olarak vesikalara toplam 36 kayıt yansımıştır³⁹⁷. Bu olayların 22(%61,11)’si şehir merkezi mahallelerinde, 9’u (%25)’u şehre bağlı köylerde meydana gelmiştir. Aynı zamanda 4 (%11,11) vakanın ise şehir merkezi mahalleler mi yoksa köyler mi nerede gerçekleştiği yer ismi tespit edilememiştir.

Livâta olayını tecavüz suçunda olduğu gibi mahkemeye intikal ettirenler mağdur yakınları (16 %45,71), mağdurlar (15 %42,85) ve mahalle halkı ile şehirde bulunan görevliler (4 %11,42)’dir.

Tablo 42. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şhrinde Livâta Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı

No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı	No	Mahalleler	Suç Sayısı
1	Şhreküstü	3	8	Kale	2	15	Ali Neccar	2
2	Bostancı	1	9	Tövbe	1	16	Kürkciyan	1
3	Kastel	1	10	Boyacı	1	17	Ehl-i Cefa	1
4	Tışlaki	1	11	Hayık Müslüman	1	18	Beğ	1
5	İbn-i Şeker	1	12	Eblehan	1			
6	Kızılca	1	13	Tarla-yı Atik	1			
7	Yahni	1	14	Seng-i Nakkaş	1			
	Toplam	9			8			5
Genel Toplam 22								

³⁹⁴ Akgündüz, *Kanunnameler*, IV, s.296-300.

³⁹⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.125.

³⁹⁶ Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1573-1576*, (Çev. Türkis Noyan) C.I, İstanbul 2007, s.207.

³⁹⁷ Bu davalardan 1 (%2,77)’i konu ile alakalı mükerrer belgedir.

XVII. Yüzyılda Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahallelere toplam 22 livâta vakası yansımıştır. Livâta suçunun mahallelere oranı %61,11'dir. Livâta suçunun meydana geldiği mahalle sayısı 18'dir. Bu mahallelerden livâta vakası en fazla Şehreküstü Mahallesinde meydana gelmiştir. En az ise: Yahni, Tarla-yı Atik gibi mahallelerde gerçekleşmiştir.

Ayrıca %11,11 oran ile 4 livâta suçunun mahallelerde mi yoksa köylerde mi nerede meydana geldiği yer tespiti yapılamıştır.

Tablo 43. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçunun Meydana Geldiği Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köyler Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Arabgir	1	4	Karaöyük	1	7	Gürenüz	1
2	Humanuz	1	5	Murvane	1	8	Orul	1
3	Hacar	1	6	Suboğaz	1	9	Küçük Masara	1
	Toplam	3			3			3
Genel Toplam 9								

Ayıntâb köylerinde yaşanan livâta vakası 9'dur. Bu suçun köylere oranı %25'dir. XVII. yüzyılda livâta suçunun meydana geldiği köy sayısı 9 olup ve bu köylere eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 44. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayısı
Müslüman	56
Gayrimüslim	1
Toplam	57

Livâta suçunda fail durumda olan kişi sayısı toplam 57'dir. Bu kişilerin neredeyse tamamı Müslümandır. Gayrimüslim reayanın oranı Müslüman kişilere göre yok denecek kadar azdır. Kayıtlardan bu suçu işleyen faillerin medeni durumları (evli-bekâr-çocuklu-çocuksuz) ve yaşları hakkındaki bilgilere ulaşmak pek mümkün olmamaktadır. Yalnızca 1 kişinin evli olduğu tespit edilmiştir.

Kayıtlarda fail sayısı mağdur sayısından fazladır. Dolayısıyla bu suçun birden fazla kişiler tarafından işlendiğini göstermektedir. Kastel Mahallesinden Hasan oğlu emred Hasan 22 Kasım 1674 tarihinde bostan etrafında koyun otlatığı sırada Yusuf ve firarilerden Mustafa, Seyyit Mustafa ve Yahya'nın kendisini zorla

yakalayıp livâta ettiklerini iddia ederek kişilerden şikâyetçi olmuştur³⁹⁸. Yine başka bir davada, Şehreküstü Mahallesinden Cuma oğlu emred Hamis 13 Ocak 1656 tarihinde mahkemede olay günü birkaç adam ile pikniğe gittiğini ve orada Seyyit Mehmet ile Hacı Ali ve isimlerini bilmediği iki adamın kendisini zorla تنها bir mekâna götürüp orada kendisine livâta ettiklerini iddia etmiştir³⁹⁹.

Livâta olayının büyük çoğunluğu Müslümanlar tarafından işlenmiştir. Gayrimüslimler Müslümalara göre fail olarak oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Aynı zamanda bu suçun faili ve mağduru da gayrimüslim olduğu görülmektedir. Ermeni taifesinden Neksuz aynı taifeden David'in Ermeni taifesine her zaman iftira atma âdeti olduğundan ayrı kendisine livâta ettiğini iddia ederek David'den şikâyetçi olmuş halinin ahalisinden sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine Ermeni taifesinden bazı kişiler David'in hakkında Neksuz'un söylediklerini onaylamışlardır⁴⁰⁰. Olay kayıtlara böyle geçmiştir. Neksuz'un David'e karşı livâta suçunu işleyip işlemediğini dair bilimiz yetersizdir.

Tablo 45. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Livâta Suçuna Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Müslümanlar	30
Gayrimüslimler	1
Toplam	31

Livâta suçunda mağdurların toplam sayısı 31'dir. Bu mağdurların neredeyse hepsi Müslüman erkeklerdir. Ayrıca bu Müslümanlar arasında en fazla saldırganların kurbanları 14 kişi ile savunmasız çocuklar olmuştur. Bu mağdur olan 14 çocuğun çocukların yaşlarına dair bir bilgiye ulaşılamamış olup bu kişiler kayıtlara sagîr olarak geçmiştir. Yalnızca biri 10 diğer 5 yaşında olmak üzere 2 çocuğun yaşları tespit edilmiştir. Diğer mağdurların medeni durumları ve yaşlarına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kayıtlar genellikle savunmasız durumda olan çocukların yakınları mahkemeye müracaat ederek çocuklarının saldırıya uğradığını ve saldırgan kişilerden davacı olduklarını belirterek hakkalarında yaptıkları şikâyetlerden oluşmaktadır. Gürenüz köyünden Avz oğlu Arab 11 Temmuz 1652 tarihinde

³⁹⁸ GŞS, 30/61/1 (23 Şaban 1085/22 Kasım 1674).

³⁹⁹ GŞS, 33/59/3 (16 Rebi'ü'l-evvel 1066/13 Ocak 1656).

⁴⁰⁰ GŞS, 43/167/2.

mahkemeye müracaat ederek ayın 3. günü 10 yaşındaki oğlu Hızır'ın eşek ile tarladan eve gelirken bağçe mezrasında Üveys oğlu Üveys'in eşekten çocuğu indirip tasarruf ettiğini iddia ederek şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan Üveys kendisine karşı söylenen iddiaları kabul etmiştir⁴⁰¹. Yine başka bir davada, Murvane Köyünün imamı olan Molla Mehmet 10 Mayıs 1668 tarihinde mahkemeye müracaat ederek dört gün önce Kanbaşı denilen yerde küçük oğlu Abdullah'a Ahmet oğlu Alaaddin'in saldırdığını iddia ederek şikâyetçi olmuştur. Bunun üzerine sorgulanan Alaaddin o gün Abdullah'ın yanına geldiğini ve kendisine fi'l-i şenî ettiğini kabul ve itiraf etmiştir⁴⁰². Bu iki dava kayıtlarında fail durumunda olan Üveys ve Alaaddin'e nasıl bir ceza verildiğine dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ama böyle bir suç işlemiş olmaları ve kabul etmeleri onların cezasız bırakıldıkları düşünülemez. Muhtemelen bu kişilere verilen ceza kayıtlara yansımamıştır. Çünkü Osmanlı hukuku ırza geçme vakalarında cezayı belirtirken çocuğun yaşını dikkate almıştır. XVII. Yüzyılın Şeyhülislamlarından Yahya Efendi çocuğun ergen, akıl balığ olup olmamasına göre suçluya medeni hali dikkate alınmadan ta'zîr cezası verilmesi ve ölene kadar haps edilmesi gerektiğini söylemektedir⁴⁰³.

Livâta suçunda Müslümanlar arasında mağdurların büyük çoğunluğu savunmasız çocuklar ile gençler olsa da bazen büyüklerinde böyle saldırılara muhatap kaldıklarını da görmekteyiz. Tarla-yı Atik Mahallesinden İbrahim oğlu İbrahim 25 Mayıs 1621 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Arab, Şaban ve Şaban'ın kardeşi Yusuf ile Dülükbabaya ziyarete gittiklerinde gece kar getirelim diyerek karlığa gidip orada kendisini döverek livata ettiklerini iddia etmiştir⁴⁰⁴.

Bazen saldırıların istenilen sonuca ulaşamadığı da görülmektedir. Çevredeki insanların feryada sessiz kalmayarak yardıma gelmeleri bazı faillerin emellerini boşa çıkarmıştır. Boyacı Mahallesinden Mehmet oğlu Hacı Ahmet, 13 Mayıs 1676 tarihinde mahkemede Yeniçeri Ahmet Beşe ve Hacı İbrahim ile mağara başında bir marul bostanını ortaklaşa toplamak için aldıklarını ve bir gün önce Ahmet Beşe ile Hacı İbrahim'in kapısına gelip bostanı bekleyelim diyerek evinden

⁴⁰¹ GŞS, 22/233/1 (4 Şaban 1062/11 Temmuz 1652).

⁴⁰² GŞS, 28/393/2 (28 Zilkade 1078/10 Mayıs 1668).

⁴⁰³ H. Necati Demirtaş, *Açıklamalı Osmanlı Fetvaları II*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2012, s.657.

⁴⁰⁴ “mezbûr Şaban ve Karındaşı Ali ve Çintelioğlu Yusuf ve Arab nâm kimseler ile dülükbaba nâma ziyaret için gitmiş idik gece ile mezbûrun Şaban ve karındaşı Ali ve Yusuf baba karlıktan kar getürelim deyü beni karlığa alub gidüb karlığa vardığımızda mezbûrun ... sürüb beni muhkem döğüb bana livâtâ eylediler”. GŞS, 168/49/1 (3Receb 1030/25 Mayıs 1621).

çıkartıp bostana gittiklerinde üzerine bulunan eşyaları gasb ettiklerinden sonra kendisine fi‘l-i şenî kastları sırasında feryat ettiğini ve çılgınlığa çevreden kişilerin gelip kendisini ellerinden kurtardığını iddia etmiştir⁴⁰⁵. Her ne kadar Ahmet Beşe ile Hacı İbrahim olayı inkâr etse de insanların Hacı Ahmet’in eşyalarını alıp sonra fi‘l-i şenî için saldırdıkları sırada kurtardıklarına şahitlik etmişlerdir.

Mağdur sayısının belge sayısından az olmasının sebebi 1 davada olayın kişiler arasında karşılıklı gönül rızası ile yapıldığı tespit edilmiştir. Bundan bu belgedeki kişilerin ikisi de fail olarak yazılmıştır. Ayıntâb sancağına mutasarrıf olan Ramazan Paşa hazretleri tarafından Süleyman Ağa mahkemeye müracaat ederek 20 Mart 1642 tarihinde Mehmet oğlu Selim İbrahim oğlu Ebubekir’i evinden alıp kendi evine giderek orada nefsinin livâta ettirdiğini söyleyerek durumun sorulmasını talep etmiştir. Selim ve Ebubekir’den durum sorulduğunda ikisi de olayı kabul etmişlerdir⁴⁰⁶. Süleyman Ağa’nın talebi üzerine dava kayıtlara geçmiştir.

Livata kayıtlarının 11 davasında suç işlenirken mağdurlara fiziksel şiddette uygulanmıştır. Orul köyünden Mustafa oğlu Mustafa 3,5 ay önce oğlu Abdullah’ın köy sınırında öküz otlatırken Halil ve Hacı Ebubekir’in üzerine gelip darbettikten sonra zorla livâta etmeye çalıştıklarını iddia ederek bu kişilerden şikâyetçi olmuşlardır⁴⁰⁷. Yine başka bir davada, Tövbe Mahallesinden Hüseyin’in oğlu emred Halil bağdan gelirken Rumkale Mukataası’nda Mehmet Beşe, Seyyit Hüseyin ve Yusuf’a rast gelip kendisini mukataa içerisine götürüp her birinin livâtâ eyledikten sonra kaçtıklarını iddia ederek adı geçen kişilerin yakalanmasını istemiştir⁴⁰⁸. Yapılan on günlük teftiş sonunda kişiler yakalanmışlardır.

2.6.4.Fuhuş

İslam dininde ve Müslümanlar arasında daha geniş bir kullanım alanı bulunan fuhuş genellikle, “bir kadının evlilik dışında meslek edinerek ya da başta para olmak üzere herhangi bir karşılık bekleyerek vücudunu bir erkeğin cinsi tatminine sunması olarak tarif edilmektedir. Ayrıca kadının kadınla ve erkeğin erkek ile ya da erkek ile anılan şartlarda başka bir kadınla olan cinsi münasebet de fuhuş

⁴⁰⁵ GŞS, 32/175/3 (29 Safer 1087/13 Mayıs 1676).

⁴⁰⁶ GŞS, 16/248/1 (18 Zilhicce 1051/20 Mart 1642).

⁴⁰⁷ GŞS, 32/54/1.

⁴⁰⁸ GŞS, 25/141/3.

tanımına uymaktadır⁴⁰⁹. Kur'an-ı Kerimde bu kökten türeyen fahşâ, fâhişe ve fevâhiş kelimeler yirmi dört yerde geçmekte olup çoğunda “aşırı derecede çirkin söz ve davranış, büyük günah, edep ve ahlaka aykırı olup dinen yasaklanan her türlü kötülük ve çirkinlik” anlamında kullanılmasının yanı sıra kinaye yolu ile zina, livata, sevicilik gibi her toplumda yüz kızartıcı suç ve çirkinlik olarak kabul edilen iffetsizlik kastedilmektedir⁴¹⁰.

Şerî'at metinleri fuhuş olayını, tekil bir fuhuş ilişkisinin hadd cezası gerektirip gerektirmediği tartışması ile sınırlamaktadır. XVI. yüzyıl itibariyle hukukçuların çoğu bu fiili kaçınılmaz olana karşı yasa yapmanın yararsızlığı nedeniyle meşru kabul etmiştir. Kanûn fuhşun meşru olmasını kabul etmesine rağmen ona aracı olmayı suç saymaktadır. Fuhşa aracılık eden bir kadın'ın cezası taz'îr olup her sopa için bir akçe paradır. Ayrıca bununla beraber başka bir hükümde fuhşa aracılık yapan şahsı aynı para cezasına ve ilave olarak teşhire mahkûm etmektedir. Üçüncü bir hüküm ise fuhşa aracı olanı ya da bu işi yapan kadının alnın dağlanması ile cezalandırmaktır. Bu nedenle fuhuş kanunen yasak değildi. Ancak kadı ve mahalle halkının şikâyetleri üzerine kişi oturduğu yerden ihraç edilebilirdi⁴¹¹.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri arşiv vesikalarından fuhuş ile ilgili belgelerde açıkça fuhuş yapılıyor ifadesi yer almamaktadır. Bu konu ile ilgili belgelere daha çok “*kendi halinde olmayub namahremden tehâşi etmeyüb ve menziline namahrem getirüb mâşeretden hali olmamağla*⁴¹²”, “*... yaramaz olub daima evine levendât girüb sohbet idüb ve nice kimesneleri idlâl iderler imiş*⁴¹³”, ya da “*daima namahrem ricâl ile meclis idüb evine levendât girüb çıkub fî'îl-i şenî ider bundan akdem iki def'a fahişe zahîr olub ahz oldu*⁴¹⁴” ifadeler denilmektedir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri arşiv vesikalarından fuhuş fiili olarak değerlendirilebilecek 104 belge tespit edilmiştir⁴¹⁵. Bu davaların 86 (%82,69)'sı Ayıntâb şehri dâhilindeki merkez mahallelerde, 5 (%4,80)'i köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 8 (%7,69) belgenin ise mahallelerde mi yoksa köyler de mi meydana geldiği tespit edilememiştir.

⁴⁰⁹ Günay Tümer, “Fuhuş”, *DİA*, XIII, İstanbul 1996, s.209.

⁴¹⁰ Nebi Bozkurt, “İslam Döneminde Fuhuş”, *DİA*, XIII, İstanbul 1996, s.211.

⁴¹¹ İmber, “Zina Suçu”, s.518.

⁴¹² GŞS, 48/16/1.

⁴¹³ GŞS, 11/86/5; Çam “11 Numaralı Ayıntâb Şer'iyye Sicili” s.119.

⁴¹⁴ GŞS, 24/67/3.

⁴¹⁵ Bu davalardan 5 (%4,80)'i konu ile alakalı aynı belgelerdir.

Fuhuş suçunun mahkemeye intikalini sağlayanlar genellikle (52%53,06) yöneticiler tarafından görevlendirilen kişilerin yanı sıra davacı konumunda olan (30%29,59) mahalle halkıydı. Ayrıca (17%17,34) olayın varlığından haberdar olup durumdan rahatsız olan akraba kişilerde bulunmaktadır.

Tablo 46. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Fuhuş Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı

[illegible]

Tablo'daki verilere göre, Ayıntâb şehri dahîlinde mahallelerde fuhuş vakası olarak değerlendirilecek 86 dava yansımıştır. Fuhuş vakalarının mahallelere oranı %82,69'dir. XVII. yüzyılda fuhuş olayının gerçekleştiği mahalle sayısı 32'dir. Bu mahallelerden fuhuş vakası en fazla Şhreküstü Mahallesindedir. Bunu sırasıyla Akyol, Kürkciyan, Ammu, Şarkıyan gibi mahallelere izlemektedir. En az fuhuş olayı ise Tövbe, İbn-i Kör, Beğ gibi mahallelerde meydana gelmiştir.

Ayrıca 8 fuhuş vakasının hangi mahalle ya da köyde meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 47. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Fuhuş Suçunun Köylere Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Zenbur	1	3	Şefidin	1	5	Nizib Curuncuk	1
2	Arabkend	1	4	Rumevlek	1			
	Toplam	2			2			1
	Genel Toplam 5							

Ayıntâb şehri köyleri dahîlinde yaşanan fuhuş vakası toplam 5'tir. Bu fuhuş vakaları köylere oranı %4,80'dir. Fuhuş olayının gerçekleştiği köy sayısı 5 olup bu olay köylerde eşit oranda dağılmıştır.

Tablo 48. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Fuhuş Suçuna Karışan Fail Kişiler

Kişiler	Sayısı
Kadınlar	120
Erkekler	69
Toplam	189

Fuhuş vakalarında failerin toplam sayısı 189 ve üzerindedir. Bu kişilerin büyük çoğunluğu kadınlardır. Şikâyetlerde sadece ismi geçen erkekleri yazdık. Bu vakalarda erkek isimleri genellikle verilmemektedir. Yapılan ithamlarda adı çıkmış kadınların evlerine namahrem erkek girip çıktığı ve fuhuş işini yaptıkları ifade edilmektedir. Şehir subaşı olan Abdullah tarafından asesbaşı mahkemeye müracaat ederek Cevizlice Mahallesinden Dursun isimli kadının levendat odasına girip çıktığını iddia ederek durumunun annesi, kardeşi ve eşinden sorulmasını istemiştir. Bu kişiler mahkemede hazır bulunarak Dursun'un levendat odasına girip çıktığını hatta iki ay gibi bir zaman (okunmadı) odasında yatıp kalktığını ve yaramaz olduğunu söylemişlerdir⁴¹⁶. Burada bu fiilin gerçekleştiren kişilerin kendi rızalarıyla yaptıkları için mağdur kişilere rastlanılmamıştır.

Fail kişilerin medeni durumlarına bakıldığında bütün kişilerin medeni durumlarını tespit etmek mümkün gözükmemektedir. Ancak bu kişilerden 16 kadın ve 3 erkeğin evli olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda bu işi eşiyle birlikte yapan toplam 9 aile bulunmaktadır. Ayrıca 7 kadın ise dul olduğu tespit edilmiştir. Bu dul kadınların belgelerde hiçbir şekilde eşinden bahsedilmediği ancak bu işi yaparken oğlu ya da kızını da suçlu olarak bahsedildiği için kişilerin dul olduklarını düşünmekteyiz. Cevizlice Mahallesi halkından Hacı İbrahim 23 Ocak 1698 tarihinde mahkemeye mürecaat ederek Fatma ile büyük kızı Habibe'nin evlerine yabancı kişilerin girip çıktığından mahalle halkının kendilerinden razı olmadıklarını dile getirmiştir⁴¹⁷.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde 16 kadın'ın fahişe sıfatıyla kayıtlara geçtiği tespit edilmiştir. Aralık 1654 tarihinde Şarkiyan Mahallesinde oturan ve

⁴¹⁶ GŞS, 10/288/1.

⁴¹⁷ GŞS, 47/58/3 (11 Receb 1109/23 Ocak 1698).

yakalanarak mahkemeye getirilen Yusuf kızı Zeliha isimli kadın'ın durumu ahaliden sorulmuştur. Mahalle halkı Zeliha'nın namahrem asker taifesi ile meclis kurup evinde fi'l-i şenî ettiği ve daha öncede 2 def'a yakalanıp fahişe sıfatı aldığını söylemişlerdir⁴¹⁸.

Gayrimeşru yollarla kurulan ilişkide, kadın figürünü para karşılığında başkalarına tasarruf ettirip ve almış olduğu paraya istinaden kadını korumasına alan kişi pezevenk olarak tanımlanmıştır⁴¹⁹. Hukuki anlamda fuhuşa yardım ve yataklık eden kişilerin hem erkekler hem de kadınlar bulunmaktadır. Ayıntâb şehrinde fuhuşa aracılık yaptığı bilinen 6 kadın 3 erkek 1 yeniçeri 1 anne ve baba 1 de kız ve erkek kardeş olmak üzere toplam 14 kişi bulunmaktadır. Hayıkmüslüman Mahallesinde oturan Mehmet kızı Fatma mahkemeye müracaat ederek Veli kızı Fatma'nın kendisini ayartıp Harbendelü Sarı Bey'e zina ettirdiğini ve o zinadan hamile kaldığını söyleyerek Fatma'dan şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan Fatma cevabında iddiaları inkâr etmiş olup daha sonra Veli kızı Fatma'nın durumu mahallesi ahalisinden sorulmuştur. Halk Fatma'nın vasıtalık yaptığına ve daima evine levendat geldiğini ve kendisinin de bu kişilerin odasına gidip fi'l-i şenî işler yaptığını haber vermişlerdir⁴²⁰. Yine başka bir davada, Ammu Mahallesinde oturan Abdülkadir ile kardeşi Fatma'nın evlerine namahrem Askalan, Fatma ve Mehmet isimli kişileri davet edip diğer bazı kişilere de vasıtalık yaptıklarından mahalde oturan kişilerin şahitliği ile mahalleden ihraç edilmelerine karar verilmiştir⁴²¹. Kişiler mahalleden ihraç edilerek cezalandırılmışlardır.

Şehirde insanlara pezevenklik yaptığı bilinen kişiler genellikle yabancılarıdır. Ancak aile içerisinde bulunan bazı anne ve babaların da çocuklarının fuhuş eyleminin gerçekleştirmelerine vasıtalık yaptıklarını görmekteyiz. Mütesellim tarafından görevlendirilen Murat Ağa 24 Mayıs 1652 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Hayıkzımmiyan Mahallesinde oturan Osman, eşi ve kızları Kamile, Şerife ve Saliha'yı fuhuş etmeleri için meclis kurmakla suçlayarak durumlarının sorulmasını istemiştir. Mahalle halkından bazı kişiler bu kızların fahişe olduklarını ve kaç def'a kendilerine namahrem olan kişiler ile yakalandıklarına şahitlik etmişlerdir⁴²².

⁴¹⁸ GŞS, 24/67/3 (Evasıt Safer 1065/Aralık 1654).

⁴¹⁹ Demir, *Suç ve Suçlular*, s.114.

⁴²⁰ GŞS, 10/323/1.

⁴²¹ GŞS, 33/122/1.

⁴²² GŞS, 22/164/1 (15 Cemaziyye'l-ahir 1062/24 Mayıs 1652).

Yapılan şikâyetler üzerine bazen kişiler fuhuş esnasında yakalanmışlardır. Bu bütün kişiler için geçerli değil 17 belgede şikâyet üzerine yapılan baskınlarda 32 kadın 31 erkek olmak üzere toplam 63 kişinin olay esnasında yakalandığı tespit edilmiştir. Mütesellim tarafından görevlendirilen Mustafa Ağa 19 Mayıs 1676 tarihinde İbn-i Eyüb Mahallesinde oturan İbrahim isimli kişinin evinde Hayıkmüslüman Mahallesinden Ayşe ve Huri isimli namahrem kadınlar ile Şahin ve zımmi Üveys'in fuhuş kasdıyla toplandıklarını ihbar ederek yakalanmalarını istemiştir. Bunun üzerine mahkeme tarafından muhızırbaşı görevlendirilerek yanında bulunan kişiler ile İbrahim'in evine gidip kişileri تنها bir yerde yakalayarak mahkemeye getirmiştir. Ayrıca mahkemede bu kişilerin ayaklarında donsuz bir şekilde fuhuş yaparlarken gördüklerini söylemişlerdir⁴²³. Yine başka bir davada, Mütesellim tarafından Bektaş Çavuş Cemaziyye'l-evvel ayının 14. gecesi Ali Bey'in Şeyh Mescidi kurbundaki evinde birkaç namahrem kadınlar ile birkaç asker kökenli kişilerin birlikte olduklarını söyleyerek üzerlerine baskın yapıp bu kişilerin yakalanmasını istemiştir. Bunun üzerine Mevlana Molla Halil'in başında bulunduğu heyet Ali Bey'in evine gittiklerinde evin içinde olan bir mağarada Mehmet ve Ali isimli asker sarıca ile Kara Kerime, Kilimli Emine, Sablı Emine, Aişe ve Fatma isimli toplam 7 kişiyi yakalamışlardır⁴²⁴.

Fuhuş olayının gerçekleştiği mekânlara baktığımız zaman elde edilen vakalarda genellikle faillerin, aracılık eden kişilerin evleri ve bazen de kişilerin kalmış oldukları odalar olduğunu görmekteyiz. Mütesellim Ali Ağa tarafından Mataracı Bayram Ağa mahkemeye gelip Şehreküstü Mahallesinden Ayşe Hatun ile asker taifesinden Musullu isimli kişinin gece Kara Hasan'ın evinde fuhuş olayını gerçekleştireceklerini söyleyerek üzerlerine baskına gidilip durumlarının kontrol edilmesi istenmiştir. Bunun üzerine muhızırbaşı ile bir heyet oluşturularak Kara Hasan'ın evine gidilmiş ve Ayşe ile Musullu'yu evde uygunsuz (halvet) bir şekilde bularak mahkemeye haber vermişlerdir⁴²⁵.

Bazen kişiler yaptıkları işi kamufule etmek için evli olduklarını iddia etmişlerdir. Mütesellim tarafından görevlendirilen Ömer Ağa mahkemede Şehreküstü Mahallesinden Yusuf'un evinde namahrem kadınlarla olduklarından

⁴²³ GŞS, 32/184/1(6 Rebi'ü'l-evvel 1087/19 Mayıs 1676).

⁴²⁴ GŞS, 19/82/1.

⁴²⁵ GŞS, 20/166/3; İlhan, "20 Numaralı Ayıntâb (s.137-200)" s.86.

akşam vakti Mustafa Çelebi ve Ebubekir ile Yusuf'un evine gidip Emine, Fatma ve Meryem'in sorgulanmasını istemiştir. Sorgulanan Yusuf cevabında Emine ve Fatma kendisinin eşleri olduğunu Meryem'in ise misafir olup kendileri ile kaldığını söylemiştir. Daha sonra Yusuf'un durumu mahallesi halkından sorulmuş. Halk Emine ve Fatma'nın Yusuf'un eşleri olduklarını bilmediklerini ve daima namahrem kadınların gelip gittiğini suî hali olduğunu haber vermişlerdir⁴²⁶.

2.7.Şürb-i Hamr (Şarab-İçki) Davaları

Arapça'da "hamr", Türkçe'de ise en yaygın "şarap" kelimesiyle tanımlanan içki, uyuşturucu gibi maddelerin alınması sonucu kişinin o esnadaki söz ve fiilleri bilemeyecek derecede aklî melekelerinin zaafa uğramasına sarhoşluk denir⁴²⁷.

İslam hukukçularının büyük çoğunluğu az olsun çok olsun alkollü olan bütün içeceklerin haram olduğunu belirtmişlerdir. Bu âlimlere göre hamr, yalnızca üzüm suyundan elde edilen alkollü içecek değildir. Aynı zamanda bir şeyin bir isimle anılması, onun dışındakilere o ismin verilmeyeceği anlamına da gelmemektedir. Bu nedenle sarhoş etme vasfına haiz bütün içecekler hamr terimi kapsamındadır. Ayetlerin indiği dönemde Enes bin Malik'e Arapların ne tür bir içki içtikleri sorulduğunda, o dönemde hurma şarabından başka bir şarabın içilmediğini söylemesi, Hanefilerin hamr ifadesinin üzüm suyundan elde edilen bir içkiye özel görüşünü geçersiz kılmaktadır. Hz Peygamber'in buğday, arpa, hurma, kuru üzüm ve baldan yapılan alkollü içeceklerin hamr sözcüğünü ifade etmesi ve her sarhoş edici şey için aynı ifadeyi kullanması, bütün sarhoş edici şeyleri kapsadığı ve yasak olduğunun en kuvvetli delilidir⁴²⁸.

İslam dini şarab (hamr) içmeyi kesinlikle yasaklamıştır. Zira İslam, şarabı her türlü kötülüklerin anası saymış, sağlığın, aklın, canın ve malın telef edecisi olarak görmüştür⁴²⁹. İslam hukukunda içki içenlere verilecek olan ceza konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Hz. Peygamber ve Hz Ebubekir Döneminde içki içenlere kırk değnek vurulması uygulanmışken Hz. Ömer Döneminde ise bu seksen değnek ceza olarak uygulanmıştır⁴³⁰.

⁴²⁶ GŞS,25/148/4.

⁴²⁷ İbrahim Kâfi Dönmez, "Sarhoşluk", *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, s.141-143.

⁴²⁸ Mustafa Yıldırım, "İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.XIII-XIV, İzmir 2001, s.33.

⁴²⁹ Udeh, *Mukayeseli İslam Ceza Hukuk, Özel Hükümler*, II, s.563

⁴³⁰ Ebu Zehra, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, 2, s.266.

Osmanlı devletinde ise içki içenlere verilecek olan cezalar padişahların yapmış oldukları kanunnamelerde belirtilmiştir. Fatih Kanunnamesine göre “*Eğer kişi hamr içse, Türk ya da şehirli olsa, kadı ta’zîr ede, iki ağaca bir akçe cürm alına*⁴³¹”, denilerek içki içenlerin dayak ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Halefi olan II. Bayezid Kanunnamesi’nde içki ile ilgili hükümleri korumasının yanında “Türk ya da şehirli olsa” lafzını kaldırmıştır⁴³². II. Bayezid’in Kanunnamesi’nde kapalı olarak ülkedeki bütün insanlara hitap eden padişahı⁴³³. I. Selim ise selefleri olan padişahların aksine içki içme suçuna kanunnamesinde teferruatlı olarak Müslüman kişilerin içki içmelerinin yanı sıra satmalarını da ele almıştır⁴³⁴. Ayrıca Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesi’nde de selefi olan I. Selim’in hüküm maddelerini korumuştur⁴³⁵.

Osmanlı Devleti bir yandan İslamiyet’i benimsemiş Müslüman bir yapı diğer yandan topraklarının genişlemesine paralel farklı din ve toplulukları bünyesinden barındıran bir imparatorluktu. Halkını da İslam hukuku çerçevesinde din eksenli Müslüman ve gayrimüslüm olacak şekilde ayırarak içki tüketimi ve ticareti konusunda farklı kurallara uymakla yükümlü kılmıştır. Bu kapsamda içki üretmek, tüketmek, ticaretini yapmak, meyhane işletmek ve müşterisi olmak Müslüman halka yasak iken belli kurallar içerisinde gayrimüslimlere bir hak olarak tanınmıştır⁴³⁶.

XVII. Yüzyılda Ayıntâb şehrinde insanlar içkiyi muhtemelen şehirde bulunan gayrimüslim halktan tedarik etmekteydiler. Çünkü Ayıntâb şehrinde oturan zımmi taifesinden Cebrail, Serkes, Karabet, Haçuk, Todoros, Parsum, Tanhureci ve diğerleri mahkemeye müracaat ederek eskiden şarap üretip sattıkları için her ay vergi verdiklerini ancak içlerinden bazılarının ise gece ve gündüz şarap kurub vergi vermeden sattıklarını iddia ederek o gayrimüslim kişilerin evlerinin yoklanmasını

⁴³¹ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.349.

⁴³² Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42.

⁴³³ Leslie Peirce, “İnsan Kaçırmanın Namuslu ve Namussuz Halleri: Osmanlı Dünyası’nda Hükümdarlar, Eşkıyalar ve Kahramanlar”, *Kebikeç*, 34/2012,s.48.

⁴³⁴ “Eğer bir kişi hamr içse, kadı hakkından gelüb iki ağaca bir akçe cürm alına. Eğer Müslüman hamr satsa yahud sıksa, tazir edb iki ağaca bir akçe cürm alına. Eğer bir kimse hamr sohbetinde otursa içmezse, tazir edüb üç ağaca bir akçe cürm alına”. Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.91.

⁴³⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, IV/I, s.301.

⁴³⁶ İhsan Erdinçli, “Yasaklardan Modern Denetime: Osmanlı Devleti’nin İçki Tüketimine ve Meyhanelere Yaklaşımı”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 16 S. 31, Bahar 2020, s.7; Derviş Toğrul Koyuncu, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alkollü İçeceklerin (Arak ve Şarap) Üretimi, Ticareti ve Tüketimi: 1792-1839 İstanbul Örneği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019, s.29.

istemişlerdir. Bunun üzerine mahkeme tarafından mütesellim Hüsrev Ağa ile oluşturulan heyet şikâyet edilen 5 zımminin evlerine gidip yapılan incelemeler sonucunda 60 küpten fazla şarab bularak bu kişilerin şarap kurub sattıklarını mahkemeye bildirmişlerdir. Daha sonra bu kişiler her ay vergi vermeyi kabul ederek işlerine devam etmişlerdir⁴³⁷.

Şehirde şarap üretimi ve tüketimi Müslüman kişilere yasak olsa bile gizliden gizliye evlerinde üretmekteydiler. Tövbe Mahallesinden Boyacı Osman'ın evinde gizlice şarap kurduğu duyulmuş ve durumun araştırılması istenmiştir. Bunun üzerine Abdurrahman Efendi ile bir heyet oluşturularak Boyacı Osman'ın evine gidilmiş ve yapılan aramalar sonucunda evde bir torba içinde bir miktar şarap üretmek için kullanılan eşyalar bulunmuştur⁴³⁸.

“Şarab rakıya göre daha kolay üretilmektedir. Rakı ve şarap üretme konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bilindiği üzere rakı damıtma yöntemiyle, şarap ise mayalanarak elde edilmektedir. Şarabın üretilmesi için özel bir düzeneğe ihtiyaç bulunmamaktadır. Şarab üretmek için yalnızca üzüm şirasının küplere ya da fiçılara doldurularak mayalanması için belli sürenin geçmesi gerekmektedir. Ne kadar basit olursa olsun üretimi için teknik yatırım maliyetinden başka damıtım aygıtının kurulacağı bir mekânın gerekli olduğundan rakı yerine, istenildiği zaman herkesin evinin bir köşesinde küpler ya da fiçılar içerisinde şarap imal etmeyi tercih edecekleri gayet makul bir çıkarımdır. Ayrıca aynı miktar üzüm şirasından üretilecek şarap miktarı, rakı miktarına göre daha fazladır. Bunlardan dolayı rakı pahalı şarap ise daha ucuzdur. Bu durumlarda insanların eğlence mekânlarında şarabın tercih edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır”.

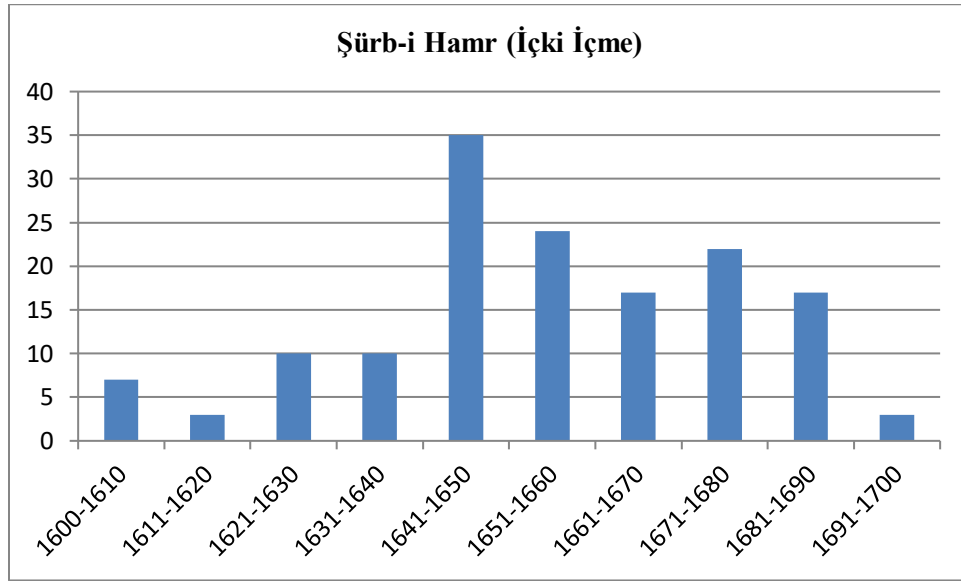
Tabii ki bunlarda ayrı şarabın tüketilmesinin başka nedenleri de vardır⁴³⁹.

Ayıntâb şehrinde içki içme suçu yıllara göre farklılık göstermektedir. Arşiv kayıtlarına göre içki içme suçu onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 11 ortaya çıkmaktadır.

⁴³⁷ GŞS, 14/173/3.

⁴³⁸ GŞS, 15/222/2.

⁴³⁹ Fikret Yılmaz, “Boş Vaktiniz Var Mı? Veya 16. Yüzyılda Anadolu’da Şarap, Eğlence ve Suç”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı 1, Bahar 2005, s.28.

Grafik 10. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

XVII. yüzyılda İncelenen kayıtlarda içkinin (alınan sıvının isminin tam olarak) ne olduğundan bahsedilmeyip yalnızca hamr⁴⁴⁰, şürb-i hamr⁴⁴¹, bade⁴⁴², sarhoş⁴⁴³ gibi terimler ile ifade edilmiştir. Bu içeceklerin özelliklerinin ne olduğu neyden nasıl yapıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Arşiv vesikalarında Ayıntâb şehri dâhilinde toplam 148 içki-sarhoşluk vakası kayıtlara yansımıştır⁴⁴⁴. Genel suçların %5,64'ünü oluşturmaktadır. İçki içme suçunun neredeyse hemen hemen hepsi (109%73,64) Ayıntâb şehir merkezi mahallelerinde meydana gelmiştir. Köylerinde ise 1 (%0,67) dava bulunmaktadır. Ayrıca 17 vak'a'nın (%11,48) ise Ayıntâb şehri mahallelerinde mi yoksa şehre bağlı köylerinde mi meydana geldiği tam olarak tespit edilememiştir.

İçki içme suçunun mahkemeye taşınması genellikle şehirde asayişin sağlamakla görevli olan (subaşı, asesbaşı, ases) kişilerin sorumluluğundadır. Ancak kayıtlarda içki içmenin yanında diğer suçlarında işlenmesi üzerine olayların mahkemeye intikal ettirilmesinde en fazla mağdur (70 %55,11), mağdur yakınları (19 %14,96), görevliler (24 %18,89) ve mahalle halkı (14 %11,02) rol oynamıştır.

⁴⁴⁰ GŞS,169/76/3.

⁴⁴¹ GŞS,10/133/5, GŞS,17/171/4.

⁴⁴² GŞS,170-A/329/1, GŞS,15/195/1.

⁴⁴³ GŞS,18/260/3, GŞS,24/27/1.

⁴⁴⁴ Bu davaların 21 (%14,18)'i konu ile ilgili aynı belgelerdir.

Tablo 49. İçki İçme Suçunun Diğer Suçlarla İlişkisi

Suçlar	Sayısı
Yaralama	34
Hakaret-küfür	25
Yaralama-küfür	12
Katl	11
Cinsel İçerikli	7
Ev basma	4
Hırsızlık	3
Toplam	96

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde toplum düzenini ihlâl eden suçların ortaya çıkmasında içki (sarhoş) içme suçunun etkisi büyüktür. Sarhoş kişilerin 96'sı Ayıntâb şehrinde yaralama, katl, cinsel içerikli, hırsızlık, ev basma gibi suçlara karışmışlardır.

Osmanlı Devleti'nde 1507 tarihli II. Bayezid Devri Yasaknamesinde içki içme konusunda tedbirler alınmıştır⁴⁴⁵. Ancak yine de alınmış olan tüm tedbirlere rağmen yinede Müslümanlar arasında içki tüketenler bulunmaktaydı. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine ait 148 vakanın 14'ünde ev ya da odalarında içki içtikleri söylenerek kişilerin durumlarının mahalle ahalisinden sorulması istenmektedir⁴⁴⁶. Yine 13 davada içki içiliyor diye şikâyet üzerine mahalleli ya da kolluk kuvvetleri tarafından baskınlar yapılarak kişiler yakalanmıştır⁴⁴⁷. Ayrıca olayın 2'sinde (rayiha-yı hamr) kişinin içki içtiği ve ağzında hala kokusu vardır denilip kişinin ağzı koklanarak içki tükettiğinin delili olarak kayda geçirilmiştir⁴⁴⁸. Yine 1 belgede evinde şarap kurup sattığına vergi vermediğine dair şikâyet üzerinedir⁴⁴⁹. İçki içip kişilere çeşitli eziyet edenlerin cezalarının verilmesi gerektiğine dair de 1 kayıt bulunmaktadır⁴⁵⁰.

⁴⁴⁵ Semiha Zehra Özharat, "17. Yüzyılın İkinci Yarısında Ayıntab Şehrinde İşlenen Suçlar ve Cezalar", *Gaziantep Üniversitesi, Journal of Social Sciences*, Gaziantep 2014, s.678.

⁴⁴⁶ GŞS, 39/76/2,

⁴⁴⁷ GŞS, 168/137/1, GŞS, 170-A/330/4, GŞS, 31/25/2.

⁴⁴⁸ GŞS, 10/110/4, GŞS,10/133/5.

⁴⁴⁹ GŞS, 14/173/3.

⁴⁵⁰ BOA, A.DVNS. MHM d.80, s.366/h.592.

Tablo 50. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı

No	Mahaller	Suç Sayısı	No	Mahaller	Suç Sayısı	No	Mahaller	Suç Sayısı
1	Şehreküstü	12	13	Kürkciyan	11	25	İbn-i Eyüb	7
2	Cevizlice	6	14	Ammu	5	26	Tövbe	5
3	Akyol	4	15	Tarla-yı Atik	4	27	Bostancı	4
4	Seng-i Karasakal	4	16	Tarla-yı Cedid	3	28	Hayık Müslüman	3
5	Kanalıcı	3	17	Kayacık	3	29	Çukur	3
6	Kale	3	18	Yahni	3	30	Ehl-i Cefa	3
7	Cabi	2	19	Seng-i Hoşkadem	2	31	Boyacı	2
8	Kayser	2	20	Eblehan	2	32	Yazıcık	2
9	Kozanlı	2	21	İbn-i Şeker	2	33	Şarkıyan	1
10	Molla Ahmed	1	22	Ali Neccar	1			
11	Kuranlı	1	23	Hızır Çavuş Bostanı	1			
12	Kastel	1	24	Şeyh Mehdi?	1			
	Toplam	41			38			30
Genel Toplam 109								

Ayıntâb şehri dahîlindeki merkez mahallelere 109 içki vakası yansımıştır. XVII. yüzyılda içki vakalarının meydana geldiği mahalle sayısı 33'tür. Bu vakalar en fazla Şehreküstü ve Kürkciyan mahallelerindedir. İçki içme suçu en az ise Kastel, Kuranlı, Şarkıyan gibi nüfusu az olan mahallelerde meydan gelmiştir.

Ayrıca 17 içki içme vakasının şehir merkezi mahallerinde mi yoksa kırsal köylerde mi meydana geldiği yer tespit edilememiştir.

Tablo 51. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Şürb-i Hamr Suçunun Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Sayısı
1	Hıyam	1

Ayıntâb şehri dahîlindeki köylere toplam 1 içki içme vakası kayıtlara yansımıştır. Bu vaka da Hıyam köyünde gerçekleşmiştir.

Tablo 52. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da İçki İçme Suçuna Karışan Fail Kişiler

Kişiler	Sayısı
Erkekler	225
Kadınlar	20
Toplam	245

İçki içme suçunda faillerin toplam sayısı 245'tir. Bu fail kişilerin neredeyse tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Ayrıca bu kişilerden 45 erkek, 11 kadın yapılan baskınlar sonucunda yakalanmışlardır. İçki içme suçuna karışan kişilerin yaşları hakkında yeterince bilgiye sahip değiliz. Ayrıca faillerinden yalnızca 5 kişinin evli olduğunu söyleyebiliriz. Diğerlerinin medeni durumları hakkında evli, bekâr, dul, çocuklu ya da çocuksuz olduklarına dair kesin bir bilgiye ulaşılmamıştır.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde içki tüketenlerin neredeyse hemen hemen hepsini erkek kişiler oluşturmaktaydı. Subaşı Süleyman tarafından Ali Ağa ve Asesbaşı İsmail, Kahveci Hacı Hüseyin'in evinde bazı kişilerin içki içtiklerini haber vererek olayın araştırılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine naib mahalledeki bazı insanlar ile Hacı Hüseyin'in evine giderek ismi geçen kişilerin meclis kurup içki içtiklerini mahkemeye bildirmişlerdir⁴⁵¹.

Ayıntâb'da içki içme suçu faillerinden bir diğeri ise kadınlardır. Kadınlar genellikle bu suçu erkeklerle beraber işlemişlerdir. Sancağibeyi'nin kaymakam'ı Osman Ağa Şehreküstü Mahallesinden Sekban Ali oğlu Osman ve eşleri Mahmut kızı Fereh ve Hasan kızı Senem ile evlerine yabancı kişileri toplayarak içki sohbeti yaptıklarını iddia etmiştir⁴⁵².

Tablo 53. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Sarhoş Kişilerin Saldırısına Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Erkek	86
Kadın	11
Toplam	97

Ayıntâb şehrinde sarhoş kişilerin saldırısına maruz kalanların toplam sayısı 97'dir⁴⁵³. Bu kişilerden en fazla erkekler yer almaktadır. İncelenen kayıtlarda Bu

⁴⁵¹ GŞS, 10/210/2.

⁴⁵² GŞS, 11/167/2, Çam, "11 Numaralı Ayıntâb", s. 218.

⁴⁵³ Burada içki içerken katl edilen GŞS, 17/203/1, GŞS, 18/63/2, GŞS, 23/143/1, GŞS, 35/80/312 ve kendi kendine ölen kişi dahil edilmemiştir.

mağdur kişilerin yaşları hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Yalnızca mağdur 1 erkek çocuğun 10 yaşında olduğu belirtilmektedir⁴⁵⁴.

İçki içme olayları bazen aile içi meselelerede konu olabilmekteydi. Tövbe Mahallesi'nde oturan Recep kızı Ayşe mahkemeye müracaat ederek eşi Mehmet oğlu İbrahim'in sarhoş olup kendisini darbettiğini ve durumun sorgulanmasını istemiştir. Bunun üzerine sorgulanan İbrahim sarhoş olduğunu kabul etmiştir. Ancak Ayşe'yi darbettiğini inkâr etmiştir⁴⁵⁵.

Tablo 54. XVII. yüzyılda Ayıntâb Şehrinde İçki İçilen Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Ev	19
2	Bağ-bahçe	6
3	Oda	2
4	Mezarlık	2
5	Yol	2
6	Mağara	1
7	Dükkân	1
	Toplam	33

Kayıtlarda 19 vakada insanların özel yaşam alanları olan evlerinde içki içmektedirler. Şehir subaşı tarafından Ali Ağa ile Asesbaşı İsmail, 5 adamı, kahveci Hacı Hüseyin'in evinde içki içerken yakalamışlardır⁴⁵⁶. Yerleri tam olarak tespit edilemese de içki içme Müslümanlara yasak olduğundan içki içmek isteyen kişilerin تنها yerlerde bu suçu işlemiş olabileceklerini düşünmekteyiz.

2.8.Hakaret (Küfür) Davaları

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakılınca başka başka nitelikleri beliren büyümlü bir varlıktır. Dil, insanın dünyadaki yerini ve değerini belirleyen etkenlerden biridir. İnsanı insan yapan niteliklerin başında gelir. İnsanın duygularını, düşüncelerini isteklerini bütün istekleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlar⁴⁵⁷. Ayrıca dilde, özel bir kavram alanına sahip kelimeler bulunmaktadır. Bunlar arasında küfür (sövgü), sözleri de önemli bir yere sahiptir⁴⁵⁸.

⁴⁵⁴ GŞS, 15/155/1.

⁴⁵⁵ GŞS, 28/58/2.

⁴⁵⁶ GŞS, 10/210/2.

⁴⁵⁷ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil, Cilt I, *Türk Dil Kurumları Yayınları*, 2.Baskı, Ankara 1979, s.11.

⁴⁵⁸ Ali Akar, "Türk Sözlükbiliminde Tanımsız Bir Alan: Sövgü Sözleri", *Dil Araştırmaları*, S.14, Bahar 2014, s.28.

Psikolojik bir saldırı çeşidi olan hakaret, en az fiziksel şiddet kadar yaygın olup günümüze kadar devam ede gelmiştir. Karşıdaki insanda eşitsizlik, utunma, güvensizlik, yılgınlık ve duygusal olarak yıpranmalara sebep olmaktadır⁴⁵⁹.

Osmanlı Kanunnameleri'nde hakaret suçuna “*Ve bir kişi bir kişiye fuhş ile söğse, şer‘le ta‘zîr olunub, kırk akçe cerîme alına*”⁴⁶⁰ denilerek ta‘zîr cezası olarak tanımlayan II. Mehmed’in haleflerinden I. Selim ise had ya da tazir cezalarının verilmesi gerektiğini söylemiştir⁴⁶¹.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine ait diğer davalarda olduğu gibi, hakaret suçunun işlenme sebebi bilinmemektedir. Olaylar genellikle yazıya geçiren kişi tarafından özetlenerek kayda geçirilmektedir. Bu kelimeler genellikle “şetm”⁴⁶², şetm-i galiza⁴⁶³, “itâle-i lisân”⁴⁶⁴ gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Bu kelimelerin yanı sıra tespit edilen bazı kayıtlarda ise söylenmiş olan küfürler açıkça ifade edilmektedir. Bu ifade edilen kelimeler iki şekilde söylenmektedir. Bunlardan birincisi; *kızılbaş, köpek, gidi, hırsız, yaramaz* gibi aşağılayıcı sözlerdir. Murvane köyünden Hamza oğlu İmam Molla Ali, Derviş oğlu Mirza Ali’nin kendisine “köpek” diyerek küfür ettiğini iddia etmiştir⁴⁶⁵. Yine Akyol Mahallesinden Avz oğlu Süphanverdi Nasreddin oğlu Mustafa’nın kendisine “gidi” diye küfür ettiğini söyleyerek davacı olmuştur⁴⁶⁶.

İkincisi ise: kişilerin dini değerlerine, avradına ve kızına karşı söylenmiş olan küfürlerdir. Şehreküstü Mahallesinden 29 Nisan 1678 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Mehmet oğlu Mahmut, Abdülmuttalib oğlu Mustafa’nın kendisine karşı “*zina lafzıyla avradına ve kafir ... haşa benim mezhebime deyü*” küfür ettiğini

⁴⁵⁹ Mehmet Salih Erkek, “17. Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Teknoloji Dergisi*, S.2/1, Temmuz 2009, s.52.

⁴⁶⁰ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.328.

⁴⁶¹ “Eğer bir kimse ahire tazir lazım olacak ya had lazım olacak şetm eylese, eğer had ise üç ağaca bir akçe cürm alına; eğer tazir ise iki ağaca bir akçe cürm alına”. Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.91.

⁴⁶² Şetm(Şetîm-Şetim): Sövm, sövgü, horlanmış, aşağılanmış, sövülmüş, küfredilmiş kimse. İsmail Parlatır, *Osmanlı Sözlüğü Türkçesi*, Ankara 2006, s.1575.

⁴⁶³ Şetm-i Galiz (Şetm-i Galiza) Edepsizce sövm, ağır küfür. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.993.

⁴⁶⁴ İtâle-i Lisân: Dil uzatma, sövüp sayma. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.467.

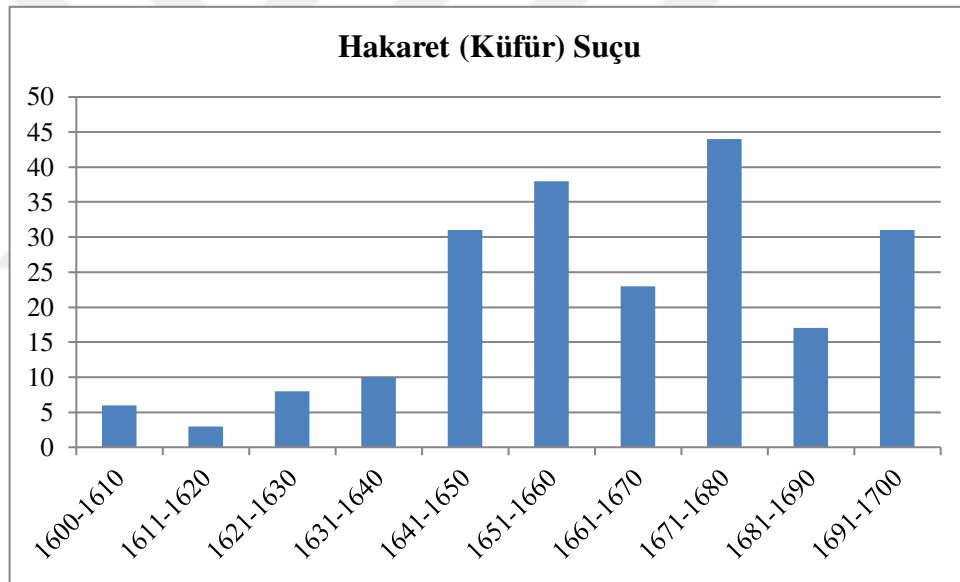
⁴⁶⁵ GŞS, 12/9/3.

⁴⁶⁶ GŞS, 167/56/3.

söylemiştir⁴⁶⁷. Yüzyıllar boyunca küfür güçlerini iki temel tabu olan din ve insan bedeninden almıştır⁴⁶⁸. Yani küfrün muhtabı din ve insan bedenidir.

Eril bir kimliğe sahip olan küfür, kişiyi alt etmeye gücü yetecekse fiziksel güç ile yetmeyecek ise de cinsel gücünü göstermeye çalışarak kişiyi yaralamaya çalışmaktadır. Cinsel güç nadiren erkeğin bedenine yöneliktir. Daha çok burada mağdurun eşi, annesi ve kardeşi olmak üzere bir kadının bedenine yöneliktir⁴⁶⁹. Ancak burada amaç söylenen sözlerden de ifade edildiği gibi kişi ile doğrudan bir cinsel ilişkiye girme durumu söz konusu olmayıp yalnızca kadının bedeni üzerinden erkeğe psikolojik şiddet uygulamaktır.

Ayıntâb şehrinde hakaret suçunun oranı yıllara göre farklılık göstermektedir. Nitekim arşiv kayıtlarına göre bu suç onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 12 ortaya çıkmaktadır.

Grafik 11. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hakaret Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

Arşiv vesikalarına Ayıntâb şehrinde toplam 213 küfür vakası kayıtlara yansımıştır⁴⁷⁰. Genel suçlar'ın %8,12'sini oluşturmaktadır. Kayıtlara yansıyan küfür vakalarının 146 (%68,54)'sı Ayıntâb şehrine bağlı merkez mahallelerde, 44 (%20,65)'ü ise şehre bağlı köylerde meydana gelmiştir. Ayrıca 17 (%7,98) vakanın

⁴⁶⁷ GŞS,33/222/1 (7 Rebi'ü'l-evvel 1089/29 Nisan 1678).

⁴⁶⁸ Melissa Mohr, *Küfretmenin Kısa Tarihi*, (çev. Zeynep Dörtok Abacı), Aylak Kitap, İstanbul 2015, s.285.

⁴⁶⁹ Erkek, "Küfür", s.53.

⁴⁷⁰ Bu davalardan 5 (%2,34)'i konu ile aynı belge olup 1 dava ise almiş olduğu tahripten dolayı okunamamıştır.

ise Ayıntâb şehri merkez mahallelerinde mi yoksa şehre bağlı köylerde mi meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 55. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Hakaret Suçunun Mahallelere Göre Dağılımı

No	Mahaller	Suç Sayısı	No	Mahaller	Suç Sayısı	No	Mahaller	Suç Sayısı
1	Şehreküstü	12	14	Kürkciyan	11	27	Akyol	10
2	Ammu	8	15	İbn-i Şeker	8	28	Yahni	7
3	Ali Neccar	7	16	İbn-i Eyüb	7	29	Cevizlice	6
4	Tarla-yı Atık	6	17	Kanalıcı	5	30	Ehl-i Cefa	4
5	Eblehan	4	18	Cabi	4	31	İbn-i Kör	4
6	Çukur	4	19	Hayık Müslüman	3	32	Bostancı	3
7	Şarkıyan	3	20	Kale	3	33	Kızılca Mescid	3
8	Tövbe	2	21	Zincirli Kuyu	2	34	Tarla-yı Cedid	2
9	Tıslaki	2	22	Kayacık	2	35	Kayser	2
10	Hayık Zımmiyan	2	23	Boyacı	2	36	Kozanlı	1
11	Seng-i Karasakal	1	24	Hızır Çavuş Bostanı	1	37	Seng-i Tavis	1
12	Seng-i Hoşkadim	1	25	Seng-i Nakkaş	1			
13	Demirci	1	26	Beğ	1			
	Toplam	53			50			43
Genel Toplam 146								

Tablodaki verilere göre XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine bağlı mahallerde toplam 146 küfür vakası tespit edilmiştir. Küfür vakaları diğer suç türlerinde olduğu gibi en fazla şehir merkezi mahallerinde meydana gelmiştir. Bu vakaların gerçekleştiği mahalle sayısı 37'dir. En fazla küfür vakası Şehreküstü ve Kürkciyan mahallesinden kayıtlara yansımıştır. Diğer mahaller ise bunları takip etmektedir. En az ise Beğ, Demirci ve Kozanlı gibi mahallelerdedir.

Ayrıca 17 hakaret vakasının şehir merkezi mahallelerinde mi yoksa kırsal köylerde mi meydana geldiği yer tespit edilememiştir.

Tablo 56. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçunun Köylere Göre Dağılımı

No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı	No	Köy Adı	Suç Sayısı
1	Hıyam	3	14	Mihriman	2	27	Dülük	2
2	Kızılhisar	2	15	Kızılca kend	2	28	Burç	2
3	Öğümsöğüt	1	16	Murvane	1	29	Suboğaz	1
4	Küllü	1	17	Sam	1	30	Seti? Mezra	1
5	Keret	1	18	Isbaturun	1	31	Arıl	1

6	Hacar	1	19	Mertmenge	1	32	Nurvane	1
7	Tilbeşar Sarmı	1	20	Kızılhisar Tahtani	1	33	Tilbeşar Şefidin	1
8	Şöhme	1	21	Camrab?	1	34	Gerciğin	1
9	Tilbeşar ?	1	22	Mezmez	1	35	Keferbostan	1
10	Ziranbu	1	23	Felek	1	36	Sarut	1
11	Cağdıgın	1	24	Semavun	1	37	Ulumasara	1
12	Sündüs	1	25	Karacaviran	1			
13	İbrahimi	1	26	Seylan	1			
	Toplam	16			15			13
Genel Toplam 44								

Ayıntâb şehri köyleri dahîlinde yaşanan hakaret vakası toplam 44'tür. Küfür vakasının gerçekleştiği köy sayısı 37 olup en fazla küfür olayı Hıyam'da kayıtlara yansımıştır. En az küfür suçu ise İbrahimi, Semavun, Mezmez gibi köylerde meydana gelmiştir.

Küfür suçunu mahkemeye intikalini sağlayan kişiler genellikle (194%93,71) mağdurlardır. Mağdur kişilerden sonra en fazla mahalle halkı ile (7%3,38) mağdur yakını veya vekillerinin (4%1,93) önemli rol oynadıkları görülmüştür. Ayrıca 2 (%0,96) vakanın ise kim tarafından intikal ettirildiği ise tespit edilememiştir.

Tablo 57. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçuna Karışan Failler

Kişiler	Sayısı
Erkek	238
Kadın	6
Toplam	244

Ayıntâb şehrinde hakaret suçunda faillerin toplam sayısı 244'tür. Tablodan da anlaşılacağı üzere küfür suçuna karışan fail kişilerin büyük çoğunluğu erkeklerdir. Kadınların sayısı ise erkeklere oranla yok denecek kadar azdır. Bu kişilerin yaşları ve (evli mi bekâr mı) medeni durumları hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamış olup yalnızca 2 failin evli olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda 3 kişinin de esnaf olduğu görülmüştür.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri dahîlinde küfür suçu en fazla erkekler tarafından işlenmiştir. Ayrıca bu kişiler küfrettikleri zaman fiziksel güç kullanmaktan çekinmemişlerdir. Hızır Çavuş Bostanı Mahallesinden Hacı Mehmet oğlu Yeniçeri Ahmet Beşe 12 Mayıs 1700 tarihi gece vakti Hacı Mehmet oğlu Yeniçeri Ahmet Beşe'nin kendisini önce darbedip sonra eşine küfrettiğini iddia ederek şikâyetçi

olmuştur⁴⁷¹. Yine başka bir davada, Ehl-i Cefa Mahallesinde Ali oğlu Ömer çarşıda (bezaristanda) otururken cima lafzıyla ağzına ve eşine küfrettikten sonra kendisini darbettiğini iddia ederek Yeniçeri Recan oğlu Ebubekir Beşe'den şikâyetçi olmuştur⁴⁷².

Davalarda genelde tek taraflı küfür vakalarının görüldüğü gibi bazen karşılıklı küfürleşmelerde mümkündür. Dülük köyünden Osman kızı Selver Hamza oğlu Osman'ın kendisine "kahbe" diye küfür ettiğini iddia ederek Osman'dan şikâyetçi olmuştur. Sorgulanan Osman olayı inkâr etmiştir. Bunun üzerine Selver iddiasını şahitlerle ispatlamıştır⁴⁷³. Mahkemeye intikal eden bir sonraki dava ise, Hamza oğlu müezzin Osman tarafından açılmıştır. Osman mahkemede Selver'in kendi ağzına ve dinine şetm-i galiza ile küfür ettiğini ve sorgulanması için elinde 1 tane fetva olduğunu söylemiştir. Fetva'ya göre Selver'in tazîr cezası alması gerektiği belirtilmekte olup Osman iddiasını kişilerin şahitliği ile ispatlamıştır⁴⁷⁴. Bu iki davadan da anlaşıldığına göre Osman Selver'e küfür etmiş ve iddiasını ispatlamış Selver'de Osman'a küfür etmiş ve iddiasını ispatlamış. Olaylar bu şekilde kayıtlara geçmiştir. Selver'e herhangi bir ceza verilip verilmediği bilinmemektedir.

Tablo 58. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçuna Maruz Kalan Kişiler

Kişiler	Sayısı
Erkek	200
Kadın	21
Toplam	221

Arşiv kayıtlarına yansıyan küfür vakalarında mağdur sayısı toplam 221'dir. Bu kişilerin neredeyse tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bu kişilerin yaşları medeni durumları hakkında yeterince bir bilgiye sahip değiliz. Mağdurların söylemiş olduğu ifadelerden 15 kişinin esnaf taifesine mensup olduğunu görmekteyiz. Ancak bu kişilerin ne meslek ile uğraştıklarına dair bir bilgiye ulaşılammış olup yalnızca mağdurlar faillerin dükkânlarına gelip kendilerine orada küfür ettiklerini iddia etmektedirler. Yahni Mahallesinden Hacı Muhiddin 13 Nisan 1660 tarihinden bir gün önce ikinci vakti Mehmet oğlu Muharrem'in dükkâna gelip kendisine küfürler

⁴⁷¹ GŞS, 51/190/2 (23 Zilkade 1111/12 Mayıs 1700).

⁴⁷² GŞS, 48/49/2.

⁴⁷³ GŞS, 15/83/2.

⁴⁷⁴ GŞS, 15/83/3.

ettiğini iddia ederek Muharrem'den şikâyetçi olmuştur⁴⁷⁵. Yine başka bir davada, Yahni Mahallesinden Kaya Beşe oğlu Osman Beşe isimli cebeci Veli oğlu Hacı Ali isimli kişinin dükkânı önüne gelip ağzına ve avradına küfrettiğini iddia etmiştir⁴⁷⁶.

Küfür davalarında erkekler kadar olmasa da kadınlar da mağdurlardır. Eblehan Mahallesinden Ebubekir kızı Feruṣah Mehmet oğlu Gazi'nin kendisine "kahbe" küfrettikten sonra taş ile kaşından yaralandığını söylemiştir⁴⁷⁷.

Küfür vakaları bazen aile içi hukuki problemlere sebep olmuştur. Burada mağdurlar genellikle kadınlardır. Kadınların sözlü şiddete maruz kalmalarının yanı sıra fiziksel şiddete de maruz kalmışlardır. Yahni Mahallesinden Satılmış kızı Fatma eşi Süleyman oğlu Osman'ın kendisini darbedip küfür ettiğini iddia ederek bu durumdan men' edilmesini istemiştir. Diğer bir başka eşler arasında yaşanan küfür hadisesinde ise koca eşine karşı fiziksel ve sözlü şiddet uygulamayacağını uygularsa boşanmaları gerektiğini şart koymuş. Seylan köyünden Kasap kızı Esmen eşi Ebubekir oğlu Kasım'ın kendisini darbedip küfür ettiğini hatta birkaç defa daha darbettiği için mahkemeye gelip bir daha kendisini dövmemek için olayı kayıt ettirdiğini ancak şimdi tekrar darp olayı gerçekleştiği için gereğinin yapılmasını istemiştir⁴⁷⁸.

Tablo 59. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Küfür Suçunun İşlendiği Mekânlar

No	Mekân	Sayısı
1	Mekânı Tespit Edilemeyen	113
2	Çarşı-bazar	31
3	Ev	17
4	Yol	11
5	Dükkân	9
6	Tarla-bostan	7
7	Cami-mescid	6
8	Oda	5
9	Meclis ⁴⁷⁹	2
10	Kahvehane	1
11	Mahkeme	1
12	Hamam	1

⁴⁷⁵ GŞS, 18/271/2 (2 Şaban 1070/13 Nisan 1660).

⁴⁷⁶ GŞS, 19/278/2.

⁴⁷⁷ GŞS, 167/74/5.

⁴⁷⁸ "bundan akdem beni hilâf-ı şer'â darb ve şetm etmeğle birkaç def'a meclis-i şer'â gelüb vaki' hali ilâm eylediğimde hilâf-ı şer'â darb etmemek için tenbîh olundukda mütebenih? Olmayub beni tekrar darb eyledikde meclis-i şer'âde hilâf-ı şer'â darb ve şetm etmemeğe talâk-ı selâseye şart olunmuş idi hâlâ mezbûr Kasım beni hilâf-ı şer'â şetm ve darb etmişdi". GŞS, 21/198/2, Güner, "21 Numaralı Ayıntâb", s.367.

⁴⁷⁹ Belgelerde meclis olarak geçmekte biz bu kişilerin herhangi bir mekânda (ev, han gibi) bir araya gelip oturdukları yerler olduğundan ayrı olarak değerlendirdik.

13	Mezarlık	1
14	Han	1
15	Tekye	1
	Toplam	207

İnsanların yoğun olarak bulunduğu yerlerde sosyal hareketlilik ve birbirleriyle ilişkileri daha fazladır. Buralarda insanların çok bulunmasından insanlar bir öfke anında hemen şiddete ve küfre başvurabilmektedir⁴⁸⁰. Küfür suçunun işlendiği mekânlara baktığımız zaman en fazla halka açık yerler olan çarşı-pazar gibi sosyal hareketliliğin olduğu yerlerde meydana gelmiştir. Tövbe Mahallesinden Seyyit İbrahim çarşıda Veysi oğlu Seyyit Süleyman'nın kendisine, eşine ve kızına şetm-i galiza ile küfrettiğini iddia ederek Seyyit Süleyman'dan şikâyetçi olmuştur⁴⁸¹.

Mahkemeye intikal etmiş olan küfür davalarında kişilerin birbirlerine neden küfür ettiklerinin sebebi genellikle bilinmemektedir. Ancak bazı istisnalarda olabilmektedir. Nurvane köyünden Zekerriya oğlu Seyyit Abdullah yeniçeri taifesinden Hüseyin oğlu Hacı Mustafa Beşe'nin kendisinden atı için bir yemlik arpa istediğini ve kendisinin arpayı getirip adamın yanına geldiğinde arpayı neden az getirdin diyerek kendisine kılıç çekip ağzına ve avradına cima lafzıyla küfrettiğini iddia etmiştir⁴⁸².

2.9.Eşkıyalık

Şaki, sözlükte “bedbaht, talihsiz, asi” anlamalarına gelen eşkıya kelimesinin çoğul halidir. Ancak, eşkıya Türkçe’de farklı bir anlama bürünerek “yol kesen” manasına gelen harami, haydut, katıu’t-tarık” gibi anlamlara gelen muhârib kelimelerine karşılık olarak kullanılmaktadır⁴⁸³. Genelde eşkıyalık, silahla ya da bir başka şekilde zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana tecavüz, güvenliği ve kamu düzeninin ihlâlidir⁴⁸⁴.

Tarih boyunca zor kullanarak insanların mallarına el koyma ve bunun için hayatlarına kastetme, onlara maddi ve manevi yönlerden zarar verme, bu işi özel bir

⁴⁸⁰ Fatma Yıldırım, “Osmanlı Toplumunda Küfür Suçu ve Cezası (1600-1650 Antep Örneği), *Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, S.1, c.III, Gaziantep 2020, s.28.

⁴⁸¹ GŞS,16/114/2.

⁴⁸² GŞS,129/3/2; Toğrul, “129 Numaralı Ayıntâb”, s. 20.

⁴⁸³ Ali Bardakoğlu, “Eşkıya”, *DİA*, XI, İstanbul 1995, s.463; Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, s.118.

⁴⁸⁴ Mehmet Öz, “Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri” *Osmanlı’dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör* (Ed.Osman Köse), İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun 2009, s.36.

teşkilat biçimine getirme, siyasi ve ekonomik bozuklukların hüküm sürdüğü yerlerde her zaman rastlanan bir olgudur. Dünyanın neredeyse her yerinde bu tür faaliyetlerin olduğu görülmektedir. İslam tarihinde soygun yapan, halkın can ve mal güvenliğini tehdit eden gruplar haramî ve kuttâu't-tarik olarak nitelendirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde bu tür faaliyetlerde bulunan kişilere genellikle şaki ve bunun çoğul şekli olan eşkıya ifadesi kullanılmıştır⁴⁸⁵.

Ayıntâb şehrindeki eşkıyalar arşiv kayıtlarında, “Eşkîya⁴⁸⁶”, “Haramî⁴⁸⁷”, “Celalî⁴⁸⁸”, Kat‘-ı tarîk⁴⁸⁹”, “Haramzâde⁴⁹⁰”, “Canpoladoğlu eşkıyası⁴⁹¹”, Levendât eşkıyası⁴⁹²”, “Sarıca-Sekban eşkıyası⁴⁹³”, “Türkmen eşkıyası⁴⁹⁴”, “Ekrâd eşkıyası⁴⁹⁵” gibi kelimelerle adlandırılmıştır.

Eşkîyalık suçunun cezası Kur'an-ı Kerimde bu hususta “Allah ve Resulü'ne karşı savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarınının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmesidir. Bu cezalar onlar için dünyada rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır⁴⁹⁶” ayetinde belirtilmektedir. Yani İslam hukukunda eşkıya ve haydutlar için öldürülme, asılma, elleri ve ayakları çaprazlama kesme ve sürgün etme olmak üzere dört ceza öngörülmektedir⁴⁹⁷.

Osmanlı Kanunnamelerine baktığımız zaman ise eşkıyalık yapan kişilerin cezası özellikle, III. Mehmed döneminde H.1005 tarihli Revan Adaletnâmesinde,

“vech-i meşrûh üzere karye ahalisine birer nefer yarar ve tuvâne yiğitbaşı tayin eyleyüb ve reayaya şart verüb anun gibi bölük halkı yeniçeri ve cebeci ve topçu ve kapıcı ve beğlerbeği ve sancakbeği subaşuları namına köylerine gelüb reayama hilâf-ı şer'i şerîf ve muğayir-i emr-i münîf salgun salub bayraklar ile gezüb Müslümanların ehl-u iyâllerine tute'ârız olub zülm ve teaddî eyleyen eşkıya her kim olursa ol asılların demleri heder olmak üzere ele

⁴⁸⁵Kemal Daşcıoğlu, “Osmanlı'da Eşkîyalık Hareketlerini Cezalandırma Yöntemi Olarak Sürgünler”, *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun 2017, s.303; Mücteba, İlgürel, “Osmanlı'da Eşkîyalık”, *DİA*, XI, İstanbul 1995, s.467.

⁴⁸⁶ BOA, A.DVN. ŞKT.d.8,s.125/h.613.

⁴⁸⁷ BOA, A.DVN. MHM d.76, s.67/h.351.

⁴⁸⁸ GŞS, 11/99/2.

⁴⁸⁹ GŞS, 19/351/2.

⁴⁹⁰ GŞS, 171/46/1.

⁴⁹¹ BOA, A.DVN. MHM.78, s.68/h.181.

⁴⁹² GŞS, 32/11/2.

⁴⁹³ GŞS, 170-B/50/1.

⁴⁹⁴ GŞS, 15/349/1.

⁴⁹⁵ GŞS, 38/115/3.

⁴⁹⁶ Maide 5/33.

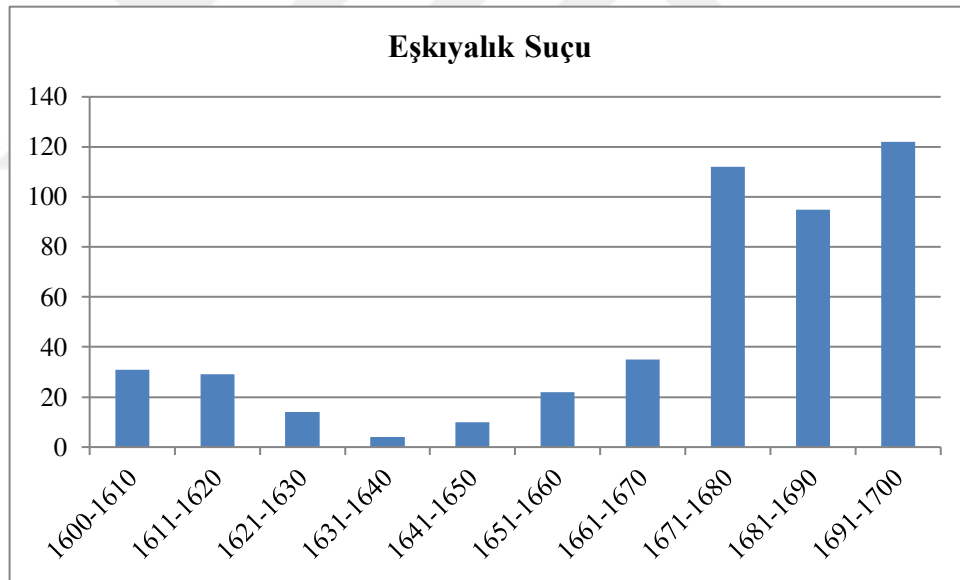
⁴⁹⁷ Udeh, *Seküler Ceza hukuku (Özel Hükümler)*, s.666.

getürüb mecâl vermeyüb mahalline şer'le haklarından geldürüb aslâ fesâda fırsat vermeyesin ki, eyâm-ı adâlet makrûnumda reaya âsûde hâl olub ziraât ve hırâsetlerine istiğâl üzere ola⁴⁹⁸”

denilerek reayaya karşı her kim olursa olsun eşkıyalık yapan kişilerin cezalandırılacağı belirtilmektedir.

Şehirde görülen diğer asayiş sorunlarında verdiğimiz istatikleri burada verememekteyiz. Çünkü belgelerde faaliyetlerde bulunan eşkıyaların sayılarının kabaca verilmesi, eşkıyalık yapan kişilerin yakalanarak cezalandırılmaları, yakalanmaları için gönderilen görevliler, eşkıyaların teftiş edilmeleriyle alakalı ferman, buyruldu ve hattı hümayunlar olduğu için burada fail, mağdur gibi kişilerin tam tespiti yapılamadığından istatiki oranları verilmemiştir.

Ayıntâb şehrinde eşkıyalık suçu yıllara göre farklılık göstermektedir. Kayıtlarda tespit edilen suç onar yıllık periyotlar halinde ele alındığında grafik 13 ortaya çıkmıştır.

Grafik 12. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Eşkîyalık Suçunun Yıllara Göre Dağılımı

Eşkîyalığın evrensel ve kendine özgü bir yapıya sahip olduğunu ve devletin meşrutiyetini zayıflattığını kimse inkâr edemez. Ancak aynı sebeplerle ortaya çıkan eşkıyalık faaliyetleri farklı zaman ve coğrafyalarda çeşitli sonuçlar doğurmuştur. XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaşanan asayiş sorunlarından biri olan eşkıyalık hareketleri, devlet görevlilerinin, ferdi (kişisel), aşiret ve levendat taifesinin yapmış

⁴⁹⁸ Akgündüz, *Kanunnameler*, VIII/I, s.628.

oldukları eşkıyalık fiilerinden oluşmaktadır. Burada XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine ait kayıtlarda tespit ettiğimiz eşkıyalık hareketleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.9.1.Ayıntâb Şehrindeki Eşkıyalık Hareketleri

2.9.1.1.Devlet Görevlilerinin Karıştığı Eşkıyalık Olayları

Ayıntâb şehrinde görülen eşkıyalık faaliyetlerinden biri devlet görevlilerinin yapmış oldukları hareketleridir. Osmanlı Devleti'nde görülen Celali İsyanlarının etkilerini Ayıntâb şehrinde de görmekteyiz Sivas vilayetinin Malatya sancağında sancakbeyinin vekili olarak görev yapan Karayazıcı seferde iken bağlı bulunduğu sancağın başka bir beye verilmesi üzerine boşlukta kalacağı gerekçesiyle isyan bayrağını çekmiştir⁴⁹⁹. Osmanlı devleti de Karayazıcı'nın gücünü kırmak için 1599 yılında Maraş ve Antep yakınlarında Sadrazam Koca Sinan Paşa komutasında küçük bir ordu üzerine göndermiştir. Ancak Karayazıcı ve Hüseyin Paşa'nın birleşmelerinden başarı sağlanamamıştır⁵⁰⁰.

Devlet görevlilerinin yapmış olduğu eşkıyalıklardan bir diğeri de, XVII. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'ni etkileyen celali isyanlarından ve özellikle Kilis merkezli olmak üzere kısmen Ayıntâb şehrini de etkisi altına alan Canpoladoğlu isyanı kanlı mücadeleleridir⁵⁰¹.

Canpoladoğlunun Ayıntâb şehrindeki faaliyetleri genellikle kişilerin evlerindeki mallarını gasbettiklerine dair şikâyetlerdir. Keferbostan köyünden Mehmet oğlu Hacı Halil mahkemeye müracaat ederek İbn-i Kör Mahallesinden Abdullah oğlu Osman'ın evine on kile buğday sakladığını ve şimdi buğdayı talep ettiğini söylemiştir. Sorgulanan Osman cevabından Canpoladoğlu Ayıntâb üzerine geldiği zaman evinde bulunan arpa ile evinde mevcut bulunan elbiselerini yağmaladıklarını söylemiştir⁵⁰². Yine başka bir davada, Ayıntâb Sancakbeyi tarafından görevlendirilen Eyne Gazi mahkemeye müracaat ederek Burç köyünden

⁴⁹⁹ Akdağ, *Celali İsyanları*, s.22.

⁵⁰⁰ Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyan*, s.23.

⁵⁰¹ Yavuz Kısa, *İkinci Viyana Kuşatması'ndan Pasarofça Antlaşması'na Anadolu'nun Sosyal ve Ekonomik Durumu: Ayntab, Manisa, Kayseri ve Trabzon Örneği (1683-1718)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 2020, s.9.

⁵⁰² Ahmed bin Ahmed hazıran olub Canpoladoğlu Ayıntâb üzerine mütevelli oldukda zikr oluan arpa ve evimde mevcüd bulunan esbabımı yağma eylediler dedikde". GŞS,11/137/4; Çam, "11 Numaralı Ayıntâb", s.177.

Mahli oğlu Halil'in Canpolatoğluna bağlı olduğu ve sekbanbaşlarının önüne düşüp Müslümanların evlerini yağmaladıklarına dair şikâyetir⁵⁰³.

Celali liderlerinden olan ve Ayıntâb şehrinde adından söz ettiren asi liderlerden bir diğeri de Abaza Hasan Paşa'dır. 1648 yılında Yeni il Türkmen voyvodalığına getirilmesi diğer ocak ağalarının kıskançlıklarına yol açmış olup Abaza Hasan'ın görev süresini doldurmadan azledilmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine ocak ağaları onu ortadan kaldırmaya çalışınca çevresine büyük bir kalabalık toplayarak isyan etmiştir. Anadolu'nun birçok yerinde vilayetlerde yol kesip baskınlar yaparak devlet otoritesinin zayıflamasına neden olmuştur. Nihayet IV. Mehmed zamanında asayiş sağlamak ve merkezi otoriteyi kuvvetlendirmek amacıyla Köprülü Mehmed Paşa sadrazamlığa getirilmiş ve Abaza Hasan'ı önce Halep valiliğine tayin etmiş ve daha sonra Erdel seferine çağırmıştır. Ancak gelmemiştir. Osmanlı kuvvetleri Macaristan içlerinde düşman ile uğraşırken Anadolu'da büyük bir celali isyanı başlamıştır. Abaza Hasan ılgın taraflarında Anadolu serdarı Murtaza paşa'nın emrindeki bir kuvveti mağlup ettiysede kış mevsiminin gelmesi üzerine Halep'e çekilmiştir. Sonunda bir komplo ile başta kendisi olmak üzere çevresindeki bazı vezirlerle birlikte Halep'te katl edilmiştir⁵⁰⁴.

Abaza Hasan Ayıntâb şehrinde bulunduğu zaman çevresine insanları toplayarak halkın evine baskınlar yaptıkları görülmüştür. Kayacık Mahallesinden Hüseyin oğlu Hacı Ali mahkemeye müracaat ederek isyan zamanında Abaza Hasan ile Abdülvahhab oğlu Ahmet'in çevresinde bulunan birkaç sarıca eşkıyasının evini basıp ev ahalisini darb ettiklerini iddia etmiştir⁵⁰⁵.

Ayrıca Abaza Hasan katledildikten sonra Ayıntâb şehrinde bulunan bazı eşkıyaların Abaza Hasan'a bağlı olup olmadıklarına dair kişilerin araştırıldıkları görülmektedir. İsyan zamanında Celali Abaza Hasan'a bağlı olan kişilerin cezaları verilmek üzere ferman ile Anadolu teftişine çıkan Dilaver Ağa tarafından Abdullah oğlu Hüseyin Çelebi mahkemeye müracaat ederek kalede hapsolan Sarı İsmail'in oturmuş olduğu Cevizlice Mahallesi ahalisinden durumunun sorulmuştur. Halk Sarı İsmail'in Abaza ile Bursa kuşatmasına katıldığını söylemişlerdir⁵⁰⁶. Başka bir

⁵⁰³ GŞS, 11/145/2; Çam, "11 Numaralı Ayıntâb", s.187.

⁵⁰⁴ Mücteba İlgürel,"Abaza Hasan", *DİA*, I, İstanbul 1988, s.11.

⁵⁰⁵ GŞS, 26/131/3.

⁵⁰⁶ GŞS, 18/246/2.

davada, Ayıntâb Sancağına mutasarrıf olan Mustafa Paşa tarafından Mataracı Mehmet Beşe Satılmış oğlu Halil'i yakalayıp mahkemeye getirerek sarıca taifesinden olup ve Abaza Hasan'ın Bursa'yı kuşatma altına aldığı zaman yanında bulunduğunu iddia etmiştir⁵⁰⁷.

2.9.1.2.Ferdi Eşkıyalık Olayları

Levent, aşiret ya da ailelerin dışında ferdi kişisel olarak ortaya çıkan eşkıyalarda asayiş önemli ölçüde tehdit eden unsurlardandı. Belgelerde bir eşkıyanın neden eşkıya olduğuna dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ferdi eşkıyalık yapanlar herhangi bir askeri zümreye tabi olmayan kişilerdir. Bu eşkıyaların herhangi bir belli bir hedefi olmayıp daha ziyade, yağma, yol kesme, adam öldürme, adam yaralama, içki içerek halka zarar verme gibi hareketlerde bulunmalarıdır⁵⁰⁸. Burada, herhangi bir aşirete ya da idareci sınıfına mensup olmayan sıradan halk dediğimiz reayaya mensup kişilerin yapmış oldukları eşkıyalık hareketleri ferdi eşkıyalık olarak değerlendirilmiştir.

Ayıntâb şehrinde görülen ferdi eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişiler genellikle hırsızlık, adam yaralama ve öldürme, ev basma, içki içme, yol kesme, gasb suçlarına karıştıkları görülmektedir. Kayser Mahallesiden Abdullah oğlu Hacı Süleyman Beşe isimli yeniçeri 26 Kasım 1667 tarihinde mahkemeye müracaat ederek bir gün önce Tokat'a ticaret için göndermiş olduğu yük'leri Sam köyü yakınlarında eşkıya olan Murat oğlu Maksut'un kendisine bağlı 3 eşkıya ile üzerine hücum edip mallarını aldıklarını ve çalınan mallarından bazılarının Maksut'un evinde bulunduğu iddia ederek Maksut'tan şikayetçi olmuştur⁵⁰⁹. Yine başka bir davada, Şhreküstü Mahallesinde oturan kişilerden bazıları 7 Temmuz 1676 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Ağa Cami'inin çevresinde olan dükkânlarının bekçisi Uzun Derviş Mehmet'in gece ismi bilinmeyen bir eşkıya tarafından başının

⁵⁰⁷ GŞS, 18/210/2.

⁵⁰⁸ Mustafa Öztürk, "XVIII. Yüzyıl Antakya ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları, *Belleten*, C.LIV, Sayı:211, Ankara Aralık 1990, s.980.

⁵⁰⁹ "tarîh-i kitâbdan bir gün mukaddem medîne-i Tokadda ticaret tarîki ile yük elvan bezi ve bir mikdar nafta ve berâyı ve otuz batman kalayı irsâl etmişdim mezbûr Maksud üç nefer havasına tabî' eşkıya ile karye-i Sam kurbunda şerikim olan gaib anî'l-meclis Hızır beşe nâm kimesnenin gece ile üzerine hücum idüb iki yük berdenin içinde sekiz tonluk elvan bezi ile otuz batman kalay ve sekiz gurüşuk nafta ve berâyı ve bir kise içinde beşyüz aded esedi gurüşımı yağma ve garet idüb hâlâ mezbûr Makdusun menzilinde ikiyüz tonluk bez ve üç batman kalay vesair esbabım bulunub ma'âdâsı mevcut olmamağla suâl olunub takrîr-i olunmasını talebi derim". GŞS, 28/132/3 (9 Cemaziyye'l-ahir 1078/26 Kasım 1667).

iki tarafı ve sol el parmaklarından yaralandığını ve üzerine gidilip keşfedilmesini talep etmişlerdir⁵¹⁰.

2.9.1.3. Aşiret-Cemaat Taifesinin Karıştığı Eşkîyalık Olayları

Osmanlı Devleti'ni daima sıkıntıya koyan bir husus aşiretlerin neden olduğu isyan ve eşkıyalık faaliyetleri olmuştur⁵¹¹. Osmanlı halkını oluşturan unsurlardan birisi de ilk başlarda göze çarpmamalarına rağmen aşiret yahut konargöçer⁵¹² halktır⁵¹³. Eşkîyalık yapmak kişilerin herhangi bir etnik kökenle değil yaşam tarzı ile alakalıydı. Bu aşiretler Türkmen, Kürt ve Arab olabilmekteydi⁵¹⁴.

Konargöçer aşiretlerin yerleşik halkın ekinlerini yarmak suretiyle vermiş oldukları zararlar yüzünden birçok kavganın meydana geldiği bir gerçektir. Hayvancılıkla uğraşan konargöçerler ile ziraat yapan köylüler arasındaki çatışmalar tüm Osmanlı ülkesinde görüldüğü gibi diğer Ülkelerde de meydana gelmiştir. Bu durum konargöçerliğin vermiş olduğu yapının doğal bir sonucudur. Ayrıca gasb, yağmalama, hırsızlık, cinayet gibi adi suçlar aşiretler içerisinde bulunan bir takım kişi ve kişiler tarafından yapılmaktaydı. Bu kişiler daha çok mensup oldukları aşiretlerin kalabalıklığına güvenerek Müslümanların evlerine baskınlar yaparak mal ve eşyalarını yağmıyorlardı. Yerleşik halkın yanı sıra yolcular ve ticaret kervanlarına da saldırarak mal, hayvan ve eşyalarını almaktan geri durmuyorlardı⁵¹⁵.

Kayıtlarda Ayıntâb şehrinde aşiretlerin yerleşik halkın ekinlerine vermiş oldukları zararın yanında daha fazla ebna-yı sebilin⁵¹⁶ (yolcuların) yoluna inme, ev basma, gasb, yağmalama, adam öldürme, hırsızlık gibi suçlara bulaşmış olduklarını görmektediriz.

Ayıntâb şehrinde aşiretlerin karışmış oldukları suçlarda en fazla eşkıyaların yolcuların yollarını keserek eşyalarını almaları şeklinde olmuştur. 1671 yılında Kilis

⁵¹⁰ GŞS, 29/95/1 (2 Rebi'ü'l-ahir 1087/7 Temmuz 1676).

⁵¹¹ Efkân Uzun, *XVII. Yüzyılda Anadolu İsyânlarının Şehirlere Yayılması; Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkisi (1630-1655)*, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008, s.132.

⁵¹² Osmanlı Devleti'nde konargöçerler çoğunlukla Türkmen ve Yörük ismiyle bilinmekteydi. Bu isimlendirme etnik bir durumu açıklamaktan ziyade, o kişilerin yaşam tarzlarını göstermek için kullanılmıştır. Faruk Söylemez, *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi (Rişvan Aşireti Örneği)* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s.9.

⁵¹³ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691-1696)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1963, s.11.

⁵¹⁴ Akis, *Buhran Döneminde Antep'te Sosyal Hayat*, s.157.

⁵¹⁵ Faruk Söylemez, XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkîyalık Hareketleri, *EU. SBE. Dergisi*, S.22, Kayseri 2007, ss.69-85, s.73.

⁵¹⁶ Ebnâ-yı Sebil: Yolcular. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügât*, s.199.

voyvodası ve kadılarına gönderilen emirde Kilis hassı ekrâd reayasından bazı kişilerin kat'-ı tarîk olup ve bazı mahallerde yolcuların yollarına inerek eşyalarını çaldıkları belirtilmektedir⁵¹⁷. Bu kişiler ticaret yapan kişilerin de önlerine çıkarak mal, hayvan ve eşyalarını da almışlardır. Kilis Sancağına bağlı ekrad taifesinden Ramazanlı Cemaatinden Uzun Cuma oğlu Hızır, Kulu ve kardeşi ile 30 nefer eşkıyanın Haleb'e ticaret amacıyla birkaç yük iplik getirip sattıktan sonra tekrar memleketlerinde satmak üzere almış oldukları 6 yük aba, sarık, 300 para (guruş), 6 eşek, 2 kılıç gibi yük kervanlarına saldırmışlardır⁵¹⁸.

Aşiretlerin yapmış oldukları eşkıyalık faaliyetlerinden bir diğeri de Müslümanların evlerine yapılan baskınlar yaparak soygun, adam yaralama ve öldürme faaliyetlerinde bulunmalarıdır. Araplar köyünden Kemal oğlu Hasan 10 Temmuz 1695 tarihinde Gözü Kızıllı Cemaatinden Seyyit Bektaş isimli eşkıyanın kendisine bağlı 7 eşkıya ile evine gelip boylu bir tüfek ile kendisi yaraladıklarını ve sorumlunun eşkıyalar olduğunu iddia etmiştir⁵¹⁹. Yine başka bir davada Kızılhisar köyünden Hacı İbrahim ve Kokor oğlu Mustafa 26 Eylül 1665 tarihinde mahkemeye müracaat ederek 18 gün önce kendileri ile aynı köyden olan Hacı Mehmet oğlu Bali Suruç kazasına buğday almaya giderken Şefkat Han isimli mahale geldiklerinde üzerlerine Arab eşkıyasının hücum edip Bali'yi arkasından ve kolundan mızrak ile vurduklarını ve Bali'nin almış olduğu darbelerden vefat ettiğini söylemişlerdir⁵²⁰.

Ayıntâb şehrinde aşiret eşkıyalıklarında bulunan kişilerin tek başlarına yanlarına kendileriyle aynı aşiretten insanları alabildikleri gibi başka aşiretlerden olan kişilerle de bir araya gelerek eşkıyalık hareketinde bulunmuşlardır. Okçuizzeddinli Cemaatinden Hasan, Şeyhler, Amuki ve Kılıçlı Cemaatinden kişilerle birleşerek yolcuların yollarına indikleri, bazı Müslümanların evlerini basıp mallarını aldıkları şikâyetleri üzerlerine isimleri söylenen eşkıyaların yakalanmaları ve cezalarının verilmesi istenmiştir⁵²¹.

⁵¹⁷ BOA, A. DVNS. ŞKT. d. 7/s. 48/194.

⁵¹⁸ BOA. A.DVNS. MHM. d.79, s.541/h. 131.

⁵¹⁹ GŞS, 43/38/1 (28 Zilkade 1106/10 Temmuz 1695).

⁵²⁰ GŞS, 27/31/2 (16 Rebi'ü'l-evvel 1076/26 Eylül 1665).

⁵²¹ BOA. A. DVNS. MHM. d.79, s.474/h. 1217.

2.9.1.4. Asker Taifesinin Karıştığı Eşkîyalık Olayları

Levanti'den türemiş olup İtalyanca'dan alınan ve doğu anlamında olan Levent tabiri Osmanlı Devleti'nde de yaygın olarak kullanılmıştır. Venedikliler kendilerine göre daha doğu'da bulunan Hırvatistan ve Arnavutluk sahillerini işgal ederek o yöre halkının gemilerinde istihdam ettikleri askerlere “doğulu” anlamına gelen “levanti” demişlerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk zamanlarda daha çok deniz kuvvetleri olarak görev yapan leventler daha sonra Anadolu ve Rumeli'de silahlı kuvvetler olarak kullanılmış ve savaşlarda devletin vurucu gücü arasında yer almışlardır⁵²².

Başlangıçta çift bozan reaya topluluğu olarak beliren levendlik hareketi şartların sonucunda eşkıyalık hareketine doğru yönelmiştir. Köyden göç eden insanlar başka alanlarda iş bulamayınca karınlarını doyurmak için zor yolunu tutmuşlardır. Bir defa levend hareketi başlayıp ve önü özellikle mali tedbirler suretiyle alınmayınca olaylar zincirleme halinde birbirini takip etmiştir. XVI. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı idaresindeki bozukluğun ve ahlaki gerilemenin belirli bir hale gelmesi başıboş levendliği ve bu kişilerin eşkıyalığını arttırdı. Celali hareketi başlayana kadar eşkıyalık eden başıboş levendler genellikle 15-20, en fazla 30-40 kişilik gruplar halinde faaliyet göstermekteydiler⁵²³. Arşiv belgelerinde eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan bu kişiler “kapusuz levendât⁵²⁴”, “sekban eşkıyası⁵²⁵” gibi kelimelerle ifade edilmişlerdir.

Asker taifesinin karışmış oldukları eşkıyalık hareketleri içerisinde en fazla yollara inip malları gasb etme, adam yaralama şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak bazı durumlarda yaralamalar ölümle sonuçlanabilmiştir. Ayıntâb'da oturan Veli Bey oğlu Bektaş Bey mahkemeye müracaat ederek 8 Haziran 1650 tarihinde Ayıntâb'da mutasarrıf olan Musa Efendi'nin adamı Mustafa Efendi, babası Veli, Pervane oğlu Dilaver ve kardeşi Musıllı Ağa ve bu kişilerden ayrı 30 kişi ile İstanbul tarafına giderken Çomar Bölükbaşı isimli eşkıya 30'dan fazla sarıca eşkıyasıyla üzerlerini basarak yanlarında bulunan bütün mal ve erzaklarını yağmaladıktan sonra isimleri

⁵²² Faruk Söylemez, “XVIII. Yüzyılda Sivas ve Çevresinde Eşkîyalık Olayları, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas Mayıs 2007, s.158.

⁵²³ Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, TTK, Ankara 2013, s.137.

⁵²⁴ GŞS, 31/66/1.

⁵²⁵ GŞS, 170-B/17/1.

geçen kişilerden Veli Bey, Musıllı Ağa, Kenan Beşe'yi öldüklerini ve 3 kişinin yaralı olduğu söylenilerek kişilerin üzerlerine gidilip kontrol edilmeleri istemiştir⁵²⁶.

Asker taifesinden olan bu kişiler kendileri gibi kuvvetlerle birleşerek şehirde eşkıyalık faaliyetlerini göstermekteydiler. Bu kişilerden özellikle şehirde adından söz ettirenlerden biri de yeniçeri çavuşu namında olan Mustafa Çavuş ile yoldaşı 37. Bölükte Deveci oğlu Mehmet'tir. Ayıntâb'da görevli olan naiblere gönderilen hükümde, Mustafa Çavuş ile Deveci oğlu Mehmet'in kendilerine bağlı eşkıyalarla insanların odasını basma, Müslümanların mallarını gasbetme ve şehirde bulunan mahkemeyi basarak çarşı pazarı kapatıp ulemaya küfrettikleri hatta serdarları Recep Çavuş tarafından dahi zabt edilmediklerinden bir an önce cezalarının verilmesi ve verilen cezanın yerine getirilmesi istenmektedir⁵²⁷.

Şehirde eşkıyalık faaliyetinde bulunan bazı kişilerin birden fazla eşkıyalık yaptıkları bilinmektedir. 1 Haziran 1676 tarihinde Halep kazasında yeniçeri serdarına gönderilen hükümde Ayıntâb'da oturan yeniçeri çavuşu namında olan Musıllı oğlu Mehmet isimli eşkıyanın faaliyette olduğu bu tarihten önce hakkında ahvali görülmek üzere birkaç def'a arz ve muhızır gönderildiği ancak şimdi 200 miktarı sarıca, sekbanı başına toplayıp halkın mallarını yağma ettikten sonra Mütesellim Mehmet Ağa'nın odasını basıp 600 para (guruş), 200 altın, 3 kese para, sof kürk, 2 kürek, 3 gümüş kılıç, 1 gümüş, 1 topuz, 2 gaddare⁵²⁸, 1 gümüş hançer, 1 kürk, 1 cüzdanını alıp götürürken kendisini durdurmaya çalışan 2 adamı yaraladığı ve bu durumun kayıtlara geçtiği tekrar hakkında yakalanması için arz ve muhızır gönderildiği bildirilmiştir⁵²⁹.

Eşkıya olan asker taifesinden kişilerin zorla köy köy gezip halktan konakçılık adı altında para toplamaları gibi hadiselere de Ayıntâb şehrinde sık sık rastlanılmıştır. Sarınca, sekban bölükbaşlarından ve kapusuz levendat taifesinden bazı eşkıyaların köy köy gezip reayadan bahane ile akçelerin alıp zulm ettikleri haberinin duyulması üzerine, bu eşkıyaların yakalanıp cezalandırılmaları için adam tayin edildiği bildirilmiştir⁵³⁰.

⁵²⁶ GŞS, 21/87/1 (8 Cemaziyye'l-ahir 1060/8 Haziran 1650), Güner, "21 Numaralı Ayıntâb", s.163.

⁵²⁷ GŞS,31/134/2.

⁵²⁸ Gaddâre: Büyük bıçak. Küçük tabanca; Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügât*, s.273.

⁵²⁹ GŞS,31/60/1 (19 Rebi'ü'l-evvel 1087/1 Haziran 1676).

⁵³⁰ GŞS, 35/252/3; Baş, "35 Numaralı Ayıntâb (s.146-288)", s. 322.

Zaman zaman şehirde yeniçeri ve sekbanız iddiasında bulunarak asayiş bozan eşkıyalar şehirde huzursuzluk çıkarmaktaydı. Ayıntâb kazasında yeniçeri serdarı olan Mustafa Çavuş ve Ebubekir, Mehmet, Poyraz İbrahim, Köril oğlu Ali, Arab, Hödik, Mehmet, Tahir Halil, Ali, Mustafa, Danyal Ömer, Hasan, Öksüz Mehmet, Mehmet, Küçük İbrahim, Yusuf, Abacı Yakup, Zincirli Mustafa, Keçeci Mustafa, Musa, Ahmet, Abdal, Sarraç Hüseyin, Haydar, Kara Yusuf, Kara İbrahim gibi eşkıyaların yeniçerilik iddia ederek şehirde zorla sipahi ve Müslümanları yakalayıp eşyalarını alıp küfür ettikleri, yaralama eziyetlerinden başka ticaret ile şehre gelen tüccarların mallarını alıp biz satarız diye eksik parayla alıp halka tam para ile sattıkları ve Mevlanayı Hacı Mehmet'in ders hanesinde eğitimle meşgul olan kişilerin içkili bir şekilde odalarını bastıkları dair şikâyetler konusu olmaktaydı. Bunun üzerine Ayıntâb kadısına ve yeniçeri serdarına durumun önlemesi ve kişilerin yakalanıp haklarında verilen cezaların yerine getirilmesi için 34. Bölükten Veli Çavuş'un tayin edilip gönderildiğine dair emirler gönderilmiştir⁵³¹.

Levendlerin halk üzerindeki baskı ve zulümlerine karşı sert tedbirler alınmış ve bunların cezalandırılmaları için fermanlar yazılmıştır. XVIII. yüzyılın ilk yarısında levendlik fermanla kaldırılmış olmasına rağmen, ferman hükümleri bir türlü uygulanamamış levendlik devam etmiştir. Bu ferman hükümlerinin uygulanmamasının bir diğer nedeni de 1723 yılında başlayan İran savaşında çok sayıda askere ihtiyaç duyulmasıydı. Osmanlı devleti bir yandan levendleri ortadan kaldırmaya çalışırken diğer yandan savaşlarda ihtiyaç duyduğu için onlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Böylece levend eşkıyalığı bir türlü önlenememiştir⁵³².

⁵³¹ GŞS, 39/28/1.

⁵³² Söylemez, "Sivas'ta Eşkîyalık", s.161.

III. BÖLÜM

ASAYİŞİN SAĞLANMA SÜRECİ

3.1.Osmanlı'da Mahkeme

Hüküm verilen yer, yargılama yeri olan mahkeme, kadıların içinde davalara baktıkları daire ve makamı, daha genel bir ifadeyle kamu hizmeti niteliğindeki yargılama yetkisinin kullanılması için kurulmuş resmi makam ve kurumdur⁵³³. Geleneksel kentlerde mahkeme binası zamanla kurumlaşma sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. Yargının büyük kitle için bir müracaat ve celb yeri olmadığından geleneksel kentlerde bir anıtsal bina ortaya çıkmıştır. Ortaçağ İslam topluluklarında da böyle bir yapı göze çarpmaktadır⁵³⁴.

Osmanlı Devleti, toplumda oluşabilecek huzursuzlukların önlemesi ve sorunların giderilmesi için adalete büyük önem vermiştir. Merkezde ve kazalarda oluşturulan adli yapı ile devletin tüm yerlerinde oluşabilecek huzursuzlukları önlemeye çalışmıştır. Ortaya çıkan sorunların yargıya taşınması ve giderilmesiyle halkın devlete karşı güveni ve bağlılığı artmıştır. Yani devlet, insanların huzur ve güven içerisinde yaşamalarını sağlamaya çalışmaktadır. Bunun içinde mahkemeler etkin bir şekilde kullanılmıştır⁵³⁵.

Osmanlı Devleti'nde Şer'iyye mahkemeleri Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Memlûk Devletleri'nde görülen adli yapının en gelişmiş son halkasını oluşturmaktadır. Şer'iyye mahkemeleri Osmanlı adliye teşkilatının omurgasıdır. Hukuki, cezai ve idari davaların başlıca çözüm mercîidir. Osmanlı Devleti'nde şer'iyye mahkemelerinin özellikle bu iş için ayrılmış bir binası bulunmamaktadır. Kadı'nın evi, cami ya da medresede bulunan odalar kullanılmıştır. Burada

⁵³³ Fahrettin Atar, "Mahkeme", *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s.338.

⁵³⁴ Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Kadı*, s.67.

⁵³⁵ Baytimur, *Hapis ve Sürgün Cezaları*, s.144.

vurgulanan asıl husus Kadı'nın gerektiğinde nerede olduğunun bilinebilir olmasıdır⁵³⁶.

Osmanlı Devleti'ne mahkemeler, İslamiyet sonrasında oluşan Türk-İslam adli yapı geleneğinin devrine nispeten gelişmiş bir örneğini teşkil etmektedir. Osmanlı hukuk tarihinin Batılılaşma/Modernleşme dönemine kadar devam eden sürecinde klasik yapı büyük ölçüde korunmuştur. "Meclis-i şer', mahfil-i şer'" olarak adlandırılan klasik Osmanlı mahkemesi bu devirde tek hakîmli ve tek derecelidir. Bu yapı öyle bir yerleşmişti ki o kadar çok üyeli bir yapısı olan Divân-ı Hümâyûn bir yüksek mahkeme olarak işlev gördüğünde yargılama sadece Rumeli kazaskeri tarafından yapılmakta ve yanında oturan Anadolu kazaskeri ise izleyici konumunda bulunmaktaydı⁵³⁷.

Osmanlı mahkemesi, türünün en gelişmiş örneğidir. Osmanlılar bu kurumun hem etkinliğini arttırmış hem de faaliyet çevresini genişletmişlerdir. Meclis-i şer' hukukun sadece bir alanında değil ceza hukuku başta olmak üzere aile, miras, borçlar ve ticaret olmak üzere bütün alanlarında da yetkili olmuşlardır. Hukuk problemi üretmeyen, bilakis ortaya çıkan problemlere alternatif çözümler üreten toplumsal kurum ve varlığı sebebiyle Osmanlı Devleti'nde tek bir mahkemenin bütün alanlarda etkili ve sürekli bir yargılama yapması mümkün olmuştur⁵³⁸.

Mahkemelerin yargı yetkileri bulundukları bölge ile sınırlıdır. Kadılar tayin edildikleri bölge sınırları içerisinde görev yapmaktadırlar. Kadıların yargı bölgeleri dışında vermiş oldukları kararlar geçerli değildi. Ceza davaları suçun işlendiği yerin mahkemesinde görülecektir. Fail başka bir yere kaçmışsa suçun işlendiği yere getirilerek orada yargılanması sağlanmaktadır⁵³⁹. Osmanlı kadısı yargılama yaparken Hanefî mezhebinin kurallarına göre yapmaktadır. Ancak davacı diğer üç mezhepten birinin ahkâmına ve içtihadına göre bakılmasını isterse bu defa kadı buna uymak zorundaydı. Ayrıca şerî mahiyette olmayan meseleler içinde kadılar ilgili kurallara göre hüküm vermekteydiler. Yani örfi kanunlar, yasakname ve benzeri kaynaklar, özellikle de mali konular için bağlayıcı olmaktadır⁵⁴⁰.

⁵³⁶ Akman, *Ceza Yargılaması*, s.35.

⁵³⁷ M. Akif Aydın, "Osmanlı da Mahkeme", *DİA*, XXVII, Ankara 2003, s.342.

⁵³⁸ Aydın, *Devlet-i Aliyye'nin Temeli*, s.150.

⁵³⁹ Akman, *Ceza Yargılaması*, s.37.

⁵⁴⁰ Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Kadı*, s.72.

Yargılamanın temel ilkelerinden birisi olan açıklığı, isteyen herkesin duruşmaları ve davaların diğer aşamalarını izleyebilmeleri anlamına gelmektedir. Ancak genel ahlaka ve kamu güveline karşı durumlar söz konusu olduğunda duruşmaların bir kısmı veya tamamı gizli olarak yapılabilirdi. Yargılamanın herkese açık olması, insanların adaletle olan güvenini arttırdığı gibi hâkimlerin de daha dikkatli görev yapmalarını sağlamaktaydı⁵⁴¹. Bu yüzden mahkemede kadının duruşması herkese açık olmaktadır. Duruşmaların açık olduğu sicil-i mahfûz denilen zabıt defterlerinde her kaydın altında o dava ile ilgili birkaç kişilerin isimlerinin yazılı olmasından anlaşılmaktadır. Ancak bunlar davaya göre değişmektedir. Bazı davalarda şehir kethüdası, müderrisler, yeniçeri ihtiyarları ve esnaf davalarında esnaf ileri gelenleri dinleyici ve şuhûdu'l-hâl üyeleri arasında yer almaktadırlar. Bazı konularda bir davada bulunan kişiler diğer davada da bulunabilmektedirler. Muhtemelen şuhûdu'l-hâl danışma vazifesini görmekteydi⁵⁴².

Osmanlı mahkemeleri halkın tamamına açık olmasından ister Müslim olsun ister gayrimüslim olsun herkes başvuruda bulunup şikâyetle bulunabilmekteydiler. Dava sözlükte “çağırma, seslenmek, dua etmek, yardım istemek, davet etmek, getirilmesini istemek” anlamlarına gelmektedir. Hukuk terimi olarak dava bir kimsenin hakîm huzurunda başka bir kimseden hakkını istemesidir. Davacıya müddeî, davalıya müddeâ aleyh, dava konusuna müddeâ ya da müddeâ bih denilmektedir⁵⁴³. Dava, davacının hâkime yazılı ya da sözlü müracaatı ile başlar. Davacı ve davalıdan Tanzimat’tan sonraki uygulamalar bir kenara bırakılırsa harç alınmamaktadır. Yalnızca hüküm verildikten sonra taraflara verilen hüccet ve ilâm belgeleri karşılığında resm adı altında belli bir meblağ alınmaktadır. Bu belgelere resm-i hüccet, resm-i nikâh ya da genel olarak rüsûm-ı kuzât adı verilmektedir. Şartlarına uygun olarak açılan davayı bizzat taraflar açabildiği gibi kanuni temsilcileri ya da davaya vekili de açabilmektedir. Açılan dava karşısında, davalının tutumu şu şekilde olabilmektedir.

- Davayı inkâr eder. Bu durumda tahkikat ve deliller gündeme gelmekte ve asıl yargılama başlamaktadır.

⁵⁴¹ Abdullah Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, s.19.

⁵⁴² Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı olarak Kadı*, s.72.

⁵⁴³ Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, s.77.

- Davacının talebi kabul eder. Zaten bu da hükmün sebeplerinden olan ikrardır.
- Davacının talebini kısmen kabul ya da kısmen inkâr etmektedir. Kabul edilen kısımda dava sona erer, diğer kısımda ise dava devam eder⁵⁴⁴.

Mahkemede hakîmin huzurunda yapılan duruşmaların sonunda alınan kararlar sicil defterlerine kaydedilmektedir.

3.2.Suçlunun Saptanması ve Mahkemeye Çıkarılması

Suçlunun yakalanması ve mahkemeye getirilmesi çoğunlukla mağdur kişiler ve onların yakın akrabalarının müracaatı üzerine olmaktadır. Kişiler kadın erkek, Müslim-gayrimüslim fark etmeksizin mahkemeye başvurarak suçlu kişilerden davacı olmaktadır.

Şikâyet ya da suç ihbarının mahkemeye veya güvenlik güçlerine ulaşmasıyla soruşturma başlamaktadır. Hazırlık soruşturması olarak da adlandıracağımız bu safhada davacı delillerini (bu deliller genellikle kişilerin şahitliğidir) mahkemeye sunar mahkemeden bunların kayda geçirilmesini ister, mahkemede davanın konusuna göre gerekli önlemleri almaktadır. Suçluları kadı huzuruna getiren kişi çoğunlukla subaşıdır⁵⁴⁵. Özellikle suç işlenen yerlere baskınlar yapılarak kişilerin suçüstü yakalanmaları tercih edilirdi. Şehir subaşı Kurd 22 Kasım 1603 tarihinde kol gezdiği sırada içki içen Abdülkadir, Mehmet, Veli, Hasan ve diğer Veli isimli kişileri yakalayıp mahkemeye getirmiştir⁵⁴⁶.

Ayrıca toplumsal hayatın düzenine yönelik bir suç işlendiğinde mahallede bulunan halk ile mahallenin ileri gelen kişileri (imam, müezzin gibi kişiler) suç işlenen evlere baskınlar yapıp faillerin suçüstü yakalanmasında kolluk kuvvetlerine yardımcı olmuşlardır. Hızır Çavuş Bostanı Mahallesinde Mustafa oğlu Ahmet'in evinde içki içileceğinin mahalle imamına haber verilmesiyle imam, yanında bulunanlarla Ahmet'in evine baskına giderek kişileri içki içerken yakalamışlardır⁵⁴⁷.

Mahalle halkının bu kadar kolluk kuvvetlerine suçluların yakalanmalarında yardımcı olmasının en önemli sebebi; Bin kişilik bir aile gibi birbirinin hakkını

⁵⁴⁴ Cin-Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, s.406.

⁵⁴⁵ Akman, *Ceza Yargılaması*, s.113.

⁵⁴⁶ GŞS, 10/172/4 (17 Cemaziyye'l-ahir 1012/22 Kasım 1603).

⁵⁴⁷ GŞS, 36/5/6.

koruyan ve bütün sorunları kendi içlerinde çözen, birbirinin davranışlarından sorumlu olup sosyal dayanışma içerisinde olmalarıdır⁵⁴⁸.

Yine bir suç işlendiğinde (katl, hırsızlık gibi) ve suçlu bulunmadığında ya da suçlunun kim olduğu bilinip de kimliği saklanıyorsa onu bulup getirmek öncelikle suçun işlendiği yerde bulunan idareciler ve kişinin yakın akrabalarının sorumluluğundadır⁵⁴⁹. Bir handa, bir çarşıda, bir mahalle suç işlendiğinde orada oturan herkes sorumlu tutulmaktaydı⁵⁵⁰. Osmanlı Mahallesi hem asayiş hem de sosyal hayat açısından kolektif bir anlayışa sahiptir. Mahallede herkes zincirleme olarak birbirine kefildir. Bunun sonucu olarak da sosyal kontrol mekanizması gelişmiştir⁵⁵¹.

Bir suçlu yakalanıp mahkemeye getirildikten sonra soruşturma başlamaktadır. Şer'iyeye sicillerinden aktarıldığına göre ilk olarak davacı şikâyetini ya da suç istinâdını beyan eder. Davacı her zümreden kişiler olabilmektedir. Kadı sanıktan suçlamayı cevaplandırmasını ister. Sanık suç işlediğini kabul ederse rızasıyla itiraf ettiği özellikle belirtilerek kayda yazılır. Fail yönetilen suçu inkâr ederse bu kez davacıdan iddiasını ispat eden bir delil getirmesini ister. Davacı sunulabilir bir delili varsa sunar delili yoksa kadıdan istimhâl (mehil) ister. Davacı çoğunlukla iddiasını kişilerin şahitliği ile ispatlamaktadır. Mahkemeye sunulacak delili olmayan ve verilen süreçte delil bulmakta aciz olan davalının önünde tek seçenek kalmaktadır o da sanığa yemin teklif etmek. Davacı sanığa yemin teklif etmezse ya da teklif edip de sanık yemini kabul edip yemin ederse suçun işlendiği ispat edilemediğinden fail beraat etmektedir. Eğer suçlu yemin etmekten kaçarsa o zaman suçu işlemiş olduğu kabul edilir⁵⁵².

Soruşturma genellikle naibler tarafından yapılmaktadır. Özellikle adam öldürme ve yaralama durumlarında naib bizzat olay mahalinde giderek soruşturma yapmaktadır⁵⁵³. Ehl-i Cefa Mahallesinden eşi Veli oğlu Ali tarafından bıçak ile

⁵⁴⁸ Kıvrım, "Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.8, Gaziantep 2008, s.232.

⁵⁴⁹ Heyd, *Criminal Law*, s.235.

⁵⁵⁰ Ayıntâb da bulunan Yüzükçü Han'ında Şatır Hüseyin ölü bulunması üzerine handa oturan kişiler olayın sorumlusu tutulmuşlardır bunun üzerine handa bulunan kişilerin her biri Şatır Hüseyin'i kimin öldürdüğünü bilmediklerine ve görmediklerine yemin ederek sorumluluktan kurtulmuşlardır. GSS,14/308/2.

⁵⁵¹ Kıvrım, "Mahalle", s.249.

⁵⁵² Akman *Ceza Yargılaması*, s.114.

⁵⁵³ Akman, *Ceza Yargılaması*, s.113.

yaralanan Ali kızı Elif'e Hatunun kontrol edilip olayın soruşturulması için naib yanında bulunan kişilerle olay yerine gitmiştir⁵⁵⁴.

3.3.Asayişin Sağlanmasında Sosyal Kontrol Mekanizmaları

3.3.1.Mahalle Halkının Rolü

Mahallenin Osmanlı şehirleri için üç temel anlamı bulunmaktadır. İlk olarak mahalle, şehir ve kasabalarda benzer özellik taşıyan kişilerin birlikte yaşamalarını sürdürdükleri bir mekândır. İkinci anlamıyla birbirlerini tanıyan, adeta bin kişilik bir aile gibi, birbirinin hakkının koruyan ve bütün sorunlarını kendi içlerinde halleden bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşan ve aynı mescitte ibadet eden bir cemaattir. Üçüncü anlamıyla ise mahalle, tahrir defterlerinde isimleri tek tek kaydedilmiş vergi mükelleflerinin oluşturduğu bir topluluktur⁵⁵⁵.

Mahalle halkı her zaman birbirinin mutlu ve mutsuz anılarıyla yakından ilgilidir. Tabi bunda komşuluk ilişkilerinin yanı sıra kefalet sisteminin de etkisi büyüktür. Osmanlı mahallesinde hem asayiş bakımından hem de sosyal hayat açısından bulunan kefalet sistemi kişilerin birbirlerine zincirleme kefil olmaları hayati derecede bir öneme sahip olduğunu düşündürmektedir. Mahallede kefilsiz bir kişinin oturmasına izin verilmediği gibi herhangi bir kişi hakkında herhangi bir sebeple soruşturma açıldığında bilgi almak için ilk müracaat edilecek kişilerde mahalle halkıdır⁵⁵⁶.

Gerçekten de Osmanlı mahallesindeki beşeri münasebetler ve muhtelif kurumlar tahlil edildiğinde, mahalle halkının cemaat tarzında bir yaşama içtimai ilişki şekillerine sahip olmuştur. Mahalle ahalisi, birbiri ile yekvücut olmuş, aynı ortak kaderi paylaşan ortak hakları ve sorumlulukları olan insanlar olduklarının söylemek yanlış olmamaktadır. Mahalle bağlamında oluşturulan bir takım kurallar, mahalle halkının kuru bir kalabalık olmayıp kendi kaderi üzerinde söz söyleyebilen

⁵⁵⁴ Mezbûre Elifinin sağ kolunun altında bıçak yarası müşâhede olundukda husûs-ı mezbûr merkûm Elifinin zevci mersûm Aliden suâl olundukda inkâr ile cevab vermeyüb ben dahi bıçak ile zevcem mezbûre Elifeyi urub mecrûh eyledim deyü ikrâr ve itiraf etmeğin naib merkûm mahalinde tahrîr idüb haber virmeğin. GŞS, 18/185/2.

⁵⁵⁵ KIVRIM, "Mahalle", s.232.

⁵⁵⁶ KIVRIM, "Mahalle", s.250.

ve gerektiğinde olayların akışına müdahale edebilen bir topluluk olduğunu göstermektedir⁵⁵⁷.

Mahalleli birbirini yakından tanıdığı için herhangi bir olayda kişinin durumu hakkında komşularının ve mahalle imamının tanıklığının büyük payı vardır. Bundan dolayı çoğu defa, mahkemede kanıtlar ve görgü tanıklarının sözleri değerlendirilirken aynı zamanda sanığın mahallede nasıl tanındığı da araştırılmaktadır⁵⁵⁸. Sancakbeyi Kasım Bey'in adamlarından Mustafa Ağa Nur Hatun'un evine namahrem kişilerin girip çıktığını iddia ederek durumun eşinden sorulmasını istemiştir. Hacı Mehmet oğlu Osman cevabında eşi Nur Hatun'dan farklı bir hareket görmeyip ve başka bir şey bilmediğini söyleyerek kadının durumunu oturduğu mahalle ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine Kayser mahallesinden kişiler birlik olarak kadının kendi halinde iyi ve salih bir olduğuna şahitlik etmişlerdir⁵⁵⁹. Buradaki amaç, mahalledeki güvenliğin sağlanmasıdır.

Mahalle halkının, bir diğer sorumluluğu da hukukun uygulanması esnasında önemli bir rol oynamalarıdır. Mahkemeye intikal etmiş olan davalarda suçlanan kişinin hakkında iyi ya da kötü şahitlik yapması olarak ortaya çıkmaktadır. Kişinin mahallesi ahalisi tarafından iyi ya da kötü olarak tanınması hakkında ortaya atılan dava ve davalarda suçlu olduğu ya da masum olduğunun kanıtlanması açısından çok önemlidir⁵⁶⁰. Kürkciyan Mahallesinden Yusuf oğlu Mehmet eşi Osman'ın kızı Saliha'nın kendisinin yanında iken yanlış bir hareketini görmediğini ve bundan önce Kilis'e gittiği zaman mahalle ahalisinin Saliha hakkında iyi kadın olmadığına dair şahitlik ettiklerini söyleyerek eşi Saliha'yı boşadığını söylemiştir⁵⁶¹.

Mahalle ahalisinin kendilerini rahatsız eden, ahlak namus dışı davranışlarda bulunanları, mahalleden çıkartmak gibi hakları vardır⁵⁶². 21 Temmuz 1677 tarihinde Mütesellim Mehmet Ağa'nın vekili Ömer oğlu Mehmet Bey Seng-i Hoşkadem Mahallesinde oturan Ali kızı Esma'yı Hallaç Mehmet'in evinde bulduklarını ve keyfiyet halinin mahallesi ahalisinden sorulmasını istemiştir. Mahallede bulunan

⁵⁵⁷ Tahsin Özcan, "Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi", *Marfîe*, sy.1, Bahar 2001, s.130.

⁵⁵⁸ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984, s.74.

⁵⁵⁹ GŞS, 12/171/1.

⁵⁶⁰ Kıvrım, "Mahalle", s.243.

⁵⁶¹ GŞS, 17/188/1.

⁵⁶² Ergenç, "Osmanlı Şehirlerinde Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri", s.75.

kişiler mahkemede hazır bulunarak Esmâ'nın kötü hali olduğuna dair ifade verdiklerinden sonra Esmâ'nın mahalleden çıkarılmasına karar verilmiştir⁵⁶³.

Ayrıca mahalle halkı namus dışı olaylarda bulunan kişilerin kapılarına katran sürerek toplumsal baskı da oluşturmaktaydılar. Mütesellim Hasan Ağa Ammu Mahallesinden Zeliha Hatunu mahkemeye getirerek halinin mahallesi halkından sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine Ammu Mahallesinde oturan bazı kişiler Zeliha'nın birkaç defa namahrem ile yakalandığını bahane edip kapısına katran sürüp baskı oluşturarak mahalleden ihraç edilmesini söylemişlerdir⁵⁶⁴.

Kayıtlardan bazılarında halk mahkemede mahallesinden oturmasını istemediği kişi ya da kişilerin mahallede oturmaya devam ederlerse kendilerinin mahalleyi terk edeceklerini bildirmektedirler. Mütesellim Hasan Ağa tarafından Bektaş Çavuş Şehreküstü Mahallesinden Güldane Hatunu yakalayıp mahkemeye getirerek sürekli fesat hali üzerine olduğunu duyduğunu durumunun hem Güldane'den hem de oturmuş olduğu mahalle ahalisinden sorulmasını istemiştir. Güldane hakkında söylenen iddiaları inkâr etmiş olup mahalle ahalisinden bazı kişiler fitne, fesat ve yaramaz olduğunu ve hatta mahallede oturmaya devam ederse kendilerinin mahalleyi terk edeceklerini söylemişlerdir⁵⁶⁵.

3.3.2. Mahalle İmamının Rolü

İmam, cemaatle kılınan namaza önderlik eden kişi ve devlet başkanı gibi anlamları taşımaktadır⁵⁶⁶. Osmanlı Devleti'nde Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içerisinde en geniş yeri işgal eder. Toplum örgütlenmesinde mahalle imamları ayrı bir konuma sahip olmakla beraber sivil ve askeri kesimlerde hizmet etmek üzere özel ve resmi kimlikleri içerisinde geniş bir kitle oluşturmaktadırlar. İmamlar padişah beratı ile hizmete alındıklarından Osmanlı Devlet sisteminde "askeriden" sayılmaktadırlar. Berat sahibi imam ve hatipler, görev süresince raiyyet rûsûmu ve avârızdan muaf tutulmuşlardır⁵⁶⁷.

Osmanlı Devleti'nde imamlar yalnızca namaz kıldırarak ve hutbe okutmakla görevli olmayıp bunun da ötesinde, mahalle halkının hemen hemen her türlü sosyal

⁵⁶³ GŞS, 33/102/4 (20 Cemaziyye'l-evvel 1088/21 Temmuz 1677).

⁵⁶⁴ GŞS, 29/138/3.

⁵⁶⁵ GŞS, 19/28/1.

⁵⁶⁶ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "İmam", *DİA*, XXII, İstanbul 2000, s.178.

⁵⁶⁷ Kemal Beydilli, "Osmanlı Devleti'nde İmamlık", *DİA*, XXII, İstanbul 2000, s.181.

ve iktisadi sorunlarında ilk müracaat edilecek mercîdir⁵⁶⁸. Osmanlı Devleti'nde imamlar pek çok faaliyetin içerisinde bulunmalarının yanı sıra mahallenin huzur ve asayişini denetlemekle de sorumluydular⁵⁶⁹. İmamlar kadıların yerine getirmesi gereken birçok işte onların yardımcılarıydılar. Mahallenin düzeni, inzibatının sağlanması, içki içilen yerlerin tespiti gibi durumlar imamlar tarafından gözlenmektedir⁵⁷⁰. İmam Molla Mehmet Hızır Çavuş Bostanı Mahallesinde Mustafa oğlu Ahmet'in bazı gençlerle içki içmek için toplandıklarının haberini almıştır. Bunun üzerine oluşturulan heyet ile eve baskına gidip orada bulunan kişilerin ağzlarında içki kokusu olup olmadığını kontrol ederek durumu mahkemeye bildirmişlerdir⁵⁷¹.

İmamlar, mahalle teşkilatının başında bulunurlardı⁵⁷². Görevlerinin gereği vakitlerinin büyük çoğunluğunu mahallede geçirmektedirler. Bu yüzden mahallede olup bitenden haberdar olurlar ve yaşayanlar hakkında tam bir bilgiye sahip olmaktadır. Dolayısıyla mahallede yaşayanlar hakkında bilgi alınması gerektiğinde imamlara sorulmaktadır⁵⁷³. Ayrıca mahallede oturanların kimlik belirlenmesi, gelen yabancıların ya da taşınanların tespiti ve kayıt altına alınma işlemleri, mahalleye yeni gelenlerin kefalete bağlanması ve kefilsiz olarak mahallede barınırırlarsa onların sorumluluğunu da imamlar taşımaktaydılar⁵⁷⁴.

İmamlar toplum içerisinde bulunan saygınlıkları dolayısıyla mahkemeye yansıyan davalarda onların görüşleri alınmaktan çekinilmemiş “Şuhûdu'l-hâl” dediğimiz mahkemelerde davayı dinleyen, davanın gerektiğinde gerekli hallerde görüşüne başvurulmuş kişiler arasında da yer almışlardır. İmamların şahadetleri dava belgelerine yansımıştır. İsbaturun köyünde Molla Ömer ve Yusuf'un yaralama davasında kişilerin anlaşmamaları üzerine köyün imamı olan Monla Ahmet'in

⁵⁶⁸ Özcan, “Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi”s.140.

⁵⁶⁹ Mefail Hızlı, “Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair”, *Tesam Akademi Dergisi*, c.1 sy.1, 2014, S.45.

⁵⁷⁰ Kemal Beydilli, *Osmanlı'da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013, s.13; Ümit Güler, Osmanlı Döneminde İmamların Mesleki Hayatlarında Karşılaştıkları Sorunlar (18. Yüzyıl Diyarbakir Eyâleti Örneği), *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4/Sayı:1, Haziran 2019.

⁵⁷¹ GŞS, 36/5/6.

⁵⁷² Ziya Kazıcı, “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, C.5, S 43, 1982, s.33.

⁵⁷³ Kıvrım, “Mahalle” s.233; Beydilli, *Osmanlı'da İmamlar*, s.14.

⁵⁷⁴ Beydilli, “Osmanlı Devleti'nde İmamlık”, *DİA*, XXII, İstanbul 2000, s.181.

görüşüne başvurulmuştur. Oda cevabında Molla Ömer ile Yusuf'un birbirleri ile etmiş oldukları kavgayı gördüğünü söylemiştir⁵⁷⁵.

Ayrıca kişiler töhmet altında kaldıklarında mahalle imamlarının kendilerine karşı hüsn-ü şahadetleriyle kendilerine atılan iftirayı temizleyebilmektedirler. Ayıntâb'da Kanalcı Mahallesinde Veli oğlu Abdurrahman mahkemede eşi Mahmut kızı Gülef Hatunun emred İbrahim Halife ile alakasının olduğunu duyduğunu söyleyerek eşinin durumunun mahalle halkından sorulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine durumu sorgulandığında ahaliden bazıları (mahalle imamı da bu kişiler arasında) Gülef Hatun ile ilgili bu zamana kadar kötü bir şey duymadıklarını ve görmediklerini ayrıca kadının dindar ve bunun iftira olduğunu söyleyerek kadının aklanmasını sağlamışlardır⁵⁷⁶.

Kişiler mahalle imamın şahadeti sayesinde kendilerine atılan iftirayı temize çıkarabildikleri gibi hüsn-ü zanları olanların ise bu durumdan kurtulamamışlardır. Hatta bazı kişiler mahalleden ihraç edilmişlerdir. Şhreküstü Mahallesinden Hacı Mustafa aynı mahalleden Mehmet ve Abdullah isimli kişilerin insanlara vasıtalık etmek ve hırsızlıkla ilgilerinin olmasından mahalle halkının kendilerinden razı olmadıklarını söyleyerek bu kişilerin mahalleden çıkarılmalarını istemiştir. Bunun üzerine mahalleden bulunan kişiler ile mahalle imamının davalılar hakkında söylenenlerinin doğru olduğuna şahitlik etmeleri üzerine Mehmet ve Abdullah'ın mahalleden ihraç edilmelerine karar verilmiştir⁵⁷⁷.

Mahalle imamları davalarda şahit olarak bulunabildikleri gibi davalı ve davacı olarak da bulunabilmektedirler. Ayıntâb'da Suboğaz köyündeki Camiinin imamı ve hatibi olan Monla Ebubekir aynı köyden Mehmet isimli kişi tarafından başından yumruk ile yaralandığını iddia Mehmet'ten şikâyetçi olmuştur⁵⁷⁸.

⁵⁷⁵ GŞS, 14/193/3.

⁵⁷⁶ GŞS, 21/179/1; Güner, "21 Numaralı Ayıntâb", s.332.

⁵⁷⁷ GŞS, 47/125/2; Mehmet Akif Demirci, 47 Numaralı Ayıntâb Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1108-1109) (s.1-125), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2017, s.243.

⁵⁷⁸ GŞS,14/197/1.

3.4.Suçu Önleme Aracı Olarak Kefâlet (Kefillik) Sistemi

Osmanlı Devleti'nde toplum hayatını düzenleyen birtakım kurallar olup zaman zaman çıkarılan kanunnameler, emir ve fermanlarla düzenin esasları belirlenmekte ya da düzenin asayişin bozulması durumunda hususlar kişilere hatırlatılarak, düzeni bozmaya çalışan kişilere yaptırımlar uygulanmaktadır. Düzenin ve asayişin sağlanması dini, ahlaki ve örfi kanunlarla belirlenmiş yaptırımlar sayesinde sağlanmaya çalışılmıştır. Kişinin düzene uymasını sağlayıcı maddi ve manevi yaptırımlar her devirde farklılık gösterse de genelde aynı esasa dayanmaktadır. Bu yaptırımlar genellikle hapis, idam, sürgün, para cezası haciz, dayak gibi maddi ve manevi cezalardır⁵⁷⁹. Bu cezalardan başka Osmanlı Devleti'nde problemlerin resmiyete intikal etmeden çözümleyen bir sistem bulunmaktadır ki bu söz konusu olan sistem kefâlet sistemidir.

Modern hukuklarda tamamen bir özel hukuk kurumu olan kefâlet, İslam Osmanlı Hukukunda da bir ceza yargılaması aracı olarak etkin bir biçimde kullanılmıştır⁵⁸⁰. Bir İslâm hukuk sistemi olan kefâletin genellikle mala kefâlet (kefâlet bi'l-mal) ve şahsa kefâlet (kefâlet bi'n-nefs) olmak üzere iki türünden bahsedilmektedir. Mala kefillik, bir malın ödenmesine kefil olmak, şahsa kefâlet ise kişinin şahsına kefil olup onun alacaklıya teslim edilmesi ya da mahkemede hazır bulundurulmasını sağlamaktır⁵⁸¹. İslam hukukçuları şahsa kefâlet de kefil olunan kişinin kefil tarafından bilinen ve tanınan bir kişi olması şart olduğunu savunmuşlardır. Dolayısıyla tanınmayan birinin şahsını teslim yapılan kefâlet gerçek değildir⁵⁸². Osmanlı Devleti'nde hem mala kefâlet⁵⁸³ hem de şahsa kefâlet⁵⁸⁴ bulunmaktadır. Bunun etkilerini XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde de görmekteyiz.

Osmanlı Mahallesi'nde yaşayan kişiler için kefâlet sistemi hayatın önemli bir parçasıdır. Mahallede kefilsiz bir kişinin ikamet etmesine izin verilmediği gibi

⁵⁷⁹ Hüseyin Nejdî Ertuğ, *Osmanlı Kefâlet Sistemi ve 1792 Tarihli Bir Kefâlet Defterine Göre Boğaziçi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2000, S.3

⁵⁸⁰ Akman, *Ceza Yargılaması*, s.56.

⁵⁸¹ Yunus Apaydın, "Kefâlet", *DİA*, XXIV, Ankara 2002, s.169; Akman, *Ceza Yargılaması*, s.56.

⁵⁸² Abdullah Saydam, "Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefâlet Usûlü", *Tarih ve Toplum*, s.164, İstanbul 1997, s.12.

⁵⁸³ GŞS, 15/475/2.

⁵⁸⁴ GŞS, 168/81/4.

herhangi bir kişi hakkında bir sebeple soruşturma açıldığında ilk müracaat edilecek mahallede birlikte yaşadığı kişilerdir⁵⁸⁵. Mahalle halkı kişiye kefil olmazsa o kişinin mahallede oturmasına izin verilmezdi. Böylece bir şekilde herkesin zincirleme olarak birbirinden sorumlu kılan kefâlet anlayışı yalnızca bir mahallede oturabilmek için ön şart olarak kalmıyor. Aynı zamanda kişinin günlük hayatın bir parçası haline gelmesini sağlamaktaydı. Zira bu kişi bir mahkemeye düştüğünde güvenilir bir kişi olduğunu ispatlayabilmek için mahallede tanındıklarının kefâletine muhtaçtı. Aralık 1641 tarihinde Haçek ve Haydar isimli kişilerin damında bir kilim çalındığı mahkemeye bildirilmiş ve mahalleden İsmail, Mustafa ve Hasan suçlu görülmüşlerdir. Ancak Haçek bu kişilerin almadığını o zaman kendisinin yanında olduğunu ve durumlarının mahalle ahalisinden sorulmasını talep etmiştir. Bunun üzerine mahalledeki halkın bazıları İsmail, Mustafa ve Hasan'ın iyi kişiler olduklarını ve kendilerine iftira atıldığını söyleyerek bu kişilere kefil olmuşlardır⁵⁸⁶.

İnsanlar sadece erkek kişilerin nefesine kefil olmamaktadırlar. Kadınların da mahkemede talepleri doğrultusunda kendilerine kefil olunmaktadır. Burç köyünden Fatma Hatun mahkemeye müracaat ederek Hasan oğlu Ali Bey'in kendisiyle evlenmek için adam gönderdiğini ve kendisinin rızası olmadığını söylemesi üzerine Ali Bey'in kardeşi Cuma'yı darbettiğini iddia ederek mahkemede Ali Bey'in kendisine dokunmaması için kefil istemiştir. Mahkemede hazır bulunan kişiler de Fatma Hatun'a kefil olmuşlardır⁵⁸⁷.

Kişilerin kefil olmaları onları birbirinden sorumlu tutmaktadır. Böylece kefil olan kişi, suçlu bulunanları bulup mahkemeye çıkarılmasından sorumludur. Ayıntâb kadısına gönderilen bazı hükümlerde gerektiğinde fail kişilerin kefilleri tarafından bulunmaları istenmektedir. Türkman-ı Haleb'e tabi Bozkoyunlu taifesinden Polat, Bereket isimli eşkıyalar ve kendilerine bağlı yüz nefer adamlarıyla Müslümanların evlerini basıp, halkı perişan ettiklerinden yakalanmaları gerektiği ancak inat

⁵⁸⁵ Kıvrım, "Mahalle", s.250

⁵⁸⁶ "mezbûrun ahvalleleri ahâli-yi mahallesini halkından suâl olundukda udûl-i ricâlden Ömer bin Dede (...) nâm kimesneler hazırûn olub mezbûrun İsmail ve Mustafa ve Hasan .bu anadek nahavar? Uzuvun görmedik eyü kimesnelerdir ehl-i ırz adamlardır deyü .. iftirasın .. nefislerine cümlemiz kefil olduk". GŞS,16/29/3 (Şaban 1051/Kasım-Aralık 1641).

⁵⁸⁷ GŞS, 21/259/4, Güner, "21 Numaralı Ayıntâb", s.489.

ederlerse zaman kefillerine buldurulup hapsedilerek cezalarının verilmesi istenmektedir⁵⁸⁸.

Kefil olmak, kefil olunan kişinin devlet karşısındaki yükümlülükleri üstlenmek anlamına geldiğinden, insanlar kötü bir üne sahip olan kişilere kefil olmak istememektedirler⁵⁸⁹. Ayıntâb Kalesi mustahfizlarından zindancı Hüseyin Çavuş kalede oturan Mehmet oğlu Osman'ın içkili bir şekilde kendisine küfredip darbettiğini söyleyerek durumun araştırılmasını istemiştir. Hüseyin'in yarası kontrol edildikten sonra durum Osman'a sorulmuş ve kendisine atılan bu suç ispatlayamayınca kale zabıtı tarafından kefil talep edilmiş. Ancak kale askerleri Osman'ın kendi halinde olmadığından kalede bulunan kimsenin Osman'a kefil olmayacağını söylemişlerdir⁵⁹⁰. Dava bu şekilde kayıtlara geçmiştir.

Kadı huzurunda kayda geçirilen kefâlet ücreti XV. yüzyılda 32 akçe alındığı anlaşılmıştır. Bunun 8 akçesi kayıt harcı olarak kadıya, 4 akçesi harç emini olarak görev yapan çavuşa, 1'er akçe de asesbaşı ve kâtibe verilmiştir. Geriye kalan 10 akçe ise hazineye (beytü'l-mâlâ) gönderilmektedir⁵⁹¹. Ancak incelemiş olduğumuz dava kayıtlarından Ayıntâb şehrinde kefâlet ücretinin ne kadar alındığına dair bir belgeye rastlamadık.

3.5.Ceza

Arapça bir kelime olan ceza, işlenen müspet ya da menfî bir fiile verilen karşılık anlamına gelmektedir⁵⁹². Hukuk dilinde ise suç işleyen bir kişinin yaşantısına, özgürlüğüne, mallarına, onuruna karşı devletin koyduğu sınırlamadır⁵⁹³. İslam hukukunda da cezanın biri genel diğeri özel olmak üzere başlıca iki anlamda kullanıldığı görülmektedir. Genel anlamda ceza, dünyevi ve uhrevi mahiyette özendirici ya da caydırıcı müeyyiden ibarettir. Özel anlamda ise dünya hukuk düzeni tarafından suçluya uygulanacak maddi ve manevi müeyyideyi belirtmektedir⁵⁹⁴.

İnsanların aile, kabile ve aşiret gibi topluluklar halinde yaşayıp henüz devlet ve ceza hukuku telakkisine sahip olmadığı zamanlarda bile toplumun yapısına bağlı

⁵⁸⁸ BOA. A. DVNS. MHM d.81, s.23/h.51, benzer dava örnekleri için bk. BOA. A.DVNS. MHM d.81, s.23 h.48, BOA. DVNS. MHM. d.78, s.255/h.670.

⁵⁸⁹ Erdoğan, *Suç ve Ceza*, s.318.

⁵⁹⁰ GŞS,17/48/1.

⁵⁹¹ Heyd, *Criminal Law*, s.239; Akman, *Ceza Yargılaması*, s.58.

⁵⁹² Çolak, "İslam Ceza Hukuku", s.93.

⁵⁹³ Türkçe Sözlük, c.1, *TDK*, Ankara 1998, s.401.

⁵⁹⁴ Adil Bebek, "Ceza", *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.469.

bir cezalandırma sistemi bulunmaktadır. Topluluklar kendi içtimai disiplinlerini ve kişilerin haklarını bu sistem içerisinde korumaya çalışmışlardır. Gerek ilahi dinlerin telkini gerekse insanoğlunun fitratının tabii sonucu olarak işlemiş olduğu temel suçlar insanlık tarihi boyunca her toplum ve zamanda kamu düzenini ihlâl sayılmış ve kişiler farklı şekillerde cezalandırılmışlardır⁵⁹⁵.

İslam dini iman, ibadet, muâmelât ve ahlâk alanlarındaki prensiplerin uygulanmasını sağlamak, bunlarla ilgili emir ve yasakların ihlâlîni önlemek, ferdi ve içtimâî hayatı bütün yönleriyle ıslah etmek amacıyla gerek dünya ve gerekse ahiret hayatına yönelik birtakım özendirici ya da caydırıcı önlemler almıştır. Bu önlem ve müeyyidelerin hepsi ceza kavramının kapsamı dahilindedir⁵⁹⁶.

İslam ceza hukukunun klasik yapısı kur'an, sünnet ve İslam hukukçularının içtihatları şeklinde hiyerarşik üç basamaktan oluşmaktadır. Kur'an ve sünnetin belirlediği cezalar sonuç itibariyle İslam'ın muhafazasının esas aldığı beş temel değer olan akıl, din, can, ırz ve malın korunmasını, insanların genel ve özel yararını bir denge içerisinde gözetmeyi hedef almaktadır. Bu cezalar, İslam'ın kötülüğü önleyip iyiliği egemen kılma ilke ve çabasının bir parçasıdır. Fakat İslam dini suçun işlenmesinin en aza ineceği bir hayat ve toplum tarzı kurmaya, kötülüğün işlenmesini ve aleniyet kazanmasını önlemeye daha çok önem verir. Bu nedenle getirdiği dini ve ahlaki sistem, işlenen suçun cezalandırılmasından çok o suçu işlemeyi kolaylaştıran sebepleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Cezalar ise hukuki planda zecrî (zorlayıcı, yasaklayıcı) tedbirlerdir⁵⁹⁷.

Osmanlı Devleti'nde hukukun diğer alanlarında olduğu gibi ceza hukuku alanında da esas itibariyle İslam hukukunun uygulandığı görülmektedir. Fakat İslam hukukunda devlet başkanına ta'zîr suçu ve cezaları konusunda geniş bir takdir yetkisinin tanınmış bulunması ve bu yetkinin Osmanlı padişahları tarafından bütün imparatorlukta yürürlükte olan hukuk normları koymak şeklinde kullanılması, fıkıh kitaplarında mevcut cezai esasların yanı sıra birtakım esasların da ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Kaynağını padişahın iradesinden alan bu esaslar, diğer alanlardaki düzenlemeler ile zaman içinde belli bir yeküne ulaşınca "örfi hukuk" ismiyle anılmıştır. Buradaki örfi hukuk, örf ve adet hukuku anlamında olmayıp

⁵⁹⁵ Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.470.

⁵⁹⁶ Bebek, "Ceza", s.469.

⁵⁹⁷ Bardakoğlu, "Ceza", s.472.

devlet tarafından konan hukuk anlamındadır⁵⁹⁸. Osmanlı ceza hukuku denilince yalnızca şer‘i ya da örfi ceza hukuku değil ikisinin bir bütün olduğu hukuk anlaşılmalıdır⁵⁹⁹.

Cezalandırmanın amacı, genelde suçun aleniyetine ve yayılmasına engel olarak içtimai vicdanı ve yapıyı korumak, özelde ise suçu önlemek, suçluyu te‘dip ve ıslah etmektir. İslam dini, şahsi hakların ağır bastığı cezalar da dahîl olmak üzere cezalandırmayı devlete ait bir hak ve sorumluluk kılmakla hem devlet ceza hukuku fikrini benimsemiş, hem de kisasın infazında, diyetle ve hadleri uygulama esnasında düzensizlikleri, haksızlığı, eşitsizliği ve kişisel düşmanlıkları ortadan kaldırarak cezalandırmayı kanuni, genel ve adli esaslara bağlamıştır⁶⁰⁰. Suça karışmış olan kişilerin yapmış oldukları davranışlarda kendileri sorumlu tutulmuştur. Suçluya ceza verilirken yakınlarının bu duruma karıştırılmamasına dikkat edilmiştir. Başkalarının ve yakınlarının bu durumdan zarar görmemesi sağlanmaya çalışılmıştır⁶⁰¹.

Cezalar gerek modern hukukta gerekse İslam hukukunda suçla ilgisi, nitelik ve uygulama mahalline göre tasnife tabi tutulmuştur⁶⁰². İslam hukuk literatüründe en yaygın şekli ile suçlar hadd, kisas ve ta‘zir olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Had ve kisas suçları Şâri (Allah ve Peygamberi) tarafından belirlenen ve kişi haklarına yönelik suçlar olup ta‘zir suçları ise Şâri tarafından belirlenmemiş hem Allah’a hem de kişiye karşı işlenen suçları kapsamaktadır⁶⁰³.

Osmanlı ceza kanunnameleri de şer‘i esasları (hadd, kisas, diyet) içermektedir. Ayrıca bunların yanında şeriatın tayin ve tespit etmediği ta‘zîr cezalarında da sultanın örfi prensibe dayanarak birtakım açık kurallar koyduğunu görmekteyiz⁶⁰⁴.

Bu kısımda biz de bu tasniften hareketle XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri vesikalarına yansıyan suçlarla ilgisi yönünden cezalar olan had, kisas ve ta‘zîr cezalarını açıklamaya çalışacağız.

⁵⁹⁸ Aydın, “Osmanlı Ceza Hukuku”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.478.

⁵⁹⁹ Yunus Koç, Murat Tuğluca, “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Yargılama ve Toplumsal Yapı”, *Türk Hukuk Araştırmaları*, Sayı 2, İstanbul 2006, s.13.

⁶⁰⁰ Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, S.169.

⁶⁰¹ Baytimur, *Hapis ve Sürgün Cezaları*, s.58.

⁶⁰² Çolak, “İslam Ceza Hukuku”, s.107

⁶⁰³ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.154.

⁶⁰⁴ Yılmaz Yurtseven, “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta‘zîr Suç ve Cezaları”, *SÜHFD*, IX/3-4, 2001, s.278.

3.5.1.Hadd Cezaları

Hudud kelimesi, Arapçada had kelimesinin çoğuludur. Sözlükte had men etmek engel olmak manasındadır. İslam hukukunda bir terim olan hadd kelimesiyle Allah haklarına tecavüzün söz konusu olduğu suçlarla ilgili olmak üzere Kur'an veya hadis ile miktarı tespit ve tayin edilmiş cezalar olduğu ifade edilmektedir⁶⁰⁵.

Hadd cezalarını, Allah hakkı ya da toplum yararı için kararlaştırılmış cezalar olarak kabul eden İslam hukukçuları, “Cezalar Allah'ın hakkıdır” derken, bu sözleriyle cezaların bireylerden ya da toplumdan düşürülmesinin kabul edilmezliğini kastederler. Onlar kamu yararının gerektirdiği her an cezayı Allah'ın hakkı sayarlar. Kamu yararı da insanlardan kötülüğün giderilmesi, toplumda can ve mal güvenliğinin ve asayişin sağlanmasıdır⁶⁰⁶.

Kur'an ve sünnette belirlenmiş olan hadd cezalarının uygulanmasını gerektiren suçlar; zina, zina iftirası (kazf), içki içmek (şirb), hırsızlık (sirkat), yol kesme (kat'-ı tarîk), dinden dönme (riddet) ve devlete karşı isyan (bağy) olmak üzere yedi tanedir⁶⁰⁷.

Burada yalnızca XVII. yüzyılda Ayıntâb şehri kayıtlarında bulunan hadd cezalarından olan hadd-i zina, zina iftirası (kazf), hadd-i şirb (içki içme) değerlendirilecektir.

3.5.1.1.Hadd-i Zina

Zina, tam ehliyetli bir erkek ile cinsî münasebete elverişli bir kadının, evlilik, evlilik şüphesi ya da mülkiyet bağı bulunmadan kendi rızalarıyla cinsî münasebette bulunmalarıdır. Burada zina suçunun tarifine göre yasak ilişki ve bu yasak ilişkiyi isteyerek yapmak olmak üzere iki rüknü bulunmaktadır⁶⁰⁸. Birbiriyle evli olmayan ya da köle efendi durumunda bulunmayan ayrı cinsten iki kişinin cinsel ilişkide bulunmaları zina olarak kabul edilmiş ve kişiler cezalandırılmışlardır. Zina fiilinin cezasına hadd-i zina adı verilmektedir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ Zehra, *Suçlar ve Cezalar*, 2, s.79; Halil Cin-Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Sayram Yayınları, Konya 2011, s.252.

⁶⁰⁶ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku, (Genel Hükümler)*, s.646.

⁶⁰⁷ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.317, Udeh, *Seküler Ceza Hukuku-Genel Hükümler*, s.646; Cihan Osmanoglu, “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Zina Suçu ve Cezası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.LXVI, s.1, İstanbul 2008, s.113.

⁶⁰⁸ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.318.

⁶⁰⁹ Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, s.174.

İslam hukukunda zina için üç çeşit ceza vardır. Bunlar; Sopa ile dövme (celd), sürgün (tağrîb) ve taşlama (recm) cezalarıdır. Dövme ve sürgün cezalarının ikisi birden bekâr zinâkarlara verilir. Recm cezası, yalnız evli erkekler içindir. Zina eden kişilerin ikisinde bekâr ise dövülür ve sürgün edilir. Evli iseler taşlanırlar. Zina edenlerden biri evli biri bekâr ise bekâr olan dövülür ve sürgün edilir, evli olan ise taşlanır⁶¹⁰.

Zina suçu diğer suçlara göre üç şekilde sabit olmaktadır. Birincisi, tam ehliyetli, Müslüman, erkek ve dürüst dört şahidin bizzat gördüklerini beyân etmeleriyle olmaktadır. Ancak bu çok zor bir yoldur. Ayrıca olayın zaman aşımına da uğramaması gerekmektedir. İkincisi, zina edenin dört defa zina suçunu kabul etmesi gerekir. Üçüncüsü ise karinelerdir. Aynı zamanda evli olmayan bir kadının gebe kalması ile de zina suçu sabit olmaktadır. Böylece zor şartlar ile ispat edilebilen ve en küçük bir şüphe ile bertaraf edilen zina haddinin uygulanması da çok zor olmuştur⁶¹¹.

Kayıtlarda hadd-i zina cezasının verildiği 3 tane vakaya rastlanmıştır. Davalarda kişiye bu cezanın verilmesi için suçun sabit olması üzere gerekli olan şartların yerine getirildiğini görmekteyiz. Kürkcayan Mahallesinden Durmuş kızı Kayalı Hatun mahkemeye müracaat ederek 6 ay önce Kastel mahallesinde oturan Durmuş isimli emred'in evinde zina ettiklerini ve hamile kaldığını itiraf etmiş ve durumun sorulmasını istemiş. Bunun üzerine mahkemede Kayalı Hatun sorgulanmaya başlamış ve cevabında Durmuş ile zina ettiğini ve hamile kaldığını söylemiştir. Daha sonra Kayalı Hatun mahkemeden çıkarılıp tekrar alınmış ve durum sorulmuş kadın 3 def'a mahkemeden çıkarılıp geri alınmış ve olay kadının mahkemeden çıkarılıp alınmasıyla tekrar tekrar sorulmuş ve her olay sorulduğunda kadın yapmış olduğu zina hadisesini kabul etmiştir⁶¹². Konu ile alakalı başka bir belgede ise yine Kayalı Hatun Durmuş'un kendisini kandırıp zina ettiğini ve o zinadan hamile kaldığı itiraf etmiş ve kadın kanunlar gereği mahkemeden çıkarılıp tekrar içeri alınmış ve her durum sorulduğunda olayı itiraf etmiş. Kadının hamile kalması ve olayı kabul etmesi üzerine kadına hadd-i zina cezası verilmiş⁶¹³. Olay Durmuş'a sorulduğunda ise inkâr etmiş ve olayın ispatlanma durumu zor olduğundan

⁶¹⁰ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku- Genel Hükümler*, s.647; Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.318.

⁶¹¹ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.318.

⁶¹² GŞS, 25/165/2.

⁶¹³ GŞS, 25/166/2.

Durmuş'a yemin bile ettirilmeyerek hiçbir şekilde bir ceza verilmemiştir. Kadına verilen cezanın ise uygulanıp uygulanmadığını bilememekteyiz.

3.5.1.2.Zina İftirasi(Kazf)

Sözlükte “herhangi bir şeyi atmak” manasına gelen kazf, fıkhıta hadd cezası gerektiren belirli suçlardan birisi olup “muhsan olan bir kişiye zina ithamında bulunmak ya da nesebini reddetmek” şeklinde tanımlanır⁶¹⁴.

Bu suçun oluşabilmesi için genel unsurlardan ayrı olarak ithama maruz kalan kişinin muhsan olması şartı aranmaktadır. Burada muhsan olma, daha önce haram olan bir cinsel ilişkide bulunmamış olmak manasındadır⁶¹⁵.

Zina iftirası suçunun sabit olması durumunda İslam hukukunda iki cezası bulunmaktadır. Birincisi, asıl ceza olup seksen sopa (celd), ikincisi ise tâbi ceza olup o da iftira eden kişinin şahitliğinin kabul edilememesidir. Aslında sopa cezasının iki sınırının bulunması mümkün bir ceza ise de iftira eden kişiye verilecek sopa cezası tek sınırlıdır. Vurulacak sopa miktarı belirli olup hakîm cezayı eksiltilip arttıramaz ya da başka bir ceza ile değiştiremez⁶¹⁶. Hanefilere göre suçlunun tövbe etmesi de sonucu değiştirmemektedir⁶¹⁷.

Zina iftirasında bulunan kişilerin cezalandırılması keyfiyeti Nur Suresinin 4. Ayetine dayanmaktadır. “Dört tanık göstermeksizin namuslu bir kadını zina ile suçlandıranlara seksen değnek vurulacaktır” bu ayete göre yalnız kadınlara zina iftirasında bulunanların cezalandırılması gerekmektedir de yorumcular bu ayeti, erkeklere karşı aynı suçu işleyenlerin de aynı ceza ile cezalandırmak gerektiği şeklinde yorumlamışlardır⁶¹⁸.

Kazf suçu zina suçunda aranan şartları taşıyan iki şahidin şahitliği ve suçlunun bir defada olsa ikrârı ile sabit olur. Eğer kazf suçunun rükünlerinden birinin yokluğu ve zikredilen yollarla ispat edilmemesi durumunda hadd değil kadı tarafından takdir edilen ta‘zîr cezası uygulanır⁶¹⁹.

⁶¹⁴ Hamza Aktan, “Kazf”, *DİA*, XXV, Ankara 2002, ss.148-149, s.148.

⁶¹⁵ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.185; Cin-Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, s.255.

⁶¹⁶ Udeh, *Seküler Ceza Hukuku Genel Hükümler*, s.655.

⁶¹⁷ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.187.

⁶¹⁸ Üçok, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, s.136.

⁶¹⁹ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.320.

Kayıtlarda 5 kişiye kazf cezasının verilmiş olduğu görülmüştür. Gücüge köyünden Hüseyin oğlu Ali, kız kardeşi Fatma'nın eşi öldükten 11 ay sonra bir çocuk düşürdüğünü iddia edip kendisinin ırzına laflar söyleyen Hacı Ömer oğlu Abdi'ye hadd-ı kazf cezasının verildiğine dair elinde fetva olduğunu ve sorgulanıp fetvada yazan cezanın yerine getirilmesini istemiştir. Yine Ayıntâb Müftüsü Osman Efendi'de eşi öldüğünden sonra kadının on bir ay müddet hamile kalma ihtimalinin olmadığını ve zina töhmetinde bulunan kişiye hadd-ı kazf cezasının verilmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine sorgulanan Abdi cevabında Ali'nin kardeşinin iki defa havale geçirdiğini söyleyerek çocuk düşürdüğünü inkâr etmiştir. Tekrar mahalleden bazı kişiler hazır bulunarak Abdi'nin Ali için söylediklerine şahadet etmeleriyle Abdi'ye kazf cezasının verildiği kayıtlara geçmiştir⁶²⁰.

3.5.1.3.Hadd-ı Şirb (İçki İçme Cezası)

Ebu Hanife'ye göre bu suç şarap içme ya da sarhoşluk suçudur. Bu suçun maddi unsuru az veya çok şarap içme ya da sarhoşluk verecek derecede diğer içeceklerin alınmasıdır⁶²¹.

Şarap içen ya da diğer sarhoşluk veren içkileri içip sarhoş olan bir kişinin bu hareketinin suç olduğu naslarla sabittir. Kanuni olduğu halde bu suçun cezasının miktarı Hz. Peygamber Devrinde tayin edilmemiştir. Tatbikatı gösteren hadislerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber bu suçu işleyenleri sopalatmıştır. Sopa hurma dalı, pabuç, el ve elbisedir. Vuruşun kırk civarında olduğu tespit edilmiştir. Hz. Ebubekir de bunu kırk sopa olarak uygulamıştır. Hz. Ömer ise devrindeki sahabeler ile istişare etmiş ve “asgari haddin (kazf haddinin) seksen kırbaç olduğu, sarhoşunda diliyle namusa sataşacağı” göz önüne alınmasıyla bu suçun cezasını seksen kırbaç olarak kabul edilip uygulamıştır⁶²². Dolayısıyla bu suç had değil ta‘zîr suçudur ve cezasını da devlet başkanı belirlemektedir. Bu sebeptendir ki gerek Hz. Peygamber gerekse Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer bir devlet başkanı sıfatıyla farklı cezalar belirlemişlerdir⁶²³.

⁶²⁰ Hala Ayıntâb müftüsü olan fahrü'l-ulema-ı muhakkıkın Mevlana Osman efendi zîde fazlehûdan bir kıta fetvâ-yı şerife ibrâz idüb mazmûnunda henüz zevci fevt olduktan sonra on birinci ayda bir veled getürmeğle ömrü on bir ay müddet haml ihtimali yokdur merkûm ... mu‘ârede iken zina töhmeti itse şer‘ân ömrüne ne lazım olur cevab-ı şerifinde hadd-ı kazf lazım gelür deyü mestûr bulunub” GŞS, 15/199/1.

⁶²¹ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.188.

⁶²² Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku I*, İz Yayıncılık, İstanbul 2016,s.205.

⁶²³ Hayreddin Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008, s.173; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.188.

Ancak bu suçun haddi gerektirmesi için suçlunun hür, Müslüman, mükellef, özürsüz ve arzusıyla içmiş olması; sarhoşluğun dili dolaşacak ya da kadını erkekten ayıramayacak derecede olmasıdır⁶²⁴.

XVII. yüzyılda şehirde 2 hadd-i şirb cezasının verilmiş olduğu tespit edilmiştir. Cevizlice Mahallesinden Hacı Musa oğlu Selim, Mehmet oğlu Ömer ile Siyavuş oğlu Mustafa'nın yaramaz, haramzade, sürekli sarhoş olup evlerinde içki içip insanların namuslarına ulaşma adetleri olduğu hatta on yaşındaki oğlu Derviş'e yapışıp fi'l-i şenî eyleme kastında iken Müslümanların engel olduğunu iddia ederek Ömer ile Mustafa'dan şikâyetçi olmuş. Bunun üzerine olay davalı kişilerden sorulduğunda inkâr etmişlerdir. Mahkeme tarafından Selim'den iddiasını ispatlaması istemiş o da mahalledeki kişileri mahkemeye getirerek Ömer ve Mustafa'nın yaramaz olup evlerinde her zaman içki meclisleri kurup içtiklerini ve Müslümanların namuslarına ulaştıklarına şahitlik etmişlerdir. Böylece Ömer ve Mustafa'ya hadd-i şirb cezası verilerek dava olaya tayin edilen mübaşir Hasan Bey huzurunda kayıtlara geçmiştir⁶²⁵.

3.5.2.Kıyas ve Diyet Cezaları

3.5.2.1.Kıyas Cezası

Kıyas, eşitlik ve musavat demektir. Kıyasın sözlük anlamı ve şeriâtteki terim anlamı aynıdır. Zira sözlükte kıyasın anlamı mutlak olarak eşitlik demektir. İslam şeriâtında ise, kıyas cürüm ile onun cezası arasındaki eşitliktir⁶²⁶. Kıyas aslı Kur'an-ı Kerimde mevcut olan ve ayrıntıları da sünnet tarafından tespit edilmiş bir cezadır. Kur'an-ı Kerimde kıyasla ilgili Yüce Allah buyuruyor ki: *“Ey iman edenler öldürülenler hakkında size kıyas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür), ancak öldürülen kimse kardeşi (öldürülenin vârisi, velisi) tarafından affedilirse, aklın ve dinin gereklerine uygun yol izlemek ve güzellikle diyet ödemek gerekir bu, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana elem dolu bir azap vardır. Ey akıl sahipleri! Kıyasta sizin için bir hayat vardır. Umulur ki (bu hükme uyarak) korunursunuz”*⁶²⁷.

⁶²⁴ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku I*, s.205; Bilmen, *Hukukî İslamiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu III*, s.255.

⁶²⁵ GŞS, 15/155/1.

⁶²⁶ Zehra, *Suç ve Ceza*, c.2, s.305.

⁶²⁷ Bakara, 2/178-179.

Hâkimin bu cezayı noksanlaştırma ya da arttırma veya başka bir ceza ile değiştirme yetkisi bulunmamaktadır. Çünkü burada kısas ferdi (özel) hakkın ağırlıkta olduğu bir cezadır. Çolaklık, körlük, felçlilik gibi özürlü bir organa karşılık tamamen mükemmel ve sıhhatli bir organ denklik olmadığı için kısas edilmez. Yani mağdurun organında meydana gelen zarar ile kısas dolayısıyla caninin kaybedeceği menfaatin birbirine denk olması gerekmektedir. Kısas suçunun idam edilmesidir⁶²⁸.

Kisasın temeli cana kasıt suçları bakımından eşitliktir. Yani bütün insanlar birbirine eşittir. Beyazın siyahla Arap'ın Arap olmayanla herhangi bir farkı bulunmamaktadır. İnsanların arasındaki bu eşitlik öldürme tecavüzünden organlarını kesme saldırısına kadar uzanmaktadır. Şu halde organlara karşı yapılan bu tecavüz öldürme biçiminde olmasa da cana yapılmış kasıt ve tecavüz demektir⁶²⁹.

Suçun konusu ister cana karşı olsun, ister vücut organlarına karşı olsun, isterse de herhangi bir yaralama şeklinde olsun fark etmemektedir. Hz. Peygamber'in bu yolda bir sünneti olduğu için kısas cezası, ancak kılıç ile yerine getirilebilir, yoksa suçlu o suçu hangi aletle ve ne şekilde işlemişse kendisi de aynı aletle ve o şekilde ölüm cezası uygulanmaz. Suçlu öldürdüğü adama işkence bile etmiş olsa kısas edilirken kendisine işkence edilmez⁶³⁰. Bilerek, isteyerek yaralama suçlarında mağdur isterse kısas'ı kendisi uygulayabilmektedir⁶³¹.

Kisasa dair kesinleşmiş mahkeme kararının maktûl yakınları ya da tarafından infaz edilebileceğini söylemişlerse de cezaların ve özellikle kısasın infazı arz edip maharet gerektirdiği için devletin bu işle görevlendirdiği memurlar eliyle yapılması gerekmektedir. Mağdur tarafın, infazın tamamlanmasına kadar kısas hakkından vazgeçmesi mümkün olduğu için onların da kısas anında hazır ve yerinde bulunmaları gerekmektedir⁶³².

Suçlu ağırlıklı olarak kul hakkını ihlâl ettiği için mağdur yakınlarının suçunun kısas edilmesini talep haklarının yanında isterlerse diyet karşılığı ya da karşılıksız olarak affetme yetkileri de bulunmaktadır. Öldürülen kimsenin yakınlarından bir kişi kısas hakkından vazgeçerse kısas hakkı bölünmeyeceği için katile kısas uygulanmaz. Kasten adam öldürme suçunda kısastan vazgeçilip diyete

⁶²⁸ Çolak, "İslam Ceza Hukuku", s.133.

⁶²⁹ Zehra, *Suç ve Ceza 2*, s.317.

⁶³⁰ Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler II", s.373.

⁶³¹ Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", s.171.

⁶³² Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s.84.

hükmedilirse ödenecek diyet ağırlaştırılmış olup tek başına katil tarafından ödenir⁶³³. El, ayak, burun, kulak, göz, diş ve baş yaralanmalarında kısas yapılabilir. Bunun dışındaki organların yaralanması durumunda kısas uygulanmaz onun yerine diyet ödenmektedir. Yaralamalardaki diyete erş; bunun dışındaki müessir fiillerin diyetine hükûmet-i adl denir. Kısas gerektiren yaralamalarda, yaralı kısastan vazgeçip yaralayan failden erş isteyebilmektedir⁶³⁴.

Osmanlı Kanunnamelerinden Fatih Kanunnamesine göre *“Eğer adam öldürse yerine kısas etmeseler, kan cürmi, bay olup bin akçeğe dahi ziyade gücü yeterse dört yüz, eğer altı yüze gücü yeterse iki yüz akçe, andan aşağı hallü olursa yüz akçe ve fakir olursa elli akçe alına”*⁶³⁵ diyerek cinayet ve yaralama suçlarında kısas cezasının verilebileceğini, ancak kısas cezasının uygulanmaması halinde yerine alınacak olan paranın miktarları belirtilmektedir. Ayrıca Fatih Devri Kanunnamesi’nde kısas cezası ile ilgili hüküm kendisinin halefleri olan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamelerinde de hemen hemen aynı şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti siyasetnamelerinde de kasten adam öldürme suçları işleyenlere kısas cezasının verilmesi gerektiği belirtilmektedir. *“Adam öldüren kimse öldürdüğü kimsenin yerine öldürülecektir ve cinayet ana, baba ve akraba şahsında işlenirse cezası şeriat hükümlerine uygun olarak verilecektir”*⁶³⁶, denilerek cinayet suçu işleyenlerin cezasız bırakılmayacağı belirtilmektedir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde kısas cezasının verildiğine dair ile ilgili toplam 14 belge bulunmaktadır⁶³⁷. Bu davaların 12’si cinayet sonucu verilen kısas cezaları olup 1 tanesi ise yaralama suçu sonucu verilmiş olan kısas cezasıdır.

⁶³³ Çolak, “İslam Ceza Hukuku”, s.133.

⁶³⁴ Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, s.358.

⁶³⁵ Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.349.

⁶³⁶ Siyasetname İçin bk. Enver Ziya Karal, Yavuz Sultan Selim’in Oğlu Şehzade Süleyman’a Manisa Sancağını İdare Etmesi için Gönderdiği Siyasetname, *Belleten*, c.VI, S:21-22, 1942, s.39.

⁶³⁷ Bu belgelerden 1 konu ile mükerrer davadır. Buradaki yer ve kişiler tekara sayılmamıştır.

Tablo 60. XVII. Yüzyılda Ayıntâb'da Kısas Cezasında Fail ve Mağdur Kişiler

Fail Kişi	Kişi Sayısı	Katl Edilen ve Yaralanan Mağdur	Kişi Sayısı
Müslüman Erkek	12	Erkek	11
Gayrimüslim Erkek	1	Kadın	2
Toplam	13	Toplam	13

Kısas cezası verilen kişi sayısı ve katledilen mağdur sayısı 13'dir. Kısas cezası verilen katillerinin tamamı erkektir. Katillerin hepsinin de toplumun her kesiminden olduğunu söyleyebiliriz. Mağdur kişilerin ise büyük çoğunluğu erkekler olup yalnızca yaralama ile ilgili davacı kişinin kadın mağdur olduğunu görmekteyiz. Bu olayların 9'u Ayıntâb şehir merkezine bağlı mahallelerde 3'ü ise Ayıntâb şehrine bağlı köylerinde meydana gelmiş olup 1 tanesinin ise nerede meydana geldiği tespit edilememiştir.

Tablo 61. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Kısas Talebinde Bulunan Kişilerin Yakınlık Dereceleri ve Sayıları

Mağdur kişiler	Eş	Anne	Baba	Erkek çocuk	Kız çocuk	Erkek kardeş	Kız kardeş	Kendisi	Toplam
Erkek	3	5	3	5	3	7	7	1	34

Katl edilen ve yaralananların kısas taleplerinde bulunan kişi sayısı toplam 34 kişidir. Maktûllerin yalnızca 4'ü evli bu kişilerin 2'sinin çocuk sayıları belli olup diğer 2'sinin ise kaç çocuğu olduğu bilinmemektedir. Ayrıca evli kişilerin çocuk ve eşleri yanında anne, baba ve kardeşlerinin de mahkemeye geldiğini söyleyebiliriz. Bekâr kişilerin ise genelde varisleri ve kısas taleplerinde bulunan yakınları anne, baba ve kardeşleri olduğunu görmekteyiz.

Kısas cezası genellikle mahkemede maktûllerin yakın akrabalarının talepte bulunmaları ve failin itirafları üzerine verildiğin görmekteyiz. Ehl-i Cefa Mahallesinden Mehmet Ağa'nın kapısı önünde bıçak ile yaralıyken ölen Ömer oğlu Derviş'in varisleri olan babası Derviş ile annesi Zehra mahkemede olayın katil Ebulderda'dan sorulmasını istemişlerdir. Sorgulanan Ebulderda cevabında Ömer'i bıçak ile kasıtlı yaraladığını itiraf etmiştir. Mahkeme Ebulderda'nın itirafı üzerine kısas cezasının lazım geldiğine hükmetmiştir⁶³⁸. Yine başka bir davada, Tahtalı

⁶³⁸ GŞS, 50/34/1.

Camisinde katledilen Mustafa oğlu Monla Abdüllatif'in varisleri, babası Mustafa ile annesi Zemzem İbn-i Şeker mahallesinde oturan Şaban isimli katil'in sorgulanmasını isteyerek davacı olmuşlardır. Sorgulanan Şaban cevabında olay günü akşam vakti Tahtalı Camisi'nde hançer ile Monla Abdullah'ı katl ettiğini itiraf etmiştir. Katilin itirafı ve varislerin talepleri üzerine mahkeme tarafından Şaban'a kısas cezası verilmiştir⁶³⁹.

Ayrıca bazen uygulanan kısas cezası kayıtlara geçerek davacı taraf ile davalı taraf aralarında bir sorun kalmadığı belirtilmektedir. Tarla-yı Atik Mahallesinden Hatice ve Nefise kardeşleri Seyyit Mehmet'i zımmi Keser'in bıçak ile vurup katlettiğini ispatlayarak zımmi Keser'in kısas edilmesine hüküm verildiğine dair fetva⁶⁴⁰ aldirmışlardır⁶⁴¹. Başka bir belgede ise yine Hatice ve Nefise on gün önce kardeşleri Mehmet'i zımmi Abraham'ın oğlu Keser'in keyvanbey hamamı kurbunda kasıtlı olarak bıçak ile katlettiğini kontrol ettirdikten sonra katilin katl edilmesi gerektiği ve katledilerek zımmi Abraham ve kardeşleri Yunuz ve Erakil ile diyet konusunda hiçbir davalarının kalmadığını söylemişler ve failin yakınları da onaylamışlardır⁶⁴². Kısas uygulamasının nasıl ne şekilde yapıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Cinayet suçları haricinde vücut bütünlüğünü hedef alan cezalar söz konusu olduğunda İslam hukukuna göre bedeni bir ceza şekli olan el kesme hırsızlık, el ve ayakların çaprazlama kesilmesi ise işlenen eşkıyalık suçunun cezası olarak takdir edilmiştir⁶⁴³. Bunun örneklerini XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde kayıtlara geçmiş olan fetvalarda da görmekteyiz. Bu fetvalarda eşkıyalık yapan kişinin yakalandığında halk için sağ el ve sol ayağının kesilmesinin caiz olduğudur. Bu fetvaları kimim istediği kim için gönderildiğine dair bir kayıt bulunmamaktadır.

3.5.2.2.Diyet

Diyet, belirli suçlar nedeniyle mağdura ya da yakınlarına tazminat olarak verilmesi gereken maldır. Bir başka tanıma göre diyet, adam öldürme suçunda maktûlün vücuduna bedel, yaralama suçunda ise yaralanan organa karşılık ödenmesi

⁶³⁹ GŞS, 33/130/4.

⁶⁴⁰ Zeyd zımmi akil balığ sadâtdan amr ve alet-i harble kasten darb ve katl olana şer'ân ne lazım gelür? Cevâb-ı şerifinde kısas olunur.

⁶⁴¹ GŞS, 16/28/3.

⁶⁴² GŞS, 16/213/2.

⁶⁴³ Bardakoğlu, "Ceza", s.474.

gereken maldır. Maktûl yakınları faili karşılıksız olarak affedebilecekleri gibi şahsi bir hak olarak diyet ya da sulh bedeli alabilirler. Diyet alacağı kasten adam öldürme suçunda muaccel yani hepsi peşin, kastın aşılması ya da taksirle adam öldürme suçlarında ise üç yıl taksitle ödenmektedir. İslam hukukunda hür bir erkeğin diyeti 100 deve, 200 sığır, 200 kat elbise, 2000 koyun, 1000 dinar ya da 10.000 dirhem gümüşdür. Hür kadının diyeti ise hür bir erkeğin diyetinin yarısı olarak belirlenmiştir⁶⁴⁴.

İnsanlık tarihinde öldürülen kişinin yerine kan bedeli ödenmesi gerektiğinin uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Şahsi intikam hakkı ve kısas ilkesi İbrânilerde de hâkim, eski Yunan, Mezopotamya, Roma ve Germen hukuklarında oldukça yaygın olmakla beraber belli farklılıklar olsa da diyet de bilinip uygulanmaktadır⁶⁴⁵.

Diyet, eski Türk ceza hukukunda da önemli bir yer tutmaktadır. Ceza hukuku tarihinin gelişmesinde öc alma hakkı ve kısas kurumlarından sonra, mali tazminat veya diyet usulü de yerleşmiş ve böylece devletin ceza alanındaki müdahalesi başlamıştır. Fakat bu müdahale, suç karşılığında maddi tazminat, diyet olarak verilecek mal ve paranın miktarının tespit ve ödenmesini sağlamaktan ibarettir⁶⁴⁶. Eski hukuk sisteminde yaygın olarak uygulanan para cezası İslam hukukunda tartışmalıdır. Ortak görüş devletin kişiden para almayacağıdır. Hanefi fakihlerinin arasında yalnızca Ebu Yusuf, para cezasının verilebileceğini savunmaktadır. Ebu Yusuf'un bu fetvasına dayanarak Osmanlı Devleti de temeli para cezası olan bir sistem benimsenmiştir⁶⁴⁷.

Osmanlı padişahlarının yapmış oldukları kanunnamelerde egemen cezalandırma yöntemlerinden biri olan para cezaları, Antik Çağlardan beri uygulanmaya gelmiştir. İnsanlığın ilk zamanlarından beri kısas ve yaralama suçlarına verilen cezalar zamanla yerine daha insancıl olan para cezalarına bırakmıştır⁶⁴⁸.

Osmanlı padişahları yapmış oldukları kanunnamelerde cinayet suçunu işleyenlere kısas uygulanmadığı durumlarda failin maddi gücüne göre para cezası almaktadır.

⁶⁴⁴ Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s.87.

⁶⁴⁵ Ali Bardakoğlu, "Diyet", *DİA*, IX, İstanbul 1994, s.473.

⁶⁴⁶ Feda Şamil Arık, Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar, *AÜ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* XVII, no.28, 1995, s.20.

⁶⁴⁷ Rudolph, *Crime and Punishment*, s.33.

⁶⁴⁸ Erdoğan, *Suç ve Ceza*, s.374.

Tablo 62. Osmanlı Kanunnamelerinde Bulunan Diyet Miktarları⁶⁴⁹

Osmanlı Kanunnameleri	Suçlar	
	Katl	Yaralama
II. Mehmed(Fatih)	400-50	200-30
II.Bayezid	200-50	200-13
I.Selim	400-50	200-10
I.Süleyman	400-50	200-10
III.Murad	-	200-10
I.Ahmed	400-50	200-10

Tabloya göre Osmanlı kanunnameleri'nde cinayet suçu ve yaralama suçlarında kısas cezasının uygulanmaması durumunda yerine para cezası alınması öngörülmüştür. Hatta bu miktarlar kişinin ödeme gücüne göre değişiklik göstermektedir. Burada yalnızca kanunnamelere göre işlenen cinayet ve yaralama suçlarına kısas uygulanmadığında ödenen en yüksek ve en düşük para miktarları yazılmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk kanunnamesi olan Fatih Sultan Mehmed Kanunnamesi'nde belirtilen para miktarları kendisinden sonra gelen padişahlar tarafından kabul edilmiştir.

Kasten müessir fiillerde denklik mümkünse kısas cezası verilmektedir. Kısas yapılamıyorsa yaralama diyeti (erş) ve ıslah oluncaya kadar hapis cezası verilmektedir⁶⁵⁰. Yaralama suçlarına verilen diyetle ilgili yaklaşık 23 vaka bulunmaktadır. Yaralamalarda darbe alınan vücut organları genellikle ağız, çene, diş, göz ve parmaklardır. Abdülkadir 1699 tarihinden bir yıl önce şehre bir miktar koyun getirip Kasapbaşı olan Hacı Hasan'dan koyunlar için yem talep ettiği sırada aralarındaki mücadelede ön alt sol taraftan çıkan bir dişinin diyeti olarak yirmi kuruş ve bir kaftan üzerine anlaşılmaya varıp eşya ve parayı alarak kimseyle davasının kalmadığını söylemiştir⁶⁵¹. Yine başka bir davada, Akyol Mahallesinden Ali bey oğlu Mehmet Çavuş, Mehmet oğlu Ahmet'ten gözüne kılıç ile vurup sağ gözünü çıkardığını ve buna karşı diyet lazım geldiğine dair elinde bulunan fetvayı göstererek diyet talebinde bulunmuştur⁶⁵². Daha sonra konu ile alakalı bir diğer belgede ise

⁶⁴⁹ Tablodaki miktarlar ismi geçen padişahların kanunnamelerine göre yazılmıştır. Akgündüz *Kanunnameler*, I, s.349; Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.42; Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.90; *Kanunnameler*, IV, s.299, Akgündüz, *Kanunnameler*, VIII, Akgündüz, *Kanunnameler*, IX, s.497.

⁶⁵⁰ Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, s.133.

⁶⁵¹ GŞS, 50/87/1.

⁶⁵² GŞS, 12/270/3.

Mehmet mahkemede Ahmet'in gözünün diyet için verilmesi gereken eşyaları aldığını ve birbirleri ile davalarının kalmadığını söylemiştir⁶⁵³.

Tablo 63. Kanunnamelere göre Yaralama Suçlarında Vücudun Bölgelerine Göre Alınan Para Miktarları⁶⁵⁴

Osmanlı Kanunnameleri	Göz Çıkarma	Diş Çıkarma	Baş Yarma	Kol ve Bacak Kırma	Saç-Sakal Yolma
II. Mehmed (Fatih)	200-100-50-20	200-100-50-20	300-50-30	-	20-10
II. Bayezid	200-100-50-30	200-100-50-20	-	-	-
I.Selim	-	-	-	-	-
Kanuni Sultan Süleyman	200-100-50-40	200-100-50-40	30	100	-

Osmanlı padişahlarının yapmış oldukları kanunnamelerde suçlulara mağdurun vücuduna almış olduğu darbenin çeşidine göre farklı miktarlarda diyet cezası verilmesi öngörülmüştür. Bu ceza miktarları suçu işleyen faillerin ekonomik durumlarına göre değişmektedir.

Tablo 64. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde İşlenen Suçlara göre Verilen Diyet Cezaları

Suç Türü	Sayısı
Katl	72
Yaralama	23
Toplam	95

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine ait vesikalarda diyete dair toplam 97 belge tespit edilmiştir. Bunlardan 2 belge tahribattan okunamamıştır. Bu davaların 72'si işlenen cinayet, 23'i ise yaralama suçuna karşılık verilen diyetlerdir.

Şehirde en fazla işlenen cinayet suçlarında mağdur kişilerin yakınlarının kısas talebi yerine diyet konusunda anlaşmışlardır. Maktûl yakınları kısas talep ettiklerinde ellerine kâr amaçlı bir şey geçmeyeceklerini bildiklerinden çıkar sağlamak amacıyla diyet talep edebilmektedirler. Molla Ahmet Mahallesinden Veli 18 Mayıs 1683 tarihinde mahkemeye müracaat ederek oğlu Abdülgani'yi öldüren katil Mustafa'ya kısas verilip hapsedildikten sonra diyet talebinde bulunduğunu ve araya Müslümanları girmesiyle yetmiş kuruş üzerine anlaşma yapıp parayı alarak

⁶⁵³ GŞS, 12/273/1.

⁶⁵⁴ İsmi geçen padişah kanunnamelerine göre ceza miktarları yazılmıştır. Akgündüz, *Kanunnameler*, I, s.349-350; Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.41; Akgündüz, *Kanunnameler*, IV, s.298-300.

kimse ile davasının kalmadığını bildirmiştir⁶⁵⁵. Yine başka bir davada, Eblehan pazarında öldürülen Keyvan'ın annesi, kız ve erkek kardeşleri ile eşi Zeliha Hatun, kasap Yusuf tarafından öldürüldüğünü ispatlayıp ellerinde Yusuf'un kısas edilmesine dair hüccetleri bulunmasına rağmen araya kişilerin girmesiyle kısastan vazgeçip iki yüz elli kuruş diyeti kabul ederek olaydan vazgeçtiklerini bildirmişlerdir⁶⁵⁶.

Tablo 65. Cinayet Suçlarında Diyet Talebinde Bulunan Kişilerin Yakınlık Dereceleri

Kişiler	Evli	Evli Çocuksuz	Çocuklar	Bekâr	Çocuğunun Hakkı	Kardeş	Toplam
Erkek	22	7	39	27	-	12	107
Kadın (Kız)	5	-	20	-	-	9	34
Anne	-	-	-	-	14	-	14
Baba	-	-	-	-	10	-	10
Toplam	27	7	59	27	24	21	165

Ayıntâb şehrinde işlenen cinayet ve yaralama suçu sonucunda diyet talebinde bulunan kişi sayısı 165'tir. Tabloda görüldüğü gibi öldürülen erkeklerden 2'si birden fazla evlilik yapmıştır. Ayrıca diyet talebinde bulunurken 2 belgede çocuk sayıları tam olarak belirtilmemiştir. Cinayet davalarında diyet talebinde bulunan kişiler genellikle yakın akrabalarlardır. Bu kişiler anne, baba, eş, çocuklar ve kardeşlerden oluşmaktadır. Ayrıca torunu öldürülen kişilerin büyük ceddeleri (nene ve dede)'leri de diyet talebinde bulunmuşlardır. Orul köyünden Ali ile Ayşe Hatun altı ay önce öldürülen oğulları Ebubekir'in diyetini katil Cuma oğlu Hüseyin'den istemişlerdir⁶⁵⁷.

Bizzat mahkemeye gidip dava açanların yanı sıra vekil aracılığıyla da diyet talep eden kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler daha çok diyet talebinde bulunduklarında ya mahkeme tarafından istenen iddialarını ispatlamakta kendilerine güvenemiyorlardı ya da bu işle uğraşacak zamanları bulunmamaktaydı. Ancak burada daha çok eşleri öldürülen kadınlar çocukları küçük olduğundan ve kendilerinin suçluyu bulup haklarını isteme konusunda yetersiz kaldıklarından vekiller sayesinde diyet talep etmişlerdir. Hobadan köyünde öldürülen Musa'nın İsa, Mustafa, Kasım ve Güllü isimindeki küçük çocuklarına vasi olan eşi Manende Hatun, Hasan oğlu İsmail'i

⁶⁵⁵ GŞS, 35/88/3 (21 Cemaziyye'l-evvel 1094/18 Mayıs 1683).

⁶⁵⁶ GŞS, 32/43/2.

⁶⁵⁷ GŞS, 41/125/1.

kendisine vekil etmiştir. Vekil olan İsmail, Musa'nın köy sınırları içerisinde öldürüldüğünü ve katili bulunamadığını ispatlayarak köylüden kasame⁶⁵⁸ talep etmiş ve Musa'nın diyeti için ahaliden seksen bin akçe alarak anlaşmaya varmıştır⁶⁵⁹.

Tablo 66. XVII. Yüzyılda Ayıntâb Şehrinde Diyet Veren Kişiler

Kişiler	Sayısı
Erkek	109
Kadın	3
Toplam	112

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde diyet'e tabi tutulan toplam 112 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin %97,32'sini erkekler oluşturmaktadır. Ayrıca diyet cezası alan kadınların erkeklere % 2,67 oranı neredeyse hemen hemen yok denecek kadar azdır. Şehirde diyet veren kişiler genellikle hür erkeklerdir.

Diyet konusunda kölelerin hukuki durumu hür insanlara göre farklıdır. Kölelerin işlemiş oldukları cinayetlerden dolayı, maktûlün varisleri tarafından kısas istenmediği zaman köleler de diyet ödemeye mahkûm edilebilmektedir. Yalnız kölelerin işlemiş olduğu suçun diyetini efendisi ödemektedir. Ancak kölenin sahibi diyeti ödemek ya da ödememek konusunda serbesttir⁶⁶⁰. Kürkciyan Mahallesinden Hanzade Hatun eşi Mehmet oğlu Hüseyin'i 9 Nisan 1652 tarihinde Kanalıcı ile Kürkciyan mahalleleri arasındaki yol üzerinde Hasan Ağa'nın kölesi olan Kenan katli edip kaçmıştır. Bunun üzerine Hanzade Hatun Kenan'ı istediği zaman Hasan Ağanın oğlu kefil olduğunu ve araya Müslümanların girmesiyle eşinin diyeti olarak Hasan Ağa ile 100 kuruş üzerine anlaşmışlardır⁶⁶¹. Başka bir davada ise Zincirli Kuyu Mahallesinden Allahverdi oğlu Osman Abdülatif oğlu Ali Beşe isimli yeniçerinin kölesi olan Kenan ile arasa meydanındaki mücadelede sonunda kölenin diyet ödemesi gerektiğine dair almış olduğu elindeki fetvanın uygulanmasını istemiştir. Bunun üzerine mahkemede cerrah taifesinden Hızır ile Durmuş Osman'ın yaralarını

⁶⁵⁸ Kassame; cesedin ortaya çıktı mahalle ya da köy halkı olan elli kişiye, "vali biz onu öldürmedik ve katilin de bilmiyoruz " diye yemin ettirilmesine denir. Eğer elliden daha az yemin eden kimse varsa, bazıları yemini tekrarlamalıdır. Yalnızca bir kişi varsa o kişi elli defa yemini tekrar etmelidir; Ahmet İnanır, *İbn-i Kemal'in Fetvaları Işığında Osmanlı'da İslam Hukuku*, Gece Kitaplığı Ankara 2014, s.250.

⁶⁵⁹ GŞS, 168/18/1.

⁶⁶⁰ İzzet Sak, *Şer'îyye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. Ve 18. Yüzyıllar)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1992 Konya, s.48.

⁶⁶¹ GŞS, 22/138/2 (29 Rebi'ü'l-evvel 1062/9 Nisan 1652).

kontrol ettikten sonra fetva'ya göre köle Kenan'ın işlemiş olduğu bu suçtan dolayı efendisinin yarım öşür diyet ödemesine karar verilmiştir⁶⁶².

Faili bilinen kişilerden alınan diyetlerin yanı sıra uygulanan yöntemlerden biri de faili meçhul cinayetlerde devletin uygulamış olduğu muameledir. Cesedin bulunduğu yer sorumluları belirlemede esas alınmaktadır. Bir yerin belirlenmesi İslam fıkında kasame olarak geçmektedir. Hanefilere göre kasamenin uygulanabilmesi için maktûlün vücudunun bulunmuş olduğu yerde katl delillerinin net olarak bulunması gerekmektedir. Yani, kişi onların mahallesinde ya da köyünde ölü olarak bulunmalıdır. Maktûl iki köyün arasında bir yerde bulunmuşsa o zaman maktûle en yakın olan hangi yer ise oraya itibar olur. Herhangi bir mahalle ya da köyün sınırlarının geçerli olduğu bir yer değil devlet başkanının hâkimiyeti altında bir yer ise o zaman kasame uygulanmaz ve beytûlmalden diyet ödenmesi gerekir⁶⁶³.

Ayıntâb şehrinde öldürülen 9 kişinin faili bulunamadığından yakınları kişilerin öldürülmüş oldukları yerlerdeki kişiler sorumlu tutmuştur. Mahalle ve köylülerin yanı sıra hane halkından diyet alınmıştır. Caba köyünde öldürülen İsa oğlu Musa'nın yetimlerine vasi olan Hacı Hasan oğlu İsmail mahkemeye müracaat ederek Musa'nın köy sınırlarında yaralıyken bulunup sonra öldüğünü ve katillerinin bilinmediğinden köylüye kasame (yemin) verildikten sonra diyetin köylüden alınması gerektiğini ve Musa'nın diyeti için ahaliden seksen bin akçe alınarak kimse bir davasının kalmadığını bildirmiştir⁶⁶⁴. Yine başka bir davada, Hayık Müslüman Mahallesinde Ali kızı Ümmühan Hatun mahkemeye müracaat edip eşi Mehmet'in Mustafa ve Ahmet'in evlerinde ölü bulunduğundan diyet vermeleri gerektiğinden durumun sorulup gereğinin yapılmasını istemiştir. Sorgulanan Mustafa, Mehmet'in evlerinde ölü bulunduğunu itiraf etmiştir. Mustafa'nın itirafı üzerine kendi mallarından ödemek üzere diyet vermeleri gerektiğine hükmedilmiştir⁶⁶⁵.

İlgili dönemde diyet konusunda kişiler yalnızca para üzerine anlaşmamışlar bunun yanında tarla, bağ, bahçe, elbise gibi değerli eşyalar da almışlardır. Ayrıca iki belge de alınan para ve değerli eşyaların yanında fail kişilerin çocukları ve kardeşleri de mağdurların çocuklarıyla evlendirilmiştir. Hıyam köyünden yetim çocuklarına

⁶⁶² GŞS, 33/161/3.

⁶⁶³ Zehra, *Suç ve Ceza*, c.2, s.519.

⁶⁶⁴ GŞS, 168/17/1.

⁶⁶⁵ GŞS, 18/194/3.

vasi olan Gülistan Hatun mahkemede eşi Abdi'nin kendileriyle aynı köyden Ali, Mehmet, Yusuf ve Kasım ile bir yerde oturduğu sırada çakmaklı tüfek ile kazara vurulup öldüğünü ispatladıktan sonra lazım gelen iki yüz elli para diyet yerine adı geçen kişilerin tarlalarını aldığını ve ayrıca Ali'nin küçük kızı Ayşe'yi de oğlu Halil'e nikahlamak için elli kuruş mihir verdiğini söyleyerek bu kişiler ile diyet konusunda davasının kalmadığını söylemiştir⁶⁶⁶. Yine başka bir davada, Tohtemurlu Cemaatinden Abdurrahman'ın altı yıl önce Arıl köyünde öldürüldüğünü ve Abdurrahman'ın eşi ve çocuklarının vasi olan Veli köylüden diyet hususunda bir miktar akçe (para) aldığını ayrıca köylülerden Ahmet isimli kişinin kız kardeşini de Abdurrahman'ın büyük oğlu Hamza ile evlendireceğini vaat ettiğini ve vaadini yerine getirmediğini iddia davayı tekrar açmışlardır. Bunun üzerine Ayşe ile Hamza evlendirilmiştir⁶⁶⁷. Böylece Abdurrahman'ın diyeti konusunda köylüden kimse ile diyet hususunda bir sorun kalmamıştır. Diyetin yanında çocuklarının evlendirilmelerini belki ileride herhangi bir düşmanlık ya da kan davasını önleme amacıyla yapılmış olabilir.

3.5.3. Ta'zîr Cezaları

Sözlükte, “engellemek, te'dib etmek, desteklemek, saygı göstermek” anlamlarında zıt anlamlı kelimelerden olan ta'zîr fıkıh terminolojisinde hadd suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli bir cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktarı ve uygulaması yöneticiye ya da hakîme bırakılmış cezalardır⁶⁶⁸.

İslam hukuku bütün suçların cezalarını kesin olarak tespit etmemiştir. Yalnızca kişilerin haklarını ve kamu düzenini yakından ilgilendiren suçların

⁶⁶⁶ “Abdinin diyetinden yetimlere ve bana iki yüz elli aded riyal gurûş virilmek üzere sulh idüb mezbûr Mehmed yedinden karye-i mezbûre turabında vaki' bir tarafı Şerif oğlu Mehmed mülki ve bir tarafı Kürtinci oğlu mülki ve bir tarafı sacur ve bir tarafı tarîk ile mahdûd iki çift subasar tarla elli riyal gurûşa ve yigirmi beş riyal gurûş nakd alub kabz idüb mezbûr Yusuf yedinden karye-i mezbûrede vaki' bir tarafı Şekeroğlu Mehmed mülki ve bir tarafı Kel Hüseyin ve bir tarafı sacur ve bir tarafı tarîk ile mahdûd beş yüz tiyek bağını elli riyal gurûşa ve yigirmi beş gurûş nakd dahi alub kabz idüb ve merkûm Aliden karye-i mezbûrede vaki' bir tarafı el-Hâc İbrahim mülki ve bir tarafı arz-ı haliye ve bir tarafı cebel ve bir tarafı tarîk ile mahdûd ve iki yüz tiyek bağını on beş riyal gurûşa ve altmış riyal nakd alub ba'de mezbûr Alinin sagîr kızı Aişeyi sagîr oğlum Halile akd-ı nikâh idüb elli riyal gurûş mihir için yine mezbûr Aliye teslim eyledim ve merkûm Kasımdan dahi yigirmibeş riyal gurûş nakd alub kabz eyledim müteveffâ Abdinin diyeti için mezbûran yedlerinden cem'ân bağ, tarla ve nak akçe iki yüz elli riyal gurûş bi't-tamam alub kabz eyledim”, GŞS, 18/156/2.

⁶⁶⁷ GŞS,22/20/2.

⁶⁶⁸ Tuncay Başoğlu, “Ta'zîr”, *DİA*, XXXX, İstanbul 2011, s.198.

cezalarını teker teker tespit etmiş, geriye kalan suçların cezalarını tespit etmek yetkisini ise belirli esaslar çerçevesinden zamanın yasama organına bırakmıştır⁶⁶⁹.

Ta'zîr suçlarını esas itibariyle ikiye ayırmak gerekir. Birinci grup aslında hadd ve kısas suçu iken suçun unsurlarındaki bir eksiklik ya da mağdur veya yakınlarının faili affetmesi nedeniyle suçun ta'zîr suçuna dönüşmesidir. İkincisi ise hadd ve kısas suçlarından olmayan ve düzenlenmesi doğrudan devlete bırakılan suçlardır⁶⁷⁰.

Ta'zîr suçları hadd ve kısas suçlarından bilhassa şu noktalardan ayrılmaktadır.

- Had ve kısas suçlarında hakîm için bir takdir hakkı yoktur. Suç İslam hukukunda belirlenen esaslar dairesinde belirlendiğinden hakîm tek ve sabit olan cezaya hükmetmektedir. Ta'zîr suçlarında ise hakîm suçlunun durumuna göre farklı cezalar takdir etmesi mümkündür.
- Haddlerde af geçerli değildir; ancak ta'zîr suçlarına belirli şartlar ile af mümkündür.
- Hadd ve kısas suçlarında suçun ikrar ya da kanuni delil sistemiyle ispatı gerekir. Ta'zîr suçlarında ise bu konularda daha esnek davranıldığını söylemek mümkündür.
- Cezai ehliyet noktasında hadd ve kısas suçları ile ta'zîr suçları arasında farklılıkların olması mümkündür⁶⁷¹.

İslam suç hukuku bugünkü kanunların yaptığı gibi önceden ta'zîr suçundan her birine ceza belirlememiştir. Hakîmi belirli ceza ile sınırlamak onun vazifesini yerine getirmesine engel olur. Bu durum çoğunlukla da cezaları adaletsiz hale getirmektedir. Çünkü suç ve suçluların durumu birbirinden farklıdır. Bir kişiyi suçtan uzaklaştıran, diğer kişiyi uzaklaştırmayabilir. Bu sebepten ötürü İslam hukuku ta'zîr suçlarına, en ağırından en hafifine kadar zincirleme cezalar ortaya koymuştur⁶⁷². Bunlar, idam cezası (siyaseten katl), sopa (celd) cezası, hapis cezası, sürgün cezası, para cezası ve bunların dışında kalan özellikle fıkıh kitaplarında yer alan suçluya

⁶⁶⁹ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.332.

⁶⁷⁰ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.197.

⁶⁷¹ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s.197.

⁶⁷² Udeh, *Seküler Ceza Hukuku (Genel Hükümler)*, s.694.

öğüt verme, kınama, tehdit, yalancı şahitlik ve kalpazanlık gibi adi suçlara verilen teşhir cezalarıdır. Özellikle bu cezaların dışında Osmanlı Devleti'nde uygulanan kürek cezası, pranga-bendlik ve kalebendlik cezaları da ta'zîr cezaları arasında yer almaktadır⁶⁷³.

Kayıtlarda yalnızca ta'zîr edildi şeklinde toplam 25 belge bulunmaktadır. Verilen bu ta'zîr cezaları hakaret, cinsel içerikli, yaralama ve hırsızlık gibi işlenen suçlara karşılık verilmiştir. Beğ Mahallesinden Hacı Mehmet oğlu Ahmet Bayram 23 Eylül 1674 tarihinde mahkemeye müracaat ederek Hacı Kasım'ın amcası Bayram'dan 4 kuruş alacağı olduğundan izin ile hapsedtiğini ve olay günü öğle vakti Hacı Kasım'ın amcasını bahane ederek dükkânını basıp kendisini hançer ile yaraladığını iddia ederek durumun sorulup gereğinin yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine sorgulanan Hacı Kasım cevabından olay günü Hacı Mehmet'in dükkânına gidip ve kendisini dövdüğünü kabul etmiştir. Olayı itirafı üzerine mahkeme tarafından Kasım'a ta'zîr cezası verilmiştir⁶⁷⁴. Yine bir diğer davada, Şehreküstü Mahallesinden Hamza oğlu Hacı Mehmet mahkemede Ali Kaya oğlu Mehmet Beşe'nin kendisine "kahbe avratlı gidi" diye küfür ettiğini şahitlerle ispatlayarak Mehmet Beşe'nin ta'zîr ile cezalandırılmasını sağlamıştır⁶⁷⁵.

Ayrıca taz'îr cezası olarak değerlendirilen sürgün-ihraç, hapis ve siyaseten katl cezaları ayrı olarak değerlendirilmiştir.

3.5.3.1.Sürgün-İhraç Cezası

Sürgün, bir kişi ya da bir topluluğun ceza veya güvenlik önlemi olarak yaşadığı yerden başka bir yere belli bir süre veya ömür boyu kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye zorlanılan kişiyi ifade etmektedir⁶⁷⁶. Bir diğer anlam olarak sürgün, bir yerden (gönüllü veya gönülsüz) uzaklaştırma, zorla göç ettirilme veya siyasi iktidarın bir topluluk ya da bireyi bir yerden başka bir yere iskân ettirmesi olarak da tanımlanabilir⁶⁷⁷. Tarih boyunca sürgün, bir tür ceza ya da zaman zaman iskân metodu olarak uygulanmıştır⁶⁷⁸.

⁶⁷³ Cin-Akgündüz, *Hukuk Tarihi*, s.334-336.

⁶⁷⁴ GŞS, 30/3/1 (22 Cemaziyye'l-evvel 1085/23 Eylül 1674).

⁶⁷⁵ GŞS, 25/90/4.

⁶⁷⁶ Talip Türkan, "Sürgün", *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, s.164-166.

⁶⁷⁷ Kemal Daşcıoğlu, *İskân, Suç ve Ceza Osmanlıda Sürgün, İstanbul* 2007, s.19; Baytimur, *Hapis ve Sürgün Cezaları*, s.60.

⁶⁷⁸ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.11,no:1-4, Ekim.

Sürgün uygulamasının kökeni ilkel ceza hukukunun uygulandığı dönemlere uzanmaktadır. Sürgün cezası Hammurabi kanunlarında yer aldığı gibi Sümerler, Asurlular, Hititliler, Persler, Yunanlılar, Romalılar ve Bizanslılar tarafından da uygulandığı bilinmektedir⁶⁷⁹. Ayrıca İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte İslam hukukunda yer almaya başlamıştır. Kur'an-ı Kerimde ve peygamberlerin hadislerinde sürgünlerle ilgili birçok atıf bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre *"Allah'a ve Resûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezillikte. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır"*⁶⁸⁰. Ayet-i kerimeye göre yol kesme ve eşkıyalık suçlarını işleyen kişilere sürgün cezasının verileceği belirtilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamberin hadislerine göre de zina eden kişiye sürgün cezası verilebilir⁶⁸¹.

Sürgün cezası tarihin ilk dönemlerinden itibaren uygulandığı için Osmanlı Devleti'nde de etkisini görebilmekteyiz. Ancak Osmanlı Devleti sürgün cezasını daha sistemli ve daha düzenli bir şekilde uygulamıştır. Bu ceza daha çok kişinin yaşadığı yerden uzaklaştırması şeklinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nde sürgün cezasına örfi hukuk çerçevesinde ilk olarak II. Bayezid Dönemine ait kanunnamelerde rastlamaktayız. II. Bayezid'in umûmi kanunnamesine göre *"Sürgün kızını yine sürgüne nikâh edeler; âhara vermeyeler. Sürgün tâifesi hârice varub beğlikden veya gayrı yerden iş dutmak ve amel almak olmaya ve isterlerse kabul olunmaya. Ve sürgün için ahkâm-ı şerife yazılmalı olıcak kağudı Padişah Hazretlerine arz oluna"* olunmasına dair hükümler yer alırken Akkirman Kanunnamesi'nde *"sürgün olan kâfirlerin evleri dahi beğlikdir. Adam buldukça kiraya verüb akçesin beğlik için zabt eylesin ve ne denlû dükkân varsa defter edüb kapıma bildiresün. Ve kadı ve dizdar ma'rifetiyle hîsar erlerine ve azeblere sürgün evlerinden hâllü haline göre tevzi' edüb yerleşdüreler"*⁶⁸² denilerek sürgün edilen kişiler bırakmış oldukları mallara el konulabileceği söylenmektedir. Aynı zamanda onun selefi olan Yavuz Sultan Selim'in Kanunnamesi'nde ise *"Ve dahi bir*

⁶⁷⁹ Türkan, "Sürgün", s.164; Arık, "Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar", s. 33-36.

⁶⁸⁰ Maide Sûresi, 33. Ayet.(Kur'an-ı Kerim meâli 2011, s.123.

⁶⁸¹ Rudolph, *Crime and Punishment*, s.34; Erdoğan, *Suç ve Ceza* s.332.

⁶⁸² Akgündüz, *Kanunnameler*, II, s.68-69,372.

kimesneye mahallesi veya karyesi cemâ'atı hırsuzdur ve kahbedir deyü şikâyet edib bize gerekmez deyü red etseler, vâkı'a müttehem ise dahi bey'n'en nâs ma'lûm ola, mahallesinden ve karyesinden nefyedeler. Eğer mahalle kabul etmezse şehirden süreler, şöyle bileler⁶⁸³” şeklinde yer almıştır.

Sürgün cezası genellikle mahalleden sürgün ve şehirden sürgün olmak üzere iki şekilde uygulanmaktaydı. Zina ve fuhuş gibi cinsel içerikli davranışlarda bulunan suçlulara verilen sürgün cezaları daha çok mahalleden ihraç şeklinde uygulanmaktadır. Ayıntâb şehrine ait vesikalarda yer alan sürgün cezaları çoğunlukla mahalle halkının kendi mahallerinde barındırmak istemedikleri kişilerin farklı mahallelere gönderilmesine dairdir. Burada gayriahlâkî davranışlarda bulunan suçluların ihraç edilmelerinde mahallede halkı etkin rol oynamaktadır.

Mahalle halkının kendilerini rahatsız edici tavırlar sergileyenlerden şikâyetçi olmalarıyla suçlular hakkında soruşturma başlamaktadır. Mahkemeye gelenler genellikle davacı oldukları kişilerin hakkında “*yaramaz ve fahişedir* ⁶⁸⁴”, “*tehâşisi olmayub evine girüb çıkmayan belürsüz deyü* ⁶⁸⁵”, “*fisk u fucûrdan hâli olmazlar* ⁶⁸⁶”, “*menziline birkaç namahrem avrad ile fisk ider istima' idüb* ⁶⁸⁷”, “*daima evlerinde şürb-i hamr idüb ve ba'zı fisk u fucûr ve fevâhiş ile muâşeret üzere dirler* ⁶⁸⁸” gibi ifadeler kullanarak memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler. Bu ifadeleri “*mahalle-i mezbûreden ihrâçlarına tenbîye olunsun* ⁶⁸⁹” gibi sözler takip etmektedir ve kişilerin bu taleplerine karşılık hakîm çoğunlukla bu suçlu kişilerin “*mahalle-i mezbûrede sakîn olmayub göçmek için tenbîh olunduğu* ⁶⁹⁰” söylenilerek kişilerin mahalleden göçüp gitmeleri kesinleşmektedir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrine ait vesikalarda sürgün cezasına dair toplam 40 belge bulunmakta olup ihraç edilen yaklaşık kişi sayısı yaklaşık 65'tir. Bu belgelerden sürgün cezası alanlardan ilk sırada 40 (% 61,53) erkek yer almaktadır. Bunu 25 (%38,46) kadın takip etmektedir. Erkek kişiler arasında yer alan 2 yeniçeri

⁶⁸³ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.106.

⁶⁸⁴ GŞS, 15/313/2.

⁶⁸⁵ GŞS, 16/234/2.

⁶⁸⁶ GŞS, 22/164/3.

⁶⁸⁷ GŞS, 26/126/5.

⁶⁸⁸ GŞS, 39/76/2.

⁶⁸⁹ GŞS,48-B/36/4.

⁶⁹⁰ GŞS, 16/234/2.

vilayetten sürgün edilmiştir. Ayrıca gayrimüslim kişilerin sürgün cezası aldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Sürgün cezası alanlar yalnız yaşayan kişiler olmakla birlikte zaman zaman evli kişilerde bulunmaktadır. Burada bütün aile üyeleri ile ihraç edilmiştir. Belgelerde bütün ailenin mahalleden ihraç edildiği toplam 9 vaka bulunmaktadır. Bu vakalarda ceza alanların sayısı 22'dir. Bu kişiler daha çok eşler, anne-oğul, kız-erkek ya da kız- kardeşlerden oluşan birbirleriyle akrabalarlardır. Ammu Mahallesinde oturan bazı kişiler kendileri ile aynı mahallede bulunan Hacı Mehmet'in evine sürekli namahrem kişiler gelip gittiğini ve o sırada Hacı Mehmet eşi ve kızını namahremden sakındırmadığını ve çevrelerindeki insanların hepsinin kendilerinden zarar gördüklerinden dolayı mahalleden ihraç edilmeleri istenmiştir. Bunun üzerine mahalle halkından durumları araştırılmış ve herkes bu kişileri sûi hallerinin olduğunu söylemeleri üzerine mahalleden ihraç edilmişlerdir⁶⁹¹.

Tablo 67. Sürgün Cezası Alan Kişilerin Sürgün Edildiği Yerler

Sürgün Edildiği Yer	Suç Sayısı	%
Mahalle	31	77,5
Kaza-köy	7	17,5
Vilâyet	2	5
Toplam	39	100

Tablo'ya göre XVII. yüzyılda sürgün cezası alan kişilerin bulunmuş oldukları yerler en fazla Ayıntâb şehrine bağlı merkez mahallelerdir. Kişiler oturmuş oldukları mahalleden başka bir mahalleye gönderilmiştir. Genellikle bu mahallelerin isimleri yazılmamakta sadece ahar mahale denilerek başka mahalleye gönderildikleri belirtilmiştir. Aynı zamanda 2 davada ise kişilerin vilayetten sürüldüklerini görüyoruz. O dönemde Ayıntâb şehri sancak statüsünde bir yer olup diğer dava kayıtlarından farklı olarak vilayet şeklinde belirtmelerinden dolayı bu kişilerin ülkeden gönderildiklerini düşünmekteyiz. Osmanlı Devleti'nde İstanbul, Bursa Tekirdağ, İzmit gibi yakın yerlerin yanı sıra geri dönmenin zor olduğu Kıbrıs, Limni ve Sakız Adası gibi şehirlerde sürgün yerleri arasındaydı⁶⁹².

⁶⁹¹ GŞS, 48-B/36/4.

⁶⁹² Erdoğan, *Suç ve Ceza*, s.173.

Tablo 68. Sürgün Cezasının İşlenen Suça Göre Dağılımı

Suç Türü	Sayısı
Zina-Fuhuş(Cinsel Suç)	25
İftira	4
Eşkıyalık-halka zülm	3
Hırsızlık	2
Yeniçeri-sekban iddiasında bulunma-yaralama	2
Hakaret-ev basma	2
Asker taifesinin işlediği suçlar	2
Toplam	40

Ayıntâb şehrinde XVII. yüzyılda sürgüne çarptırılan kişilerin işlemiş oldukları ağırlıklı olarak cinsel içerikli (zina-fuhuş, tecavüz gibi) davranışlar, hırsızlık, kişilere iftira atma ile hakaret, ev basma, eşkıyalık, asker taifesinden olmadığı halde iddia bulunma gibi suçlar karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler en fazla 25 dava ile cinsel suç davranışlarında bulunmuşlardır. Bu davranışta bulunan suçlu kişiler kadın-erkek fark etmeksizin kişiler sürgün edilmişlerdir.

Vesikalarda sürgüne gönderilen kişilerin gittikleri yerlerde ne kadar süreyle kalacaklarına dair herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Ancak kişinin herhangi bir sürgünden kurtulması için ya yer değiştirmesi ya affedilmesi yahut da ölmesi ya da öldürülmesi gerekmektedir ⁶⁹³ . Kayıtlarda kişilerin kurtulup kurtulmadıklarına yahut tekrardan mahallerine dönüp dönmediklerine dair bilgiler belgelere yansımamıştır.

3.5.3.2.Zindana Koyma-Hapis Cezası

Kelime anlamı olarak “alıkoymak, engellemek” anlamına gelen “habs” sözcüğü örfi anlamda “bir şahsı, bir canlıyı ya da eşyayı bir yere kapatmak, bir süre alıkoymak,” hukuk dilinde ise “sanık veya suçluyu belli bir mekânda cebren alıkoymak şahsi hürriyetini kısıtlamak” anlamlarını taşır ve hürriyeti bağlayıcı cezaların en başında gelir⁶⁹⁴.

Anadolu’da ilk hapishane Asurlular Döneminde kurulmuştur. Hapis cezası tarihin ilk zamanlarından beri uygulanı gelmiştir ⁶⁹⁵ . Ortaçağlar boyunca da uygulamaya devam eden hapis cezaları, diğer devletlerin yanında Türkler tarafından

⁶⁹³ Çağatay Uluçay, “Sürgünler, Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa’ya Sürülenler”, *Belleten (TTK Yayınları)* XV. No.60, 1951, s.537.

⁶⁹⁴ Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *DİA*, XVI, İstanbul 1996, s.54.

⁶⁹⁵ Kaspar K.Reimshneider, “Eski Anadolu’da Hapishane ve Ceza” çev. Turgut Yiğit, *Ankara Üni. Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi* XV, no.26, 1991, s.342.

da değişik suçlar için uygulanmıştır. İssız ve ücra köşelere yaptırılan kaleler bu iş için kullanıldığı bilinmektedir. Kale zindanlarının hapisane olarak kullanılmasının yanı sıra büyük kuyularda hapisane olarak kullanılmıştır. Hapishanelerle ilgili bilgiler kısıtlı olmakla buraların insanların yaşamaları için uygun yerler olmadığını söylemek yanlış olmaz⁶⁹⁶.

İslam hukukunda ise hapis cezası, amacı göz önüne alındığında, ihtiyati bir tedbir ve ceza şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Hapis cezası, İslam hukukunun cezalandırma ile ilgili belirlemiş olduğu önleyicilik (zacr), suç-ceza dengesi ve suçlunun ıslah edilip topluma kazandırılması şeklindeki ana ilkeleri çerçevesinde öngörülmüş bir cezadır⁶⁹⁷.

Hapis cezası toplum huzurunu bozan ya da devlete zarar veren davranışları sergileyen kişilere verilmektedir. Bu tür davranışları sergileyen kişiler bulundukları bölgeden uzaklaştırılarak farklı bölgelerdeki kalelerde cezalarını çekmektedir. Hapis cezası suçlulara kendilerini ıslah etme ve yeniden topluma kazandırılmak amacıyla uygulanmaktadır⁶⁹⁸.

Osmanlı Devleti'nde ise hapis cezası devletin kuruluşundan beri uygulanmıştır. Ancak hangi suçların hapis cezası ile cezalandırılacağına dair ilk hükümlere I.Selim'in Ceza Kanunnamesi'nde rastlanmaktadır. I.Selim ve I.Süleyman Kanunnamelerine göre “*bir kişi avretin yoluna varub yahud evine girüb saçın çekse veya donun veya destârın alsa ba'de's-sübût muhkem ta'zîr edüb dahi habs edüb dergâh-ı mu'allâmaya arz edeler*⁶⁹⁹”, denilerek gayriâhlaki davranışta bulunma, yaralama ve hırsızlık suçlarını işleyenlere hapis cezası verilmesi gerektiğini vurgulanmaktadır.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde hapis cezasına dair toplam 45 belge bulunmaktadır. Bu belgelerde hapis edilenler yaklaşık 65 kişi civarındadır. Bu kişilerin hepsi erkektir. Kadınların ve gayrimüslim kişilerin hapis cezası aldığına dair bir vesikaya rastlanılmamıştır. Bu kişilerin 23'ü (%35,38) asker taifesinden olup geri kalan 42 (%64,61) kişi ise halktır. Bu kişilerin hapsedilme sebeplerine baktığımız zaman en fazla 21 vakayla (%46,66) eşkıyalık gelmektedir. Bu kişiler eşkıyalık

⁶⁹⁶ Kanat, *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, s.35; Baytimur, *Hapis ve Sürgün Cezaları*, s.65.

⁶⁹⁷ Memet Zeki Uyanık, “İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Çeşitleri Süreleri”, *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.8, sayı 2, 2017, ss.139-164, s.140.

⁶⁹⁸ Baytimur, *Hapis ve Sürgün Cezası*, s.65.

⁶⁹⁹ Akgündüz, *Kanunnameler*, III, s.91.

yaptıkları esnada halkın evini basmayı ve eşyalarını almak ve hatta onları yaralamaktan dahi çekinmemişlerdir. Bunu sırasıyla 7 olayla (%15,55) katl suçu, 5 (%11,11) küfür, 4 (%8,88) yaralama, 2 (%4,44) borcunu ödememe, 1 (%2,22) hırsızlık, 1 (%2,22) adam kaçırma ve 1 (%2,22) de gasb suçları takip etmektedir. Ayrıca 3 (%6,66) olayda ise kişilerin neden hapis cezası aldıkları bilinmemektedir.

Suçlu olan kişiler kalelerde hapsedildikleri için belgelerde kal‘abend olarak geçmektedir ⁷⁰⁰ . Kişi suçlu bulunup hapis cezası verildiğinde ceza hemen uygulanmaya konulmaktadır. Suçlular genellikle Ayıntâb kalesindeki zindanda tutulmaktadır. Ayrıca nadiren de olsa suçlular Halep Kalesi⁷⁰¹, Payas Kalesi⁷⁰² ve Limni Kalesine konulmaktadır.

Vesikalarda hapis cezası alan suçluların ceza sürelerinin ne kadar olduğu belirtilmemiş bunun yerine suçlular için “... kal‘abend ve ıslâh-ı nefis edinceye habs olunub...”⁷⁰³ ve “... tövbesi zahîr oluncaya değin habs lazım gelüb ...”⁷⁰⁴ şeklinde ifade edilerek suçlunun ne kadar hapiste kalacağı açık bırakılmıştır. Buradaki suçlunun ceza süresinin süreci açık bırakılarak kişinin davranışlarını düzeltmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bazı kayıtlarda istisnai durumlarda olabilmektedir. Bahadırlu Osman’ın 23 Temmuz 1687 tarihli Ayıntâb kadısına gönderilen hükümde 6 ay vade ile kalede hapsedilip daha sonra çıkarılması gerektiği istenmiştir⁷⁰⁵.

Hapis alan kişilerin ıslah olup ve tövbe ederek hapisten kurtulmalarının yanında insanların kendilerine kefil olmaları sayesinde de hapis cezasından kurtulabilmektedirler. Bostancı Mahallesinden Hacı Arab kızı Rukiye ile babası Hacı Yusuf oğlu Hacı Arab Şatır Mahmut tarafından hapsedilen Ömer’in bayram münasebetiyle hapisten çıkarılmasını istemişlerdir. Bunun üzerine Ömer Bey Muhsin Çelebi’yi gönderip Ömer’in nefsine kefil olmasıyla Ömer hapisten kurtulmuştur⁷⁰⁶.

⁷⁰⁰“Paşa hazretleri taraf-ı ‘âlilerinden varîd olan buyruldu emr-i üslûbları mazmûn-ı üzre ‘ayân-ı vilâyet ma‘rifetiyle şâki-yi mezbûr kal‘âbend olunub. GŞS,38/138/1.

⁷⁰¹ GŞS,31/134/2.

⁷⁰² 91 Numaralı Mühimme Defteri (H. 1056/M.1646-1647) Özet, Çeviri Yazı, Başbakanlık Osmanlı Arşiv Dairesi Yayınları, İstanbul 2015, s.263,h. 472.

⁷⁰³ Reşat Çelik, 99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi(1-90), Bitlis Eren Üniversitesi/Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis 2015, s.46, (99 Mühimme sayfa 2 hüküm 6).

⁷⁰⁴ GŞS, 36/163/3.

⁷⁰⁵ GŞS, 36/17/4 (13 Ramazan 1098/23 Temmuz 1687).

⁷⁰⁶ GŞS, 10/355/3.

3.5.3.3.Siyaseten Katl Cezası

İnsanların bir arada yaşamaları kişiler arasında birtakım sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlar devletin ileri gelenleri ya da devletin erkleri tarafından bazı önlemlerin alınmasına yol açmıştır. Toplumsal yaşamı düzenleyici, bireyi ve devleti koruyan bu tedbirler zamanla yazılı hale gelerek “kanun” olarak kabul edilmiştir. Dini ve örfi kuralların yanında kanunlar, hukuk sistemlerinin önemli sacayaklarından birini oluşturmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi insanların bir arada yaşamaları ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmesi üzerine devlet yöneticileri dini ve örfi kurallar ışığında bir takım cezaî önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Ölüm cezası bu önlemler içerisinde en fazla başvurulandır⁷⁰⁷.

Siyasetin lügat anlamı, politika (idare) demek olup hükümdar ve onun siyasi temsilcileri tarafından tevzi edilen ve kadılar tarafından uygulanan şer‘i hukuka uymayan idari adalet olarak ifade edilmiştir. Hükümdarın, şer‘atın (siyâsetü’ş-şer‘iyye’ni) tayin etmiş olduğu sınırlar içerisinde siyaset yetkisini kullanarak kendilerine verilen emirlere kadılar uymak zorunda kalmışlardır⁷⁰⁸. Osmanlı Devleti’nde “siyaset” sözlük anlamlarına bir de “ölüm cezası” kavramı eklenmiş ve “siyaset” birçok hallerde, yanında “katl” olmaksızın bile hükümdarın verdiği “ölüm cezası” anlamına dönüşmüştür⁷⁰⁹.

Ta‘zîr cezaları arasında yer alan siyaset cezasının özel bir yeri vardır. Bu cezanın takdir yetkisi esas itibariyle padişah ve onun vekili olan sadrazamdaydı. Ancak uygulama kısmında diğer yüksek mevkideki görevliler de siyaset cezası verebiliyorlardı. Siyaset cezası verme ve uygulama yetkisi ehl-i örfe ait olmakla beraber suçluluğun tespitini kadı yapmaktaydı. Siyaset cezası ölüm de dahîl her türlü ceza verilebilmekteydi⁷¹⁰.

Siyaseten katl klasik hem askeri sınıf üyelerine hem de reayadan olan kişilere verilmiş olan bir cezalandırma biçimidir. İsyan, cinayet, hırsızlık, ev basma,

⁷⁰⁷ İsmail Katgı, “Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl(Hukuki Mahiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.24, 2013, s.181.

⁷⁰⁸ Josep Schact, *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. Abdülkadir Şener Mehmet Dağ, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s.64.

⁷⁰⁹ Ahmet Mumcu, *Siyaseten Katl*, Pohenix Yayınları, Ankara 2007, s.XX.

⁷¹⁰ Mehmet Akif Aydın, “Osmanlı Ceza Hukuku”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, s.480.

halka zülm, fuhuş, kalpazanlık, sahtekârlık gibi suçlar reayanın siyaseten katl edilmesine neden olmaktadır⁷¹¹.

Ayıntâb şehri arşiv vesikalarına yansıyan siyaset cezası toplam 6'dır. Bu cezalar daha çok Müslüman kişilere işlemiş oldukları eşkıyalık, hırsızlık ve cinsel suçlara karşılık verilmiştir. Mütessellim Ahmet Bey oğlu Mehmet Ağa Kürkciyan Mahallesinde oturan Ramazan oğlu Mehmet isimli eşkıyayı yakalayıp mahkemeye getirerek hakkında hırsız ve eşkıya olduğunu iddia edip halinin halktan sorulmasını istemiştir. Bunun üzerine kişiler mahkemede hazır bulunarak Mehmet'in bundan önce birkaç defa insanların evine girip eşyalarını çaldığı isbat edildiğini söyleyerek hırsız ve eşkıya olduğuna şahitlik etmişlerdir. İnsanların şahitliğinden sonra ibrâz edilen fetva gereğince Mehmet'in katledilmesinin meşru olup olmadığı sorulur. *“mazmûnunda zeydin sarık ve bi'l-fesâd olduğu şuhûd-ı udûl ile sabît ve zâhir oluncak hakîm siyasete zeydin katli meşrû' olur mu cevabında olur deyü buyurulub ve kitâb-ı ... mesrûh .. sarık siyasete'l-said fi'l-arz? Bi'l-fesâd ve ibâreti fetvâsın) fetva'ya göre Mehmet'in şer'ân katli'nin meşru olduğuna hükm edilmiştir”*⁷¹² denilerek katlinin meşru olduğuna hükmedilmiştir.

Bir kişinin saî bi'l-fesâd⁷¹³ sayılıp sayılmadığını ve sayılırsa hakkında siyaset olunub olunmayacağını, hükümdarlar çoğu kez fetva ile tespit etmişlerdir. Bu konuda kayıtlara geçmiş fetva örnekleri bulunmaktadır. *“Zeyd daima adet-i müstemiresi mekân-ı mahrezden sirkâ ve leylen alet-i harble Müslümanların ırzına hitek ve avrat ve oğlan tasarruf idüb saî bi'l-fesâd olmasıyla siyasete katl olunması meşrû' olur mı beyân buyurulub müsâb olalar el-cevab olur ketebehû el fakîr...”*⁷¹⁴.

⁷¹¹ Mumcu, *Siyaseten Katl*, s.44-45, 74-78, 115,119.

⁷¹² GŞS, 36/195/4.

⁷¹³ Saî bi'l-fesâd: Ortılığı birbirine katan fesatçı, Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, s.913.

⁷¹⁴ GŞS, 40/169/1; Denizateş, “40 Numaralı Ayıntâb (s.110-220)”, s.103.

SONUÇ

İnsanoğlunun varlığıyla başlayan suç işleme dürtüsü ve bazı kişilerin bundan rahatsız olması ile ortaya çıkan eylemler suça eğilimi arttırmıştır. Böylece suçun işlenmesi her dönem ve toplumda var olmuştur. İnsanoğlu yaşamış olduğu toplumda kendini güven ve huzur içerisinde hissetmek, diğer insanlara karşı korumak ve gelecek zararlardan emin olmak ister. Bunu da tek başına sağlaması çok zordur. Bu yüzden her toplum ve devlet asayişini sağlamak adına ortaya koymuş olduğu kurumlar ve mekanizmalar sayesinde dirlik ve düzeni sağlanmaya çalışmıştır.

Osmanlı Devleti de İslam medeniyetinin bir parçası olarak diğer İslam devletlerinden almış olduğu birçok kurumların yanında, güvenliği sağlama yöntemlerini de alıp kendine has özelliklerle harmanlayarak asayişini sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nde bir yerin asayişinin sağlanmasında görev alanı itibariyle en geniş yetkilere sahip olan kişiler sancakbeyi ve kadıdır. Sancakbeyi ve kadı bulunmuş oldukları bölgenin yargı ve mülki amiridirler. Bulundukları bölgelerde asayişin sağlanması, suçların önlenmesi ve suçlu kişilerin yakalanmasında kolluk kuvvetleri kendilerine yardımcı olmuştur. Özellikle subaşı ve asesler beraber gece ve gündüz şehirde asayişini sağlamakla sorumlu tutulmuş olup bu kişilerin yanında yeniçeri serdari, yasakçılar, kethüda yeri ve kale görevlileri (dizdar, mustahfız gibi)'nden de asayişin sağlanması konusunda faydalanılmıştır.

Kolluk görevlileri şehirde asayişini sağlayarak önemli bir görevi icra etmişlerdir. Ancak her zaman ve her yerde bu görevlilerin bulunması mümkün olmadığı gibi bazen de bu kişiler yanlış tutum sergileyebilmişlerdir. Bunun için asayişini sağlayan görevlilerin yanında bazı ek önlemler alınması gerekmiştir. Osmanlı Devleti'nde bunu sağlamak adına mahallede herkesin zincirleme olarak birbirlerine kefil yapıldığı ve ortak yükümlülüklerin bulunduğu bir düzen kurulmuştur. Böylece bir suç işlendiğinde mahalle halkının şikâyetinde bulunmalarını sağlayan bir otokontrol mekanizması gelişmiştir.

Ayıntâb şehrinde XVII. yüzyılda toplumsal ve bireysel suçlar asayiş olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda suç ve suç çeşitlerine dair hususlar Ayıntâb şer‘iyye sicilleri başta olmak üzere arşiv belgelerindeki bilgilere göre istatistiksel veriler üzerinden değerlendirilmiştir.

Arşiv kayıtlarından Ayıntâb şehrinde işlenen suçların toplam adedi 2623’dür. Bunlardan eşkıyalık olayları da dahîl yeri belli olan dava kayıtları sayısı toplam 2079’dur. Bu suçlardan 1195’i Ayıntâb şehri mahallelerinde, 597’si ise köylerinde meydana gelmiştir. Aynı zamanda 259 davanın ise nerede (mahalle-köy) meydana geldiği tespit edilememiştir. Genel suçların en fazla işlendiği mahaller arasında Şehreküstü Mahallesi bulunmaktadır. Bu mahalle o dönemde Ayıntâb şehrinin en fazla nüfusuna sahip olduğu yerlerinden birisidir. Ancak burada suçun fazla olması yalnızca nüfusa bağlı değildir. Bunun yanında dini, sosyal ve kültürel yapıları da bünyesinde barındırması mahalleye bir hareketlilik sağlamıştır. Bu durumda suçun artmasına etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Şehir genelinde en çok görülen suç türü %24,81 oranla yaralama suçudur. Bunu sırasıyla %18 adam öldürme ve eşkıyalık, %11,09 hırsızlık, %8,42 zina, fuhuş, tecavüz gibi cinsel davalar, %8,12 hakaret, %5,64 içki içme gibi suçlar meydana gelmiştir.

Belgelerdeki bilgilerden XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde işlenmiş olan bütün suçlara karışan fail kişilerin (sayısı kesin olan ve isimleri belli olan kişiler sayılmış ve eşkıyalık dahîl edilmemiştir.) toplam sayısı 2819’dur. Suç faillerinin 2751’i Müslüman, 37’si gayrimüslim olup 31 kişinin ise milliyeti ve cinsiyeti tespit edilememiştir. Failerin yaşları ve medeni durumları tam olarak bir bilgiye sahip değiliz. Kayıtlarda en çok görülen faillerin 2766’sı erkek, 222’si ise kadındır. Mağdurların sayısına baktığımız zaman (eşkıyalık bölümü sayıma dahîl edilmemiştir) toplam kişi sayısı 1803’tür. Suç mağdurlarının 1761’i Müslüman, 42’si ise gayrimüslim tebaadan oluşmaktadır. Mağdurların medeni durumları ve yaşları tam olarak tespit edilememiştir. Tüm suçlara maruz kalan kişilerin 1545’i erkek 258’i ise kadınlardır.

Mahkemeler sorunların çözülmesi için önemli bir yerdir. Ayrıca insanlar olayları kendi aralarında çözmüş olabilmeyi de tercih etmekteydiler. Mahalle ve köylerde yaşayanlar birbirlerinden sorumlu olduğu için herhangi bir yerde meydana

gelen bir anlaşmazlık öncelikle grup içerisinde çözülmeye çalışılmaktaydı. Eğer kişiler arasında anlaşma sağlanmazsa o zaman olay mahkemeye intikal ettirilirdi. Osmanlı Devleti'nde mahkemeler Müslüman-gayrimüslim fark etmeksizin halkın tamamına açıktır. Kişiler yalnızca başlarına bir olay geldiğinde davalı ya da davacı olarak mahkemenin kapısını çalmışlardır. Ayrıca güvenliği sağlayan görevliler ile mahalle halkı da bazı olayların mahkemeye intikal ettirilmesinde rol oynadığı görülmektedir.

Mahkemelerde davacıların şikâyetinde bulunduğu davalı kişi ve kişiler mahkemeye getirilerek hakkında iddia edilen suçlar sorulmaya çalışılmaktadır. Öncelikle mahkemede davalı ve davacıların sözlü olarak ifadeleri alınır ve bunların yargılaması yapılarak olay kayıtlara geçirilirdi. Ayıntâb şehrinde de mağdurlar ve yakınlarının mahkemeye müracaat ederek söz konusu dönemde adalet aramaya çalıştıklarını görmekteyiz. Ancak yine de kayıt altına alınmamış suçların mevcut olabildiğini düşünmekteyiz.

Ayıntâb mahkemesine yansıyan davalar arasında en sık görüleni darb ve yaralama vakalarıdır. Bu davalar genel suçların %24,81'ini oluşturmaktadır. Bu davalarda mağdurların mahkemeye gelip darbe aldıkları bölgeyi gösterip suçlu kişilerin sorgulanmasını talep etmeleri şeklinde kayıtlara yansımıştır. Ağır yaralanma durumlarında ise mağdur yakınları mahkemeye müracaat ederek yaralı kişilerin bulunduğu yerde kontrol edilmesini isteyerek gerçekleştirmiştir. Sıradan insanların birbirlerini darb ettikleri gibi bazen aile içi sorunlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Burada daha çok hukuki sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle eşler arasında boşanmalara sebebiyet verdiğini görmekteyiz

Çalışmadan, üretmeden, haksız kazanç elde etmek için hırsızlık ve gasb olayları kolay bir gelir elde eden kişiler için cazip görülmektedir. Bazen kişilerin bu işi meslek haline getirmiş oldukları ve haklarındaki şikâyetlerin kayıtlara yansımından görülmektedir. Failler tarafından mağdurların özel mekânlarına girilerek eşyalar alınmış ve gerektiğinde fiziksel şiddet uygulamaktan çekinmemişlerdir. Şehirde yaşanan ev ve dükkân hırsızlıklarında yükte hafif pahada ağır eşyaların yanı sıra zahire ve çeşitli hayvanların çalındığı anlaşılmaktadır.

Katl-cinayet davalarında olayların meydana geliş sebepleri genellikle bilinmemektedir. Kayıtlara yansıyan davalarda olay çoğunlukla mağdur yakınları

tarafından mahkemeye gelinerek katl edilen kişinin yaralarının kontrol edilmesi şeklindedir. Kişiler kontrol edildikten sonra olay ne şekilde kim tarafından varsa suç aleti belirtilerek kayıtlara geçmektedir. Cinayet suçlarında maktûl kişilerin yakınları genellikle kısas talebinde bulunmuşlardır. Ancak bazen aralarında çıkan anlaşmazlıklar sulh'e bağlanarak diyet ödemekteydi. Bu diyet genellikle fail tarafından maktûlün yakınlarına altın gümüş cinsinden para gibi menkul mallar ile bağ, bağçe gibi gayrimenkul metalarla ödenmiş olduğu görülmektedir.

Cinsel suçlar ise toplum ahlakını doğrudan etkilediği için devlet görevlilerinin ve halkın engelleme hususunda en fazla hassasiyet gösterdikleri suçlardan birisidir. Mahalle ya da köylerde bu suçları işleyen kişiler toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Suçluyu kendi mahalle ya da köylerinde barındırmak istemeyen kişiler faillerin başka mahallere ihraç edilmelerini talep etmişlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda sui hali olan kişiler oturmuş oldukları yerden başka bir yere gönderilerek cezalandırılmışlardır. Bu kişilerin tekrardan buralara döndükleri kayıtlara yansımamıştır. Şehirde fuhuş suçu zina suçuna göre daha fazla kayıtlara yansımıştır. Bu suçun toplumda fahişe olarak tanımlanan kişiler ve kendilerine aracılık eden tarafından yaptırılması, zina'nın ise daha gizli kapaklı olması ve suçun ispat edilmesinde aranan özel şartların bulunması kayıtlardaki vaka sayılarını etkilemiştir. Ayrıca tecavüz ve livata suçunda en az bir mağdurun bulunması ve olayın bir şekilde mahkemeye intikal ettirilmesi bu suçların zina'ya göre daha fazla mahkeme kayıtlarına yansıdığını göstermektedir. Tecavüz ve livata suçlarında mağdurlar genellikle savunmasız kadın, erkek, kız, çocuklar ve gençler olmuştur.

İçki üretimi ve tüketimi belirli kurallar çevresinde yalnız gayrimüslim tebaaya has iken XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde yaşayan Müslümanların içki ürettikleri ve içmek için bir araya geldikleri görülmüştür. Dinen yasak olan bu durum, kayıtlarda kişilerin genellikle ev, bağçe gibi özel mülk alanlarında gerçekleştirdikleri bilinmektedir. O dönemde Müslümanların meyhaneye gidip içki içtiklerine dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Şehirde görülen çeşitli suçlar içerisinde insanların birbirlerine karşı psikolojik şiddet uyguladıkları ve mahremiyetlerine saldırdıkları hakaretler de önemli yer tutmaktadır. İnsanoğlu kırgınlık ve öfke anında karşısındaki kişiye karşı gücü yetecekse fiziksel güç yetmeyecekse de küfür içeren sözler ile karşısındakini alt

etmeye çalışmaktadır. Bu sözler kişilerin daha çok kutsal değerleri üzerine yapılan ve mahremiyetlerine yapılan küfürler olarak karşımıza çıkmaktadır. Belgelerde bazen kullanılan ifadeler kapalı bir şekilde kayda geçirilirken bazen de açıkça söylenen sözler kaydedilmiştir.

Ayıntâb'da görülen asayiş sorunlarından biri de eşkıyalık faaliyetleridir. Şehirde baş gösteren eşkıyalık faaliyetleri devlet görevlilerinin, aşiret mensuplarının, levendat ve ferdî eşkıyalık hareketleri olarak görülmektedir. Bu eşkıyalık hareketlerinin ortak özellikleri harp aletleriyle yol kesme, ev basma, halkın canına ve malına kastetmeleri gibi huzur ve asayışı bozan hareketlerde bulunmaları şeklindedir.

Cezalandırma, suçu işleyen kişilerin yapmış oldukları fiillerin karşılığını görmek ve suçun işlenmesini önlemek amacıyla caydırıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde hem şer'î hukuk hem de örfî hukuk kuralları geçerli olmuştur. Bu çerçevede arşiv kayıtlarına yansıyan suçlara verilen cezalar had, kısas ve ta'zîr başlığı altında değerlendirilmiştir. Had cezaları had-i zina, had-i şürb ve had-i kazf olarak görülmüştür. Kısas cezaları adam öldürme suçlarında maktûl yakınlarının talepleri ve şartların tamam olması üzerine verilmektedir. Ayrıca kişiler isterlerse kısıstan vazgeçerek diyet talep edebilmektedirler. Diyet cezası genellikle kısasın uygulanmadığı durumlarda ödenen para cezalarıdır. Tazir cezaları ise, had ve kısas cezaları dışında kalan ve devlet başkanını işlenen suç karşısında vermiş olduğu cezalardır. Ayrıca Osmanlı Devleti işlenmiş olan suçlara karşı verilen bu cezaların yanı sıra Osmanlı padişahlarının yapmış oldukları kanunnamelerde de gerektiğinde para cezası verilmesini öngörmüştür. Bu para cezaları genellikle kişinin ekonomik durumuna göre farklı miktarlarda alınmıştır. Bu ceza miktarları kanunnamelerde etraflıca belirtilmiştir.

XVII. yüzyılda Ayıntâb şehrinde asayiş sorunları büyük çaplı olmasa da XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren ülke genelinde merkezi otoritenin zayıflamasıyla yerel aileler, yeniçeriler gibi kişi ve grupların şehirde etkili bir güç haline gelmelerine neden olmuştur.

Çalışmanın gelecekte yapılacak olan akademik çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Vesikaları

1.Gaziantep Şer‘iyye Sicilleri (GŞS)

10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 129, 162,167, 168, 169, 170-A, 170-B, 171, 172 Numaralı Defterler

2. Başkanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defterleri (A.DVNS. MHM. d.)

75,76, 78, 79, 80, 81, 84, 85, 89, 91, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111 Numaralı Defterler

3. Başkanlık Osmanlı Arşivi Atik Şikâyet Defterleri (A. DVNS. ŞKT. d.)

4, 5, 7, 8, 15, 18, 25, 187 Numaralı Defterler

4.Araştırma-İncelemeler

Başkanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başkanlık Osmanlı Arşiv Rehberi, Yay. Nu.108, İstanbul 2010.

Acun, Fatma: “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması” *Türkler Yeni Türkiye Yayınları*, C.9, Ankara 2002.

Akar, Ali: “Türk Sözlükbiliminde Tanımsız Bir alan: Sözcük Sözcükleri”, *Dil Araştırmaları*, S.14, Bahar 2014.

Akbulut, İlhan: “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. LII, no.1, 2003.

Akdağ, Mustafa: *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, Tekin Yayınevi, Ankara 1979.

Akdağ, Mustafa: *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, YKY İstanbul 2018.

Akgündüz, Ahmet: Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri C.1-9 İstanbul.

Akis, Metin: *Buhran Döneminde Antep’te Sosyal Hayat (1572-1606)*, Vadi Yayınları, Ankara 2008.

Akman, Mehmet: *Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul 2004.

- Aksan, Doğan: *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, C.I, Türk Dil Kurumu, 2. Baskı, Ankara 1979.
- Aksın, Ahmet-Maral Emrah: “Osmanlı Devleti’nde Irza ve Namusa Yönelik Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850)”, *II. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 2007.
- Aktan, Hamza: “Kazf”, *DİA*, XXV, Ankara 2002, ss.148-149.
- Aktaş, Necati: “Atik Şikâyet Defteri”, *DİA*, IV, İstanbul 1991, s.68.
- Altuntaş: Kuran-ı kerim mealı.
- Apaydın, Yunus: “Kefâlet”, *DİA*, XXIV, Ankara 2002, ss.168-177.
- Arık, Fedai Şamil: Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar, *AÜ Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi XVII*, no.28, 1995.
- Arıkan, Melahat: *12 Numaralı Ayntab Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1027-1028/M.1618-1619)(s.105-204)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.
- Arslan, Hasan: *17. Yüzyılda Maraş Sancağı (Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)* Dulkadiroğlu Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2014.
- Arslanboğa, Musa: “40 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1102-1104/M.1692-1693)(s.110-220)”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.
- Atar, Fahrettin: “Kadı”, *DİA*, XXIV, İstanbul 2001, ss.66-69.
- Atar, Fahrettin: “Mahkeme”, *DİA*, XXVII, Ankara 2003, ss.338-341.
- Ateş, Yılmaz Deniz: *40 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1102-1104/M.1692-1693)(s.110-220)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.
- Avcı, Mustafa: *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004.
- Aydın, Mehmet Akif: “Osmanlı Ceza Hukuku”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, ss.478-482.
- Aydın, Mehmet Akif: “Osmanlı’da Mahkeme”, *DİA*, XXVII, Ankara 2003, ss.341-344.
- Aydın, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi*, 14. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 2017.
- Aydın, Mehmet Akif: *Osmanlı Hukuku Devlet-i Aliyye’nin Temeli*, İsam Yayınları, Ankara 2020.
- Baba, Yasemin: “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”, *İUHFM*, C.LXXI, no.1, 2013, ss.79-106.
- Bardakoğlu, Ali: “Ceza”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, ss.470-478.
- Bardakoğlu, Ali: “Diyet” *DİA*, IX, İstanbul 1994, ss.473-479.
- Bardakoğlu, Ali: “Eşkîya” *DİA*, XI, İstanbul 1995, ss.463-466.
- Bardakoğlu, Ali: “Hapis”, *DİA*, XVI, İstanbul 1996, ss.54-64.

- Barkan, Ömer Lütfi: “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.11, no:1-4, Ekim.
- Barkey, Karen: *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev. Zeynep Altok), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- Baş, Gülcan: *35 Numaralı Ayıntab Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1094-1095/M.1682-1683)-(s.146-288)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2018.
- Başoğlu, Tuncay: “Ta‘zîr”, *DİA*, XXXX, İstanbul 2011, ss.198-202.
- Batmaz, Eftal Şükrü: “Osmanlı Devleti’nde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış”, *AÜ OTAM*, S.7, Ankara 1996.
- Bayezıt, Yasemin: “Osmanlı Kadısının Emniyet ve Asayiş İşlerindeki Rolü”, *Türk Polis Tarihinin Kökenleri*, Ed. Yücel Yiğit, Polis Akademisi Yayınları, Ankara 2017.
- Baytimur, Suha Oğuz: *Osmanlı Devleti’nde Hapis ve Sürgün Cezaları (1791-1808)* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 2011.
- Bebek, Adil: “Ceza”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, ss.346-347.
- Beydilli, Kemal: “Osmanlı Devleti’nde İmamlık”, *DİA*, XXII, İstanbul 2000, ss.181-186.
- Beydilli, Kemal: *Osmanlı’da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013.
- Bilmen, Ömer Nasuhi: *Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c. III, İstanbul 1970.
- Bilmen, Ömer Nasuhi: *Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, c. VII, İstanbul 1970.
- Bozkurt, Nebi: “İslam Döneminde Fuhuş”, *DİA*, XIII, İstanbul 1996, ss.211-214.
- Canbakal, Hülya: *17. Yüzyılda Ayntâb Osmanlı Kentinde Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Cezar, Mustafa: *Osmanlı Tarihinde Levendler*, TTK, Ankara 2013.
- Cin Halil-Akgündüz Ahmet: *Türk Hukuk Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 1990.
- Cin Halil-Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, Sayram Yayınları, Konya 2011.
- Çakır, İbrahim Ethem: *XVI. Yüzyılda Ayntab Şehri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010.
- Çalışkan, İbrahim: “İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, Ankara 2009.
- Çam, Cuma: *11 Numaralı Ayntab Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1017/M.1608-1609)*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2008.

- Çelik Reşat: *99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (s.1-90)*, Bitlis Eren Üniversitesi/Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis 2015.
- Çelikdemir Murat-Demir Mustafa: “18 Yüzyılda Ayıntab’da Suç ve Ceza (1750-1775)”, *Gaziantep Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), Gaziantep 2018, ss.24-35.
- Çelikdemir Murat-Demir Mustafa: “18. Yüzyılın Üçüncü Çeyreğinde Ayıntab’da Yerel Yönetim ve Elitler”, *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi* 2 (1), Gaziantep 2019, ss.38-57.
- Çetin, Cemal: “Erken Modern Osmanlı Toplumunda Namus Algısına Dair Bazı Gözlemler (Konya Örneği)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.45, Konya 2019.
- Çınar, Hüseyin: 18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehri’nin Sosyal ve Ekonomik Durumu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- Çınar, Hüseyin: “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Ayntab (Antep) Şehrinde Bir Güç Unsuru Olarak Yeniçeriler”, (Ed. Yusuf Küçükdağ), *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu*, Gaziantep 2000.
- Çiftçi, Betül: *49 Numaralı Antep Şer’iyye Sicili Değerlendirme ve Transkripsiyonu*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2017.
- Çolak, Abdullah: *İslam Ceza Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2019.
- Daşcıoğlu, Kemal: *İşkân, Suç ve Ceza Osmanlı’da Sürgünler*, İstanbul 2007.
- Daşcıoğlu, Kemal: “Osmanlı’da Eşkîyalık Hareketlerini Cezalandırma Yöntemi Olarak Sürgünler”, *Osmanlı’dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör İlkadım Belediyesi Yayınları*, Samsun 2017.
- Değerli Keçeci, Ayşe: “Osmanlı Devleti’nde Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, Gaziantep 2008.
- Demir, Abdullah: *Osmanlı Mahkemesi Medeni Yargılama Hukuku*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2010.
- Demir, Abdullah: *Türk Hukuk Tarihi*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir 2011.
- Demir, Mustafa: 16. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016.
- Demirci, Mehmet Akif: *47 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1108-1109)(s.1-125)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2017.
- Demirtaş, M. Necati: *Açıklamalı Osmanlı Fetvaları II*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2012.
- Denizateş, Yılmaz. *40 Numaralı Ayıntâb Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1102-1104/M.1692-1693)(s.110-120)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.

- Develioğlu, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2003.
- Dönmez, İbrahim Kâfi: “Sarhoşluk”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, ss.141-145.
- Düzdağ Ertuğrul: *Şeyhülislam Ebusuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1972.
- Ekinci, Ekrem Buğra: *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2008.
- Erdinçli, İhsan: “Yasaklardan Modern Denetime: Osmanlı Devleti’nin İçki Tüketimine ve Meyhanelere Yaklaşımı”, *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, Yıl 16 s.31, Bahar 2020.
- Erdoğan, Ahmet: Suç ve Ceza: Osmanlı Toplumunda Bireysel Suçlar ve Cezalar (1559-1609) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas 2019.
- Ergenç, Özer: “XVII. Yüzyılın Başlarında Ankara’nın Yerleşim Durumu Üzerine Bazı Bilgiler” *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1980.
- Ergenç, Özer: “Osmanlı Şehirlerindeki Mahalle’nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”, *Osmanlı Araştırmaları IV*, İstanbul 1984.
- Ergenç, Özer: *Osmanlı Klasik Dönem Tarihçiliğine Katkı XVII. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- Ergut, Ferdan: *Modern Devlet ve Polis Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- Erkek, Mehmet Salih: “17. Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları” *Acta Tucica Çevrim İçerik Tematik Teknoloji Dergisi*, S.2/1, Temmuz 2009, ss.53-60.
- Esen, Hüseyin: “Zina”, *DİA*, XXXIV, İstanbul 2013, ss.440-444.
- Eş-şâzeli Hasan, Ali: “Cinayet” *DİA*, VIII, İstanbul 1993, ss.14-15.
- Ertuğ, Hüseyin Nejdet: Osmanlı Kefâlet Sistemi ve 1792 Tarihli Bir Kefâlet Defterine Göre Boğaziçi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2000.
- Farooqi, Suraiya: “Bursa’da Cinayet: Bir Cui Bono Vakası”, Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-20. Yüzyıllar İçinde, Editör: Noëmy Lévy Alexandre Toumarkine, Çev. Arzu Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İstanbul 2007.
- Gelir, Burcu: *1680-1700 Tarihleri Arasında Ayntab (Gaziantep) Şehrinde Asayiş Problemleri ve İslam-Osmanlı Ceza Hukuku Uygulamaları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.
- Gerlach, Stephan: *Türkiye Günlüğü 1573-1676*, (çev. Türkis Noyan), C. I, İstanbul 2007.
- Griswold, William J: *Anadolu’da Büyük İsyan 1591-1611*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.

- Güler, Ümit: Osmanlı Döneminde İmamların Mesleki Hayatlarında Karşılaştıkları Sorunlar (18. Yüzyıl Diyarbekir Eyâleti Örneği), *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4/Sayı:1, Haziran 2019.
- Güner, Hüsniye: *21 Numaralı Ayntab Şer'iyeye Sicil Defter (H.1059-1060/M.1649-1650) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2006.
- Heyd, Uriel: *Studies In Ottoman Crminal Law*, Oxford At The Clarendon Press, London 1973.
- Hızlı, Mefail: "Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair", *Tesam Akademi Dergisi*, c.1, sy.1, 2014.
- İnalcık, Halil: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Klasik Çağ (1300-1600)* (çev. Ruşen Sezer), YKY, İstanbul 2003.
- İlgürel, Mücteba: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ateşli Silahların Yayılış", *İÜEFİTD*, S.32, İstanbul 1979, ss.301-318.
- İlgürel, Mücteba: "XVII. Yüzyıl Balıkesir Şer'iyeye Sicillerine Göre Subaşılık Müessesesi", VIII, *Türk Tarih Kongresi II*, Ankara 1981.
- İlgürel, Mücteba: "Abaza Hasan", *DİA*, I, İstanbul 1988, ss.10-11.
- İlgürel, Mücteba: "Osmanlı'da Eşkıyalık" *DİA*, XI, İstanbul 2013, ss.466-469.
- İlhan, Okan: "20 Numaralı Ayntab Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1060-1061/M.1650-1651)(s.137-270)", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2015.
- İmber, Colin: "İslam Hukukunda Zina" (çev. Muharrem Midilli), *İslam Hukuk Araştırmaları Dergisi*, sy.29, 2017.
- İnanır, Ahmet: *İbn-i Kemal'in Fetvaları Işığında Osmanlı'da İslam Hukuku*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.
- İpşirli, Mehmet: "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik (17. Yüzyıla Kadar)", *Belleten*, LXI/232 (Aralık 1997).
- Kahraman, Seyit Ali: *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.9/2, YKY, İstanbul 2011.
- Kalyoncuoğlu, Salim: *Selçuklularda İç Güvenlik*, Afyon Kocatepe Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2010.
- Kanar, Mehmet: Osmanlı Türkçesi Sözlük (...)
- Kanat, Cüneyt: *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*, Küre Yayınları, İstanbul 2017.
- Katğı, İsmail: "Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl (Hukuki Mahiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.24, 2013.
- Karal, Enver Ziya: Yavuz Sultan Selim'in Oğlu Şehzade Süleyman'a Manisa Sancağını İdare Etmesi İçin Gönderdiği Siyasetname, *Belleten*, C.VI, S.21-22, 1942.
- Karaman, Hayreddin: *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008.

- Karaman, Hayreddin: *Mukayeseli İslam Hukuku I*, İz Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Kazıcı, Ziya: “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri”, *İslam Medeniyeti Dergisi*, c.5, s 43, 1982, ss.29-35.
- Kazıcı, Ziya: “Hisbe-Osmanlı Devleti”, *DİA*, XVIII, İstanbul 1998.
- Kısa, Yavuz: *İkinci Viyana Kuşatması'ndan Pasarofça Antlaşması'na Anadolu'nun Sosyal ve Ekonomik Durumu: Ayntab, Manisa, Kayseri ve Trabzon Örneği (1683-1718)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 2020.
- Kıvrım, İsmail: *Şer'îye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Konya ve Ayıntâb Şehirlerine Gündelik Hayat*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2005.
- Kıvrım, İsmail: “Osmanlı Mahallesinde Gündelik Hayat (17. Yüzyılda Gaziantep Örneği)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.8, Gaziantep 2008, ss.231-255.
- Kıvrım, İsmail: *Ayıntâb'da Gündelik Hayat (1650-1700)*, Sage Yayıncılık, Ankara 2019.
- Koç Yunus-Murat Tuğluca, “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Yargılama ve Toplumsal Yapı”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, İstanbul 2006, ss.7-24.
- Koçak, Zülfiye: *Ayntab Şehri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1600-1650)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2010.
- Konan, Belkıs: “Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu”, *AÜ. Osmanlı Tarih Araştırmaları Merkezi Dergisi (OTAM)*, no.29, 2011.
- Koparan, Necdet: *Türk Jandarma Teşkilâtı (1908-1923)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Koyuncu, Derviş Toğrul: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alkollü İçeceklerin (Arak-Şarap) Üretimi, Ticareti ve Tüketimi: 1792-1839 İstanbul Örneği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.
- Kunt, Metin: *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri: “İmam”, *DİA*, XXII, İstanbul 2000, ss.178-181.
- Maydaer, Saadet: *16 Yüzyılda Bursa'da Asayiş*, Emin Yayınları, Bursa 2016.
- Menekşe, Ömer: “XVII. ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1998.
- Michaud, Yves: *Şiddet*, (çev. Cem Muhtaroglu), İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- Mohr, Melissa: *Küfretmenin Kısa Tarihi*, (çev. Zeynep Dörtok Abacı) Aylak Kitap, İstanbul 2015.
- Mumcu, Ahmet: *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1969.

- Mumcu, Ahmet: *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Birey Toplum Yayınları, Ankara 1985.
- Mumcu, Ahmet: *Siyaseten Katl*, Pohenix Yayınları, Ankara 2007.
- 91 Numaralı Mühimme Defteri: (H.1056/M.1646-1647), Başbakanlık Devlet Osmanlı Arşiv Dairesi Yayınları, İstanbul 2015.
- Oğuzoğlu, Yusuf: “XVII. Yüzyılda Türkiye Şehirlerindeki Başlıca Yöneticiler”, 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.I, Samsun 1986, ss.140-155.
- Oğuzoğlu, Yusuf: “Dizdar”, *DİA*, IX, İstanbul 1994.
- Osmanoğlu, Cihan, “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Zina Suçu ve Cezası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.LXVI, s.1, İstanbul 2008, ss.109-178.
- Orhonlu, Cengiz: *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1696)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1963.
- Ortaylı, İlber: “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.9, S.1, Ankara 1976.
- Ortaylı, İlber: “Osmanlı Devleti’nde Kadı”, *DİA*, XXIV, İstanbul 2001.
- Ortaylı, İlber: *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedid Neşriyat, Ankara 2008.
- Ortaylı, İlber: *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.
- Öz, Mehmet: “Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri”, *Osmanlı’dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör (Ed: Osman Köse) İlkadım Belediyesi Yayınları*, Samsun 2009.
- Özcan, Tahsin: “Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi”, *Marfîe*, sy.1, Bahar 2001.
- Özcan, Abdülkadir: “Asesbaşı”, *DİA*, III, İstanbul 1994, ss.464.
- Özcan, Abdülkadir: Zaptiye”, *DİA*, XXXIV, İstanbul 2013, ss.128-130.
- Özcan, Abdülkadir: “Osmanlı İstanbul’unda Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda İlk Karakol Teşkilatının Kurulması”, *XIII, Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1999.
- Özdeğer Hüseyin: *Onaltıncı Asırda Ayıntâb Livası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1988.
- Özdeğer, Hüseyin: “I. Selim Kanunnamesi ve Tahlili” *Türk İktisad Tarihi Yıllığı*” İÜ Yayınları, no.1, 1987.
- Özdeğer, Hüseyin: “Mustahfız” *DİA*, XXXII, İstanbul 2006, s.109-111.
- Özharat, Semiha Zehra: *IV Mehmed Döneminde Ayıntab Şehri’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1648-1687)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2014.
- Özharat, Semiha Zehra: “17. Yüzyılın İkinci Yarısında Ayıntab Şehrinde İşlenen Suçlar ve Cezalar”, *Gaziantep Üniversitesi, Journal of Social Sciences*, Gaziantep 2014.

- Özkaya, Yücel: *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.
- Özlu, Zeynel: XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep Mutfağı, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı. 72, 2006.
- Özlu, Zeynel: XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep, *Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları*, Gaziantep 2014.
- Öztürk, Mustafa: “XVIII. Yüzyıl Antakya ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları” *Belleten*, C.LIV, Sayı:211, Ankara, Aralık 1990.
- Pakalın, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- Pakalın, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- Pakalın, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993
- Parlatır, İsmail: *Osmanlı Sözlüğü Türkçesi*, Ankara 2006.
- Peirce, Leslie: *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet* (çev. Ülkü Tansel), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- Peirce, Leslie: “İnsan Kaçırmanın Namuslu ve Namussuz Halleri: Osmanlı Dünyasında Hükümdarlar, Eşkıyalar ve Kahramanlar”, *Kebikeç*, 34, 2012, s.41-60.
- Riemsneider, Kaspar K: “Eski Anadolu’da Hapishane ve Ceza” Çev. Turgut Yiğit, *Ankara Üni. Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi XV*, no.26, 1991
- Rudolph, Peters: *Crime and Punishment In Islamic Law*, Cambridge University Press, Newyork 2005.
- Ruff, R.Julius: *Erken Modern Avrupa’da Şiddet (1500-1800)* Çeviren. Didem Türkoğlu, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2011.
- Sabev, Orlin (Salih Orhan): Ahlakın Arka Sokakları: 18. Yüzyıl Osmanlı İstanbul’unda Fuhuş ve Ceza, *IV. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildiriler*, İstanbul 2016.
- Sağlam, Fatma: *Osmanlı Döneminde Ayıntâb Şhreküstü Mahallesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep 2022.
- Sak, İzzet: *Şer’iyye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. Yüzyıllar)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992.
- Sak, İzzet-M. Fırathan, Taşın: Şer’iyye Sicillerine Göre Osmanlı Hukukunda Cinsel Suçlar: Konya Örneği (1600-1740) Tarihin Peşinde: *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.22, 2019, ss.189-251.
- Schact, Josep: *İslam Hukukuna Giriş*, (çev. Abdülkadir Şener-Mehmet Dağ), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1986.

- Sami, Şemsettin: *Kamûs-ı Türki, İkdâm Matbaası, Dersaadet*, 1317, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010.
- Sarıay, Erciment: *II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayeti'nde Asayiş, Suç ve Ceza*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi Nevşehir 2019.
- Saydam, Abdullah: “Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefâlet Usûlü”, *Tarih ve Toplum*, İstanbul 1997, ss.164.
- Sinanoğlu, Mustafa: “Küfür”, *DİA*, XXVI, Ankara 2002, ss.533-536.
- Şahin, İlhan: “Sancakbeyi”, *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, ss.97-99.
- Şensoy, Naci: “Eski Devirlerde ve İslam'da Hırsızlık Suçu” Muammer Raşit Seviğ'e Armağan, İstanbul 1956.
- Şeyhülislam Feyzullah Efendi, Fetâvâ-yı Feyziye (çev. Süleyman Kaya), İstanbul 2009.
- Şıvgın, Hale: 19. Yüzyılda Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Gaziantep 1997.
- Söylemez, Faruk: XVIII. Yüzyılı Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkîyalık Hareketleri, *EU, SBE Dergisi*, S.22, Kayseri 2007.
- Söylemez, Faruk: “XVIII. Yüzyılda Sivas ve Çevresinde Eşkîyalık Olayları”, *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri*, Sivas, Mayıs 2007.
- Söylemez, Faruk: *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi Rişvan Aşireti Örneği*, Kitabevi, İstanbul 2011.
- Tamdoğan, Işık: “Atı Alan Üsküdar'ı Geçti ya da 18. Yüzyılda Üsküdar'da Şiddet ve Hareketlilik İlişkisi”, *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-20. Yüzyıllar İçinde*, Editör: Noëmy Lèvy Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.
- Toğrul, Neşe: *129 Numaralı Ayıntâb Şer'îyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1061,1108,1142/M.1650-1696,1729)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2010.
- Tott Baron De: 18. Yüzyılda Türkler, (çev. Mehmet R.Üzmen), Tercüman 1001 Temel Eser.
- Turan, Şerafettin, *Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 1997.
- Türcan, Talip: “Sürgün”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, ss.164-166.
- Türkçe Sözlük (Haz. İsmail Parlatır vd.), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara 1998.
- Tümer, Günay: “Fuhuş” *DİA*, XIII, İstanbul 1996, ss.209-211.
- Udeh, Abdülkadir: *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku (Genel Hükümler)* (çev. Ali Şafak), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012.
- Udeh, Abdülkadir: *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku (Özel Hükümler)* Çev. Ali Şafak, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2012.

- Uluçay, Çağatay: “Sürgünler Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa’ya Sürülenler”, *Belleten* (TTK Yayınları) XV, no.60, 1951, ss.507-592.
- Uyanık, Memet Zeki: “İslam Hukukunda Hapis Cezası ve Çeşitleri Süreleri, *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, s.2, 2017, ss.139-164.
- Uzun, Efkan: *XVII. Yüzyılda Anadolu İsyânlarının Şehirlere Yayılması; Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkisi (1630-1665)*, AU Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları I*, TTK, Ankara 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Devlet Teşkilatında Kapıkulu Ocakları II*, TTK, Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988.
- Üçok, Coşkun: Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler I, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi III*, no.1, (1946a), ss.125-146.
- Üçok, Coşkun: Osmanlı Kanunnamelerde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler II, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi III*, no.2, İstanbul, (1946b), ss.365-383.
- Ünal, Mehmet Ali: “Osmanlı Devleti’nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı, *Osmanlı VI*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- Yağar, Hasan: “Osmanlı Polis Teşkilatı ve Yenileşme Süreci”, II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Yağcı, Zübeyde Güneş: “Osmanlı Taşrasında Kadınlara Yönelik Cinsel Suçlarda Adalet Arama Geleneği”, *Kadın Araştırmaları Dergisi VI*, no.2, 2005.
- Yarış, Ahmet: “45 Numaralı Gaziantep Şer’iyye Sicili’nin İlk Yüz Sayfası Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1107/M.1696)”, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 2014.
- Yaşar, Yücel: “Osmanlı İmparatorluğu’nde Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler”, *Belleten*, XXXVIII, Sayı:152, Ankara 1974.
- Yaşaroğlu, M.Kamil: “Livâta” *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, ss.198-200.
- Yerlikaya, İlhan: “Tanzimattan Önce Osmanlı Devleti’nde Belediye Hizmetleri”, *Osmanlı VI*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- Yıldırım, Mustafa: “İslam Hukukunda İçki İçim Suçu ve Cezası”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. XIII-XIV, İzmir 2001.
- Yıldırım, Fatma: “Osmanlı Toplumunda Küfür Suçu ve Cezası (1600-1650 Antep Örneği), *Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, S.1, C.III, Gaziantep 2020.
- Yılmaz, Fikret: “Boş Vaktiniz Var mı? Veya 16. Yüzyılda Anadolu’da Şarap Eğlence ve Suç”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S.1, Bahar 2005.
- Yurtseven, Yılmaz: “Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta’zîr Suç ve Cezaları”, *SUHFD*, IX/3-4, 2001, ss.265-292.
- Zehra, Muhammed Ebu: *İslam Hukukunda Suç ve Ceza (2)*, (çev. İbrahim Tüfekçi), Kitabevi, İstanbul 1994.

Zuhayli, Vehbe: *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, c.7, İstanbul 1994.

EKLER

Ek 1: Yaralama Suçlarında Vücutta Alınan Bölge ve Sayıları

Darb Edilen Bölge	Vaka Sayısı
Baş (Yarılması)	100
Gözün Yaralaması	22
Boyun	7
Çene	7
Alın	1
Kol	80
Dirsek (dirsekten düşmüş bir belge)	11
Omuz	28
Kulak-tözü-kesilme	19
Burun	4
Yüz	13
El	24
Bilek	5
Ayak	5
Göğüs	19
Parmak	20
Kürek kemiği	38
Karın	5
Bel-sırt	24
Kaş	12
Saç-sakalın yorulması	8
Yaka	3
Boğaz	15
Böğür	15
Diz	8
Baldır	6
Koltuk altı	7
Kalça	2
Yan (sol-sağ)	9
Topuk	3
Diş-ağız (26)	42
Haliçe (ayak haliçesi)	17
Oyluk	37
Ciğer	1
Kasık	3

Oturak-makad	13
Eyki?	3

Ek 2: İçki İçme Suçunda Baskın Sırasında Yakalanan Kişiler

İçki İçme Suçunda Yakalanan Kişiler	Yakalandığı yer
Kahveci El-Hâc Hüseyin	Ev
Kasab Fazlı	Ev
Ali bin Hamza	Ev
Demürcü Halil	Ev
Mehmed Beşe	Bağçe
Ömer Şah bin Osman	Bağçe
Şeyhli bin Mehmed	Bağçe
Ali	Bağçe
Fatma binti Abdullah	Ev
Yemen binti Cuma	Ev
Bekdaş bn Ahmed	Ev
Mahmud	Oda
Oruç hatun	Oda
Aişe hatun	Oda
Zülfikar Beşe	Ev
Yörükçü Ömer	Ev
Yusuf	Ev
Es-Seyyid Hüseyin	Ev
Hadice	Ev
Kellami ?	Ev
Ali	Ev
Ali Beşe	Ev
Mehmed	Ev
Hüseyin	Ev
Aişe	Ev
Diğer Aişe	Ev
Satılmış	Mağara
Mehmed Ali	Mağara
Kel Osman	Mağara
Çauş oğlu Mehmed Beşe	Mağara
Hadice binti Sekban Mahli	Mağara
Mustafa Beşe	Mağara
Ali Beşe	Mağara

Halil	Mağara
Ahmed bin Mustafa	Ev
Mustafa bin Ali emred	Ev
Hüseyin bin Mehmed emred	Ev
Ali bin Mehmed emred	Ev
Hasan bin Yakub emred	Ev
Halil bin Süleyman emred	Ev
İbrahim bin Yusuf emred	Ev
Murad bin Abdullah	Ev
Fatma binti Mehmed	Ev
Hadice binti Mehmed	Ev
Kamile binti Mehmed	Ev
Mehmed bin el-Hâc Ahmed emred	Ev
Yusuf bin el-Hâc Mehmed emred	Ev

Ek 3: İncelenen Belgelerin Defter Numarasına Göre Aylar

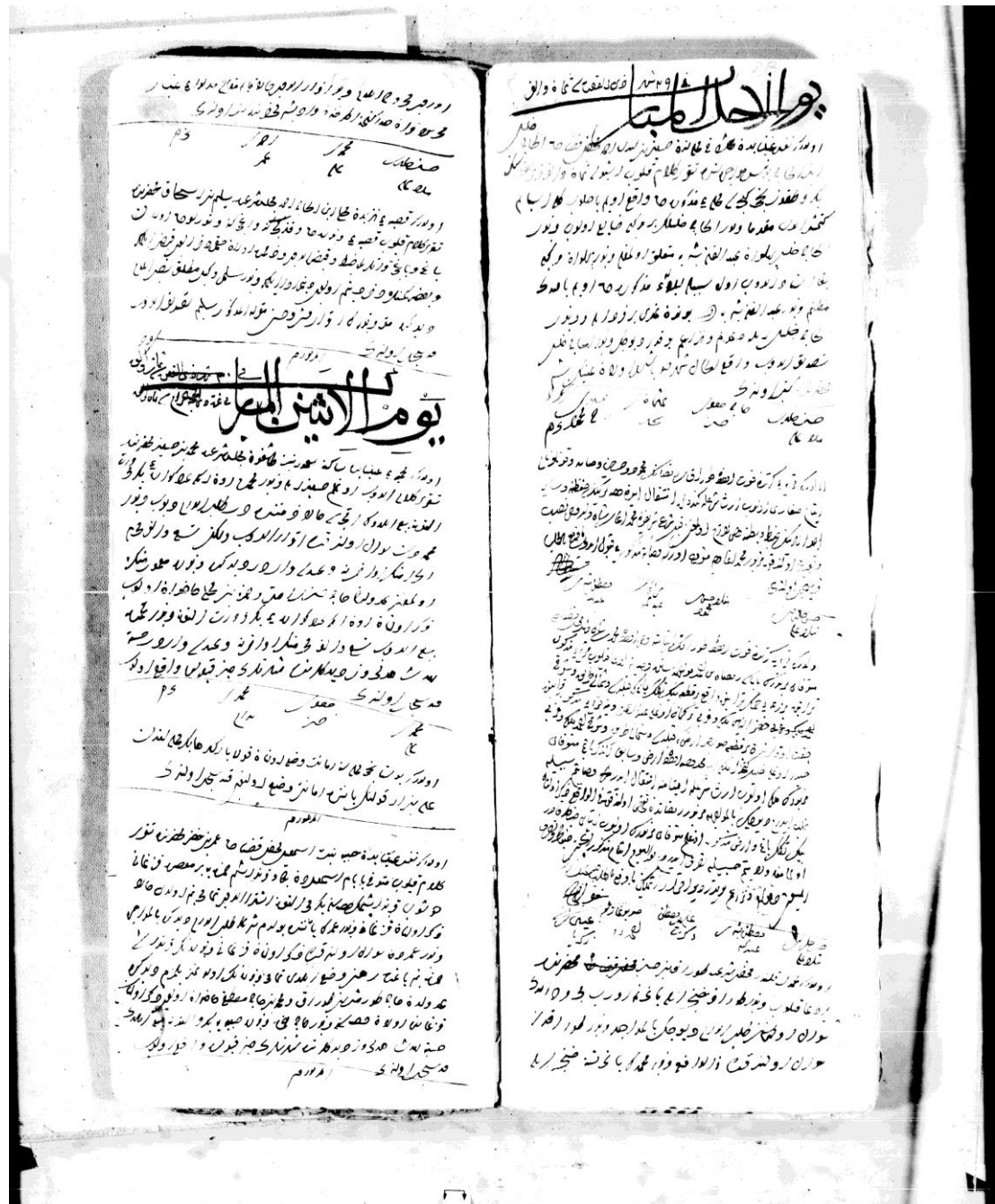
D.n.	Muharrem	Safer	R.Evvel	R.Ahir	C.evvel	C.Ahir	Receb	Şaban	Ramazan	Şevval	Zilkade	Zilhicce	Boş	Ayn	Okunmayan	Toplam
167	-	-	-	-	-	2	2	1	1	1	3	7	24	8	-	49
75 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
10	1	1	1	1	3	3	2	2	3	-	3	2	42	6	2	72
11	-	-	1	-	-	-	-	2	-	3	3	5	27	5	-	46
78 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	7
79 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	12
76 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
162	-	-	1	-	7	-	1	-	1	-	-	3	4	1	-	18
80 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	-	6
81 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	1	-	5
12	1	1	1	-	2	3	-	-	1	2	1	3	20	9	-	44
168	2	-	1	-	2	2	1	1	2	2	2	-	14	4	1	34
169	1	-	1	2	1	2	-	-	-	-	-	-	5	1	-	13
170-A	-	-	1	1	-	2	-	2	3	3	-	-	7	2	-	21

170-B	-	2	2	-	-	-	4	2	1	2	1	-	7	1	1	21
84 Mhm.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
13	1	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	11	3	-	20
14	-	-	-	-	1	-	1	-	-	3	1	1	23	6	3	39
15	-	2	2	2	2	1	-	-	1	1	2	4	37	10	-	64
16	3	5	1	5	1	9	6	4	2	3	8	2	-	8	-	57
17	2	-	5	3	-	1	1	2	-	1	2	1	18	4	-	39
18	10	2	4	1	4	8	5	2	2	1	4	3	17	11	2	76
91 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
19	3	-	-	2	6	1	3	3	-	2	4	-	44	10	-	78
20	-	4	3	2	2	6	3	4	3	3	4	2	14	9	-	57
21	3	-	-	5	6	2	1	1	1	2	1	1	26	9	-	58
22	2	6	9	1	7	5	7	4	6	4	3	2	3	13	3	75
23	3	4	3	1	3	8	5	3	-	2	2	1	10	5	-	50
24	4	4	5	2	-	3	3	2	1	2	4	5	3	2	-	40
25	7	5	8	5	6	12	1	4	1	11	9	1	6	9	-	85
26	6	8	7	4	4	3	2	3	-	4	9	4	4	2	-	60
94 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
95 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1		-	-	-	-	1
27	3	5	6	12	5	2	1	1	-	4	6	3	3	7	-	58
28	8	6	4	2	6	4	10	10	5	14	17	6	4	12	1	109
5 şk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7 ş.k.d	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	3
171	3	2	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	10
8 şk	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
29	-	1	-	3	5	1	6	2	-	-	-	-	-	3	1	22
30	2	4	6	4	2	1	2	7	7	4	1	4	6	6	-	56
31	-	2	5	8	4	5	1	1	-	4	2	-	16	7	-	55
187 şky		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	4
32	5	8	9	8	-	4	4	3	4	4	-	2	7	17	4	79
33	7	15	12	9	11	13	16	7	6	6	5	4	-	12	-	123
34	9	7	10	6	4	8	9	11	9	8	9	2	4	10	-	106
35	6	10	4	13	8	6	5	8	3	6	6	6	3	15	-	99
36	4	7	4	6	7	8	3	4	2	5	1	3	-	5	-	59

98 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
37	1	3	-	-	1	-	-	-	2	1	1	2	1	2	-	14
99 mhm	1	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	5
38	1	4	7	4	4	4	9	3	4	-	2	2	2	5	3	54
39	4	11	6	1	3	4	6	2	3	7	4	5	-	6	1	63
100 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	3
101 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
102 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
104 mhm	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3
40	-	1	2	5	4	6	7	6	5	-	-	-	2	6	-	44
41	3	-	2	4	3	1	3	7	1	4	4	2	2	8	-	44
105 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
106 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3
43	6	3	-	6	7	5	-	-	-	1	2	3	6	5	-	44
44	-	1	1	4	1	3	5	3	1	1	-	-	4	5	-	29
18 şkd	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
45	7	2	-	-	-	-	8	6	5	9	7	4	-	5	-	53
108	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
48	-	-	6	4	8	7	11	9	7	16	1	-	2	11	-	82
47	7	9	2	1	11	7	4	-	-	-	5	9	2	10	-	67
49	-	-	-	-	1	-	2	2	3	5	9	6	-	6	-	34
110 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
50	4	3	2	1	5	1	2	6	6	2		7	-	9	-	48
111 mhm	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
129	1	1	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	1	-	9
51	7	2	4	1	2	3	2	4	2	8	11	3	5	12	-	66
4 ş.k.d	-	-	-	1	-	-		-	-	-	-	-	1	-	-	2
25 ş.k.d	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
85 mhm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1

mhm																
15 ş.k.d	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	3
Topla m	139	157	151	141	162	175	166	144	106	163	161	122	487	330	23	262 3

Ek 4: Yaralama Vakasına Ait Bir Vesika (GŞS 167/188/4)

Ek 5: Cinayet Vakasına Ait Bir Vesika (GŞS 15/141/1)

Ek 6: Eşkıyalık Vakasına Ait Bir Vesika (A. DVNS. MHM. d.79/s. 514/h.1311)

